

Centro Ramón Piñeiro
para a Investigación en Humanidades

CADERNOS DE
FRASEOLOXÍA GALEGA
2

Refraneiro galego

Xesús Taboada Chivite

Xunta de Galicia

Xesús Taboada Chivite

Edita Xunta de Galicia
Consellería de Educación e Ordenación Universitaria
Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades
Conselleiro de Educación e Ordenación Universitaria
CELSO CURRÁS FERNÁNDEZ
Director Xeral de Política Lingüística
MANUEL REGUEIRO TENREIRO
Coordinador científico
CONSTANTINO GARCÍA
Director Técnico de Lingüística
GUILLERMO ROJO SÁNCHEZ
Estrada Santiago-Noia, Km.3. A Barcia. 15896 Santiago de Compostela.
Tfno. +34 981 542 684 Fax. +34 981 542 553
Enderezo electrónico cillrp@cirp.es
http://www.cirp.es

Autor XESÚS TABOADA CHIVITE
Título *Refraneiro galego*
Cadernos de Fraseoloxía Galega 2

Informatización

Mª JESÚS ANIDO SILVOSA
Mª DO CARME LAMELA VILLARAVID
Mª CLARA VIQUEIRA LIÑARES

Preparación da edición

ISABEL VALIÑO FERRÍN
MAITE VEIGA DÍAZ

Coordinación

XESÚS FERRO RUIBAL

ISBN: Cadernos de Fraseoloxía Galega

ISBN: Refraneiro galego

D.L.

Imprime Gráficas Numen
García Barbón 106. 36202 VIGO
Tfno. +34 986 434 879 Fax +34 986 220 298

Centro Ramón Piñeiro
para a Investigación en Humanidades

CADERNOS DE
FRASEOLOXÍA GALEGA
2

Refraneiro galego

Xesús Taboada Chivite

Xunta de Galicia
2000

Xesús Taboada Chivite

O *Refraneiro galego* de Xesús Taboada Chivite formaba parte dos que dende hai decenios permanecen inéditos e que queremos recuperar nesta colección de *Cadernos de Fraseoloxía Galega*. A ninguén beneficia que o paciente traballo dos colectores poida quedar esquecido nun caixón, porque frustra a súa razón de ser: isto recolleuse para que non esquecese e, polo tanto, para que puidese seguir en circulación, xa que, como se afirma neste libro, mentres noutras culturas máis longamente urbanizadas o refrán é xa algo arcaico que practicamente ninguén usa, en Galicia é aínda algo vivo e funcional. Ademais, que un traballo deste tipo quede inédito é unha frustración que prexudica mesmo os investigadores, porque dese xeito carecen dunha parte dese tesouro de crenzas prácticas, morais, sociais ou estéticas do noso pobo que son os refráns.

A relevante personalidade intelectual de Xesús Taboada Chivite era xa *a priori* unha garantía da calidade do traballo de colector, mesmo sendo este un traballo inacabado, *in fieri*; e, sen embargo, parecía condenado a quedar inédito para sempre. Por esa razón, e porque este caso é máis frecuente do que parece, nestes *Cadernos de Fraseoloxía Galega* irán aparecendo sucesivas coleccións inéditas ás que tiveron acceso os investigadores do Centro Ramón Piñeiro, sempre que consigamos dos propietarios deses manuscritos (como é o caso do *Refraneiro* de Francisco Vázquez Saco) o dereito a incluírmos eses materiais na base de datos fraseolóxica do Centro Ramón Piñeiro que elabora o *Diccionario de Fraseoloxía Galega* e que no seu momento será unha base de datos pública.

Esta Consellería coida realizar así, a través do Centro Ramón Piñeiro, un servizo ós estudos fraseolóxicos e etnolingüísticos.

Celso Currás Fernández

Xesús Taboada Chivite

Índice xeral

Presentación	9
Xesús Taboada Chivite (1907-1976): Biobibliografía	13
O <i>Refraneiro Galego</i> : sinfonía incompleta de Taboada Chivite	25
REFRANEIRO GALEGO	47
1. Refráns galegos	49
2. Refráns doutras linguas	165
2. 1. Casteláns	165
2. 2. Sospeitosos de seren casteláns	166
2. 3. Franceses	166
2. 4. Portugueses	166
2. 5. Sospeitosos de seren portugueses.....	167
3. Outros materiais de tradición oral	169
3. 1. Dialoxismos	169
3. 2. Locucións e fórmulas	172
3. 3. Cantigas.....	173
3. 4. Romance (1º verso).....	173
3. 5. Xogos	173
4. <i>Generalidades</i>	175
4. 1. Notas verbo de conceptos teóricos	175
4. 2. Fontes de consulta	177
4. 3. Posible índice temático.....	179
4. 4. Paralelos e revisións	179
4. 5. Anotacións sobre a lingua galega.....	181
4. 6. Anotacións sobre léxico	181
4. 7. Anotacións sobre etnografía.....	181
4. 8. Miscelánea	183
5. Apéndices.....	185
5. 1. Apéndice 1	185
5. 2. Apéndice 2	186

Xesús Taboada Chivite

Presentación

Cando me pediron que redactase unhas notas preliminares á obra que agora tedes nas vosas mans, de seguida veu á miña mente o segundo verso do famoso soneto *...en mi vida me he visto en tal aprieto*, pola miña escasa experiencia nestas lides.

O meu único mérito para isto é se-lo fillo de Xesús Taboada Chitive. É máis, penso que estas liñas debían ser escritas polo meu irmán Manolo, continuador en moitos aspectos ou facetas da obra do meu pai, se unha prematura morte non o tivese arrancado do noso lado. Na ausencia del, encomendáronme a min esta tarefa.

A obra que agora sae á luz é o traballo de campo de moitos anos, por non dicir de case toda unha vida. Os que coñeceron a Xesús Taboada recórdano coa súa característica libreta de pastas negras que sempre levaba consigo e na que ía anotando todo aquilo que oía e cría interesante para os seus futuros traballos e que logo trasladaba coidadosamente ás súas fichas persoais, xermolo desta obra, e que hoxe, na época dos ordenadores, parécennos rudimentarias.

Os seus innumerables alumnos foron unha fonte inesgotable de información, especialmente os das zonas rurais, e a recompilación de refráns foise enriquecendo co seu frecuente contacto coa xente anónima do campo, no seu permanente deambular polas aldeas da nosa comarca rexiomontana.

Sempre atento a calquera manifestación de cultura popular, recordo especialmente, nas varias campañas arqueolóxicas nas que o acompañabamos (San Millán, A Cabanca, Mourazos, Mixós,...) cómo os seus ollos se abrían e a súa man se achegaba cun aceno característico á orella para afina-lo oído (debido a unha leve xordeira), no momento no que alguén lle facilitaba algún refrán que el descoñecía. Parafraseando o escritor verinés Xosé Carlos Caneiro eu diría que Verín era unha paisaxe que o habitaba, ata o punto de constituír para el case unha obsesión.

Xesús Taboada Chivite

É evidente que os medios modernos de comunicación tenden cara a unha uniformización ou globalización, como hoxe se di, en moitos aspectos, polo que é necesaria, antes de que se perda no esquecemento, a pronta recuperación dunha parte do noso patrimonio cultural, como é o refraneiro, para poñelo á disposición dos demais, ben como un gozo intelectual para os que non somos especialistas, ou ben como punto de partida para os investigadores.

O refrán é, ó meu xuízo, a sentenza que dictamina e describe un modo de ser, é dicir, a máis xenuína característica dunha referencia humana. No refrán concéntrase todo o cúmulo de experiencias, no que unha simple frase condensa anos de existencia e sabedoría popular.

É o meu desexo e o da miña familia que esta obra sexa o principio de novas publicacións sobre temas que Xesús Taboada deixou inacabados e que dormen no arquivo familiar, para coñecemento de aspectos inéditos referentes á etnografía, cultura popular da comarca de Verín, correspondencia con outros intelectuais galegos, etc.

Por último, quixera expresar nestas liñas o meu agradecemento a todos cantos colaboraron neste inmenso traballo de clasificación e sistematización sen o cal esta obra non sería posible.

Xesús Taboada Cid

Xesús Taboada Chivite

Xesús Taboada Chivite (1907-1976): Biobibliografía

1. Datos biográficos.

Nace en Verín o 2 de setembro do 1907. Realiza os seus primeiros estudos na vila natal e despois no Instituto de Ourense recibe as súas doutrinas. Trasládase a Madrid, cando súa nai, viúva, o fai con toda a familia. Alí, despois de ter acabado o bacharelato no Instituto Cardenal Cisneros, empeza os seus estudos na Escola Oficial de Telegrafía, seguindo a tradición familiar. Radiotelegrafista primeiro, en xuño do 1927, e Técnico de Telecomunicación despois, en outubro do mesmo ano. Continúa os seus estudos, agora na Escola Central Superior de Comercio de Madrid, durante os cursos 1927-1928, obtendo o Título de Profesor Mercantil.

O seu primeiro destino é o Centro de Telégrafos de Madrid, pero axiña, no 1930, é destinado ó Centro de Telégrafos de Ourense. Esta data será decisiva na súa vida, e hase lembrar sempre dela, pois a partir de entón entrará en contacto co grupo ourensán, formado por Florentino López Cuevillas, Ramón Otero Pedrayo e Vicente Risco; toda a súa vida conservou unha fonda lembranza, admiración e gratitude polas doutrinas e amizade que lle brindaron os compoñentes do grupo. O trato continuado vai perfilando a súa orientación nos terreos da Arqueoloxía e da Etnografía, aínda que despois se estendese a outros campos.

No 1936 foi destinado a Verín, mais a guerra civil, e por razóns políticas, trae como consecuencia o seu traslado temporal á Coruña, ata que, militarizado no 1937, pasa sucesivamente polos Centros de Bilbao, Zaragoza e Corpo do Exército de Castela, a meirande parte do tempo na Oficina de Telégrafos do Xeneral Varela.

No 1938, en plena guerra polo tanto, casa con Carola Cid Guerra na Ermida da Virxe dos Remedios, próxima á vila de Verín.

Rematada xa a guerra regresou a Verín, onde empeza o labor de investigación e docencia, os dous pilares da súa vida. No primeiro dos terreos o seu labor centrouse

sobre a historia e a etnografía do seu pobo natal e da súa terra, mais ampliando o seu ámbito de estudio a Galicia. Do seu labor investigador son mostra os traballos aquí reseñados e outros que deixou en preparación, pero que a súa morte, que veu cedo de máis, truncou.

As súas preocupacións estiveron dirixidas a varios campos; cómpre destaca-lo seu interese pola conservación do Patrimonio Artístico especialmente o Castelo de Monterrei, loitando denodadamente pola súa restauración e posterior conservación. Amais diso, calquera achádego histórico da comarca era de contado posto de relevo para a súa conservación, ou, no seu caso, entregado ó Museo Arqueolóxico Provindal de Ourense, onde foi ingresada unha grande cantidade de pezas importantes para a historia da provincia, xa procedentes de escavacións, xa de achádegos fortuitos. A mesma razón conservadora polarizouse tamén na conservación etnográfica do Museo del Pueblo Español de Madrid, do que foi Patrono, pero máis recentemente como Vicepresidente do Museo do Pobo Galego.

Non menos importante, aínda que dende fóra menos coñecido, é o seu labor docente, fundamentalmente dende o ano 1941, cando empeza a funciona-la Academia de Verinense que dirixiu e na que impartiu as súas doutrinas, ata o seu pechamento no 1968. Moitos aínda lembrámo-las súas aulas, único lugar de acceso ó ensino superior en toda a comarca.

Ós 42 anos, e por consello amigo empeza os seus estudos de Filosofía e Letras (Sección de Xeografía e Historia) na Universidade de Santiago de Compostela, durante os cursos 1949-1950 e 1950-1951 realiza a licenciatura.

Entre os cargos que ocupou están os de:

Comisario local de escavacións arqueolóxicas;

Correspondente da Asociación Española de Etnografía e Folklore;

Correspondente da Real Academia Galega;

Cronista oficial da vila de Verín;

Numerario da Sociedad Española de Antropología, Prehistoria y Etnografía;

Delegado de arte de Verín;

Correspondente de Associação dos Arqueólogos Portugueses;

Membro da Asociación Española para el Estudio del Cuaternario (Barcelona);

Correspondente da Real Academia de la Historia;

Patrono do Museo del Pueblo Español de Madrid;

Membro da Societé Internationale d'Ethnologie et de Folklore de París;
Vocal da C.I.T.E. de Ourense;
Membro Numerario da Real Academia Galega;
Fillo predilecto de Verín;
Membro da Comisión Provincial de Monumentos de Ourense e Tesoureiro da mesma;
Membro Honorario do Instituto Histórico y Geográfico de Urugaiana;
Director da Sección de Arqueoloxía do Boletín Auriense;
Director da Sección de Arqueoloxía e Prehistoria do Instituto de Estudios Galegos
“Padre Sarmiento”;
Vicepresidente do Patronato do Museo do Pobo Galego;
Membro Correspondente da Real Academia Portuguesa da Historia, un dos últimos
nomeamentos e cargo do que non puido tomar posesión;
Director da Sección de Etnografía na *Gran Enciclopedia Galega* etc.

Asistiu a congresos en diferentes puntos da xeografía portuguesa, sobre todo de
arqueoloxía, etnografía e folklore (Braga, Porto, Santo Tirso, Pova de Varzim, etc.) o
mesmo que ós celebrados en España (Madrid, Oviedo, Sevilla, Mérida, Zaragoza, etc.).

Dende o ano 1943 realizou prospeccións arqueolóxicas en distintos puntos da
provincia de Ourense, de xeito individual ou en colaboración con F. L. Cuevillas e
Xaquín Lorenzo.

Na súa formación, tivo un lugar destacado a amizade con investigadores portugueses:
Pires de Lima e Santos Junior, entre outros, e entre os galegos moi especialmente con
Xaquín Lorenzo, con quen tiña unha fraterna e sentida amizade, e con quen realizou,
en colaboración, diversos traballos e escavacións arqueolóxicas, con Xesús Ferro
Couselo, Antonio Fraguas, Bouza Brey, etcétera. Sentiuse moi vencellado ós novos
arqueólogos, etnógrafos e investigadores galegos, ós que sempre axudou e alentou.

Amais da bibliografía reseñada a continuación, é autor de numerosos artigos en
periódicos de España, Portugal e hispanoamérica, encol de diversos temas, pero máis
que nada da Historia, Arte, Arqueoloxía e Etnografía. Pronunciou moitas conferencias
en Galicia e Portugal sobre da mesma temática.

Vencellado ó Seminario de Estudios Galegos, participou na última campaña deste
instituto na Terra de Deza que a guerra civil detivo, e os seus materiais perdéronse.

Xesús Taboada Chivite

A pesar da súa actividade profesional como Xefe de Telégrafos de Verín, a súa dedicación foi sempre plena ó servizo da investigación e da docencia, coa súa entrega total a Galicia. Os materiais recollidos en ficheiros significan un inxente labor de recompilación que verán a luz paulatinamente.

Morreu en Verín o 27 de novembro de 1976.

2. Bibliografía

2.1. Libros

1946. 1. *Varones ilustres de la comarca verinense*, Imprenta Bolaños y Aguilar, Madrid, 1946, 173 páxs.
1960. 2. *Monterrey*. Instituto de Estudios Gallegos “Padre Sarmiento”, C. S. I. C. Anejo XIII, Madrid, 137 páxs. + 16 láminas.
1961. 3. *Folklore de Verín*. —*Las Creencias y el saber popular*. La Región, Orense, 162 páxs.
1963. 4. *Los Castillos*. Cuadernos de Arte Gallego, núm. 24. Ed. Castrelos, Vigo, 47 páxs. + 1 mapa.
1965. 5. *Escultura Celto-Romana*, Cuadernos de Arte Gallego, núm. 30, Ed. Castrelos, Vigo, 46 páxs.
1968. 6. *Guía de Monterrey*, Artes Gráficas Faro de Vigo, Vigo (2ª Ed. 1972) (3ª Ed. Artes Gráficas Galicia, 1974; 4ª, 1977), 87 páxs.
1972. 7. *Etnografía Galega* (Cultura espiritual), Ed. Galaxia. Vigo, 198 páxinas.
1973. 8. *Historia de Galicia III, Prehistoria*, por F. L. CUEVILLAS, Addenda de Xesús Taboada Chivite, Buenos Aires.

2.2. Artigos

- 1943-1944. 9. “El Castro de Medeiros”, en *Boletín de la Comisión de Monumentos de Orense*, T. XIV, páxs. 1-10.
1945. 10. “Un sepulcro romano en Villardeviós”, en *Boletín de la Comisión de Monumentos de Orense*, T. XV, Fasc. II, páxs. 25-31.
1946. 11. “Insculturas de herradura en la comarca del Támega”, en *Boletín de la Comisión de Monumentos de Orense*, T. XV. fasc. II, páxs. 122-128.
12. “Una estación galaico-romana en el Outeiro de Baltar”, (en colaboración con F.L. Cuevillas), en *Archivo Español de Arqueología*, núm. 63, páxs. 117-129.
13. “Vía romana del valle del Támega”, en *Revista de Guimarães*, T. LV, fasc. 3-4, páxs. 1-12.

14. “El castro de Florderrey Vello (Villardevós) y sus interesantes hallazgos”, en *Boletín del Museo Arqueológico de Orense*. T. II, páxs. 1-10.
15. “Monterrey. Resumen histórico y arqueológico”, *Boletín del Museo Arqueológico de Orense*. T. III, páxs. 1-19.
16. “La medicina popular en el valle de Monterrey (Orense)”. en *Revista de Dialectología y Tradiciones Populares*, T. III, cuaderno 1, páxs. 31-57.
17. “Del jardín de Tirso. Glosas y aspectos de la Gallega Mari.-Hernández”, en *Revista de Guimarães*, t. LVIII, fasc. III-IV, páxinas 1-27.
18. “Lápida funeraria de Terroso (Villardevós)” en *Boletín del Museo Arqueológico de Orense*, T. IV, páxs. 1-3.
19. “Esculturas de verracos en Galicia”, en *Archivo Español de Arqueología*, Madrid, T. 72, páxs. 291-294.
20. “El Cristo de las Batallas de Monterrey”, en *Boletín de la Comisión de Monumentos de Orense*, T. XVI, fasc. IV, páxs. 273-281 .
1949. 21. “Ara romana de Villaza”, en *Boletín del Museo Arqueológico de Orense*, T. V, páxs. 54-56.
22. “La cultura de los verracos en el Noroeste Hispánico”, en *Cuadernos de Estudios Gallegos*, T. IV. 12, páxs. 5-27.
23. “Folklore astronómico y metereológico de la comarca de Monterrey”, en *Revista de Dialectología y Tradiciones Populares*, T. V, cuad. 1, páxs. 110-137.
24. “Verín y sus murallas”, en *Boletín de la Comisión de Monumentos de Orense*, T. XVII, páxs. 61-72.
- 1950- 1951. 25. “Verín”, *Publicidad Radar*, páxs. 1-15.
26. “Exploración en los castros de Cabreiroá”, en *Cuadernos de Estudios Gallegos*, T. V, 17, páxs. 331-344.
1951. 27. “Los tres conventos de Monterrey”, en *Boletín de la Comisión de Monumentos de Orense*, T. XVII, páxs. 245-262.

1952. 28. “Epigrafía romana da Região espanhola do Tâmega”, en *Revista de Guimarães*, T. LXII, páxs. 1-17.
29. “La noche de San Juan en Galicia”, en *Revista de Dialectología y Tradiciones Populares*, T. VIII, cuad. IV, páxs. 600-632.
1953. 30. “Noticias sobre da cidá do Castro”, (en colaboración con F. L. Cuevillas), en *Revista de Guimarães*. T. LXIII. páxs. 1-9.
31. “Algunos aspectos del Carnaval de Laza”, en *Zephyrus*, IV, Homenaje a César Morán, Salamanca, páxs. 429-438.
32. “Datos para la biografía del P. Gándara”, en *Boletín de la Real Academia Gallega*, num. 297, ano XLVIII, T. XXV. Páxs. 376-386.
33. “Carta Arqueológica de la comarca de Verín”, en *Actas del III Congreso Nacional de Arqueología de Galicia*, 1953, edición de la Sección de Arqueología de la Institución Fernando el Católico, Zaragoza, 1955, páxs. 333-352.
34. “La ubicación del Forum Bibalorum”, en *Actas del III Congreso Nacional de Arqueología de Galicia*, 1953, Zaragoza, 1955, páxs. 476-480.
1954. 35. “El entierro de la sardina. Ritualidad del carnaval gallego”, en *Douro Litoral*. 6ª serie, vol. I-II, páxs. 1-8.
1955. 36. “La descalificación de Galicia en la literatura y en el pueblo”, en *Douro Litoral*, 6ª serie, vol. VII-VIII, páxs. 1-23.
37. “Moros y cristianos en tierras de Lanza”, en *Revista de Dialectología y Tradiciones Populares*, T. XI, cuad. 3º, páxinas 334-352.
38. “Medeiros. Monterrey (Orense)”, *Noticiario arqueológico hispánico*, II, cuad. 1-5, 1953. Madrid, 1955, páxs. 61-72.
39. “Un oppidum en la tribu de los Bíbalos”, (en colaboración con F. L. Cuevillas), en *Archivo Español de Arqueología*, número 91, páxs. 69-89.
1956. 40. “A Alta Idade Media na região superior do Tâmega”, en *Revista de Guimarães*, T. LXVI, páxs. 1-17.
41. “Os Condes de Monterrey”, en *Boletín de la Real Academia Gallega*, T. XXVII, núm. 309-320, páxs. 1-22.

42. “Dos nuevas hachas de bronce encontradas en Galicia”, (en colaboración con F. L. Cuevillas), en *Boletín de la Comisión de Monumentos de Orense*, T. XVIII, fasc. III.
1957. 43. “Danza y entrelazo en Fontefría”, en *Revista de Dialectología y Tradiciones Populares*, T. XIII, cuad. 4º, páxs. 300-506.
44. “El culto a los árboles en Galicia”, en *Homenaje a Florentino L. Cuevillas*, Ed. Galaxia, Vigo, páxs. 125-133.
45. “Verín y otros pueblos del señorío de Monterrey”, en *Boletín de la Comisión de Monumentos de Orense*, T. XIX, fasc. I-IV, páxs. 45-51.
1958. 46. “Nuevas excavaciones en la Cidá do Castro de San Millán”, en *Cuadernos de Estudios Gallegos*. T XIII, páxs. 301-311.
1959. 47. “Folklore de Verín. Calendario religioso”, en *Douro Litoral* 9ª serie, vol. VIII, 53 páxs. + 3 láminas.
48. “Folklore de Verín”, en *Revista de Dialectología y Tradiciones Populares*, T. XV, cuad. 3ª, páxs. 292-312.
- 1959-1960. 49. “Notas sobre Toponimia Verinense”, en *Boletín de la Comisión de Monumentos de Orense* (Homenaje a F. L. Cuevillas), T. XX, páxs. 105-116.
50. “Cinco hachas de bronce”, en *Boletín de la Comisión de Monumentos de Orense*, T. XX, páxs. 71-75.
1960. 51. “El canon 73 de los *Capitula Martini* y los Ramos precautorios actuales”, 1º *Coloquio Bracarense de Estudos suévico-bizantinos*, Bracara-Augusta, T. IX-X, 1958-1959, Braga, 1960, páxinas 5-9.
52. “El Tizón de Navidad”. *Colóquio de Estudos Etnográficos* “Dr. Leite de Vasconcelos”, T. II, Porto, páxs. 1-6.
1961. 53. “Algunos aspectos de los castros Bíbalos”, en *VI Congreso Nacional de Arqueología*, Oviedo, 1959, Zaragoza, páxs. 95-101.
54. “O culto da lúa no Noroeste hispánico”, en *Revista de Guimarães*, T. LXXI, fasc. I-II, páxs. 1-26.
55. “Memoria de las excavaciones de Mixós” (en colaboración con Joaquín Lorenzo), remitida ó *Servicio Nacional de Excavaciones Arqueológicas*.

56. “Memoria informativa sobre material etnográfico de Galicia”, remitida ó *Museo del Pueblo Español* (Madrid).
1962. 57. “Excavaciones arqueológicas en el castro de Cabanca (campaña de 1961)”, (en colaboración con Joaquín Lorenzo), en *Noticiario Arqueológico Hispánico*, T. VI, cuad. 1º-3º, 1964, páxs. 129-134 + láminas.
58. “Dos necrópolis posiblemente suélicas” (en colaboración con Joaquín Lorenzo), en *Noticiario Arqueológico Hispánico*, T. VI, cuad. 1º-3º, páxs. 200-202.
1963. 59. “Algunas fiestas religiosas de origen agrario en la región del Tamega”, en *Actas del I Congreso de Etnografía y Folklore*, Lisboa, T. V, III, páxs. 153-162.
1964. 60. “Grupo escultórico romano de Mourazos”, en *Cuadernos de Estudios Gallegos*. T. XIX, 58, páxs. 137-142.
1965. 61. “La Navidad gallega y su ritualidad”, en *Actas del Congreso de Etnografía e Folklore de Santo Tirso*, Lisboa, vol. III, páxinas 1-25.
62. “O culto das pedras no Noroeste peninsular” (discurso de Ingreso na Real Academia Galega), Ed. Faro de Vigo, Vigo, 44 páxinas.
1966. 63. “La malla en la comarca del Tamega superior”, *Sociedade Portuguesa de Antropología e Etnología*, páxs. 93-118 + 4 láminas.
64. “Las leyes castreñas”, en *Actas del IX Congreso Nacional de Arqueología*, 1965, Zaragoza, páxs. 233-245.
65. “Notas económicas de la comarca verinense en el siglo XVIII”, en *Cuadernos de Estudios Gallegos*, T. XXI, 63, páxs. 118-126.
1968. 66. “La Reconquista y su consolidación en la comarca del Alto Tamega”, Comunicación presentada ó *Congreso Luso-Espanhol de Estudos Medievais*, Porto (en prensa).
67. “Cuevillas e o seu maxisterio”, en *Grial*, núm. 21, páxs. 314-321.
68. “Estelas romanas del Castrum Baroncelli (Monterrey)” en *Archivo Español de Arqueología*, vol. 41, núm. 117-118, páxinas 201-204.

69. "Excavaciones en la Muradella (Murazos, Verín)", Servicio Nacional de Excavaciones, *Noticiario de Arqueología Hispánica*, T. X-XII, 1966-1968, páxs. 190-207 + 13 láminas.
1969. 70. "La matanza del cerdo en Galicia", en *Revista de Dialectología y Tradiciones Populares*. T. XXV, cuad. 1-2, páxs. 89-105.
71. "La cencerrada en Galicia". Comunicación presentada ó 1º Congreso de Artes y Costumbres Populares de Zaragoza en 1968. Instituto Fernando el Católico, Zaragoza, páxs. 203-215.
72. "Las leyendas de la laguna de Antela", en *Cuadernos de Estudios Gallegos*, T. XXIV, 72-73-74, páxs. 348-362.
1970. 73. "Los Tamagani y su romanización", Comunicación presentada ó XI Congreso Nacional de Arqueología de Mérida de 1968, Zaragoza, páxs. 677-684.
74. "San Rosendo y la tierra de Baroncelli", comunicación presentada ó coloquio sobre *San Rosendo e o seu século, Santo Tirso*, octubre de 1970, en *Boletín Auriense*, T. VII, 1977, páxs. 55-62.
75. "Don Federico Maciñeira e Pardo de Lama", en *Boletín de la Real Academia Gallega*, núm. 352, T. XXX, páxs. 286-290.
1971. 76. "Noticias arqueológicas de la región del Tamega (Verín)", en *Cuadernos de Estudios Gallegos*, T. XXVI, 78, páxs. 45-63.
77. "Montería y corrida de Lobos en Galicia", Comunicación presentada no *Colóquio Internacional de Estudos Etnográficos de Rocha Peixoto*, Pova de Varzim, 1966, en *Boletín Auriense*, T. I, páxs. 3-14.
78. "Datos para la biografía del guerrillero Fr. Andrés Villageliú", en *Cuadernos de Estudios Gallegos*, T. XXVI, 80, páxs. 338-340.
1972. 79. "De re epigraphica. Dos epígrafes en Rabal (Oimbra, Orense) Nueva Ara a Jupiter. Otras noticias epigráficas", en *Boletín Auriense*, T. II, páxs. 14-20.
1973. 80. "Moldes de Erosa (La Gudiña, Orense)", Comunicación presentada ó XII Congreso Nacional de Arqueología de Jaén en 1971. Zaragoza, páxs. 227-232 + 2 láminas.
81. "Aspecto agropecuario de la Cultura castreña", en *Archivo Español de Arqueología*, Homenaje a García y Bellido, t. III, *Revista de la Universidad de Madrid*, 1978, páxs.

82. “La romanización del habitat castreño”. Comunicación presentada ó Coloquio de cultura castrexa en Carvalhelhos, en *Trabalhos da Sociedade Portuguesa de Antropologia e Etnologia*, Porto. Vol. XXII, páxs. 237-247.
83. “Nuevos testimonios del Culto a los Lares Viales en la Gallaecia”, Comunicación presentada ó *Congresso Nacional de Arqueologia de Portugal em 1973*, en *Gallaecia*, T. II, Santiago de Compostela, 1976, páxs. 193-201.
84. “A Reconquista e a súa consolidación na Bisbarra de Baroncelli”, en *Cuadernos de Estudios Gallegos*, T. XXVIII, 86, páxinas 285-293.
85. “Varia epigraphica. Notas sobre nuevas inscripciones romanas de la Provincia de Orense”, en *Boletín Auriense*, T. III páxinas 1-3.
86. “Notas necrológicas en recuerdo de cuatro insignes arqueólogos y etnógrafos. García Bellido, Bouza-Brey, Pires de Lima, Jorge Díaz”, en *Boletín Auriense*, T. III, páxs. 1-11.
1974. 87. “Ceremoniales ígnicos y folklore del fuego en Galicia”, comunicación presentada ó *II Congreso de Artes y Costumbres Populares en Córdoba en Mayo de 1971*, Instituto Fernando el Católico C. S. I. S. Zaragoza, páxs. 389-402.
88. “El Meco en el contexto mítico de renovación cósmica y vegetativa”, en *In memoriam Antonio Jorge Dias*, Centro de Estudos de Antropologia Cultural, Lisboa, T. II, páxs. 103-112.
1975. 89. “A vida e a obra de Xesús Ferro Couselo”, en *Boletín Auriense*. T. V. páxs. 9-16.
90. “La encrucijada en el Folklore de Galicia” en *Boletín Auriense*. T. V. páxs. 101-112.
1976. 91. “El pueblo gallego. Cultura material y espiritual” en *Los Gallegos*, Ed. Istmo, Madrid, páxs. 149-218.
92. “Moros y cristianos en Galicia y sus antecedentes bélico-religiosos”, Comunicación presentada ó *Congreso Nacional de Moros y Cristianos de Villena*, de agosto de 1974, Alicante, 1976, T. II, páxs. 567-582.
- 2.3. Outros traballos en prensa (amais dos xa citados) ou aínda non publicados:
93. “Fermín Bouza-Brey (1901-1973)”, en *Boletín de la Real Academia Gallega*.

94. “Nuevas aportaciones a la carta arqueológica de Verín”, en *Boletín de la Real Academia Gallega*.
95. “El juego de las ollas en Galicia” comunicación presentada ó *III Congreso de Artes y Costumbres Populares de 1975*.
96. “Romanización del área tamagana luso-galaica”, comunicación presentada ó *Colóquio Arqueológico-Histórico preparatório do XIX Centenário da Fundação de Aquae Flaviae*, Chaves, 21 Febrero de 1976.
97. “A cultura castrexa”, capítulo pra un *Manual de Prehistoria Galega*, Ed. polo Instituto de Estudios Gallegos “Padre Sarmiento”, 30 folios.
98. “Algúns numismas da terra Tamagá e Límica”, en *Boletín Auriense*, T. VI, 1976, páxs. 17-24
99. “San Rosendo e a terra de Baronceli”, en *Boletín Auriense*, T. VII, 1977, páxs. 55-62.

Manuel Taboada Cid (†)

Xesús Taboada Chivite

O Refraneiro Galego: sinfonía incompleta de Taboada Chivite

1. Paremiólogos galegos

A paremioloxía galega tivo un feliz principio, na inserción de refráns na nosa poesía medieval, que estudiou Filgueira Valverde¹, e continuou coa incorporación ás coleccións de refráns que en Salamanca fixeron o comendador Hernán Núñez² e Gonzalo Correás³. Pero os séculos escuros, coma en tantos outros aspectos, supuxeron unha interrupción do labor de recolla, a salvo de que aparezan coleccións inéditas. A dificultade de publicar cousas de cultura galega en galego facilitou que o refraneiro castelán medrase, en parte, por adaptación a esa lingua de refráns inequivocamente galegos que os compiladores oían ós nosos segadores, serenos, soldados e demais inmigrantes. Deste contrabando quedan non poucas probas no refraneiro castelán escrito.

Sen embargo, dende o Rexurdimento foron moitos os galegos que marabillados pola chispa de xenio que conteñen os refráns que usa o pobo, mesmo o pobo iletrado, comezaron a anotar e así construír pequenas coleccións. A propia Rosalía de Castro colaborou. É de xustiza censa-los nomes de Eliseo Alonso, Alonso Montero, Xosé María e mais Emilio Álvarez Blázquez, Álvarez Giménez, Barreiro Troncoso, Benavente Jareño, Bouza Brey, Darío Xohán Cabana, Manuel Cajaraville, Leandro Carré, Uxío Carré Aldao, Lois Carré, Ricardo Caruncho, Álvaro das Casas, Rosalía de

¹ "A inserción do 'verbo antigo' na literatura medieval galego-portuguesa". *Homenaxe a Xesús Taboada Chivite* 1976, 355-366 (*Adral* VI, Edicións do Castro, Sada 1990, 13-31).

² NUÑEZ, Hernán: *Refranes o proverbios en romance, que nuevamente colligió y glossò el Comendador Hernan Nuñez, Professor eminentissimo de Rhetorica, y Griego, en Salamanca. Van puestos por la orden del Abc. En Salamanca En casa de Iuan de Canoua 1555*. A parte galega xa a extractara Murguía, publicouna F. Bouza Brey (*Revista de Dialectología y Tradiciones Populares* XI,1955,450-471) e tivo posterior edición e estudio gracias a Santiago A. LÓPEZ NAVIA: *O repertorio galego dos 'refranes o proverbios' en romance do Comendador Hernán Núñez (1555)*. Consello da Cultura Galega, Santiago de Compostela 1992.

³ CORREAS, Gonzalo: *Vocabulario de refranes y frases proverbiales (1627)*. Texte établi, annoté et présenté par Louis Combet. EDT. Inst. d'Études Ibériques et Ibéro-Américaines de l'Université, Bordeaux 1967.

Castro, Chao Espiña, Jacinto Díaz, Esmorís Recamán, Equipo A(lonso) P(imentel), Fabeiro Gómez, Fernández González, Ferro Ruibal, Constantino García, Alfredo García Alén, Gella Iturriaga, Gippini Escoda, González Perez, Gutiérrez Margaride, Antonio de la Iglesia, Junior Santos, Lamas Carvajal, Francisco Lanza, Leiras Pulpeiro, Lence Santar, López Cuevillas, Lorenzo Fernández, Santiago Loureiro, López Navia, Llopiz Méndez, Maciñeira Pardo De Lema, Mariño Ferro, Martínez Murguía, Pedro de Merille, (seud. de Salvador Golpe), Moreiras Santiso, Noriega Varela, Otero Álvarez, Pardo Bazán, Parga Sanjurjo, Pensado Tomé, P. Gumersindo Placer, Pereda Álvarez, Piñeiro Ares, Portela Pazos, Jacinto del Prado, Quintáns Suárez, Rajo López, Ramón y Fernández Oxea, Rey González, Isaac e Nicanor Rielo Carballo, Vicente Risco, Rivas Quintas, Rodríguez Martínez, Rodríguez González, Rodríguez Martínez, Saco y Arce, Casto Sampedro e Folgar, Saralegui Medina, Sarmiento Gil, Sesto López, Fr. Juan Sobreira, Taboada Cid, P. Vagallos, Valladares Núñez, Varela Rodríguez e Zamora Mosquera, ós que lle hai que suma-lo labor de varias persoas que aportaron refráns ós apéndice do *Diccionario Enciclopédico Gallego-Castellano* de Eladio Rodríguez ⁴ e mais ós 32 tomos da *Gran Enciclopedia Gallega*. A maior de todas estas coleccións é a do *Diccionario* de Eladio Rodríguez que en 1987 aparece extraída e organizada tematicamente ⁵.

Sen embargo coñecemos-la existencia de importantes coleccións aínda inéditas, como son as de Fermín Bouza Brey, Lois Carré Alvarellos, Gumersindo Placer, José Ventín Durán, Francisco Vázquez Saco e Vicente Llopiz Méndez, das que a máis importante é esta última. A de Vázquez Saco vai ser publicada nesta mesma colección, que se ofrece de forma gratuíta para sacar á luz pública o labor xeneroso dos demais.

Os refráns fornecen innumerables noticias sobre a nosa agricultura, gandería, formas de vivir, gozar e sufrir, sobre a nosa economía, estética e ética, sobre a nosa percepción do mundo, da sociedade e da transcendencia. Ningún refrán é superfluo: moitas veces unha pequena variante dun refrán ilumina aspectos da nosa cultura que outros refráns máis repetidos encobren. De aí que ningunha colección de refráns, grande ou pequena, careza de interese.

2. Xesús Taboada Chivite, paremiólogo

Xesús Taboada (1907-1976) realizou un traballo de colector de refráns que podiamos calificar de *sector primario*, e que é imprescindible para todo o que vén despois. Pero el mesmo elaborou importantes traballos etnográficos, de *sector secundario*, coma o de 1972 *Etnografía galega (Cultura espiritual)* ⁶ e mailos que trala súa morte se recolleron no libro

⁴ RODRÍGUEZ GONZÁLEZ, Eladio: *Diccionario enciclopédico gallego-castellano*. Galaxia, Vigo I, 1958; II, 1960; III, 1961.

⁵ FERRO RUIBAL, Xesús: *Refraneiro Galego Básico*, Galaxia, Vigo, 1987.

⁶ TABOADA CHIVITE, Xesús: *Etnografía galega (Cultura espiritual)*. Galaxia, Vigo, 1972, 169-172.

recopilatorio *Ritos y creencias gallegas* ⁷. Xa no artigo de 1947 “La medicina popular en el valle de Monterrey” ⁸, incluía refráns.

O inmenso respecto que nos merece a figura de Taboada Chivite, daquela xeración de renacentistas da primeira metade deste século que tanto eran arqueólogos, epigrafistas ou paleógrafos como eran etnógrafos e aínda se mantiñan doutra profesión, lévanos a sacar do anonimato un feixe informe de fichas paremiolóxicas que o verinense deixou inéditas. Diante delas temos unha intensa sensación: nós hoxe podemos gozar de máis luz cós que nos precederon verbo da realidade gramatical da nosa lingua, pero nada da ciencia do último tercio do século XX se construíu que non se asente sobre a obra xigantesca dos que nos precederon e que, en boa parte, co seu exemplo e rigor son os que nos comprometeron no amor e no estudio da cultura de Galicia. Queremos empezar recoñecendo a frecuente sensación de sermos ananos subidos nos ombreiros de xigantes, porque, ende non, non se entenderían as horas dedicadas a restaurar e ordenar estas fichas para convertelas en libro nin se comprendería a reverente cautela con que ousamos corrixir algunhas pequenas cousas que - estamos seguros - el mesmo corrixiría.

A primeira vez que soubemos destas fichas, foi de boca do seu fillo Manuel Taboada Cid, con quen algún de nós compartiu varios proxectos de normalización lingüística, algún frustrado pola xerarquía eclesiástica. Nun acto académico na casa de Rosalía de Castro convidounos a irmos un día a Verín para nos poñer nas mans unhas fichas e libretas de seu pai que tiñan que ver co noso proxecto de *Diccionario de Fraseoloxía Galega*. Poucas semanas despois Manuel Taboada Cid morría. A viaxe a Verín quedou sen facer. Pasou algún tempo e das mans da súa viúva Nieves de Paula Pombar recibimos un paquete de fotocopias que contiñan cada unha tres fichas daquel ficheiro. Con este material traballamos.

Estas fotocopias de fichas non son as libretas, que o propio colector cita algunha vez (*Haxa cornos e non se vexan. Lo mismo en Shakespeare: Oteló. Véase mi libreta*). E había outras libretas: case tódolos paremiólogos recibiron pequenas coleccións de refráns que axuntaran amigos que acabaron pensando que serían máis útiles nas mans de quen proxectaba un refraneiro de maior ambición. Taboada Chivite tamén cita un traballo da súa filla Elvira Taboada Cid ⁹ e mais varias libretas de J.M.Pereda ¹⁰. E noutras notas di *Etnografía AEP II Cuad 2 y 367 ss y E (1ª libreta)*.

⁷ TABOADA CHIVITE, Xesús: *Ritos y creencias gallegas*. 2ª edición aumentada. Sálvora, A Coruña 1982.

⁸ TABOADA CHIVITE, Xesús: “La medicina popular en el valle de Monterrey”, *Revista de Dialectología y Tradiciones Populares*, III, cuad. 1, 1947, 31-57.

⁹ Nunha nota deixa constancia de que *El material de Rubiós fue recogido por mi hija Elvira Taboada Cid, maestra nacional allí, en 1971*.

¹⁰ *Alpabarda*

Libreta Pereda de Coplas populares. p 52

Gramática Gallega

De Lúgrís Freire en Libreta grande de Pereda p 163 ss

Parrafeos

Libreta nº 10 de Pereda, pp. 177-178

Este ficheiro contén ademais unha serie de notas do autor, en boa parte puramente mnemotécnicas, que nós agrupamos nun apéndice que titulamos *Generalidades*, usando un título que el mesmo pon a varias desas fichas: na nosa edición aparecen entre as páxinas 173-181.

3. Importancia deste refraneiro

A publicación deste importante ficheiro de refráns era unha aspiración dos fraseólogos do Centro Ramón Piñeiro dende que soubemos da súa existencia. Primeiro, porque estamos ante un *Refraneiro* froito da recolla persoal dun verdadeiro colector, ó seren moi poucos os casos nos que cita unha fonte xa publicada ¹¹. Segundo, porque, cando o confrontamos coa base de datos paremiolóxica do Centro Ramón Piñeiro, observamos que 2.399 destes 3.826 refráns de Taboada Chivite aparécennos aquí por primeira vez: este segundo dato dámos unha idea máis real do valor deste *Refraneiro*. É ben certo que dese número hai que descontar 75, que son refráns doutras linguas (maiormente casteláns e portugueses), 44 dialoxismos, 52 locucións e fórmulas, 5 cantigas, 1 romance, e unha rima infantil, e outros, nunha proporción xa difícil de calcular, que son variantes puramente ortográficas ou gramaticais do que xa estaba recollido por outros paremiólogos; pero, mesmo así, non parece aventurado afirmar que máis de mil refráns (un tercio deste refraneiro) son refráns que aparecen aquí por primeira vez, ben como paremia única, ben como variante nova que unicamente aquí se recolle.

A terceira razón é que, como é habitual entre os bos paremiólogos, Taboada Chivite define aquelas palabras que teñen un uso local e que poderían ser opacas para a maioría dos galegos. Tal fai con *cogordón*, *choupín*, *escarapela*, *fin*, *lombeiro*, *parañeiros*, *polar*, *senón* ou *xerte*:

-O fume vai pra onde os guapos. -Sí, pensando que son parañeiros.

Parañeiros, muxicas, pelaxe, hollín que se forma en la campana de la chimenea.

A auga todo lava se non a mala fada.

Se non: Excepto.

A troita fragosa, fea e fiada.

Fiada: con una lista en el lomo y según otros pescada con hilo.

Choupín, choupíneiro, onde está teu compañeiro?

Cogordón, choupín, couqueiro = Setas que aparecen juntas

En marzo chove e neva e fai escarapela, no alto da casa da tía Madanela.

¹¹ O número de refráns que el reproduce doutras fontes é pequeno: 125 do *Diccionario* de Valladares, 45 do *Faro de Vigo*, 28 do *Diccionario* de Eladio Rodríguez, 17 do *Gaiteiro de Lugo*, 29 do *Mintireiro Verdadeiro*. Nalgúns casos a ficha cita a fonte anterior coa abreviatura *id(em)*, que, ó facer unha ordenación alfabética, perdeuse. Nove fichas teñen un índice das entradas do *Diccionario* de Eladio Rodríguez que conteñen refráns e indica cantos refráns ten cada unha desas entradas. Probablemente pensou en incorporalos algún día, pero, como dicimos, só encontramos 28 citas dese *Diccionario*.

Escarapela=granizo.
En xaneiro, súbete ó lombeiro si ves verdexar, ponte a chorar e si negrexar, ponte a cantar.
Lombeiro: altozano.
Nin tanto xo! que se pare, nin tanto xerte! que fuxa.
 Ref. al ganado, pero también a personas. *Xerte* = anda; Ej. *Xerte, boi.*
Pola Pascoa e pola Pascuela o polar ten boa comedela.
Polar: dulce como roscón pero con carne cerdo, jamón etc (como empanada).
Si entre marzo e abril o cuco non ven ou o cuco é morto ou a fin quere vir.
A fin=el fin del mundo, me dice el informante.

E, na mesma liña, ofrece valiosas explicacións, sen as que non saberíamos a qué se aplican certos refráns. Vexamos algunhas:

Bótame na lama e faime boa cama.
 Ref á semente do trigo, do centeo non.
Seméntame na lama e de min non verás nada.
 Sembra do centeo.
Seméntesme tarde, seméntesme cedo hasta o mes de abril non me verás o pelo.
 Dícese de las patatas.
Sácame a marzo, xa verás como pazo.
 Fala o cocho.
En abril gárdaos pra ti; en maio dallos e en S. Xoán déixaos ir pra onde van.
 Colmenas.

Estas pequenas glosas son especialmente útiles, cando se trata de refráns que no mundo urbano empezan a ser opacos, como diremos no remate desta introducción. Algúns exemplos son:

A auga perde o mes pero non perde o ano.
 Sin llover no pasa.
A luna de outubro sete días cubre.
 O que ocorre os sete días ocurrirá as sete lúas distintas.
A perdiñ có dedo na nariz.
 Debe comerse no recentemente matada.
A vide e a xesta co demo en testa.
 Fan moito fumo.
Apunta a teta, zapateta.
 La adolescente que se hace pronto mujer, será de estatura baja.
Cabalo que ten que ir á guerra non morre no ventre da égoa.
 Cada uno su destino.
Cando mamán da maí todo vai ben cando chupan do pai todo vai mal.
 Decía un señor de Verín, cuando hablaba de los gastos de sus hijos en la Universidad: -
 Cando mamán da maí todo vai ben cando chupan do pai todo vai mal.
Cando moro, moro; cando cristiano, cristiano.
 Hai que estar nas cousas e cada unha no seu momento.
Despois de abril a auga ven tras do tamboril.
 Agua con truenos.
Despois do palleiro cheo tanto fai de palla como de feno.
 La cuestión es llenar el estómago.
Home novo e muller vella un ou dous que veñan.

Un ou dos fillos; non máis.
Morte non veñas que achaque non teñas.
Afán de inventar una causa cuando se ignora
Olo de barbeiro, metro de carpinteiro.
Buen ojo para tasar.
Onde vexas corpo bota carga e onde vexas orellas dá cebada.
Dice o burro ó amo: Onde vexas corpo bota carga e onde vexas orellas dá cebada.
San Benito Cabaceiro é o San Benito verdadeiro.
S Benito Cabaceiro=24 de marzo.
San Francisco trae a vela e S. Xosé a leva.
Alude al acortamiento de los días de fecha a fecha y necesidad de alumbrado.
San Ramón, San Ramonciño unba camisa de liño che don.
A San Ramón para un feliz embarazo: *San Ramón, San Ramonciño unba camisa de liño che don.* Y
cuando pasó: *de estopa, señor, de estopa.*
Si ten contas non ten conta; si non ten contas ten conta.
Se dice al comprar un cabrito que si tactando la columna vertebral se le aprecian las
vértebras está delgado no tiene cuenta; a la inversa si.

E, coma nas boas colleitas paremiolóxicas, hai sempre algúns que nos producen impresión pola fondura da mensaxe (esteamos ou non de acordo con ela) ou pola gracia, a elegancia ou a xusteza da expresión. Velaí van só cinco exemplos:

O galego non perde o rego.
Tira siempre hacia la tierra.
Non lle fagas mal que nono merecen, mais non lle fagas ben que nono agradecen.
Dicen os galegos dos galegos.
Pisada de boi, dente de lobo e facer moito, moito o bobo.
Dicen que es el consejo que dan los padres a los hijos que emigran.
Os machadazos nas alturas parecen molduras.
Dicen los ebanistas.
Os homes mexan nas paredes.
Se defienden solos.
Os réditos non teñen días santos.
El usurero no perdona un día.

4. Data

Aínda que o coleccionismo de refráns é unha afección que, ás veces, un colle de moi novo, a experiencia demostra que, des que nos colle, xa nunca máis nos deixa, aínda que un non sempre chegue a ve-la súa colección ordenada e publicada. É tamén habitual que nunca peche a admisión de novas paremias quen xa publicou un refraneiro, aínda que non vexa viable unha nova edición ampliada: é que a riqueza semántica e estética dos refráns impresiona sempre e imponse por si mesma. Canto un máis refráns atopa, máis se sorprende do enxeño, da gracia e da fondura dos refráns e resúltalle imposible deixar pasar aquilo que alguén creou e o pobo asume como expresión do seu pensamento. Non anotar un refrán é coma pasar por un camiño, ver

unha cousa de ouro e non collela; coma ver unha luciña na noite e deixar que se apague para sempre.

Xesús Taboada Chivite (2.9.1907 - 27.11.1976) dános no comentario a un refrán unha referencia moi concreta da época na que traballou neste *Refraneiro Galego*. É o ano 1969 ó que alude comentando o refrán *Hasta o corenta de maio non quítelo saio*. Di o que segue:

(Verdad que muchos años tiene cumplimiento exacto. En el que corre de 1969 el día 26 de mayo en que escribo estamos todavía con brasero y ropas de invierno) (Seguimos con brasero el 1º de junio = Pero a lo que se ve, este año el tiempo rebasa con sus fríos y lluvias la aseveración del refrán, pues hoy 17 de junio hubo que volver al brasero, después de unos días lluviosos y destemplados pero no tanto como este día febreril de 17 de junio [sic].

Hai outra referencia cronolóxica nunha nota, cando consigna que *El material de Rubiós fue recogido por mi hija Elvira Taboada Cid, maestra nacional allí, en 1971*. Se temos en conta que morreu en 1976 e que cando isto escribe 1971 xa é pasado, podemos inducir que este *Refraneiro* é un dos traballos do final da súa vida, cando el compaxinaba a súa vida profesional co estudio do folklóre do lume, de mouros e cristiáns, do xogo das olas e da encrucillada.

5. Lugar de recolleita

A primeira vista un pensaría que os recolleu en terras de Verín, porque é un refraneiro de recolleita persoal e frecuentemente batemos con formas dialectais desa zona coma *mai, tu, naide, chau, mau, ceu*¹², *cuarto, guárdate, guardou, faguer, dices, pacia, búscala, cómeia, bóteio, fagaio, quíteios, picaia*¹³, *eiquí, millor, mentras*.

Sen embargo, este non é un *Refraneiro de Verín*, porque aparecen variantes de diferentes lugares de Galicia: *sea* (9 veces), *sexa* (6), *seña* (1); alterna *la* con *lan* e con *lana*; e *lúa* con *luna*; *frores* é forma que en Ourense só se rexistra en Allariz e Avión¹⁴; porque el mesmo cita diversos lugares de Galicia (Lugo, Viveiro, Santiago); e porque cita publicacións, coma *O Gaiteiro de Lugo*, *Diccionario* de Eladio Rodríguez, o xornal *Faro de Vigo* e mesmo algúns refráns doutras linguas.

6. Lingua das notas

As notas e glosas que o colector lles fai ós refráns e nas que, por veces, indica a procedencia (lugar ou fonte escrita) e, por veces, dá informacións que axudan a

¹² *O demo coxo é Pateta que caíu do ceu e quedou así.*

¹³ *Neve febreiriña picaia a galiña*

¹⁴ ÁLVAREZ BLANCO, Rosario e outros: *Atlas lingüístico galego*. Fundación P. Barrié de la Maza, Conde de Fenosa, A Coruña 1995. Volume II; 98-99. Rexistra outros dous casos na provincia da Coruña (Dumbria e Ames).

entende-lo refrán, están redactadas maioritariamente en castelán. Pero hai non poucas excepcións, e algunha incoherencia:

Bótame na lama e faime boa cama.

Ref á semente do trigo, do centeo non.

Anque me botes os cans ó rabo, léveme o demo se deixo o nabo

Un individuo que quere indicar que non cede. Mondoñedo

Día de San Marco nin nado, nin no saco.

Se refiere os colondros pra os chourizos. O 25 abril. [?](Verín Lugo).

Habitualmente o colector distingue as notas poñéndoas entre parénteses. Nós substituímos esas parénteses por unha sangría e, como é habitual, convertemos en cursiva o texto que el suliñaba.

7. Necesidade de intervir no texto e criterios de edición

O ano 2000 colle a sociedade galega cuns hábitos de lectura moi distintos dos que existían en Galicia nos anos en que Taboada Chivite escribía estas notas. Daquela o número de persoas con hábito de ler en galego era reducidísimo. Non existía propiamente unha norma e considerábase normal que cadaquén escribise como mellor lle parecía. Hoxe, en cambio, a parte máis nova da sociedade galega está afeita a ler e escribir en galego segundo unhas normas claras e coherentes, que son froito do intenso estudio científico da lingua realizado fundamentalmente na Universidade de Santiago no último cuarto do século. A norma oficial do galego ten un grao de rigor e coherencia que non tivo antes ningunha das que a precederon; e —fóra de certos aspectos de fonética sintáctica— reproduce con precisión abonda a lingua oral. Todo isto contrasta sensiblemente coa enorme oscilación ortográfica das fichas de Taboada Chivite, nas que é difícil atopar un sistema.

En descargo del, temos que advertir que o que hoxe ofrecemos ordenado e impreso ó lector non é un manuscrito definitivo que o autor tivese listo para publicar, senón fichas soltas coas que proxectaba facer un refraneiro galego, con algúns paralelos noutras linguas e nalgún caso comentados. Por poñermos un caso, hai fichas que inician, e non rematan, un refrán, que ó colector lle evoca unha cita erudita

As fillas das miñas fillas...

Algo parecido se dice en la Odisea, pág 10, Canto I.

Outras veces a ficha contén unha nota para lembrar un paralelo erudito que posteriormente pensaba desenvolver; moi contadas veces na mesma ficha aparece o refrán completo e mailo paralelo noutra lingua

As leis van por onde queren os reis

En castellano: *Van las leyes por do quieren reyes = Allá van leyes do quieren reyes.*

Estamos seguros de que o colector aprobaría as nosas mínimas correccións, tendo en conta que dispoñemos dun exemplar da súa *Etnografía Galega. Cultura Espiritual* (Galaxia,

Vigo 1972) que contén numerosas correccións ortográficas feitas a bolígrafo por el, na procura dunha mellor coherencia normativa do texto impreso, quizais pensando nunha segunda e máis limpa edición.

Hai unha segunda razón para intervir no texto. Na nosa idea o refraneiro en Galicia non é aínda algo arcaico, periclitado, arqueolóxico, como é xa en sociedades moi urbanizadas coma a francesa. En Galicia os refráns aínda perviven no uso e a intención do noso traballo é impulsa-la súa circulación. Por esa razón pensamos que é necesaria unha actualización ortográfica que lle dea coherencia coa actual maneira de escribir e que facilite a lectura no código que hoxe estamos afeitos a seguir. Ora ben, coma en todo o que se refire á tradición oral, coidamos que a actualización gráfica debe ser mínima e, en ningún caso, autoriza a manipula-lo texto. Para conseguir unha actualización gráfica que non manipule o texto, coidamos que debe manter tres cautelas

-respectar tódolos trazos dialectais

-respectar tódolos castelanismos léxicos e gramaticais (sinalándoos cun *)

-presentar nun aparato crítico a lectura literal do manuscrito para o lector interesado.

Tódalas notas a pé de páxina, polo tanto, conteñen o texto orixinal dos casos nos que a nosa lectura se arreda del.

Esa é a nosa guía de traballo e calquera outra intervención puntual queda sinalada neste prólogo e, como dicimos, no aparato crítico.

7.1. Algún problema caligráfico

Taboada Chivite ten unha letra clara, formada, persoal. Pero a todos nos pasa que, cando escribimos só para nós mesmos, escribimos moi a correr e coa velocidade a letra perde elementos distintivos que nós sabemos reconstruír. O problema é que, neste caso, somos outros os que temos que decodificar esa letra. Normalmente non tivemos problema pero hai uns poucos casos nos que o resultado é disparatado ou ilexible:

A sogra a solber non pode ser (por Asoprar e solber...)

Filla eres, pai serás según fixeres así encontrarás.

Fuxe o burro paus m'albarda..

O que come cabra ou cabrito e non ten de algures lle ven por O que come cabrito e cabra non ten de algures lle vén.

Dí que non pode e lévame ás costas (por Ti, que non podes, lévame ás costas)

Muller composta saca ó marido da [¿doutra?] porta.

Nas tuas leiras non madrugues moito que coví o sol vela traballallas. polo mediodía [ɛ?]
Carecemos de paralelos que nos permitan adiviña-lo que aí queda escrito.

7. 2. Apóstrofos e trazos para cuestións de fonética sintáctica

A lingua galega ten un vocalismo átono tan inestable que orixina unha riquísima variabilidade na fonética sintáctica, que é moi mala de reproducir graficamente. A ortografía actual, para non caer nunha inmensa casuística dos problemas de fala, opta por representar sempre as formas plenas. Pero a lingua oral, ben presente no refraneiro, refuga os hiatos e por iso Taboada Chivite ensaia diferentes solucións, botando man unhas veces do apóstrofo ou do trazo e, outras, de vocais epentéticas.

d'a, d'o, d'os, n'a, ll'o alternan con n-o, n-a e mais cos normativos da, do, dos, na, llo

Abril, mat'a porca no cubil e no deix'as portas abrir. Amarr'os teus tantos. As cuñas, dan man d'as zocas

anqu'o demo, and'a aldea, mat'a xente, entr'o sol, ano d'ameixas, mes d'abril, com'o carneiro.

Faino mesmo coa preposición (*arrim'a bras'a sua sardiña, tir'o monte por tira ó monte*) e co verbo *haber* (*O que best'ha ter best' ha ser*); *N'hai por non hai*.

qu'o (Máis da o duro qu'o desnudo).

¡Auga, Dios, e maio veña que anque chove has dir á leña (por de ir ou d'ir).

Sen embargo, non hai moito sistema no uso que fai dos apóstrofos para reproducir as elisións do vocalismo átono (*Auga de abril enche o carro e o carril*; pero *Auga d'abril vale cabalos mil*) e véxase tamén este exemplo *En agosto nace a auga tras de un toxo*. Outras veces unha mesma grafía reproduce dous casos ben distintos: *A cabra sempre tir'o monte. A cada un, o seu -dix'o que arrobaba*. Semellante é tamén o caso de *Anad'a carreira non se pilla* (por *Anada á carreira...*). En cambio, outras veces non o fai e sería ben útil para evitar confusións:

Á cabra que tira ó monte, non hai cabreiro ca garde (por que a garde).

Xusto o contrario do que fai en *Do dem'o rato que non sabe mais qu'a dun burato, onde, en cambio, debía ser ca ou que*.

Ten preferencia pola preposición *pra* e as súas contraccións, que grafía *pró, pro, pr-o* ou *pr'o*:

A muller i a manteiga adóbanse prá feira. Non corre a auga pró meu regueiro.

Cando busques noiva mira prá cara dela, pro corpo da mai e a carteira do pai.

Abril, frío, fornos quentes alegría pr'os meus dentes.

As soberbias non voltan pr-o río.

Nós escribimos *pró*. Esta preposición contrae tamén co artigo *un*, co pronome *el/ela* e cos adverbios *alí* e *onde* dando formas moi características na fala, que Taboada Chivite tenta reproducir:

Nunca faltou un roto pr'on descosido nin un corno pr'on atrevido

Nace o corvo na pena e tira pr'ela

O can i o meniño pr'onde lles dan cariño. Pr'onde vai [o] tolo pr'alí van todos

Tamén acontece algo semellante coa preposición *a*

O criado mal mandado por a mesa e mandal-on recado.

Escribe preferentemente *nono*, *nona* (unha vez *no nas* ¹⁵; *outra, no-no* ¹⁶ e algunha vez *non o*): nós grafiamos *non o*, *non a*, *non os*, *non as*.

A algunha vez utiliza o trazo para marca-lo mesmo que habitualmente fai con apóstrofo

Amiguiños si; pero a peseta pol-os seus trinta e catro.

Detectamos dous únicos casos de separación do pronome átono e márcalos unha vez con apóstrofo (*Na semana de Ramos lavarás os teus panos Na semana de Pasión lavarál-os ou non*) e, outra, con trazo (*Gracias a Dios qu'o meu can cazou unha mosca y s'a cazou comeun-a*).

Caso semellante é a contracción do adverbio *non* cos verbos *haber* e *ser* (*N'hai pera que non madureza. Xa o corvo n'ha de ter as alas máis mouras. Tras do perdido, n'hai qu'ir buscar. Un n'é ningún*). Nós respectamos sempre estas contraccións, porque é a única maneira de que o lector reproduza o que o colector oíu. A preposición *en* contrae incluso con outras palabras que empezan por vocal: *N-alleo souito un pau ou outro*.

7. 3. Os tiles

Moitas das nosas intervencións limítanse a regulariza-lo uso dos tiles. Taboada escribe *pe*, *beixallo*, *mais*. Usa sen sistema os tiles (*Levantouse preguisiña é puxo lume á casaña. O que ll'berdou os bes que lle rece òs pes*), cando o normal é que use os tiles agudos. Por veces pon algúns innecesarios e, en cambio, fáltanlle os necesarios (*A cabra con vicio da cos cornos no cú. Aínda que non durma o ollo descansa o oso contra A auga de correr y-a xente de falar non se pode privar. A conta do padriño rebándase ó pan trigo. O que é bo pro bazo e malo pro espinaço*). Frecuentemente acentúa monosílabos coma *bós*, *cú* ¹⁷, *rí*, *pé* ¹⁸. (*A cuba do bó viño non necesita bandeira. O piollo dês que se ve na camisa lavada corre que rabea (por des que)*). Mesmo se dá o caso de que acentúe indebidamente o artigo en refráns coma este: *Si no Maio non fas ó traballo andarás co saco debaixo do brazo*.

Hai veces nas que a ausencia dun til pode dar lugar a unha lectura posible pero falsa, xa que coñecemos-la verdadeira polos paralelos; tal é o caso de *O crego e o zorro si perden a maña* [por *a maña*] *pérden-o todo*.

Ten algunha preferencia por *tua* / *sua*, *cria*, *pia*, *lua*, *frio* pero outras veces escribe *cría*, *lúa*, *súa*, *alegría* (*Gato escaldado da anga fría escapa*). Nese caso seguímo-la ortografía vixente, dando na nota a lectura literal do manuscrito.

¹⁵ *No nas fagas e nonas temas.*

¹⁶ *O ano da serra no-no traiga Dios a terra.*

¹⁷ Pero nin sempre observa esta norma: *O primeiro mes bico con bico. O segundo, cu, con cu. Y-o terceiro ¿que trouxeche tu?*

¹⁸ *No mes de febreiro co cu no mesote e os pés no braseiro. No mes de xaneiro e cos pés no braseiro.*

Só encontramos acento circunflexo nestes dous casos: *Levantouse preguisiña é puxo lume á casiña. Tomáramos nós pra pan e ir ós guizos.*

7. 4. Bes, uves e haches

Outras intervención danse no caso de grafemas conflictivos, coma b/v (*debece, abanta, berceiro, riveira, cabar, seves, taravelo, trovexada, torvóns, revente*) ou h (*abí, birman, benche, hasta* pero *oxe*); por veces é cuestión de separación de palabras (*acarón*). Sempre o advertimos nunha nota.

Néboa no valle, pescador á calle.

Névoas rubias ó nacente, leva os bois o lameiro e vente.

7. 5. A puntuación

Usa sen sistema as comas

Abril, se por mal quere vir nin as portas deixa abrir.

Almorzo cedo coa carne e sebo e tarde nin sebo nin carne. Pero, en cambio, puntúa ben un refrán complementario: Almorzo cedo cría carne e sebo. Almorzo tarde, nin sebo, nin carne.

Ano de belota ano de laroca pero Ano de belotas, ano de larotas.

Hai refráns nos que se fai indispensable introducir unha puntuación correcta, porque a ausencia de puntuación provoca algunha ambigüidade *A peneira de María, a tola anda a aldea toda*. Noutros casos, porque a ausencia de puntuación permitiría chegar a lecturas disparatadas. Imos poñer algúns exemplos

En Xaneiro sube ó outeiro si ves verdexar bótate a chorar si o ves estorroxar bótate a cantar.

Ha de ter o que rico queira ser a ovella a abella y-a pedra que trebella unha muller goberneira e unha vaca manteigueira.

Mentras auga leve o Miño no Ribeiro non faltará viño.

Outras veces a puntuación sobra, coma nestes casos: *Home valente e bota de viño, pouco duran. Labor feito, ben parece.*

Mesmo así, cómpre advertir que só regularizámo-la puntuación nos casos evidentes e contrastados por outras fontes. Imos poñer un caso. *Beber e non comer e cegar e non ver* pode ter dúas lecturas con sentido. Se o escribimos *Beber e non comer é cegar e non ver*, o refrán insistiría na importancia da comida; pero, se o escribimos *Beber é non comer; e cegar é non ver*, estaríamos ante unha desas tautoloxías que usamos ás veces, coma a de *Azoutar e dar no cu todo é un*. A colocación de comas e tiles implica darlle á paremia un significado e excluír outros. ¿Cal das dúas lecturas é a correcta? Nese caso a consulta da base de datos do Centro Ramón Piñeiro permítenos decidir que a primeira é a correcta, xa que nela temos tres entradas con esta variante *Beber e non comer é coma cegar e non ver*.

7.6. Erros de escritura

Por veces debiamos poñer en limpo refráns que lemos en diferentes versións

A boa fama non lle chora o dente / Á boa fame non lle chora o dente / Á boa fame non lle chorra o dente.

Son tres versións das que dúas necesariamente están mal escritas ¹⁹.

Igual acontece con

A cana engana e a amiga mente / A cana engana, o dente mente e a arruga non ofrece dúbida.

A gusto dos amos rómpense os panos / A gusto dos amos rómpense os paños.

A muller que lle pega o home fai ben se pode / A muller que lle pega ó home fai ben, se pode / A muller que lle pega ó home, fai ben se pode.

Á porta do rezaador non poñas o trigo ó sol / A porta do rezaador, non poñas o trigo ó sol e a do que non reza nada, nin trigo/graú nin nada.

Outras veces un refrán aparece fanado e témolo que completar, indicando entre parénteses cadradas a nosa intervención.

A cabra con vicio da coa cabeza na can[ada]. Tarde [de] vento, non salga[s] de caza que perdes o tempo.

7.7. Outras cuestións ortográficas

Taboada Chivite habitualmente evita reproducir íntegras palabras malsoantes utilizando a grafía convencional *c...*, *p...*, *f...* para *carallo*, *puta* e *foder*.

Poñemos en minúscula *san/santa* e maillos nomes dos meses.

7.8. Intervencións en cuestións fonéticas

Taboada Chivite, que nos seus libros de Galaxia, aceptaba de grado a supresión do *y*, utilízao nas súas fichas con certa profusión pero sen moito criterio. Así escribe Fontey por Fontei e algunha vez *bay* (*A mortos e a idos non bay amigos*).

7.8. 1. Un caso moi frecuente é o do encontro da conxunción copulativa *e* con palabra que empeza por vocal: *e o* moitas veces escríbeo *y-o* ou ben *i-o*. Así vemos *Arado rabudo y-o labrador barbudo / Auga d'abril henche o carro y-o carril* pero tamén *Fiar-se nos homes e creer nos diablos son todos iguais o fin i-o cabo / A cana i-o dente engana, arruga di a verdá*. O máis habitual é que transcriba *e o*, *e a* como *y-o*, *y-a* / *i-o*, *i-a* (*As penas, tragos y'as raibas, cigarros*); como fai con algunhas palabras que empezan por *a* (*i-auga* (*O diñeiro vaise pronto como a i-auga*)). Utiliza frecuentemente un *i* epentético cos pronomes enclíticos (*búscaia, cómeia, bóteio*,

¹⁹ Caso semellante ó de *A vista do pano está o desengano / A vista do pano está o desengano / A vista do paño é o desengano / A vista do *paño está o *desengano*.

fágaio por *búscaa*, *cómea*, *bóteo*, *fágao*; e tamén en formas coma *i-o* (*O lobo que te ha comer no corpo i-o tes. Ó pobre a cama i-o come. O que come e non promete revente por onde y-o mete*). Pero nalgúns casos utiliza o apóstrofo para sinalalo mesmo fenómeno: coidamos que é o mesmo caso algún exemplo de *ll'o*, coma *O que non fuma nin bebe viño o demo ll'o leva por outro camiño*).

Nós escribimos *i o* / *i a* pero indicando en nota a grafía do orixinal (se é *y o*, por exemplo ou *y-o*), porque tampouco nisto é sistemático, como se ve en dúas fichas dun mesmo refrán (*A muller e a sardiña por pequeniña* / *A muller i-a sardiña por pequeniña*) ou nestes dous refráns paralelos:

A muller i-a cabra a pata quebrada / *A muller e a cabra, corda larga pero non soltala*.

7.8. 2. Algunha vez reproduce a gheada, coma neste texto que non é refrán

Vamos xujar á pita alemana. ó faguer ca, ca, vés e quítasme os ovos.

Nalgúns casos rexistra a ultracorrección da gheada

Febreiro, febreiro, da o sol en calquer rixeiro. E engade que "Preguntado acerca *rixero*, el mismo significado que *regueiro*"

7.8. 3. Rexistramos tres casos de seseo que respectamos

Levantouse preguisiña e puxo lume á casina.

Dia de Santa Inés chuvia unha sola ves.

O morrer escoitei unha fala hai Crus e terás que levala.

7.9. Intervimos en cuestións morfolóxicas:

7.9. 1. *cas/cans/coas*. A forma *cas* pode ser neste ficheiro o plural de *can*²⁰, a contracción do artigo en plural *coas*²¹, e tamén a contracción da conxunción comparativa co artigo ²². Como por veces marca a forma substantiva con til e por veces non, decidimos manter *cas* como substantivo ou contracción da preposición *con*, por ser un trazo dialectal, e normativiza-la contracción da conxunción (*cás*), indicando sempre a forma orixinal na nota.

7.9.2. *hasta/bastra* e *ata*. Respectámo-la forma que el rexistra.

7.9. 3. Cuestións do artigo

Contracción da primeira forma. Alternan *ao/ó* e nós respectámolo: *Gasta en pan e viño o que lle has de deixar ós sobriños. Ós cinco faime rico que aos seis eu me terei*.

Segunda forma. Verín non cae lonxe dese pequeno triángulo ourensán no que nunca se utiliza a segunda forma do artigo, do que pode ser un exemplo este

Frades e ameixeiras no nos quero por as miñas leiras.

²⁰ *O que con cas se deita con pulgas s'ergue*.

²¹ *-Maruxiña, onde vas? -Vou á feira cas mazás*.

²² *É maillo ruido cás noces*.

As fichas de Taboada Chivite case nunca reproducen este rasgo de fonética sintáctica e nós non o regularizamos; reproducímolos cando el o fai.

Aparece por veces, o que significa que a non aparición pode ser decisión do colector, máis que indicio de rasgo fonético.

Con chuvia ou vento nin monte nin río que pérdelo tempo.

Das cereixas ós nabos ben o pasamos; dos nabos ás cereixas dámolas queixas.

Entre pais e fillos non metalos fuciños.

Fai o que che digo e non fágalo que eu fago.

Fai o que o crego dixere e non fagal-o que el fixere.

Si non vichelo cuco a mediados de abril ou morreu o cuco ou quere vir o fin.

De tod'a carne come o lobo, menol'a sua qu'a lambe.

É mailo ruído cas noces

Entre birmaus non metalas maus.

Entre pais e fillos non metalos fuciños.

Entre primos e birmaus non metalas maus.

Fai o que che digo e non fágalo que eu fago.

Fai o que o crego dixere e non fagal-o que el fixere.

Aparecen mesmo varias veces formas non normativas: *O home propón, Deus dispón e a muller todolo descompón* / *Pasádos Remedios e san Roque xa non hai sesta nin merend[ote]* / *De toda carne come o lobo, meno-la súa que a lambe.*

7.9.4. Detectamos algunha irregularidade cos pronomes

O que de mozo bailou ben de vello lle dá xeito.

7.9.5. Tampouco intervimos en dous casos de uso da voz pasiva

Home prevenido non é vencido.

Non digas mal do ano antes que sea pasado.

7.10. Dialectalismos

Conservamos dialectalismos coma *dúcea, fumo, mai, Páscoas, cas (cans), a ubre, torrós* (por *trebós*²³), *tu, soio, cuarto, brau, temperao*²⁴, *pruma, guárdate, guardou, chau, mau, bes*²⁵, *ruís, piqueniño*²⁶,

²³ El mesmo recolle outro que di Maio, maíón, moitas frores e trebón.

²⁴ Non cria o temperao que cria o brau.

²⁵ O que ll'herdou os bes que lle rece òs pes.

²⁶ O pepiño tórcese de piqueniño.

dices, ouvir, dia ²⁷, *pacia, búscala, cómeia, cóidaio* ²⁸, *palpaio, entendeios* ²⁹, *val, viñen, rebrica, eiquí, millor*.

Iso explica que aparezan ás veces palabras de uso moi local ou palabras que presentan variantes, coma *arquiro* (*arqueiro*), *custabril, costabril, costebril* - *chavaril, chanfaril, chamburil, esgordeiro, entambollecido, apalexado, lapazos*.

O dialectalismo ás veces é cousa gramatical e tamén o respectamos: *Miña casiña, meu lar, quen che gabou non che soupo gabar*.

Por veces os dialectalismos son inseparables das necesidades da rima

-Maruxiña, onde vas? -Vou á feira cas mazás.

A costa do chan calquera d'a mau

As cerdeiras i-os ladrós, anque se prendan non son bos.

-¿Qué dices? -Que lle beixes o cu ás perdices. -Béixallo tu, que eu non teño narices.

Día de santa Inés, chuvia unha sola ves.

Entre birmaus non metalas maus.

Na casa do ferreiro coitelo de pau e na do carpinteiro a porta no chan.

Nace o corvo na pena e tira pr'ela.

O casado casa quer e o solteiro quer muller.

O primeiro mes bico con bico. O segundo, cu, con cu. Y-o terceiro ¿que trouxeches tu?

7.11. Castelanismos

Conservámoslos e marcámoslos cun *. Velaí algúns *Jueves Santo* ³⁰ *inyeución* ³¹, o *árbol, a sartén, arruga, aíno, cuadra, a sangre, mimbres* ³², *misma, lame* ³³, *lamendo* ³⁴, *traiga* ³⁵. Unicamente deixamos de marcar con *, por evidente, *Dios* (e *Dio-lo / Dio-la*).

Hainos tamén que o son polo xénero usado, coma en *De esa cabra soio podía sair esa leite*.

Algúns tamén os esixe a rima, o que pode ser un indicio da súa procedencia non galega (*A castaña e o *besugo, en febreiro están en zugo. A muller que non recolle un *alfiler non é muller. A noz e a *avellana tanto vale a podre como a sana / Desque ven o cuco fora pulpo / Dios nos de a *salú,*

²⁷ Non se sabe o que pesa a carne en canto non dia a romana.

²⁸ O que a todo dí que sí ou é parvo ou coidaio de min.

²⁹ Este i epentético case sempre o escribe ll (Numeros e corvos enténdellos quen os pon). O de abrilñ gardallo para ti;

³⁰ O día de Jueves Santo nion o paxariño move os ovos do niño.

³¹ Non hai millor inyeución que o chorizo e o xamón.

³² O que fai un cesto fai un cento se lle dan mimbres e tempo.

³³ Aparece varias veces e, sen embargo, tamén recolle Lamber non é comer.

³⁴ Ningún can lamendo engorda.

³⁵ O ano da serra no-no traiga Dios a terra.

forza no cú, leite nas tetas e moitas pesetas). Nariz longa boa candonga; nariz chata boa muchacha. O palangre chup-a sangue.

Mantemos, consecuentemente, *Blas, Blais e Brais* por rimar con *más/ máis* ³⁶.

7.11.1. Nalgún caso hai varias fichas dun mesmo refrán e nunhas aparece o castelanismo e noutras non, coma neste no alterna *halagos* con *afagos*

Dás cereixas aos nabos todos son afagos; aí!, dos nabos ás cereixas todas son queixas.

Das cereixas ós nabos todos son halagos; dos nabos ás cereixas todas son queixas.

Das cereixas ós nabos todos son halagos; dos nabos ás cereixas todas son queixas.

7.11.2. Caso distinto é o de *Hasta* (*Ata as tres vai a loita*), *Asegún* e mais da conxunción *si* e da preposición *sin*

*Antes de asa-las castañas, olla se están ben *amosegadas; que si che estoupan no lume saltanhe á cara / A leña verde é louca; non arde sinon moita / A muller que lle pega ó home fai ben, si pode.*

A mala veciña da agulla sin liña.

7.11.3. Non conservamos o castelanismo sintáctico de antepoñerlle preposición *a* ó O.D. pero advertímolos na nota (*A moita cera fai desconfiar ós santos*).

7.12. Lusismos

Aparece algún lusismo residual, que conservamos, coma *destroi*, *Virxen*, porque Verín está tan preto de Chaves e ten coa outra banda da raia tal comunicación que esas formas poden reproducir un feito real de fala que o colector captou.

8. Outras cuestións de léxico

8.1. Algunha vez, cando coida que unha palabra pode resultar opaca, ou ben dá un sinónimo ou ben dá a tradución castelá. Véxanse estes casos:

O tempo circado (con arco iris) nin é bo nin é malo.

Lúa nova trovexada, trinta días de mollada.

O cazador e o troiteiro nin boa tunlla (=tulla) nin bo palleiro.

Da cereixa ó cimón (=grello) ben che vai pión; do cimón á cereixa tu me daral-a queixa.

Onde non hai fariña sin relón (=salvado) todos falan sin razón.

Mais moscas xunta entena (=panal) de mel que ola de vinagre.

Nebaceira (=niebla) en Cota anga á porta.

Non hai pega (=marica) sen mancha negra.

Di a egua: Costa arriba, non me afrontes (=apures); costa abaixo non me montes, e polo chan non me aforres.

chaguazo, carlanças, sonsorrónela ³⁷.

³⁶ No San Blas hora e media mais. O 17 de xaneiro media hora por enteiro e polo S. Blás outra media hora máis..

8.2. Arcaísmos

Este refraneiro presenta ocasionalmente algún arcaísmo dos que algún non é seguro que represente algo vivo (*O viño fai rir, fai dormir e fai os coores á cara saír*) e noutro caso poden ser influencia do veciño Chaves (*Febreiro espadaleiro, nen boa mea nen bo palleiro*).

8.3. Variantes léxicas

Algunha palabra aparece con diversas variantes, que respectamos na nosa edición: *Nadal, Natal, Navidá, Navidad*.

9. Refráns repetidos

Hai casos de refráns que aparecen cinco veces.

Aínda non asamos e xa pringamos.

*A muller e a *sartén na cociña están ben.*

A semana de casar non é de parar.

Non nos parece que a edición dun refraneiro deba oculta-lo feito de que algúns refráns aparecen repetidos. En primeiro lugar, porque as repeticións poden, cunha pequena variante, axudar a albiscarmos explicacións a refráns que serían enigmáticos. En segundo lugar, porque é importante saber cáles son os que aparecen repetidos en tódalas coleccións e mesmo en qué lugares se detecta o seu uso: cando teñamos publicado un corpus paremiolóxico suficiente, un dos traballos que haberá que facer é o estudo de frecuencias e mailo de distribución xeográfica (xeoparemioloxía). Por esa razón, cando nesta colección un refrán aparece repetido, marcámolo cun número en negra helvética entre parénteses (3); e, se o colector indica o lugar, nós indicámolo tamén. Se algún deles leva comentario do colector, repetímolos. Pode ter certo interese para estudiaarmos difusión, frecuencia de uso ou presenza na memoria activa da xente.

10. Refráns alleos ou fraseoloxismos que non son refráns

Separamos para o final aqueles materiais que non podemos considerar refráns galegos, ben por seren casteláns, portugueses, franceses, ou por seren sospeitosos de contrabando castelán ou portugués. Tamén xebrámo-los que simplemente non son refráns. Con eles, coma moitos paremiólogos, quizais pensaba buscar paralelos noutras linguas pero non chegou a elaborar tal proxecto.

10.1 Refráns casteláns

³⁷ *Non che vai no alto nin no baixo, vaiche na sonsorronela.*

Son 38 en total. Velaí algúns: *Abril y jornaleros, pocos, buenos. / Abriles y caballeros pocos y buenos. / Al paisano y al limón estrujón. / Allá van leyes do quieren reyes / Abril buen vino y gentil. / Abril y jornaleros, pocos, buenos. / Abriles y caballeros pocos y buenos. / Al paisano y al limón, estrujón / Allá van leyes do quieren reyes. / Cuando el mar es de cagar no valen guayabas verdes. / De perro callado, libreme Dios que del que ladra me libro yo. / Divide y vencerás / Dime con quien andas y te diré quien eres. / Dos enganos viven os escribanos.*

10.2. Refráns sospeitosos de contrabando castelán

Hai algúns coma *Ano de neves ano de *bienes*. Se cadra a mesma dúbida afecta a *Despois de burro apalexado / Dios os cria i eles se xuntan / Brétema no vale, pescador á calle /*

10.3. Refráns portugueses

Son 31 en total, entendendo por tales os que presentan grafía ou forma portuguesa e mailos que o colector localiza en lugares de Portugal. Velaí algúns: *Abril frío pao é vinho abril frio é molhado enche o celeiro e farta o gado. (Chaves). / As sete semanas da Quaresma son assim contadas pelo povo: Ana, Magana, Rabeca, Susana, Lázaro, Ramos, na Páscoa estamos. (Alberto Vieira Braga. "Curiosidades de Guimarães" Rev Guim. LXXVIII, p 40 de la sep. En Verín: Ana, Bagana, Rebeca, Susana, Lázaro, Ramos, en Pascoas estamos. / Abril frío, pao é vinho; abril frio é molhado enche o celeiro e farta o gado (Chaves) / Como son señora de ha pouco escurriçome nas almofadas / Como vires a primavera pelo al espera (Chaves) / Cousa de tres o diabo a fés / Chuvia en Janeiro venha S. Sebastião o primeiro / Chuva pelo San João, tira vinho, aceite e não dà pão (Chaves) / De Espanha nem bom vento nem bom casamento / En Junho foice en punho (Chaves) [sic] / Feno alto ou baixo en Junho è segado (Chaves).*

Neste grupo inclúe curiosamente este: *Nunca poñas a tua hombredade acima da familia, porque tu pasas e a familia queda;* e anota isto: *Oído a un portugués de la frontera de Verin-Chaves.*

10.4. Refráns sospeitosos de contrabando portugués

Vemos algúns coma *Criados e bois un ano ou dous.*

10.5. Refráns franceses

Vemos tres: *À cheval donné on ne regarde pas la bouche / Loin des yeux, près du coeur / Petit à petit l'oiseau fait son nid.*

10.6. Refráns latinoides

Ánima por ánima, anima mea

10.7. Fraseoloxismos que non son refráns

Nalgúns casos inserta fraseoloxismos que non son refráns, coma estes: *A esa a cara gárdalle o cu / / Coidou que naquela terra chovían touciños. / Dasme cás zocas nas mocas. / É unha rapaza tan engrupida que non hai c... que lle veña ben. / Eso da chuvia aféctalle o coio. "Está tolo". (Maceda, Brues). / Estamos falando de allos e saltas con cebolas. / Espir un santo para vestir outro. / Este é o ben que Marica ten. / Esto é a carabina de Ambrosio espetada nun pau. / Morra o conto e veña un neto. / ¡Menos mal que o meu can cazou unha lebre! / Non corre a auga pró meu regueiro. / Non farás cousa que xeito teña.*

Tamén aparecen fórmulas, dialoxismos, cantigas, e romances e palabras dalgún xogo infantil, que reunimos no apartado *Outros materiais de tradición oral*. Entre os romances quería incluír aquel que empeza *Eu xunquín os meus boiciños. Ai, miña vida...* Nós ofrecemos no apéndice as variantes completas que coñecemos dese romance.

11. A implicitación

11.1. Refráns que evidencian se-la frase proverbial dun conto

Valerii Mokienko ³⁸ explica que no uso histórico das combinacións fixas de palabras danse dous procesos inversos. Un consiste en comprimi-lo que dicimos, dando por sobreentendido o que elidimos, e outro proceso inverso que consiste en crearmos un texto a partir dunha palabra ou locución. Polo primeiro proceso, que Mokienko denomina *implicitación*, un conto pode quedar reducido á súa frase final, que, convertida en frase proverbial, acaba constituíndo un refrán; e ese refrán aínda se pode seguir comprimindo ata reducirse a unha locución e mesmo a unha palabra. O proceso inverso, menos bo de detectar, é o que el denomina *explicitación*.

No *Refraneiro* de Taboada Chivite vemos casos de implicitación. *Anque pico / non divico que non se morra / nai por fillo / nin muller / por seu marido*. Isto, que perdendo elementos pode chegar a ser refrán, (*Que non se morra nai por fillo nin muller por seu marido*) sería opaco de vez, se Xesús Taboada non nos explicase que a versión completa que el dá é o fragmento final dun conto:

Cuando la Virgen quedó sola y desamparada a la muerte de Cristo, un judío dijo a otro: *Mira a mai de Noso Señor como come*. Y ella oyéndoles les dijo:- *Anque pico / non divico / que non se morra...*

Lo dice la gente para indicar que nadie muere de pena.

Hai un refrán moi coñecido, do que, por primeira vez encontramos aquí a orixe. Trátase de *Maio pardo, san Xoán craro, valen máis cós bois e o carro*. A versión que ofrece Taboada Chivite é esta: *Maio pardo, san Xoán craro valen máis as cosechas do ano que os bois e o carro* e aporta a orixe coa seguinte nota:

Cuentan que un rey construyó un carro y unos bueyes de oro y mandó que todos vinieran a ver si algo podía valer más que esto. Un campesino entró también a verlo y dijo este refrán que convenció al rey.

Otro caso sería este: *Dios nol-o deu e nos que o temos ¿pra qué o queremos?* que Taboada explica así

A unha muller de todos recriminábanlle a súa fragilidade e contestaba ela: *Pra que o quero: Pra bodega de viño non me sirve e pra tulla de pan tampouco*. Outra decía tamén: *Dios que nol-o deu e nos que o temos ¿pra qué o queremos?*

E hai outros casos parecidos coma *Anque me botes os cans ó rabo, léveme o demo se deixo o nabo* (Un individuo que quere indicar que non cede. Mondoñedo)

11.2. Refráns que se fan locucións ou fórmulas

Podemos entender mellor o fenómeno da implicitación, se reparamos en que o refrán que Taboada aporta *Deus dixó: Abí queda ese oso, hai que roelo*. (Se refiere a la mujer) corre xa como fórmula de desafío ¡*Hai que roelo!*, e que esta fórmula nos anos sesenta chegou a

³⁸ MOKIENKO, Valerii: *Fraseoloxía eslava. Manual universitario para a especialidade de lingua e literatura rusas*. Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades, Santiago de Compostela, 2000. Referímonos ó capítulo 3º: "Implicidade/explicidade das unidades fraseolóxicas" nas páxinas 201-317.

se-lo sinal distintivo dos siareiros do clube de fútbol de Pontevedra. Vexamos outro caso neste mesmo *Refraneiro*: *O que espera por calzado de difunto, anda sempre mal calzado* deu lugar á locución *esperar por zapatos de defuntos*, que está extendida por toda Galicia co significado de "esperar que alguén nos faga o que precisamos, esperar inutilmente (por algo ou por alguén)". Ora ben, como advirte Mokienko, tamén podía ser que neste caso o proceso fose o inverso, é dicir, que o refrán fose unha explicitación da locución. Só unha investigación histórica nos podería clarificar cal dos dous procesos foi o que se deu neste caso, (implicitación ou explicitación). Pero na paremioloxía galega vai ser difícil que poidamos facer pescudas dese tipo porque batemos co silencio das fontes durante os chamados séculos escuros.

Hai outros casos nos que a implicitación ou compresión dos refráns fai que se desembre un refrán plurimembre, co que pode chegar pronto a ser incomprendible

11.3. A locución ou a fórmula comprímense en palabra

O estadio final da implicitación é a redución da locución ou fórmula a simple palabra. É posible que neste mesmo refraneiro teñamos un caso, se fose certo, como sospeitamos, que da fórmula *Non corras e verás como te mollas* (Espabílate), naceu a aglutinación substantiva *correverás / correvelás / correvolairas* que aparece en expresións humorísticas para lle indicar -preferentemente a un neno- que lle van dar ou traer ... simplemente nada. *¡Vouche dar un correverás coas pernas pra trás!* que din en Cartelos, Carballedo (Lugo) ou *Un correvolairas, un furasebes, un saltaparedes e un can tras deles* que din en Arcos (Outeiro de Rei).

11.4 Enigmáticos

A encriptación que produce este proceso de elipse, ten por veces orixe na obsolescencia dalgunhas peculiaridades gramaticais. Tal é o caso, no galego urbano, do uso como optativo do pluscuamperfecto de indicativo (que elide un *¡Oxalá...*): *Tomáramos nós pra pan e ir ós guizos*, que hai que entender que, se dese para vivir, se fose economicamente rendible, non nos importaba traballar en recoller palitroques polo chan (*ir ós guizos*).

³⁹ Así, quen encontre soltos os refráns *En maio xa sai tras do pai* e *En agosto xa bota o boi ó pozo* pode non saber que os dous son fragmentos soltos dun refrán maior que vai describindo o medrío do lobo segundo van pasando os meses, e do que Taboada ofrece varias versións completas, coma esta:

En abril, cátanos no cubil, en mayo xa son gallo, en Santa Mariña xa vou pola cabritiña, en agosto xa vou co meu pai polo rostro; en Santos xa mato ós bois nos campos, i en xaneiro xa podo co carneiro.

Casos semellantes son o do dialoxismo que contén o diálogo da vella co mes de marzo (e que teñen as palabras *custabril, costabril, costebri* - *chavaril, chanfaril, chamburil*; e mailo diálogo do millo coa liñaza: *Lavada, ós tres días nada* (Díxolle o millo á liñaza e contestoulle ela: *Nugallanzón, un mes baixo ó terrón e inda se vou, se non vou!*). Véxanse estes outros: *No corpo do home son valente e voante -Se eu vou diante*. Non se entendería se, por outros paralelos, non soubesemos que o refrán empeza *Dixo o viño moi campante*, e que a segunda frase vai precedida de *E dixo o pan*. É polo tanto un dialoxismo verbo da comida e a bebida. *O de abril gardallo para ti; o de maio, si cho piden, dallo; o de San Xoán tirallo a un can* tamén sería incomprendible, se non tivesemos outra variante que, neste caso, el mesmo nos dá: *Os enxames de abril, *gárdallos pra ti, os de Maio a quen chos pida, dállos e os de San Xoan bótallos ó can*.

Xesús Taboada Chivite

Para outros casos (fóra dos xa mentados *En maio secon a malla o sol e matouna dunha pedrada e Nas túas leiras non madrugues moito que coví o sol vela traballalas*) non encontramos explicación de momento

En caso de duda a muller á viuda.

Home, homiño, monicaco e monicaciño/ macaco e macaquiño.

Mazarico ou zarapito ⁴⁰.

O qu'e burro, i vert'as papas!

E aquí poñemos fin á nosa presentación deste *Refraneiro galego* que esperamos cumpra tres obxectivos. O primeiro, facer xustiza a un traballo que non merecía o silencio; o segundo, axudar á circulación destes refráns; e o terceiro, anima-las persoas que teñan coleccións inéditas de fraseoloxía galega (locucións, fórmulas e refráns) a que as saquen á luz pública para lle devolvermos entre todos á nosa lingua o brillo que ela naturalmente ten.

Xesús Ferro Ruibal

Isabel Valiño Ferrín

Maite Veiga Díaz

⁴⁰ ¿É isto un refrán? A *Guía das aves de Galicia* de Xose M. Penas Patiño e outros (Bahia Edicións A Coruña 1991) dá estas especies: *Mazarico galego* (*Numenius phaeopus*), *Mazarico pequeno* (*Numenius tenuirostris*), *Mazarico curlí* (*Numenius arquata*), *Mazarico rabinegro* (*Limosa limosa*) e *Mazarico rabipinto* (*Limosa lapponica*). Curiosamente os tres primeiros denomínanse en castelán *Zarapito trinidador*, *Zarapito fino* e *Zarapito real*. Coñecemos dous refráns dos mazaricos (*Mazaricos á terra, mariñeiros á merda /sen pesca. Mazaricos na praia a abouzar, os mariscos a aboiar*) pero non nos aclaran nada.

Xesús Taboada Chivite

Refraneiro galego

1. Refráns galegos

A agulla de calcetar soio é boa pró que a sabe manexar.¹

A aira cando a deixan, a moza cando a comenzan.

A aira cando a deixan, a moza cando a coñezan.

A aira e a cociña sempre é miña. **(2)**

A aira non é nosa, malle nela quen queira.

A aira non é nosa, malle nela quen queira.²

Á albarda ponlle carga.

A aldea Dio-la dea.³

Vivero

A aldea envilece, embrutece i emprobece.

A alforxa do probe con todo pode.

D. V.

A alforxa do probe con todo pode.

Vivero.

A auga corre sempre pró máis baixo.⁴

A auga de correr i a xente de falar non se pode privar.⁵

Vivero

Á auga de correr i ós cas de ladrar non llo podes privar.⁶

Vivero.

A auga de correr, os cas de ladrar i a xente de falar non se pode privar.⁷

A auga de santa Mariña na meda fai fariña.⁸

A auga diuna Dios de balde.

A auga e a neve anque perda o mes non perde o ano.

A auga é mol, a pedra é dura, tanto dá *hasta que fura.⁹

A auga en outono, nin lle corre ó xornaleiro nin ó seu dono.

O mintireiro verdadeiro, 1969

A auga perde o mes pero non perde o ano.

Sin llover no pasa. Orense.

A auga todo lava senón a mala fada.¹⁰

Se non: Excepto. D. V.

A berza a crecer e a porcelana a ferver.

A besta amatada de lonxe ve vir albarda ou de lonxe ve vir as pegas.¹¹

¹ A agulla de calcetar soio é boa pro que a sabe manexar.

² A aira non é nosa; malle nela quen queira.

³ A aldea Diol'a dea.

⁴ A auga corre sempre pro mais baixo.

⁵ A auga de correr y-a xente de falar non se pode privar.

⁶ A auga de correr y-os cas de ladrar non ll'o podes privar.

⁷ A auga de correr, os cás de ladrar i-a xente de falar non se pode privar.

⁸ A auga de Santa Mariña no meda fai fariña.

⁹ A auga é mol, a pedra é dura, tanto da hasta que fura.

¹⁰ A auga todo lava se non a mala fada.

¹¹ A besta'amatada de lonxe ve vir albarda ou de lonxe ve vir as pegas.

Lugo.
A besta golosa, talega de area.¹²
Lugo.
A bestas vellas, todo se lle volven
esparavás.
A bo peixe, millor rede.¹³
A boa anada non a leva vento nin
xiada.¹⁴
Á boa fama non lle chora o dente.¹⁵
Á boa fame non lle chora o dente. **(2)**
A boa masa desvía a brasa.¹⁶
O gaiteiro de Lugo, ano 1966.
A boa vida Dio-la amou.¹⁷
A boa vida é cara; haina *más barata,
pero non é vida.¹⁸
A boa vida fai a nena garrida.
Lugo.
A boi borracho e tolo, dáselle o rego e
todo.
A boi bravo, rego largo.
Á burra vella non lle falta picatela.¹⁹
A burro morto, cebada ó rabo. **(2)**
A burro morto, cebada ó rabo.²⁰
A cabalo dado, non se lle mira o dente.
²¹
A cabalo regalado non se lle mira o
dente.
A cabalo regalado non se lle mira o
rabo.
A cabra con vicio dá ca cabeza na
can[ada].²²
A cabra con vicio dá cos cornos contra
o cu.²³

¹² A besta golosa talega d'area.

¹³ A bó peixe millor rede.

¹⁴ A boa anada no-na leva vento nin xiada.

¹⁵ A boa fama non lle chora o dente.

¹⁶ A boa masa, desvía a brasa.

¹⁷ A boa vida Diol-a amou.

¹⁸ A boa vida e cara haina mas barata pero non é vida.

¹⁹ A burra vella non lle falta picatela.

²⁰ A burro morto cebada ó rabo.

²¹ A cabalo dado, non se lle mir'o dente.

²² A cabra con vicio dá ca cabeza na can.

²³ A cabra con vicio da cos cornos contra o cú.

A cabra con vicio dá cos cornos no cu.
²⁴

A cabra da miña veciña dá máis leite
que a miña.²⁵

A cabra no nabal aínda que non pacia
parece mal.²⁶

A cabra no nabal, aunque non coma,
parece mal.

Lugo
Á cabra que tira ó monte, non hai
cabreiro ca garde.²⁷

A cabra sempre tira ó monte.²⁸

A cada porco chégalle o seu san Martín.
²⁹

De D. Eladio III, 170-171.

A can vello non hai tus-tus.³⁰

A cana engana e a amiga mente.

A cana engana, o dente mente e a
arruga non ofrece duda.

A cana engana, o dente mente e na
arruga non hai duda. **(2)**

A cana engana, o dente mente, o
arrastre do pé vello é.³¹

A cana i o dente engana, arruga di a
verdá.³²

A cara de casar non é a de *enamorar.
³³

Cabreiroá.

A carne, carne cría.³⁴

Castrelo del Valle.

A carto vai a vaca i o que non o ten non
a papa.³⁵

²⁴ A cabra con vicio da cos cornos no cú.

²⁵ A cabra da miña veciña da mais leite que a miña.

²⁶ A cabra no nabal aínda que non pacia parece mal.

²⁷ Á cabra que tira ó monte, non hai cabreiro ca garde.

²⁸ A cabra sempre tir'o monte.

²⁹ A cada porco chégalle o seu San Martín.

³⁰ A can vello non hai tus, tus.

³¹ A cana engana, o dente mente o arrastre do pé vello é.

³² A cana i-o dente engana, arruga di a verdá.

³³ A cara de casar non e a de enamorar.

³⁴ A carne, carne cria.

Lugo.

Á casa da tía non vaias cada día e á da
cuñada nin cada día nin nada.³⁶

A casa da túa tía non vaias cada día; á
da túa cuñada nin cada día nin nada.³⁷

Á casa roubada trancas na porta.

A casa xa labrada, a viña xa prantada e
a sogra xa enterrada.³⁸

Pontevedra.

A castaña i o *besugo, en febreiro están
en zugo.³⁹

Refranes (del calendario “O
mintireiro verdadeiro” 1968).

A castaña no agosto quere arder e no
setembro beber.

Do agosto. Rev. Galicia nº 584.

Calor en agosto e auga en setembro.

A castaña que está no camiño é do
veciño. (2)

A castaña que está no camiño é do
veciño.⁴⁰

Feces de Cima.

A castaña ten unha maña que vai con
quen non a apaña.⁴¹

A caste da horta sae da corte pola porta.

A cebola ten que ver marchar o seu
amo.

A cereixa e a castaña, na borralla.⁴² (2)

A cereixa e a castaña, na borralla.⁴³

Alude al frío de primaveras tardías y
de inviernos tempranos.

A cereixa e a castaña, na borralla.

Frío tardío en primavera y
anticipado en otoño.

³⁵ A carto vai a vaca y-o que no-no ten no-na
papa.

³⁶ A casa da tía non vayas cada día e á da cuñada
nin cada día nin nada.

³⁷ A casa da tua tía non vaias cada día a da tua
cuñada nin cada día nin nada.

³⁸ A casa xa labrada, a viña xa prantada e a sogra
xa enterrada.

³⁹ A castaña i o besugo, en febreiro estan en zugo.

⁴⁰ A castaña que está no camiño e do veciño.

⁴¹ A castaña ten unha maña que vai con quen
nona apaña.

⁴² A cereixa e a castaña na borralla. (2)

⁴³ A cereixa e a castaña na borralla.

A *coarterón vai a terneira i o que non
teña pasa sin ela.

*A costume é unha segunda
*naturaleza.

A Cristo matárono seis: tres da Rúa,
dous da Estación e un de Fontei.⁴⁴

A Cruña, arrabuña.⁴⁵

Vivero

A chuvia de febreiro fai o palleiro.

Refranes (del calendario “O
mintireiro verdadeiro” 1968).

A chuvia de san Xuán tolle o viño e non
dá pan.⁴⁶

A chuvia no mes de agosto non é
chuvia, é mel e mosto.

O mintireiro verdadeiro, 1969.

A comida déixase pra mañá, o traballo
faise hoxe.⁴⁷

A concencia é verde e comeuna un
burro.

A concencia vai ca convenencia.

A conciencia era ferraña verde e
comérona as vacas.

A conta do meu compadre rebañadas ó
afillado.⁴⁸

A conta do padriño rebándase o pan
trigo.⁴⁹

A conta do pano aprenden os *sastres.

Vivero.

A conta dos padriños rabanadas ó
afillado.

A costa do chau calquera da mau.⁵⁰

A cotovía canto máis sube máis asubía.
A cuarto vale a vaca e o que non o ten
non a papa.⁵¹

⁴⁴ A Cristo matárono seis: tres da Rua, dous da
Estacion e ún de Fontey.

⁴⁵ A Cruña arrabuña.

⁴⁶ A chuvia de San Xuan toll'o viño e non da pan.

⁴⁷ A comida déixase pra maña, o traballo faise
oxe.

⁴⁸ A conta do meu compadre rebañadas o afillado.

⁴⁹ A conta do padriño rebándase ó pan trigo.

⁵⁰ A costa do chau calquera d'a mau.

⁵¹ A cuarto vale a vaca e o que nono ten nona
papa.

A cuba do bo viño non necesita
bandeira.⁵²
A culpa é tan mala que naide a quere,
por eso está solteira.
A dama i a castaña nunha noite se
derrama.
A danza sal da panza.
A dar, naide morre rico.
A fama e o frío meten o pobre na casa
do *enemigo.⁵³
A fame e o frío fan entrar na casa do
*enemigo.
A fame non ten lei.⁵⁴
A fariña do demo toda se volve
salvados.
A ferraña de xaneiro non vai ó palleiro.⁵⁵
O gaiteiro de Lugo 1969.
A folla mexa no lume e vaise.
A folla mexa no lume e vaise.
Verín.
A friaxe de febreiro é amiga do lobo
larpeiro.⁵⁶
O gaiteiro de Lugo, 1972.
A frieira de san Xoán, quita o viño e
non dá pan.⁵⁷
Rua Valdeorras.
A gana de comer fai a vella correr.
A gordura sete faltas disimula.
A gusto dos amos rómpense os panos.
A gusto dos amos rómpense os *paños.
A horta de marzo, ca cesta no brazo.⁵⁸
A horta en outono, mantén a seu dono.
O mintireiro verdadeiro, 1969.
A iauga todo lava agás a mala fama.⁵⁹
Outros dicen: a auga todo lava
senon a mala fada.

⁵² A cuba do bó viño non necesita bandeira.

⁵³ A fama e o frío meten ó pobre na casa do
enemigo.

⁵⁴ A fame no ten lei.

⁵⁵ A ferraña de xaneiro non vai o palleiro.

⁵⁶ A friaxe de Febreiro é amiga do lobo larpeiro.

⁵⁷ A frieira de San Xoan quita o viño e non da
pan.

⁵⁸ A horta de Marzo cá cesta no brazo.

⁵⁹ A y-auga todo lava agás a mala fama.

A lama de agosto e o vento de abril,
Dios nos libre dil.⁶⁰
A lamprea ten a boca fea.
A lebre no xaneiro, búscala no regueiro.⁶¹
A legalidade é unha casa de putas.
Inf de Baños de Molgas.
A leña verde é louca; non arde sinón
moita.⁶²
A *luna de *octubre sete días cubre.
O que ocorre os sete días ocurrirá as
sete lúas distintas.
A madrasca a máis boa é mala.
Eladio Rodríguez: "Dicc." II, p. 561.
A madrasca inda de sucre amarga.
Eladio Rodríguez: "Dicc." II, p. 561.
A madrasca, o nome basta.⁶³
Á madrasca o nome lle basta.
Eladio Rodríguez: "Dicc." II, p. 561.
A mal dereito, bo pleito.⁶⁴
Dereito, p. 40.
A mala veciña dá agulla sin liña.⁶⁵
D. Valladares.
A mala veciña dá agulla sin liña.⁶⁶
D.V.
A mazorca, no muíño; e no bolso, o
diñeiriño.⁶⁷
A millor casa é a miña, aínda que sexa
pequeniña.⁶⁸
A mocidade folgada, trae a vellez
arrastrada.
A moita bondá destroi a autoridá.
D. V.
A moita *bondad destroi a autoridá.⁶⁹
D. Valladares.
A moita cera fai desconfiar os santos.⁷⁰

⁶⁰ A lama de Agosto e o vento de Abril Dios nos
libre d-il.

⁶¹ A lebre no Xaneiro, búscalla no regueiro.

⁶² A leña verde é louca; non arde sinón moita.

⁶³ A madrasca o nome basta.

⁶⁴ A mal dereito, bó pleito.

⁶⁵ A mala veciña da agulla sin liña.

⁶⁶ A mala veciña da agulla sin liña.

⁶⁷ A mazorca no muíño e no bolso o diñeiriño.

⁶⁸ A millor casa é a miña, aínda que sexa
pequeniña.

⁶⁹ A moita bondad destroi a autorida.

Santiago.
A moita cera queima/fai desconfiar os santos.⁷¹
A moita fame non hai pan duro.
A moita manualidá é causa de *menosprecio.⁷²
D. V.
A mortos e a idos non hai amigos.⁷³
A mota na serra unha a mira e outro a deixa.⁷⁴
A moza que non vai a Xinzo á feira do 14 de maio, non bota noivo en todo o ano.⁷⁵
A *muela e a sogra si doe botala fóra.⁷⁶
Á mula comedora, reata corta.
A mula que ha ir á guerra non morre no ventre da égoa.⁷⁷
A muller, a escopeta e o cabalo, non prestalo.
A muller casada ben composta quita a outros da porta.
A muller e a besta seu amo a teña.
A muller e a burra, cada día a súa.⁷⁸
A muller e a cabra, corda larga pero non soltala.⁷⁹
A muller e a loba do máis feio se *enamora.
A muller e a ovella co sol á cortella.⁸⁰
A muller e a ovella con día na cortella.
A muller e a ovella con día prá cortella.⁸¹
A muller e a ovella con sol á cortella.

⁷⁰ A moita cera fai desconfiar ós santos.

⁷¹ A moita cera queima/fai desconfiar ós santos.

⁷² A moita manualidá e causa de menosprecio.

⁷³ A mortos e a idos non hay amigos.

⁷⁴ A mota na serra unha á mira e outro a deixa.

⁷⁵ A moza que non vai a Xinzo á feira do 14 de Maio non bota noivo en todo o ano.

⁷⁶ A muela e a sogra si doe botala fora.

⁷⁷ A mula que ha ir a guerra non morre no ventre da égoa.

⁷⁸ A muller e a burra, cada día a súa.

⁷⁹ Á muller e a cabra, corda larga pero non soltala.

⁸⁰ A muller e a ovella co sol a cortella.

⁸¹ A muller e a ovella con día pra cortella.

A muller e a sardiña, a máis pequeniña.⁸²

A muller e a sardiña, a máis pequeniña.

A muller e a sardiña canto máis pequena máis *saladiña/sabrosiña.⁸³

A muller e a sardiña con sol á casiña.

A muller e a sardiña escolle a máis pequeniña.

A muller e a sardiña están ben na cociña.

A muller e a sardiña por pequeniña.

Orense.

A muller e a *sartén na cociña están ben.(4)

A muller e a *sartén na cociña están ben.⁸⁴

A muller e o papel *hasta o cu lle hai que ver.⁸⁵

Lo decía un cartero indicando necesidad de leer bien las cartas.

A muller e o vento cambian ó momento.

A muller i a cabra, a pata quebrada.⁸⁶

A muller i a cabra, a pata quebrada.⁸⁷

A muller i a manteiga adóbanse prá feira.

A muller i a sardiña por pequeniña.⁸⁸

A muller i o home honrado, polo camiño do carro.⁸⁹

A muller i o home honrado, polo camiño do carro.⁹⁰

A muller pra estar tranquila, ou preñada ou parida.⁹¹

⁸² A muller e a sardiña a máis pequeniña.

⁸³ A muller e a sardiña canto máis pequena máis saladiña/sabrosiña.

⁸⁴ A muller e a sarten na cociña están ben.

⁸⁵ A muller e o papel hasta o cú lle hai que ver.

⁸⁶ A muller i-a cabra a pata quebrada.

⁸⁷ A muller i-a cabra, a pata quebrada.

⁸⁸ A muller i-a sardiña por pequeniña.

⁸⁹ A muller i-o home honrado polo camiño do carro.

⁹⁰ A muller i-o home honrado, polo camiño do carro.

⁹¹ A muller pra estar tranquila ou preñada ou parida.

A muller que aos trinta anos non *se casa descarga o xenio co demo.
 A muller que aos trinta anos non ten mozo, bota un xenio do demo.
 A muller que lle pega ó home fai ben si pode.⁹²
 A muller que lle pega ó home fai ben si pode.⁹³
 A muller que lle pega ó home fai ben si pode.⁹⁴
 A muller que non aproveita a leña non sabe gardar o que teña.
 A muller que non come cando o seu marido ou pensa comer ou xa ten comido.
 A muller que non recolle un *alfiler non é muller.
 A muller que non sabe a doutrina culpa é do home que non a ensina; pao de carballo, rebolo de encina, toma, muller, aprende a doutrina.⁹⁵
 A muller que non vai á palabra non vai á pancada.
 A muller que ós 30 anos non ten mozo bota un xenio do demo.⁹⁶
 A muller sen home no colo come.
 A muller sin braga pon o cu na cepa e caga.⁹⁷
 A muller sin home no colo come.(2)
 Á neve de febreiro bótalle a vella un peido.
 A neve de febreiro, derrétea unha vella cun peido.
 A non ter, calquera chega.
 A noz e a *avellana tanto vale a podre como a sana.

⁹² A muller que lle pega o home fai ben si pode.

⁹³ A muller que lle pega ó home fai ben, si pode.

⁹⁴ A muller que lle pega ó home, fai ben, si pode.

⁹⁵ A muller que non sabe a doutrina culpa é do home que non ensina; pau de carballo, rebolo de encina, toma, muller, aprende a doutrina.

⁹⁶ A muller cos 30 anos non ten mozo bota un xenio do demo.

⁹⁷ A muller sin braga pon o cú na cepa e caga.

A nugalla nin come pan nin dorme na palla, nin viste camisa lavada.
 D. V.
 A ocasión fai o ladrón.
 Verín.
 A ovella e a rapaza con sol á casa.
 A ovella é parente do lobo e cómeia.⁹⁸
 A ovella mansa mama na súa mai e mais na allea e a brava nin na súa nin na allea.⁹⁹
 A p...non putes i a ladrón non furtes.¹⁰⁰
 A pan duro dente agudo.
 A pasar o río e dar diñeiro nunca seas o primeiro.¹⁰¹
 A paxariña que é de boa casta trae a súa roladiña prá Pascoa.¹⁰²
 A pena do morto chega ó horto.¹⁰³
 A peneira de María a tola anda a aldea toda.¹⁰⁴
 Lugo.
 A perdiz, co dedo *na nariz.¹⁰⁵
 Debe comerse no recentemente matada.
 A perdiz, o dedo *na nariz.¹⁰⁶
 A perna no leito e o brazo no peito.
 Jd.
 A pesca e a caza na *plaza.
 Mejor comprarla que cazarla.
 A pidir, ¡calquera chega!
 A pita e a vaca polo pico dan *nata. (2)
 A pita e a vaca polo pico dan a *nata.
¹⁰⁷
 A pita i o capón polo pico pon.¹⁰⁸

⁹⁸ A ovella é parente do lobo e cómeia.

⁹⁹ A ovella mansa mama na sua mai e mais na allea e a brava nin na sua nin na allea.

¹⁰⁰ A p...non putes y-a ladrón non furtes.

¹⁰¹ A pasar o río e dar diñeiro nunca seas o primeiro.

¹⁰² A paxariña que é de boa casta trae a sua roladiña prá Pascoa.

¹⁰³ A pena do morto cheg'o horto.

¹⁰⁴ A peneira de María, a tola and'a aldea toda.

¹⁰⁵ A perdiz có dedo na nariz.

¹⁰⁶ A perdiz o dedo na nariz.

¹⁰⁷ A pita e a vaca pol-o pico dan a nata.

¹⁰⁸ A pita i-o capón polo pico pon.

A pita non polo que coma, sinón polo que poña.¹⁰⁹

A pita, onde pon o ovo, pon o ollo.¹¹⁰

A pita, onde pon ovo, pon o ollo.

A *plaia de Panxón a roncar, bo tempo vai entrar.¹¹¹

Faro de Vigo 31/3/74.

Á porta da taberna non vendas nin auga.¹¹²

Á porta do rezador non poñas o millo ó sol.¹¹³

Á porta do rezador non poñas o trigo ao sol.

Á porta do rezador, non poñas o trigo ó sol i á do que non reza nada, nin trigo/grau nin nada.¹¹⁴

Á porta do rezador non poñas o trigo ó sol i á do que non reza nada, nin trigo, nin a cebada.¹¹⁵

A porta vella, caravillas novas.¹¹⁶

Lugo.

Á présa e ben non hai quen.¹¹⁷

A primeira, *escoba; a segunda, señora.¹¹⁸

A primeira muller, vasoira; a segunda, señora.¹¹⁹

A probe, non prometas; a rico, comprometas.¹²⁰

A puta e o can *sólo miran prá man.¹²¹

A que criada ha ter criada ha ser.

Vivero.

¹⁰⁹ A pita non polo que coma, sinón polo que poña.

¹¹⁰ A pita onde pon o ovo pon o ollo.

¹¹¹ A plaia de Panxón a rocar, bó tempo vai entrar.

¹¹² A porta da taberna non vendas nin auga.

¹¹³ A porta do rezador non poñas o millo ó sol.

¹¹⁴ A porta do rezador, non poñas o trigo ó sol i a do que non reza nada, nin trigo/grau nin nada.

¹¹⁵ A porta do rezador non poñas o trig'o sol Y-a do que non reza nada nin trigo, nin a cebada.

¹¹⁶ A porta vella, carabillas novas.

¹¹⁷ Apresa e ben non hai quen.

¹¹⁸ A primeira, escoba a segunda, señora.

¹¹⁹ A primeira muller basoira a segunda señora.

¹²⁰ A probe non prometas a rico comprometas.

¹²¹ A puta e o can sólo miran pra man.

Á que Dios non lle dá fillos, o demo lle dá sobriños.¹²²

A que empreña en agosto, en maio torce o rostro.¹²³

Vivero.

A que ensena a barriga ensena a veciña.¹²⁴

A que moitos quere a ningún ten.

A que non me pariu non é a miña mai. (2).

A que non me pariu non é miña mai.

A quen Dios non lle dá fillos o demo lle dá sobriños.¹²⁵ (2)

A quen fai ben, noxos; a quen fai mal, guárdate.¹²⁶

A quen lle has dar cea non lle negues a merenda.¹²⁷

Vivero.

A quen lle has de dar a cena non lle negues a merenda.

D.V.

A quen madruga, Dio-lo axuda.¹²⁸

A quen mal queiras en preitos os vexas.

A quen non debo non temo.

A racha ha de saír á madeira anque o demo non queira.¹²⁹

Castrelo del Valle.

A racha, queira ou non queira, ha de saír á madeira.¹³⁰

A razón do máis forte é sempre a millor razón.

A razón non ten máis que un camiño.

¹²² A que Dios non lle da fillos o demo lle da sobriños.

¹²³ A qu'empreña en agosto en maio torce o rostro.

¹²⁴ A que ensen'a barriga ensen'a veciña.

¹²⁵ A quen Dios non lle da fillos o demo lle da sobriños. (2).

¹²⁶ A quen fai ben, noxos; a quen fai mal guárdate.

¹²⁷ A quen ll'has dar cea non lle negues a merenda.

¹²⁸ A quen madruga, Diol-o axuda.

¹²⁹ A racha ha de saír a madeira anqu'o demo non queira.

¹³⁰ A racha, queira ou non queira, ha de saír á madeira.

A rega na horta e o sol na porta.¹³¹
 A rei morto, rei posto.
 A rico non debas e a pobre non
 *ofrezcas.
 A roupa dos tolos rómpena os cordos.¹³²
 A ruín cobrador máis ruín pagador.
 A sardiña de san Xoán pinga no pan.¹³³
 Pontevedra.
 A sardiña en maio que a parta un
 raio.¹³⁴
 Faro de Vigo.
 A sardiña en maio xa pringa no
 borrallo.¹³⁵
 id.
 A semana de casar non é de parar.
 A semana de casar non é de parar.
 Cabreiroá.
 A semana de casar non é semana de
 parar.
 A simpatía topeina de noite e non a
 atopei de día.¹³⁶
 A sogra aínda que durma no monte non
 a comen os lobos.¹³⁷
 A *solana e o balcón son tentación pró
 ladrón.¹³⁸
 A sombra quer ser de agosto i o sol de
 setembro.
 O mintireiro verdadeiro, 1969.
 A tega a poder de ir e vir fai seu nino.¹³⁹
 A troita fragosa, fea e fiada.
 A troita pra que guste, ha de ter sete
 efes: fresca, frita, fría, fiada, fragosa,
 fea e femia.¹⁴⁰

¹³¹ A rega n'a Horta e o sol na porta.

¹³² A roupa d'os tolos rompen-os cordos.

¹³³ A sardiña de S. Xoán pinga no pan.

¹³⁴ A sardiña en Maio que a parta un raio.

¹³⁵ A sardiña en Maio xa pringa no borrallo.

¹³⁶ A simpatía topeina de noite e nona atopei de
 día.

¹³⁷ A sogra aínda que durma no monte nona
 comen os lobos.

¹³⁸ A solana e o balcón son tentación pra o ladrón.

¹³⁹ A tega a poder dir e vir fai seu nino.

Pontevedra.
 A tulla sin centeo é como lameiro sin
 rego.
 A tulla sin centeo é como lameiro sin
 rego.¹⁴¹
 A vaca con vicio dá co pé na canada.¹⁴²
 A vaca da miña veciña dá millor leite
 que a miña.¹⁴³ (2).
 A vaca da miña viciña come menos
 herba, e dá máis leite cá miña.¹⁴⁴
 Gondulfes.
 A vaca ó tocarlle *na ubre leite dá.
 A vaca que non come canda os bois ou
 come antes ou despois.¹⁴⁵
 Lugo.
 A vaca que non come cos bois ou
 comeu antes ou comerá despois.
 A veiga i a manteiga, a bondá ten á
 beira.¹⁴⁶
 Lugo.
 A vella, de escarmentada, pasa o río
 remangada.¹⁴⁷
 Lugo.
 A vella que de amores se devece o
 diaño que a leve.¹⁴⁸
 D. Eladio: Dicc. III p.408.
 A vella que proba os grelos chupa os
 dedos.¹⁴⁹
 Lugo.
 A vella que soupo vivir, guardou pan
 pra maio e leña pra abril.
 A vello chegarás e de vello non pasarás.
 A verdá fura as paredes.¹⁵⁰

¹⁴⁰ A troita pra que guste, ha de ter sete efes:
 fresca, frita, fría, fiada, fragosa fea e femia.

¹⁴¹ A tulla sin centeo e como lameiro sin rego.

¹⁴² A vaca con vicio da co pe na canada.

¹⁴³ A vaca da miña veciña da millor leite que a
 miña.

¹⁴⁴ A vaca da miña viciña come menos herba, e da
 mais leite qu'a miña.

¹⁴⁵ A vaca que non come cand'os bois ou come
 antes ou despois.

¹⁴⁶ A veiga y-a manteiga, a bondá ten-a veira.

¹⁴⁷ A vella d'escarmentada pasa o río, remangada.

¹⁴⁸ A vella que de amores se debece o diaño que a
 leve.

¹⁴⁹ A vella que prob'os grelos chup'os dedos.

A verdá non ten máis qu'on camiño.¹⁵¹
Feces de Cima.
A vida boa é cara; haina máis barata,
pero non é vida.¹⁵²
A vida boa é cara; haina máis barata,
pero non é vida.¹⁵³
A vida do probe é andar a pidir.¹⁵⁴
Vivero.
A vida non é como empeza senón como
acaba.¹⁵⁵
A vide e a xesta co demo en testa.
A vila máis bonitiña é por todos
queridiña.
Verín.
A viña non quere máis sombra cá do
amo.¹⁵⁶
A viña o dá e a viña o come.¹⁵⁷
Refiriéndose al bagazo.
Á Virxen, Salves; ós santos, Credos e
os cartos, quedos.¹⁵⁸
A visita e a lebre aos dous días fede.
A vista do *pañó é o *desengaño.
Á vista do pano está o desengano.¹⁵⁹
Á vista do pano está o *desengaño.¹⁶⁰
Á vista do *pañó está o *desengaño.¹⁶¹
A *viuda honrada ten a súa porta
pechada.¹⁶²
Á *viuda, o diaño que a sacuda.¹⁶³
A *viuda que moito chora ten gana de
outra voda.¹⁶⁴

¹⁵⁰ A verdá, fura as paredes.

¹⁵¹ A verdá non ten mais qu'on camiño.

¹⁵² A vida boa é cara; haina máis barata pero non é vida.

¹⁵³ A vida boa é cara, haina máis barata pero non é vida.

¹⁵⁴ A vida do probe e andar a pidir.

¹⁵⁵ A vida non é como empeza senon como acaba.

¹⁵⁶ A viña non quere máis sombra qu'a do amo.

¹⁵⁷ A viña o da e a viña o come.

¹⁵⁸ A Virxen salves, ós Santos Credos e os cartos quedos.

¹⁵⁹ A vista do pano está o desengano.

¹⁶⁰ A vista do pano está o desengaño.

¹⁶¹ Á vista do paño está o desengaño.

¹⁶² A viuda honrada tén a súa porta pechada.

¹⁶³ Á viuda o diaño que a sacuda.

A xeadá de febreiro mata a vaca e
maillo leiro.¹⁶⁵

Gaiteiro de Lugo, pro ano 1971.

A xente crecente ten o diaño no dente.

A xente da Gudiña, cada catro unha
sardiña.

Mezquita.

Á xente da vila que lle den e non que
lle pidan.¹⁶⁶

A xesta/testa co demo apesta.

A zorra cando vai vella *hasta as pitas
se lle apoleiran na cabeza.

A zorra perde o rabo antes que as
mañas.

A zorra perde o rabo pero as mañas
non.

Abade que foi *monaguillo, ben sabe
quén bebe viño.¹⁶⁷

Abre o porco, verás o teu corpo.¹⁶⁸

Vivero.

Abril, abrilero, auga na cara e no leiro.

Gaiteiro de Lugo, pro ano 1971.

Abril, abrilero, i o mes que no medio se
mete son tres; maio, maiolo i o mes
que anda soio son seis; san Xoán, san
Xoanón i o mes que nace o rapaz, son
outros tres, nove.¹⁶⁹

Abril, abrilón, auga por un tubo e pode
que trebón.

O Gaiteiro de Lugo, 1972.

Abril fai meter a porca no cubil.

Abril frío e mollado enche o arquiroy e
mantén o gado.¹⁷⁰

¹⁶⁴ A viuda que moito chora ten gana de outra
boda.

¹⁶⁵ A xeadá de Febreiro mata a vaca e maillo leiro.

¹⁶⁶ Á xente da vila que lle den e non que lle pidan.

¹⁶⁷ Abade que foi monaguillo, ben sabe quen bebe
viño.

¹⁶⁸ Abre o porco verás o teu corpo.

¹⁶⁹ Abril, abrilero, i-o mes que no medio se mete
son tres; maio, maiolo i-o mes que anda soio son
seis; san Xoan, san Xoanón i-o mes que nace o
rapaz, son outros tres, nove.

¹⁷⁰ Abril frío e mollado henche o arquiroy e mantén
o gado.

Abril frío, fornos quentes, alegría prós meus dentes.¹⁷¹

Lugo.

Abril frío, moito pan e pouco viño.

Abril, mata a porca no cubil e non deixa as portas abrir.¹⁷²

Abril, penduril; maio, en graio; en san Xuán, ségase o pan.¹⁷³

Abril quente e mollado, carga o carro i engorda o gado.¹⁷⁴

Calendario 'O mintireiro verdadeiro' 1969.

Abril, se por mal quere vir, as portas non deixa abrir.¹⁷⁵

Pontevedra.

Abril, si por mal quere vir, nin as portas deixa abrir.¹⁷⁶

Vivero.

*Abriles e señores, os máis traidores.

Aceite, carne, pantrigo e sal, mercadoría real.

Rua Petin.

Aceite, viño e amigo, millor canto máis antigo.

Rua Petin.

Aceite, viño e amigo, millor canto máis antigo.¹⁷⁷

*Aceitona, unha abonda (si é acabada de coller).

Rua Petin.

*Aceitona unha e, se é boa, unha ducea.

Rua Petin.

Achaque quere a morte e non sabe de qué sorte.¹⁷⁸

¹⁷¹ Abril, frío, fornos quentes alegría prós meus dentes.

¹⁷² Abril, mat'a porca no cubil e no deix'as portas abrir.

¹⁷³ Abril penduril Maio en graio en San Xuán ségase o pan.

¹⁷⁴ Abril quente e mollado, carga o carro i engorda o gado.

¹⁷⁵ Abril se por mal quere vir, as portas non deixa abrir.

¹⁷⁶ Abril, si por mal quere vir nin as portas deixa abrir.

¹⁷⁷ Aceite viño e amigo, millor canto máis antigo.

Gondulfes.

Achégate ó pote grande que te manterá anque sexa soio do cheiro.

Acougue á túa beira a mala veciña o tempo que o galo dura enriba da galiña.¹⁷⁹

Adoecido abril, cando non does nas costas does nos cadrís.

O gaiteiro de Lugo 1969.

Agoa mol en pedra dura tanto dá *hasta que a fura.¹⁸⁰

Agosto, agosteiro, mes de ir ós Caneiros, á Pilingriña e Naseiro.¹⁸¹

O gaiteiro de Lugo, 1972.

Agosto, agosto, vai preparando a boca pró mosto.¹⁸²

Gaiteiro de Lugo, pro ano 1971.

Agosto e *vendimia non son cada día.

Agosto fáiselle maio a quen non ten pan sementado.

Agosto madura e o setembro vendima as uvas.

O mintireiro verdadeiro, 1969

Agosto, magosto.

Agosto mollado, neve pró ano.¹⁸³

Agosto mollado, nin sebo, nin nabo, nin pan pró ano.¹⁸⁴

Lugo.

Agosto nos farta e agosto nos mata.

O mintireiro verdadeiro, 1969

Agosto pasou e o que mallou, mallou. (2)

Agosto quente e festeiro, amigo do roscón e do gaiteiro, con sol que pon

¹⁷⁸ Achaque quere a morte e non sabe de que sorte.

¹⁷⁹ Acougue a tua beira a mala veciña o tempo que o galo dura enriba da galiña.

¹⁸⁰ Agoa mol en pedra dura tanto da hasta que a fura.

¹⁸¹ Agosto, agosteiro, mes de ir os Caneiros, Á Pilingriña e Naseiro.

¹⁸² Agosto, agosto, vai preparando a boca pró mosto.

¹⁸³ Agosto mollado neve pr'o ano.

¹⁸⁴ Agosto mollado nin sebo, nin nabo nin pan pr'o ano.

lume no palheiro, e mozos que bailan
no turreiro.

Pontevedra.

Agrade o cocho e non se repare no
cocho.

Aínda que non durma o ollo, descansa o
óso.¹⁸⁵

Aire de Meira, caldeiros á goteira.¹⁸⁶

Lugo.

Aire limiau, auga na mau.

Aire limiau, auga na mau; pro é de
inverno, que non é de vrau.¹⁸⁷

Alégrase o corvo e o can do que fai o
*gavilán.

Pontevedra.

Alégrase o lobo cos couces da ovella.

¡Alegría alegrote, que o rabo do porco
está no pote!

Algo ten a sardiña cando lla dan ó gato.¹⁸⁸

Vivero.

Alí onde naces, paces.

Allo, ¿por que naciches tan ruín?
Porque non me sementache en abril.¹⁸⁹

Almorzo cedo, coa carne e sebo; e
tarde, nin sebo nin carne.¹⁹⁰

Almorzo cedo cría carne e sebo.
Almorzo tarde, nin sebo, nin carne.¹⁹¹

Altas ou baixas, en abril son as
Pascoas.¹⁹²

D. Valladares.

Alzar sin vento e parir sin tempo non
pode ser.

D. V.

¹⁸⁵ Aínda que non durma o ollo descansa o oso.

¹⁸⁶ Aire de Meira caldeiros a goteira.

¹⁸⁷ Aire limiau auga na mau pro é de inverno que
non é de vrau.

¹⁸⁸ Algo ten a sardiña cando lla dan o gato.

¹⁸⁹ Allo, ¿porqué naciches tan ruín? Porque non
me sementache en Abril.

¹⁹⁰ Almorzo cedo coa carne e sebo e tarde nin
sebo nin carne.

¹⁹¹ Almorzo cedo cria carne e sebo Almorzo
tarde, nin sebo, nin carne.

¹⁹² Altas ou baixas en abril son as Pascoas.

Alzar sin vento non pode ser, como
parir sin tempo.

D. Valladares.

Ama de cura, puta segura.

Amigo de ricachón ou can ou cabrón.

Amigo do meu amigo meu amigo é.

Verín.

Amigo do val, compadre portugués e
aire sanabrés, fódome nos tres.

Amigo e viño, o máis antigo.

O mintireiro verdadeiro, 1969.

Amigo portugués, compadre montañés
e vento bragancés, f... nos tres.¹⁹³

Amigo portugués, compadre montañés
e vento bragandés, c.... en todos
tres.¹⁹⁴

Amigo que non dá e coitelo que non
corta, aunque se perdan, pouco
importan.

Vivero.

Amigo que non dá e coitelo que non
corta, que se perdan, pouco
importa.¹⁹⁵

Amigo que non dá e coitelo que non
corta, que se perdan, pouco
importa.¹⁹⁶

D. V.

Amigo que non sirva e coitelo que non
corta pouco importa.

Amigo que non serve e coitelo que non
corta, anque os leve o demo non
importa.

Cotobad.

Amigos, amiguiños, pro a vaquiña no
que vale.

Amigos de lonxe e contas de perto.

Amigos de lonxe e contas de perto.

D.V.

¹⁹³ Amigo portugués, compadre montañés e vento
bragancés f... nos três.

¹⁹⁴ Amigo portugués compadre montañés e vento
bragandés c.... en todos tres.

¹⁹⁵ Amigo que non dá e coitelo que non corta que
se perdan, pouco importa.

¹⁹⁶ Amigo que non dá e coitelo que non corta, que
se perdan pouco importa.

Amigos seamos e do noso teñamos.
 Amiguiños si; pero a peseta polos seus
 trinta e catro.¹⁹⁷
 Outros dicen: pero a pita pol-o carto.
 Vivero.
 Amiguiños sí, pro a pita polo que vale.
 Amiguiños sí, pro a vaquiña polo que
 valga.
 Amistades as de calquera que sexa máis
 que un.¹⁹⁸
 Amo *descuidado fai o criado ladrón.
 Amor con amor se paga.
 Amor de meniño, auga en cestiño.¹⁹⁹
 Vivero.
 Amos novos, cadabullos fóra.²⁰⁰
 Anada á carreira non se pillá.²⁰¹
 Vivero.
 Anada á carreira non se pillá.
 D.V.
 Anadiña pouca, anadiña moita, vai
 chegando [...] ²⁰²
 Anadiña pouca, anadiña moita, vai
 chegando unha á outra.²⁰³
 Vivero.
 Anda con un bo serás un deles; anda
 con un malo serás peor que eles.²⁰⁴
 Ánima por ánima, anima mea.²⁰⁵
 Ano berceiro, ano merdeiro.²⁰⁶
 Ano cogordeiro, sinal de ruín palleiro.²⁰⁷
 Ano de ameixas, ano de queixas.
 Ano de ameixas, ano de queixas.²⁰⁷

¹⁹⁷ Amiguiños si; pero a peseta pol-os seus trinta e catro.

¹⁹⁸ Amistades as de calquera que sexa mais que un.

¹⁹⁹ Amor de meniño auga en cestiño.

²⁰⁰ Amos novos cadabullos fora.

²⁰¹ Anad'a carreira non se pillá.

²⁰² Anadiña pouca Anadiña moita vai chegando
 A ficha que nós manexamos está incompleta.

²⁰³ Anadiña pouca anadiña moita vai chegando
 unh'a outra.

²⁰⁴ Anda con un bó serás un deles; anda con un
 malo serás peor que eles.

²⁰⁵ Ano berceiro ano merdeiro.

²⁰⁶ Ano cogordeiro sinal de ruín palleiro.

²⁰⁷ Ano d'ameixas ano de queixas.

Vivero.
 Ano de ameixas e cereixas todas son
 queixas; ano de pavías [...].²⁰⁸
 Ano de *bellota, ano de mamota.²⁰⁹
 Ano de *bellota, ano de mamota.²¹⁰
 Mamota: castaña cocida.
 Ano de belota, ano de laroca.²¹¹
 Refranes del Almanaque Agrícola
 ZZ – 1969.
 Ano de belotas, ano de larotas.
 Ano de brevas nunca o vexas.
 Ano de herba, ano de merda.
 Ano de moito viño, garda viño; ano de
 pouco viño, vende viño.
 Ano de neves ano de *bienes.
 Ano de noces, ano de voces. **(3)**
 Ano de noces, ano de voces.²¹²
 Ano de ovellas, ano de abellas.²¹³
 Ano de viño, guarda viño.²¹⁴
 Que se gastará todo.
 Ano de viño, vende viño e garda viño.
²¹⁵
 Ano de xeadas, ano de fornadas.²¹⁶
 Ano esgordeiro, sinal de ruín palleiro.
²¹⁷
 Ano que se morre, ben se come.²¹⁸
 Vivero.
 Aunque me botes os cas ó rabo, léveme o
 demo si deixo o nabo.²¹⁹
 Un individuo que quere indicar que
 non cede. Mondoñedo.

²⁰⁸ Ano de ameixas e cereixas todas son queixas;
 ano de pavías,. A ficha que nós manexamos está
 incompleta.

²⁰⁹ Ano de bellota ano de mamota.

²¹⁰ Ano de bellota, ano de mamota.

²¹¹ Ano de belota ano de laroca.

²¹² Ano de noces ano de voces.

²¹³ Ano de ovellas ano de abellas.

²¹⁴ Ano de viño, guarda viño.

²¹⁵ Ano de viño vende viño e garda viño.

²¹⁶ Ano de xeadas ano de fornadas.

²¹⁷ Ano esgordeiro sinal de ruín palleiro.

²¹⁸ Ano que se morre ben se come.

²¹⁹ Aunque me botes os cas ao rabo, léveme o
 demo si deixo o nabo.

Anque pico non divico que non se morra mai por fillo nin muller por seu marido.²²⁰

Cuando la Virgen quedó sola y desamparada a la muerte de Cristo, un judío dijo a otro: Mira a mai de Noso Señor como come. Y ella oyéndoles les dijo:- Anque pico /non divico /que non se morra...Lo dice la gente para indicar que nadie muere de pena.

Anseas alleas matan os asnos. (2)

Antes de asar as castañas, olla se están ben amosegadas; que, si che estoupan non lume, sáltanche á cara.²²¹

Do magosto. Rev. Galicia nº 584.

Antes de casar, mira o que fas.²²²

Antes de casar, ten casa en que morar, terras en que traballar e viñas en que poder.²²³

Pontevedra.

Antes de comer, non podo facer; e, de comido, entambollecido.²²⁴

Antes de rezar e cantar, mexar.

Ao probe e ao *nogal, todos lle fan mal.

Ao que suda, Dios o axuda.²²⁵

Faro de Vigo.

Aos carballos, as raíces e, á xente, comer.²²⁶

Decíanlle a unha enferma pra sanar que comera.

Aos ricos *hasta lle pairan os bois.

Aproveita o que non presta, verás o que fai falta. (2)

Apunta a teta, zapateta.

²²⁰ Anque pico /non divico que non se morra /mai por fillo /nin muller /por seu marido.

²²¹ Antes de asar as castañas, olla se están ben amosegadas; que si che estoupan non lume sáltanche á cara.

²²² Antes de casar mira o que fas.

²²³ Antes de casar tén casa en que morar, terras en que traballar e viñas en que poder.

²²⁴ Antes de comer non podo facer e de comido entambollecido.

²²⁵ Ao que suda Dios o axuda.

²²⁶ Aos carballos as raíces e a xente comer.

Aquela que non me pariu non é miña mai.

Arado rabudo i o labrador barbudo.²²⁷

Lugo.

Arco iris formado, nin bo tempo, nin moi malo.²²⁸

Arco iris formado, nin bo tempo, nin moi malo.²²⁹

Arde a casa, ¡quentarse a ela!²³⁰

Vivero.

Arde a casa, quentémonos a ela.²³¹

Arde millor a leña verde que as pedras enxoiatas.

Arde millor leña mollada que pedra seca.

Are quen arou, que maio xa pasou.

Bene. "O maio e 'os maíos'". *Faro de Vigo* 2/5/71.

Arrieiro dunha besta, cesteiro de unha cesta, e pescador de cana, máis perde do que gana.²³²

Porquera.

Arrieiro dunha besta, cesteiro dunha cesta, e pescador de cana, máis perde que gana.²³³

Arrieiro perdido, atares de seda. (2)

Arrieiros somos e no camiño nos encontraremos.

Arrieiros somos e no camiño nos encontraremos.²³⁴

As berzas no outono, comen o dono.²³⁵

O mintireiro verdadeiro, 1969.

As berzas quéroas untadas; as patacas, fariñentas e pra compango do porco, quero costelas salpresas.²³⁶

²²⁷ Arado rabudo y-o labrador barbudo.

²²⁸ Arco iris formado nin bó tempo nin moi malo.

²²⁹ Arco iris formado, nin bó tempo nin moi malo.

²³⁰ Ard'a casa, ¡quentarse a ela!

²³¹ Arde a casa, quentémonos a ela.

²³² Arrieiro d'unha besta cesteiro de unha cesta e pescador de cana mais perde do que gana.

²³³ Arrieiro dunha besta, cesteiro dunha cesta e pescador de cana mais perde que gana.

²³⁴ Arrieiros somos e-no camiño nos encontraremos.

²³⁵ As berzas no outono, comen ó dono.

Pontevedra.
 As cabras do señor Barbeiro botan tarde
 e veñen cedo, ¿como elas van criar
 sebo? ²³⁷
 As *campanas de Adelán tocan por dar,
 dan.
 Lugo.
 As *campanas de Adelán tocan según
 lle dan. ²³⁸
 As canas enganan, os dentes e as
 arrugas non menten.
 As Candelas, que chova que ría,
 coarenta días son de invernía.
 Verín.
 As cerdeiras e os ladrós, anque se
 prendan, non son bos. ²³⁹
 D. Valladares.
 As cerdeiras i os ladrós, anque se
 prendan non son bos. ²⁴⁰
 D. V.
 As cuñas, dan mau das zocas. ²⁴¹
 Vivero.
 As fillas das miñas fillas...
 Algo parecido se dice en la Odisea
 pág. 10, Canto I.
 As ganas de comer fan á vella correr.
 As labores que se empezan en sábado
 mexa o sacristán nelas.
 As leis van por onde queren os reis.
 As maldiciós de burro non chegan ó
 ceu.
 As medias non son boas con naide ¡soio
 coa muller i eso aínda, aínda! ²⁴²
 Se refiere a negocios a medias.
 As medias soio son boas prás pernas.

²³⁶ As berzas quéroas untadas, as patacas
 fariñentas e pra compango do porco, quero
 costelas salpresas.

²³⁷ As cabras do señor Barbeiro botan tarde e
 veñen cedo, como elas van criar sebo.

²³⁸ As *campanas d' Adelán tocan según lle dan.

²³⁹ As cerdeiras e os ladrós, anque se prendan,
 non son bós.

²⁴⁰ As cerdeiras i-os ladrós, anque se prendan non
 son bós.

²⁴¹ As cuñas, dan mau d'as zocas.

²⁴² As medias non son boas con naide ¡soio coa
 muller i-eso aínda, aínda!

As medias soio son boas prás pernas.
²⁴³

Se refiere a negocios a medias.
 As medias son boas prás pernas.
 As medias son boas prás pernas. ²⁴⁴
 As mulleres como as uvas: as boas,
 colgalas; e as malas, cortalas. ²⁴⁵
 As mulleres de novas, cabras; de
 mozas, putas; de vellas, bruxas. ²⁴⁶
 As mulleres son como as uvas: as boas,
 pra colgalas; e as malas, pra pisalas.
²⁴⁷

Ás nove déitate, home, que ás dez xa
 non te tes. ²⁴⁸

Ás penas, tragos; i ás raibas, cigarros.
²⁴⁹

As pitas i os galos axuntan os cus e
 apartan os rabos. ²⁵⁰

Cuando andan en celo.
 As que ao muíño van, si son bonitas,
 logo as moerán. ²⁵¹

As soberbias non voltan pró río. ²⁵²

As temperanzas pérdenas os meses pro
 non o ano.

As templanzas de santa Mariña e
 Santiago fan o pan pra o outro ano. ²⁵³

Ás veces o demo é tendeiro. ²⁵⁴

Verín.
 Ás veces o demo é tendeiro. (2)

²⁴³ As medias soio son boas pras pernas.

²⁴⁴ As medias son boas pras pernas.

²⁴⁵ As mulleres como as uvas: as boas colgalas e
 as malas, cortalas.

²⁴⁶ As mulleres de novas, cabras; de mozas, putas,
 de vellas bruxas.

²⁴⁷ As mulleres son como as uvas: as boas pra
 colgalas e as malas pra pisalas.

²⁴⁸ As nove deitate home que as dez xa non te té.

²⁴⁹ As penas, tragos y'as raibas, cigarros.

²⁵⁰ As pitas i-os galos axuntan os cús e apartan os
 rabos.

²⁵¹ As que ao muíño van, si son bonitas, logo as
 moerán.

²⁵² As soberbias non voltan pr-o río.

²⁵³ As templanzas de Santa Mariña e Santiago fan
 o pan pra o outro ano.

²⁵⁴ As veces o demo é tendeiro.

As visitas son como o pescado, que ós tres días fedén.²⁵⁵

Asegún é o burro fáiselle a albarda.²⁵⁶
Gondulfes.

Asegún me tocan bailo.

Así che dure a mala veciña como a neve marceliña.

Asoprar e solber non pode ser.
Gondulfes.

Auga con sol non vale un frixol.

Auga con vento non vale un pemento.

Auga corrente non mata a xente. Auga parada está *envenenada.²⁵⁷

Auga de abril enche o carro i o carril.²⁵⁸

Lugo.

Auga de abril mata a porca no cubil i a auga de maio mata a porca nun ano.
Rubiós.

Auga de abril vale cabalos mil.²⁵⁹
Lugo.

Auga de agosto, nin bo viño nin bo magosto.²⁶⁰
Castrelo del Valle.

Auga de maio vale o cabalo dun ano.²⁶¹

Lugo.

Auga de san Xoán tolle o viño e non dá pan; a auga de sta. Mariña na meda fai fariña.²⁶²

Auga de san Xoán tolle o viño, non dá pan e tira o aceite ó chan.²⁶³

Auga de santa Mariña cura a feridiña.²⁶⁴

²⁵⁵ As visitas son como o pescado que os tres días fedén.

²⁵⁶ Asegún e o burro faisell'a albarda.

²⁵⁷ Auga corrente non mat'a xente. Auga parada está envenenada.

²⁵⁸ Auga d'abril henche o carro y-o carril.

²⁵⁹ Auga d'abril vale cabalos mil.

²⁶⁰ Auga d'agosto nin bo viño nin bo magosto.

²⁶¹ Auga de maio vale o cabalo d'un ano.

²⁶² Auga de San Xoán tolle o viño e non da pan; a auga de Sta Mariña na meda fai fariña.

²⁶³ Auga de San Xoán tolle o viño non da pan e tira o aceite ó chan.

²⁶⁴ Auga de Santa Mariña cura a feridiña.

Auga de santa Mariña *hasta na meda fai fariña.²⁶⁵

Auga de xaneiro, esterco e carneiro.²⁶⁶
Vivero.

Auga de xaneiro, medio esterqueiro.²⁶⁷
Lugo.

Auga de xaneiro, todo o ano ten tempeiro.²⁶⁸

Auga do rego non quita a do ceo.²⁶⁹
Viana.

Auga en agosto, mes por mes, vale por tres.

Auga en agosto, nin bo nabo nin bo magosto.²⁷⁰

Auga en agosto, nin bo nabo, nin bo magosto.²⁷¹

Auga en maio, pan todo o ano.²⁷²
Bene. "O maio e 'os maios'". *Faro de Vigo* 2/5/71.

Auga en outono, mal pró meu dono.²⁷³
Orense.

Auga na lama, xeadá na cama.²⁷⁴

Auga ó mediodía auga todo o día.²⁷⁵

Auga pola Ascensión, nin boa faba, nin bo melón.²⁷⁶

Rubiós. Agosto.

Auga que corre non mata o home.²⁷⁷
Vivero.

Auga que corre, non mata o home.²⁷⁸
O gaitero de Lugo, ano 1966.

Auga que non has de beber, déixaa correr.

²⁶⁵ Auga de Santa Mariña hasta na meda fai fariña.

²⁶⁶ Auga de Xaneiro esterco e carneiro.

²⁶⁷ Auga de xaneiro medio esterqueiro.

²⁶⁸ Auga de Xaneiro, todo o ano ten tempeiro.

²⁶⁹ Auga do rego non quit'a do ceo.

²⁷⁰ Auga en agosto nin bó nabo nin bó magosto.

²⁷¹ Auga en agosto nin bo nabo nin bo magosto.

²⁷² Auga en maio pan todo o ano.

²⁷³ Auga en outono, mal pra o meu dono.

²⁷⁴ Auga na lama xeadá na cama.

²⁷⁵ Auga o mediodia auga tod'o día.

²⁷⁶ Auga pola Ascensión nin boa faba nin bó melón.

²⁷⁷ Auga que corre non mat'o home.

²⁷⁸ Auga que corre, non mata ó home.

Auga sobre *a mel, sabe mal e fai ben.
²⁷⁹

Ave de pico non fai o seu dono rico.
Riós.

Ave que se muda en cada sitio deixa
unha pluma.
Riós.

Ave que se muda en cada sitio deixa
unha pruma.

Bacuriño de celeiro non quere
compañeiro.

D. V.

Bacuriño de celeiro non quere
compañeiro.

D. Valladares.

Baguiño a baguiño fixo unha vella unha
pipa de viño.

Baila o can polo pan.²⁸⁰

Baraxa diñeiro, sea teu ou alleo.²⁸¹

Refranes de Viana. M^a del Rosario
Castells Vila: "La comarca natural
de Viana del Bollo" p. 129-130.

Barba ben mollada, medio afeitada.

Bebe cos borrachos, xoga cos
xugadores e págalle ás mulleres.

Así non habrá líos.

Bebe, e, si bebes moito, beberás pouco;
e, si bebes pouco, beberás moito. Este
é consello de un avisado non de un
louco.²⁸²

Bebe, irmán, bebe que a vida é breve.
²⁸³

Beber e non comer e cegar e non ver.

Becerro mamón non mama deitado.

Beixos non fan vésperas pero tocan ás
vésperas.²⁸⁴

²⁷⁹ Auga sobre a mel, sabe mal [e] fai ben. A ficha
que nós manexamos está incompleta pero
parécenos percibir a parte superior do e.

²⁸⁰ Baila o can pol'o pan.

²⁸¹ Baraxa diñeiro sea teu ou alléo.

²⁸² Bebe, e si bebes moito beberás pouco e si
bebes pouco beberás moito. Este é consello de un
avisado non de un louco.

²⁸³ Bebe, hirman, bebe que a vida é breve.

²⁸⁴ Beixos non fan vésperas pero tocan ás
vesperas.

Viveiro.

Ben criado, mal criado, ós sete meses,
sentado.²⁸⁵

Vivero.

Ben mandado, mal mandado, fágase o
que manda o señor amo.

D. V.

Ben ou mal feito, ten o *escribano de
xeito.

Ben se alegra o lobo do que come a
zorra.

Ben se alegra o lobo do que come o
zorro.²⁸⁶

Verín.

Ben veñas, maio, o mellor mes de todo
o ano.²⁸⁷

Refranes (del calendario "O
mintireiro verdadeiro" 1968).

Ben veñas, maio, o millor mes de todo
o ano.

Bene. "O maio e 'os maíos'". *Faro
de Vigo* 2/5/71.

Bendigo a sorte dos galos que a tódalas
pitas teñen e a ningunha manteñen.

Bendita sea a tallada que trai outra
remangada.

Bendita sea a tallada que trai outra
remangada.

D. V.

Bendito mes, que entra polos Santos e
remata con san Andrés.²⁸⁸

Berzas de marzo, cesta no brazo.²⁸⁹

Berzas que non has de comer déixaías ó
demo ferver.²⁹⁰

Lugo.

Bés, cantos vexas, casa, canto *quepas.
²⁹¹

Verín.

²⁸⁵ Ben criado, mal criado, os sete meses, sentado.

²⁸⁶ Ben s'alegra o lobo do que come o zorro.

²⁸⁷ Ben veñas maio, o mellor mes de todo o ano.

²⁸⁸ Bendito mes, que entra polos Santos remata
con San Andrés.

²⁸⁹ Berzas de marzo cesta no brazo.

²⁹⁰ Berzas que non has de comer deixay'as o demo
ferver.

²⁹¹ Bés cantos vexas, casa canto quepas.

Bés cantos vexas e haxa cantos
*quepas.
Bés tras de cancelas, todo se vai en
caravelas.²⁹²
Besta amarrada, se non come, paga.²⁹³
Vivero.
Besta comedora, ramal *corto.²⁹⁴
Besta de herba, besta de merda.
Besta de moitos cómena os lobos.²⁹⁵
Besta grande, ande ou non ande.²⁹⁶
Besta grande, ande ou non ande.
Besta luguesa, muller coruñesa e home
santiagués, ningún dos tres.
Besta mular, ben comer, ben andar.²⁹⁷
Lugo.
Besta mular ou comer ou andar.
D. V.
Besta ougada, reata curta.²⁹⁸ (2).
Besta parada non fai xornada.
D. V.
Besta que non caga non dorme na corte.
Besta que non dá esterco fóra coela da
estrabería.²⁹⁹
Besta que non fai esterco fóra da
cuadra.³⁰⁰
Besta que xeme a carga non teme.
D. V.
Besta que xeme a carga non teme.
D. Valladares.
Besta vella botala ó toxo.³⁰¹
Besta vella non entra ó paso.³⁰²
Besta vella non fai capital. (2)
Besta vella non muda de paso.
Besta vella, ó toxo.³⁰³

²⁹² Bes tras de cancelas todo se vai en caravelas.

²⁹³ Besta amarrada se non come, paga.

²⁹⁴ Besta comedora, ramal corto.

²⁹⁵ Besta de moitos comena os lobos.

²⁹⁶ Besta grande ande ou non ande.

²⁹⁷ Besta mular ben comer ben andar.

²⁹⁸ Besta ougada reata curta. (2)

²⁹⁹ Besta que non da esterco fora coela da estrabería.

³⁰⁰ Besta que non fai esterco fora da cuadra.

³⁰¹ Besta vella botalo toxo.

³⁰² Besta vella non entra o paso.

³⁰³ Besta vella ó toxo.

Albarelos.
Bica de monxa, fanega de trigo.
Bica quente con touciño éche o caldo
das mulleres; e vén o home da arada e
roe as berzas, se as quere.³⁰⁴
Pontevedra.
Bicos de porco non chegan ó ceo.
Billete cambiado, billete gastado.
*Bizcocho de monxa, fanega de trigo.
(2)
Bizcoito de monxa, fanega de trigo.
As monxas. Verín.
Bizcoito de monxa, fanega de trigo.
Bizcoito de monxas fanega/carga de
trigo.³⁰⁵
Bo avogado, mal veciño.³⁰⁶
Bo era maio si non fora o trasmaio.³⁰⁷
¿Bo ou mal pleito?, ten o escribán de
xeito.³⁰⁸
Bo ou mal pleito, ten o escribán de
xeito.³⁰⁹
Bo ou mal preito, ten ao escribán do teu
xeito.³¹⁰
Eladio Rodríguez, Diccionario... II p
253.
Bo puñado son tres moscas.
Boa demanda ou ruín demanda, ten o
escribán da túa banda.³¹¹
Eladio Rodríguez, Diccionario... II p
253.
Boa demanda ruín demanda, ten o
*escribano da túa banda.³¹²
Vivero.
Boa horta en marzo, cesta no brazo.

³⁰⁴ Bica quente con touciño, éche o caldo das mulleres e ven o home da arada e roe as berzas, se as quere.

³⁰⁵ Bizcoito de monxas fanega (var.=carga) de trigo.

³⁰⁶ Bó abogado mal veciño.

³⁰⁷ Bó era maio si non fora o trasmaio.

³⁰⁸ Bó o mal pleito?, ten ao escriban de xeito.

³⁰⁹ Bó ou mal pleito tén ó escriban de xeito.

³¹⁰ Bó ou mal preito, tén ao escribán do teu xeito.

³¹¹ Boa demanda ou ruín demanda, ten ao escribán da tua banda.

³¹² Boa demanda ruín demanda ten o escribano da tua banda.

Boa roca/tea fía quen o seu menino cría.

Boa rocada fía a que o seu fillo cría.³¹³

Boa roupa e boa vida fan a vella garrida.

D. V.

Boas foran as comerotas si non foran as pagarotas.

Boas son as miñas veiñas, mais *me faltan as galiñas.

Beñas: veciñas.

Boas son miñas veciñas, pero xa me faltan tres galiñas.

Boca que se abre algo quer.

Bocado comido non fai amigo. (2)

Bocado comido non fai o amigo.

Bocado comido non gana amigo.

Rubiós.

Boi bravo, rego largo.

Boi bravo, rego largo.

D. V.

Boi escornón recibe cornadas.

Boi morto, vaca é.

Boi que non ara, aguillada nas costas.

Boi ruín en cornas medra.³¹⁴

Porquera.

Boi solto de seu se lambe.

Boi vello polo uso ara.³¹⁵

Lugo.

Boi vezado volve ó prado.³¹⁶

Boi vezado volve ó prado.³¹⁷

Buey acostumbrado...

Bola mol moita na man e pouca no fol.

Lugo.

Bon ou mal preito, ten o escribán de xeito.³¹⁸

Verín.

Bon vai o romeiro, desque lle esquece o bordón.³¹⁹

³¹³ Boa rocada fía a qu'o seu fillo cria.

³¹⁴ Boi ruín en cornas medra.

³¹⁵ Boi vello pol'o uso ara.

³¹⁶ Boi vezado volv'o prado.

³¹⁷ Boi vezado, volve ó prado.

³¹⁸ Bon ou mal preito, ten o escriban de xeito.

³¹⁹ Bon vai o romeiro, desque lle esquece o bordon.

Bonitura, sete faltas disimula.

D. V.

Bótame na lama e faime boa cama.

Ref á semente do trigo, do centeo non.

Bótame no pó e non me teñas dor.

Bótame no *polvo e non me teñas dor, bótame na lama e cuídame.³²⁰

Brañeiro paxareiro nunca bo renteiro.

Brencellao e caíño os pais son do viño.³²¹

Brencelleo e Caíño os pais son do viño.³²²

Pontevedra.

Brétema en Padornelo, sardiña no garabelo.³²³

Lugo.

Brétema na montaña, pescador á cabana.³²⁴

Vivero.

Brétema no monte, millor que pola mañá é pola noite.³²⁵

Brétema no monte, millor que pola mañá é pola noite.

D. V.

Brétema no vale, pescador, á *calle.³²⁶

Vivero.

Brote de maio, pouco e malo.³²⁷

Brote, nos Coutos; cepa, nos outros.³²⁸

Burro/Besta grande ande ou non ande.

Burro grande ande ou non ande.

Gondulfes.

Burro morto, cebada ó rabo.

Ca fanega pode calquera de aí pra riba costa moito.³²⁹

³²⁰ Bótame no polvo e non me teñas dór, bótame na lama e cuídame.

³²¹ Brencellao e caíño os pais son do viño.

³²² Brencelleo e Caiño os pais son do viño.

³²³ Brétema en Padornelo sardiña no garabelo.

³²⁴ Bretema na montaña pescador a cabana.

³²⁵ Bretema no monte millor que pol'a mañá e pol'a noite.

³²⁶ Bretema no vale, pescador, a calle.

³²⁷ Brote de Maio pouco e malo.

³²⁸ Brote nos Coutos cepa nos outros.

³²⁹ Ca fanega -(5 fillos)- pode calquera de ahí pra riba costa moito.

Falando do nº de fillos din os paisanos: "Ca fanega -(5 fillos)-pode calquera de ahí pra riba costa moito.

Ca muller na cama e ca puta na lama.

Ca perda, naide alegre.

Vivero.

Cabalo grande ande ou non ande.

Cabalo que ten que ir á guerra non morre no ventre da égoa.

Cabalo que vai á guerra non morre na barriga da miña égoa.

Cabalo vello, non aprende nova cabalgadura.

Cabra coxa non ten sesta porque, si a ten, pouco lle presta.³³⁰

Cabra pola horta, cordeiriño novo.

Cabra que estás na pena, o que de outro oes por ti espera.³³¹

Feces de Cima.

Cabrito de mes, porco de tres, muller de dezaioito e home de vintetrés.

Cada cal arrima a brasa á súa sardiña.³³²

Castrelo del Valle.

Cada can lambe o seu. (2)

Cada can no seu palleiro é moita xente.

Cada can no seu palleiro é moita xente.

O Gaiteiro de Lugo 1969.

Cada carneiro pola súa pata se ha desollar.³³³

Cada cavadela unha misca.

Cada cousa no seu tempo e os nabos en Advento. (2)

Cada galo canta no seu poleiro e o español no seu e no do compañeiro.

Cada macho co seu cacho.

Cada moucho pró seu corroucho.³³⁴

³³⁰ Cabra coxa non ten sesta porque si a ten pouco lle presta.

³³¹ Cabra qu'estás na pena, o que d'outro oes por ti espera.

³³² Cada cal arrim'a bras'a sua sardiña.

³³³ Cada carneiro pol-a sua pata s'ha desollar.

³³⁴ Cada moucho pro seu corroucho.

Cada moucho pró seu soucho, cada pardal co seu igual.³³⁵

Cada pardal co seu igoal. (2)

Cada pita mantén os seus polos.³³⁶

Cada probe enterra a seu pai como pode.³³⁷

Cada terra seu uso, cada roca seu fuso.

Cada un fala da feira como lle foi nela.

(2)

Cada un fala da feira como lle vai nela.

Cada un na súa casa e Dios na de todos.³³⁸

Cada un no que trata, mata.³³⁹

Cada un, pra si, vale por dous.³⁴⁰

Cada un, pra si, vale por tres.³⁴¹

Vivero.

Cada un raña onde lle proe.

Cada un sabe de si, e Dios de todos.³⁴²

Vivero.

Cada un ten a fama que lle queiran dar.³⁴³

Cada un turra do seu pra que lle medre.

Caga duro e mexa craro e *ríete do médico e do boticario.

Cal máis, cal menos, toda a la che é pelos/toda a la che é.³⁴⁴

Lugo.

Cal o ano, tal o xarro.

O mintireiro verdadeiro, 1969.

Caldelau: unha manta ó lombo e un pan na mau.

Caldo de pota pequena e viño de cuba grande.

Caldo de pote pequeno e viño de cuba grande. (2)

³³⁵ Cada moucho pro seu soucho, cada pardal co seu igual.

³³⁶ Cada pita mantén os seus polos.

³³⁷ Cada probe enterr'a seu pai como pode.

³³⁸ Cada un na sua casa e Dios na de todos.

³³⁹ Cada un no que trata mata.

³⁴⁰ Cada un pra si vale por dous.

³⁴¹ Cada un pra si vale por tres.

³⁴² Cada un, sabe de si, e Dios de todos.

³⁴³ Cada ún ten a fama que lle queiran dar.

³⁴⁴ Cal mais, cal menos tod'a la ch'e pelos/ toda a lá che é.

Caldo sin grasa pan sin tasa.
Vivero.

Caldo sin graxa pan sin tasa.
Caldo sin pan no inferno io dan.³⁴⁵
Calor de brasa pronto pasa.

Camiño en costa non ten bosta.³⁴⁶
Camiño que collan dous, limpeza,
verdade e xusticia non o atoparás en
Galicia aínda que o pidas por Deus.³⁴⁷

Can cativo de lonxe ladra.
Vivero.

Can na porta, pedrada no rabo.
Can pola porta pedrada no lombo.
Can pola porta pedrada no rabo.
Can que ladra non morde.

Verín.
Can que moito lambe tira *sangre.
Vivero.

Can que moito lambe tira sangue.
Cando a Candelaria ri inda o inverno
está por vir.
Vivero.

Cando a carballeira canta sabe ben a
manta.
Lugo.

Cando a carballeira zoa sabe ben a
broa.

Cando a carballeira zoa sábeche máis
ben a broa.
Coruña.

Cando a *gaviota visita o labrador, mal
lle vai ó pescador.³⁴⁸

Estes refráns mariñeiros recolléunos
pro *Gaiteiro de Lugo*, Antonio
López Polo (*Almanegra*), mariñeiro
do mar de Viveiro. *Gaiteiro de*
Lugo, pro ano 1971.

Cando a lebre diga misa, o coello sea
abade e o raposo sea frade, deixarei a

³⁴⁵ Caldo sin pan no inferno y-o dan.

³⁴⁶ Camiño en costa non tén bosta.

³⁴⁷ Camiño que collan dous, Limpeza, verdade e
xusticia non o atoparás en Galicia aínda c'o pidas
por Deus.

³⁴⁸ Cando a gaviota visita ó labrador, mal lle vai ó
pescador.

miña casa e perderei a túa amizade.
³⁴⁹

Pontevedra.

Cando a *limosna é grande *hasta os
santos desconfían.³⁵⁰

Cando a *limosna é moita *hasta o
probe desconfía.

Cando a *limosna é moita *hasta o
santo desconfía.

Cando a mora madura, xa pinta a uva.
³⁵¹

Cando a raposa vai vella, *hasta as
galiñas apoléiranselle no pescozo.³⁵²

Cando a raposa vai vella, *hasta as
galiñas se lle apoleiran no pescozo.³⁵³

Cando a ruliña rular, colle o foliño e vai
sementar.

Cando a zorra anda ós grilos, mal ianda
o conto.³⁵⁴

Cando a zorra anda ós grilos, o cabo ás
preguntas, e o tenente a canto estamos
de mes, mal lle vai a todos tres.³⁵⁵

Cando aquí neva ¿que fará na serra?³⁵⁶

Cando anda o gato no tellado, xeadá no
prado.³⁵⁷

Cando as neves desaparecen, as augas
crecen.³⁵⁸

Cando boten a *campana a *vuelo
vamos ver quién agarra o badal.³⁵⁹

³⁴⁹ Cando a lebre diga misa, o coello sea abade e o
raposo sea frade, deixarei a miña casa e perderei a
túa amizade.

³⁵⁰ Cando a limosna é grande hasta os santos
desconfían.

³⁵¹ Cando a mora madura xa pinta a uva.

³⁵² Cando a raposa vai vella hasta as galiñas
apoléiranselle no pescozo.

³⁵³ Cando a raposa vai vella hasta as galiñas se lle
apoleiran no pescozo.

³⁵⁴ Cando a zorra anda os grilos, mal i-anda o
conto.

³⁵⁵ Cando a zorra anda ós grilos, o cabo ás
preguntas e o tenente a canto estamos de mes, mal
lle vai a todos tres.

³⁵⁶ Cando aquí neva ¿que fara na serra?

³⁵⁷ Cando anda o gato no tellado xeadá no prado.

³⁵⁸ Cando as neves desaparecen as augas crecen.

Cando busques noiva, mira prá cara dela, pró corpo da mai e a carteira do pai.³⁶⁰

Cando canta a bubela, a faba na terra.³⁶¹

Cando canta a bubela, millo á terra.³⁶²

Cando canta o cuco o criado ponse farruco.

Cando chega o cuco, vén o pan ó suco.³⁶³

Cando chove, chove; cando neva, neva; mais, cando fai vento, ese si que é mal tempo.³⁶⁴

Se dice en Verín: "Como dicen os portugueses..."

Cando chove e fai sol anda o demo no Ferrol.

Cando chove e fai vento, *señal de mal tempo.

Cando dan a ovella, colle a corda e vai por ela.³⁶⁵

Cando dan a ovella, colle a corda e vai por ela.

Verín.

Cando Dios dá non é migalleiro.³⁶⁶ (2)

Cando en agosto o Monte *Mayor ten monteira, non hai castañas.³⁶⁷

Cando en maio hai lama, inda algo se gana.

Bene. "O maio e 'os maios'". *Faro de Vigo* 2/5/71.

Cando hai auga e sol en marzo, aparella as cubas e o mazo.

Refranes (del calendario "O mintireiro verdadeiro" 1968).

³⁵⁹ Cando boten a campana a vuelo vamos ver quen agarra o badal.

³⁶⁰ Cando busques noiva mira prá cara dela, pro corpo da mai e a carteira do pai.

³⁶¹ Cando canta a bubela a faba na terra.

³⁶² Cando cant'a bubela millo a terra.

³⁶³ Cando chega o cuco, ven o pan ó suco.

³⁶⁴ Cando chove, chove; cando neva, neva, mais cando fai vento ese si que é mal tempo.

³⁶⁵ Cando dan a ovella colle a corda e vai por ela.

³⁶⁶ Cando Dios da non é migalleiro. (2)

³⁶⁷ Cando en agosto o monte Mayor ten monteira non hai castañas.

Cando hai pouco pan, cortar primeiro.

Cando hai viño no Ribeiro hai alegría e diñeiro.

Orense.

Cando mamam da mai, todo vai ben; cando chupan do pai, todo vai mal.³⁶⁸

Decía un señor de Verín, cuando hablaba de los gastos de sus hijos en la Universidad: -Cando mamam da mai todo vai ben cando chupan do pai todo vai mal.

Cando Mariquiña quere, logo varre a casa.³⁶⁹

Cando marzo maiea, maio marcea.

Cando marzo vén quente, trae o demo no dente.³⁷⁰

Cando mexa un portugués, sempre mexan dous ou tres.³⁷¹

Cando moro, moro; cando cristiano, cristiano.

Cando no castiñeiro vires candea, leva o carneiro á ovella.³⁷²

D. V.

Cando no xaneiro bebes, no monte hai neves.

Cando non estás preso, ándante buscando.

Cando non teñas qué facer, bota terra sobre terra e terás qué comer.³⁷³

Cando o ano é de piollos, non vale mudar camisa.³⁷⁴

Cando o ano entrare en domingo vende os boiciños e merca milliño.

Cando o ano entrare en domingo vende os boiciños e merca milliño.³⁷⁵

³⁶⁸ Cando mamam da mai todo vai ben cando chupan do pai todo vai mal.

³⁶⁹ Cando Mariquiña quere, logo barre a casa.

³⁷⁰ Cando marzo ven quente trae o demo no dente.

³⁷¹ Cando mexa un portugués sempre mexan dous ou tres.

³⁷² Cando no castiñeiro vires candea leva o carneiro a ovella.

³⁷³ Cando non teñas qué facer, bota terra sobre terra e terás qué comer.

³⁷⁴ Cando o ano é de piollos non vale mudar camisa.

Vivero.
 Cando o ano entrare en domingo, vende os boiciños e merca milliños.³⁷⁵
 Vivero.
 Cando o arrieiro vende a bota ou dá ó pez ou está rota.
 Cando o boteiro vende a bota ou dá a pez ou está rota.
 Cando o burro vén ó lugar, todas io queren tomar.³⁷⁷
 Lugo.
 Cando o crego dá a ovella, colle a corda e vai por ela.³⁷⁸
 Cando o cuco vén por Vilela, ano de moita gavela.³⁷⁹
 Cando o demo non ten qué facer, co rabo axota as moscas.³⁸⁰
 Cando o demo non ten qué facer, co rabo espanta as moscas.³⁸¹
 Cando o diñeiro fala, todos calan.³⁸²
 D.V.
 Cando o galo canta e a pita berra, anda o demo na terra.³⁸³
 Cando o mal é de morrer, o millor remedio é a morte.³⁸⁴
 Cando o mal é de morte o remedio é morrer.

³⁷⁵ Cand'o ano entrare en domingo vend'os boiciños e merca milliño.

³⁷⁶ Cand'o ano entrare en domingo vend'os boiciños e merca milliños.

³⁷⁷ Cand'o burro ven o lugar todas y-o queren tomar.

³⁷⁸ Cando o crego da a ovella colle a corda e vai por ela.

³⁷⁹ Cando o cuco ven por Vilela ano de moita gabela.

³⁸⁰ Cando o demo non ten que facer có rabo axota as moscas.

³⁸¹ Cando o demo non ten que facer, có rabo espanta as moscas.

³⁸² Cando o diñeiro fala todos calan.

³⁸³ Cando o galo canta e a pita berra anda o demo na terra.

³⁸⁴ Cando o mal é de morrer o millor remedio é a morte.

Cando o monte san Sebastián pon o capelo, mociñas da Ulla, vestide o mantelo.³⁸⁵

San Sebastián de Loxo.

Cando o moucho canta de día, auga pró outro día.³⁸⁶

Cando ó Nordeste chove, hastra as pedras move.

Estes refráns mariñeiros recolléunos pro *Gaiteiro de Lugo*, Antonio López Polo (*Almanegra*), mariñeiro do mar de Viveiro. *Gaiteiro de Lugo*, pro ano 1971.

Cando ó pescador vénlle a iauga antes que o vento, aferra e mete dentro.³⁸⁷

Estes refráns mariñeiros recolléunos pro *Gaiteiro de Lugo*, Antonio López Polo (*Almanegra*), mariñeiro do mar de Viveiro. *Gaiteiro de Lugo*, pro ano 1971.

Cando o Pico Sagro non touca, auga temos moita ou pouca.³⁸⁸

Cando o Pico Sagro pon touca, auga temos, moita ou pouca.

Santiago.

Cando o pote grande ferve, sinal de festa.

Cando o río sona, é que auga leva.³⁸⁹

Cando o trono no aire, o galo canta e a pita berra, anda o demo na terra.³⁹⁰

Cando o vilán enriquece, a ninguén coñece.³⁹¹

Cando o viño che faga *daño, bótalle un remendo do mesmo *pañó.

Cando os baixos can, os do alto dan pan.³⁹²

³⁸⁵ Cando o monte San Sebastián pon o capelo mociñas da Ulla vestide o mantelo.

³⁸⁶ Cando o moucho canta de día, auga pro outro día.

³⁸⁷ Cando ó pescador venlle a i-auga antes que o vento aferra e mete dentro.

³⁸⁸ Cand'o Pico Sagro non touca auga temos moita ou pouca.

³⁸⁹ Cand'o río sona, e qu'auga leva.

³⁹⁰ Cando o trono no aire, o galo canta e a pita berra anda o demo na terra.

³⁹¹ Cando o vilán enriquece a ninguén coñece.

Cando os medos can, as orelas dan pan.
³⁹³

Cando se toca non se asobía.
Cando se xuntan as zorras, perdición de
algún poleiro.³⁹⁴

Cando te capen, berra.

Cando trone en marzo, apreta os arcos.

Cando vivas co Conde, non lle fagas
mal ó home; morre o conde e queda o
home.³⁹⁵

Canta a ra no mes de abril, encrúa o
tempo e vólvese ó cubil.³⁹⁶

Lugo.

Canto máis baixes a cabeza máis
*enseñas o cu.³⁹⁷

Canto máis caldo máis sopas.

D. V.

Canto máis caldo máis sopas.³⁹⁸

D. Valladares.

Canto máis doce é o mel, máis zugan as
abellas nel.³⁹⁹

Canto máis doce é o mel, máis zugan as
abellas nel.⁴⁰⁰

Verín.

Canto máis folga máis preguiza ten.

Canto máis lonxe vén o carneiro, máis
grande é a cornada.⁴⁰¹

Canto máis présa máis vagar.⁴⁰² (2)

Canto máis présa máis vagar.⁴⁰³

Canto máis présa máis vagar.⁴⁰⁴

³⁹² Cando os baixos can os do alto dan pan.

³⁹³ Cando os medos can as orelas dan pan.

³⁹⁴ Cando se xuntan as zorras perdición de algún
poleiro.

³⁹⁵ Cando vivas co Conde non lle fagas mal ó
home; morre o conde e queda o home.

³⁹⁶ Cant'a ra no mes d'abril encrua o tempo e
vólves'o cubil.

³⁹⁷ Canto máis baixes a cabeza máis enseñas o cú.

³⁹⁸ Canto mais caldo mais sopas.

³⁹⁹ Canto mais doce é o mel, mais zugan as
avellas nel.

⁴⁰⁰ Canto mais doce é o mel, mais zugan as
avellas n-el.

⁴⁰¹ Canto mais lonxe ven o carneiro mais grande é
a cornada.

⁴⁰² Canto mais presa mais vagar. (2)

⁴⁰³ Canto mais presa, mais vagar.

Canto máis présa máis vagar.⁴⁰⁵

Verín.

Canto máis prima, máis se lle arrima.
⁴⁰⁶

Rios.

Canto máis un anda no monte, máis
espiñas colle.

Canto máis un se agacha, máis se lle ve
o cu.⁴⁰⁷

Canto máis un se mete na miseria, máis
a miseria se mete nel.⁴⁰⁸

Canto máis vella, máis leva.⁴⁰⁹

Lugo.

Canto máis vello, máis pelexo.

Canto máis vello, máis pelexo.⁴¹⁰

Canto máis vello, máis perello.⁴¹¹

Canto menos vulto, máis claridá.⁴¹²

Canto menos vulto, máis craridá.⁴¹³

Cantos *viernes pasan de xaneiro,
tantos allos perde o alleiro.⁴¹⁴

Lugo.

Cara larga, mau de illarga, ó cabo do
ano nin besta nin carga.⁴¹⁵

D. V.

¡Carallo de galego!; onde pon o ollo,
pon o dedo.⁴¹⁶

Carallo dereito non ten respeito.

Carne de calceta que a coma quen a
meta.

Carne drento de calceta cómaia quen a
meta.⁴¹⁷

⁴⁰⁴ Canto máis presa, máis vagar.

⁴⁰⁵ Canto mais presa mais vagar.

⁴⁰⁶ Canto mais prima, mais se ll'arrima.

⁴⁰⁷ Canto mais un se agacha mais se lle ve o cú.

⁴⁰⁸ Canto mais un se mete na miseria mais a
miseria se mente n-el.

⁴⁰⁹ Canto mais vella mais leva.

⁴¹⁰ Canto mais vello mais pelexo.

⁴¹¹ Canto máis vello máis perello.

⁴¹² Canto menos bulto mais claridá.

⁴¹³ Canto menos bulto mais craridá.

⁴¹⁴ Cantos viernes pasan de xaneiro tantos allos
perd'o alleiro.

⁴¹⁵ Cara larga mau de illarga o cabo do ano nin
besta nin carga.

⁴¹⁶ Carallo de galego!; onde pon o ollo pon o
dedo.

Berrande.
 Carqueixa mollada, fumo na estrada.⁴¹⁸
 Carreira que non leva o galgo, no corpo
 lle queda.⁴¹⁹
 Carreira que o cabalo non dá, no corpo
 a ten.⁴²⁰
 Carreira que o cabalo non dá, no corpo
 lle queda.⁴²¹
 Carro ben cargado está medio levado.
 Vilela.
 Carro derradeiro, ben cargado, ben
 baleiro.⁴²²
 O valdeiro
 Carro derradeiro, ben cargado, ben
 baleiro.⁴²³
 Lugo
 Carro que non se unte non anda.
 Carta na mesa está presa.
 Cas mulleres, hai que facer como coas
 uvas: as boas, colgalas; as malas,
 pisalas.⁴²⁴
 Casa con dúas portas mala é de alindar.
O gaiteiro de Lugo 1969.
 Casa de pote grande, rica é.
 Casa farta diñeiro vale.
 Casa, na que vivas; viñas, das que
 bebas; rentas, as que poidas; terras, as
 que vexas.⁴²⁵
 ¿Casáchede? Abrasáchede/luxáchede.
⁴²⁶
 Vivero.
 ¿Casáchede? Cagáchede.⁴²⁷

⁴¹⁷ Carne drento de calceta comay'a quen-a meta.

⁴¹⁸ Carqueixa mollada fumo na estrada.

⁴¹⁹ Carreira que non leva o galgo no corpo lle queda.

⁴²⁰ Carreira que o cabalo non da no corpo a ten.

⁴²¹ Carreira que o cabalo non da no corpo lle queda.

⁴²² Carro derradeiro, ben cargado, ben valeiro.

⁴²³ Carro derradeiro ben cargado ben valeiro.

⁴²⁴ Cas mulleres hai que facer como cas uvas: ás boas colgalas, as malas pisalas.

⁴²⁵ Casa na que vivas; viñas das que bebas; rentas as que poidas; terras as que vexas.

⁴²⁶ ¿Casáchede? Abrasáchede/luxáchede.

⁴²⁷ Casáchede?. Cagáchede.

Casamento con foguetes acaba con cachetes.

Casamento de Calcunca manda ela i el nunca.⁴²⁸

Preguntado médico Sr. Camba dice es refrán lugués, no sabe sentido calcunca.

Casamento de Calcunca manda ela i el nunca; casamento de Varón, manda ela i el non; casamento de Varela, manda el e manda ela.⁴²⁹

Lugo. Inf. médico de Verin Sr. Camba (D. Emilio).

Casamento de Varela, manda ela, manda ela.

Lugo.

Casamento de Varón, manda ela i el non.⁴³⁰

Casamento por amores acaban en dolores.

Vivero.

Casamentos con foguetes acaban en cachetes.

Casamentos por amores, acaban en dolores.

Casar a moza co vello non é bo consello.⁴³¹

Casas vellas e putas pobres acaban cos homes.⁴³²

Cásate e terás muller e fillos que manter, e, ó cabo do mes, tocarás no cu frío coma se tocaras no meu.⁴³³

¡Cásate, so animal! que cho dice o teu pai, que *se casou coa túa mai e foille bastante mal.⁴³⁴

⁴²⁸ Casamento de calcunca (?) manda ela i-el nunca.

⁴²⁹ Casamento de Calcunca manda ela i-el nunca; casamento de Varón, manda ela i-el non; casamento de Varela, manda el e manda ela.

⁴³⁰ Carro ben cargado está medio levado.

⁴³¹ Casar a moza co vello non é bó consello.

⁴³² Casas vellas e putas pobres acaban cós homes.

⁴³³ Cásate e terás muller e fillos que manter e o cabo do mes tocarás no cú frío coma si tocaras no meu.

Cásate, Xan, que Dios dará pan.⁴³⁵
Caseime por andar regalada, trazas
vexo de andar como andaba.
Casou, apretou.
Castañas, noces e viño, fan a ledicia do
san Martiño.⁴³⁶
Pontevedra.
Catro mulleres xuntas, nin *difuntas.⁴³⁷
Cava fondo e mete basura e ríete dos
libros de agricultura.
Caves ben, caves mal, cava ben no
carreiral.⁴³⁸
D. V.
Cavo de noite e de día durmo.
Cazador e troiteiro nin boa vida nin bon
palleiro.
Lugo.
Cazador e trouteiro nin boa aira nin bo
palleiro.
Vilela.
Ceba o porco dende agosto se queres
que estea gordo/se queres que teña bo
lombo.⁴³⁹
De D. Eladio III, 170-171.
Cen veces cen mil *duros e morrer
cando eu quixer i o ceo cando morrer.⁴⁴⁰
Chaira.
Ceo craro e lostregante, tempo bo e
mais sofocante.⁴⁴¹
Ceo escamado, nordeste ó rabo.⁴⁴²
Vivero.
Ceo estrelado, chao mollado, auga no
sobrado.

⁴³⁴ ¡Cásate, só animal! que cho dice o teu pai, que se casou coa tua mai e foille bastante mal.

⁴³⁵ Casate, Xan que Dios dará pan.

⁴³⁶ Castañas, noces e viño, fan a ledicia do San Martiño.

⁴³⁷ Catro mulleres xuntas nin difuntas.

⁴³⁸ Caves ben, caves mal cava ben no carreiral.

⁴³⁹ Ceba o porco dende agosto se queres que estea gordo (se queres que teña bo lombo).

⁴⁴⁰ Cen veces cen mil duros e morrer cand'eu quixer y-o ceo cando morrer.

⁴⁴¹ Ceo craro e lostregante, tempo bó e mais sofocante.

⁴⁴² Ceo escamado, Nordeste ó rabo.

Ceo ovellado, en tres días mollado.⁴⁴³
(2)

Ceo tellado, nin bo nin malo.⁴⁴⁴

Cerco na lúa, auga segura.⁴⁴⁵ (2)

Cerco na lúa, enxuga a lagúa.

Cerco na *luna, auga segura.

Cerdeiras, ameixeiras e oliveiras, Dio-
las aparte das miñas leiras.⁴⁴⁶

Vivero.

Chafar, chafoume, mais como pagar, o
viño pagoume.

Verín.

Chafar, chafoume, mais como pagar,
pagoume.⁴⁴⁷

¿Chamáchesme a partir?, chamáchesme
a xemir.⁴⁴⁸

¿Chámasme a partir? Chámasme a
reñir.⁴⁴⁹

Verín.

¿Chámasme a partir? Chámasme a
*venir.⁴⁵⁰

Cheas no xaneiro, redes ó fumeiro.⁴⁵¹

Refranes del Almanaque Agrícola
ZZ – 1969.

Chega pra hoxe, e mañá Dios dirá.

Chisqueiro que non encende, *cerilla ó
canto.

Choqueiro e choqueira sempre fai feira.

Choqueiro e choqueira sempre fan
feira.

Verín.

Choupin, choupiñeiro, ¿onde está teu
compañeiro?⁴⁵²

⁴⁴³ Ceo ovellado en tres días mollado. (2)

⁴⁴⁴ Ceo tellado nin bó nin malo.

⁴⁴⁵ Cerco na lúa auga segura. (2)

⁴⁴⁶ Cerdeiras, ameixeiras e oliveiras Diol'as aparte d'as miñas leiras.

⁴⁴⁷ Chafar chafoume mais como pagar pagoume.

⁴⁴⁸ Chamáchesme a partir?, chamáchesme a xemir.

⁴⁴⁹ Chámasme á partir? Chámasme á reñir.

⁴⁵⁰ Chámasme a partir? Chámasme a venir.

⁴⁵¹ Cheas no Xaneiro, redes ó fumeiro.

⁴⁵² Choupin, choupiñeiro, onde está teu compañeiro?

Setas que aparecenuntas. (var)
 Cogordón, couqueiro, onde está teu
 compañeiro?
 Chova en abril e maio e non chova en
 todo o ano.⁴⁵³
 Chuvia con sol non molla o fol.
 Chuvia en marzo nin o mexo dun rato.
 Chuvia en marzo nin o mexo dun rato.⁴⁵⁴
 Chuvia na semá da Ascensión, cría nos
 trigos mourón; pro é un regalo. San
 Pedro co seu canado, san Cristovo co
 seu cobo, santa Mariña coa súa
 regazadiña, Santiago co seu canado,
 san Lourenzo co seu caldeiriño penzo,
 Nosa Señora coa súa ola e san Miguel
 co seu tonel.⁴⁵⁵
 Pontevedra.
 Chuvia na semán da Ascensión cría nos
 trigos mourón.
 Chuvia na semana da Ascensión cría
 nos trigos mourón.⁴⁵⁶
 Cifras e cornos, quen os pon.⁴⁵⁷
 Cintolo de vrao, drento das tripas non
 ten un grao.
 O gaiteiro de Lugo 1969.
 Coa Peregrina, o inverno encima.⁴⁵⁸
 Coa cachava ou no pozo cae o oso.
 Cocho fiado ronca todo o ano.
 Lugo.
 Cogordón chanceiro, búscame o teu
 compañeiro.⁴⁵⁹

⁴⁵³ Chova en abril e maio e non chova en tod'o ano.

⁴⁵⁴ Chuvia en Marzo nin o mexo d'un rato.

⁴⁵⁵ Chuvia na semá da Ascensión, cria nos trigos mourón; pro é un regalo. San Pedro co seu canado, San Cristovo co seu cobo, Santa Mariña coa súa regazadiña, Santiago co seu canado, San Lourenzo co seu caldeiriño penzo, Nosa Señora coa súa ola e San Miguel.

⁴⁵⁶ Chuvia na semana d'Ascensión cria nos trigos mourón.

⁴⁵⁷ Cifras e cornos quen os pon.

⁴⁵⁸ Coa Peregrina (15 agosto) o inverno encima.

⁴⁵⁹ Cogordon chanceiro, búscame o teu compañeiro.

Cogordón choucheiro busca o
 compañeiro.⁴⁶⁰
 Cogordón, couqueiro, ¿onde está teu
 compañeiro?⁴⁶¹
 Setas que aparecenuntas. (var)
 Choupin, choupiñeiro, onde está teu
 compañeiro?
 Cogordón cunqueiro busca o
 compañeiro.⁴⁶²
 Cogordón toupeiro busca o compañeiro.⁴⁶³
 Colla pola vella e sementa por calquera.
 Colle o viño no mes de san Miguel, si
 todo o ano queres beber.⁴⁶⁴
 Gaiteiro de Lugo, pro ano 1971.
 Cóllese primeiro a un mentiroso que a
 un coxo.
 Comamos, bebamos, poñámonos...⁴⁶⁵
 En S. Pablo, Primera Epístola a los
 Corintios, 15, 32: "Comamos y
 bebamos, que mañana moriremos".
 Come co guardia vive/bebe con guardia
 e vélate do guardia.⁴⁶⁶
 Rabal.
 Come leite e bebe viño e chegarás a
 vello sendo un mociño.
 Come máis unha xeadade febreiro que
 os burros do Reino.⁴⁶⁷
 Comendo ben, o traballo non mata a
 ninguén.⁴⁶⁸
 Comer e racar/rañar todo é comenazar.
 Comer e solber non pode ser.
 Gondulfes.

⁴⁶⁰ Cogordón choucheiro busca ó compañeiro.

⁴⁶¹ Cogordón, couqueiro, onde está teu compañeiro?

⁴⁶² Cogordón cunqueiro busca ao compañeiro.

⁴⁶³ Cogordón toupeiro busca ó compañeiro.

⁴⁶⁴ Colle o viño no mes de S. Miguel, si todo o ano queres beber.

⁴⁶⁵ Comamos, bebamos, poñámonos...

Ver Apéndice, páx.152.

⁴⁶⁶ Come co guardia bibe/bebe con guardia e vélate do guardia.

⁴⁶⁷ Come máis unha xeadade febreiro que os burros do Reino.

⁴⁶⁸ Comendo ben o traballo non mata a ninguén.

Comerciante e porco, despois de morto.
⁴⁶⁹

De D. Eladio III, 170-171.

¿Comiche? Pois xa bebiche.
⁴⁷⁰

Comíchesme a carne, róeme os osos.
⁴⁷¹

Como dice o dictado: fillo de peixe,
peixe é.

¿Como é, como pode ser: os curas no
inferno, i os ciruxanos a morrer?
⁴⁷²

Chaira.

Como hai o acordo, hai o trascordo.
⁴⁷³

¿Como has de ir por Ares sin que te
pares?
⁴⁷⁴

Lugo.

¿Como has de ir pra Redes sin que te
quedes?
⁴⁷⁵

Lugo.

Como o val do Rosal non hai igoal.

Pontevedra.

Como os fillos, a muller e a mai non
che hai.

Como son *señorita de antronte,
escurríchenme nas *almohadas.

Como vai o cereixal, vai o máis caudal.
⁴⁷⁶

Compadre limiao, amigo montañés e
aire bragancés, c...nos tres.
⁴⁷⁷

Compadre montañés, amigo
portugués...

Compra a quen herdou; non compres a
quen comprou, que sabe o que lle
costou.
⁴⁷⁸

Compra na feira e vende na casa.

Comprar a ricos na vila e vender a
probes na aldea non é pra ter a casa
chea.

Comprar sin poder é pra volver vender.
Con arte i engano, vívese medio ano;
con engano e arte, a outra parte.
⁴⁷⁹

Rios.

Con auga e *abono non hai terra mala.
⁴⁸⁰

Con augas pasadas non moe o muíño.
⁴⁸¹

Gondulfes.

Con bo c... calquera f...
⁴⁸²

Con castañas asadas e sardiñas saladas
non hai ruín viño.
⁴⁸³

Vivero.

Con castañas asadas e sardiñas saladas
non hai ruín viño.

Con castañas asadas e viño novo xa non
morre o pobo.

Con chuvia ou vento, nin monte nin río,
que pérde-lo tempo.
⁴⁸⁴

Ni caza, ni pesca.

Con esterco e rega non hai mala terra.

Con leite e viño o vello vólvese neniño.

Con pan e viño, ándase camiño.

Con pan e viño, ándase o camiño.
⁴⁸⁵

(2)

Con pan e viño, ándase o camiño.

Con papas e bolos *engáñanse os tolos.
⁴⁸⁶

Con peras, viño bebas; e sexa tanto o
viño que naden as peras.
⁴⁸⁷

⁴⁶⁹ Comerciante e porco despois de morto.

⁴⁷⁰ Comiche?; pois xa bebiche.

⁴⁷¹ Comíchesme a carne róeme os osos.

⁴⁷² ¿Como é, como pode ser os curas no inferno y-
os ciruxanos morrer.

⁴⁷³ Como hai o acordo hai o trascordo.

⁴⁷⁴ ¿Como has d'ir por Ares sin que te pares?

⁴⁷⁵ ¿Como has d'ir pra Redes sin que te quedes?

⁴⁷⁶ Como vai o cereixal vai o mais caudal.

⁴⁷⁷ Compadre limiao, amigo montañés e aire
bragancés c...nos tres.

⁴⁷⁸ Compra a quen herdou; non compres a quen
comprou que sabe o que lle costou.

⁴⁷⁹ Con arte y-engano vívese medio ano con
engano e arte a outra parte.

⁴⁸⁰ Con auga e abono non hay terra mala.

⁴⁸¹ Con augas pasadas non moe o muíño.

⁴⁸² Con bó c... calquera f...

⁴⁸³ Con castañas asadas e sardiñas saladas non hay
ruín viño.

⁴⁸⁴ Con chuvia ou vento nin monte nin río que
pérdelo tempo.

⁴⁸⁵ Con pan e viño ándase o camiño. (2)

⁴⁸⁶ Con papas e bolos engáñanse ós tolos.

⁴⁸⁷ Con peras viño bebas, e sexa tanto o viño que
naden as peras.

Con peras, viño bebas; pro non seña
tanto que naden as peras.⁴⁸⁸
Pontevedra.
Con *perros e gatos ten poucos tratos.
Con soá, barriga untada e fuciño en pau
?⁴⁸⁹
Sólo es hueso que mancha la boca y
no alimenta.
Con sopas e papas non vaías lonxe das
casas.
Con un bo traxe cúbrese un mal linaxe.
*Con un frade, *solo Dios; con
dous, nin Dios; coa Comunidade,
nin a Santísima Trinidad.⁴⁹⁰
Conde e condado e cebada pró rabo.⁴⁹¹
Vivero.
Conséllate con quen sepas e, se queres
acertar, acertas.⁴⁹²
Villalba
Consonte te procuras, así duras.⁴⁹³
Consulta de camiño, resposta de espola.
Corazón forte a seu dono leva á morte.
D. V.
Cordeiro manso mama a teta súa e a
allea.⁴⁹⁴
Cordeiro que non chora non mama.
Corenta *limosnas non fan un xantar.
Cornos ó nacente, carto crecente.⁴⁹⁵
Corpo descansado, diñeiro vale.⁴⁹⁶

⁴⁸⁸ Con peras viño bebas, pro non seña tanto que naden as peras.

⁴⁸⁹ Este refrán ó que o manuscrito xa lle pon un interrogante, parece estar alterado, porque a forma máis coñecida é *Comer ósos da soá, barba untada e barriga va*. Ademais, o final *en pau* resulta enigmático e parece encubrir un *en van*, xa que non só o sentido do refrán o suxire, senón tamén o feito de que cando a palabra *soán/soao* aparece nos refráns, adoita rimar con *en van/en vao*. Así, *Vento soán, chuvia na man ou tres días en van e O aire do soao tira tres días en vao* (de Trazo).

⁴⁹⁰ Con un frade solo Dios, con dous nin Dios co a Comunidade nin a Santísima Trinidad.

⁴⁹¹ Conde e condado e cebada pr'o rabo.

⁴⁹² Conséllate con quen sepas e se queres acertar, acertas.

⁴⁹³ Consonte te procuras así duras.

⁴⁹⁴ Cordeiro manso mama a teta sua e a allea.

⁴⁹⁵ Cornos o nacente carto crecente.

⁴⁹⁶ Corpo descansado diñeiro vale.

Corpo folgado, cartos vale.
Xinzo de Limia.
Corre o ouro pró tesouro.⁴⁹⁷
Corren as nubes cara abaixo, mulleres
ponde o refaixo.
Corren as nubes pra baixo, vella, colle o
refaixo.⁴⁹⁸
Cortando collós apréndese a capar.⁴⁹⁹
Costa abaixo calquer boi turra.
Costas abaixo tódolos santos axudan.
⁵⁰⁰

Feces de Cima

Costureira sin dedal cose pouco e cose
mal.

Costureira sin dedal cose pouco e cose
mal.⁵⁰¹

Gudiña.

Costureira sin dedal cose pouco i eso
mal.⁵⁰²

Cousa de moitos cómena os lobos.

Cousa ruín non perece.⁵⁰³

Cousas de moitos cómeas o lobo.⁵⁰⁴

*Cree o ladrón que todos son da súa
condición.

*Cree o ladrón que todos son da súa
condición.⁵⁰⁵

En Dinamarca: "El ladrón se figura
que todo el mundo roba" (Julio C.
Acerete: "Proverbios, adagios y
refranes del mundo entero",
Barcelona, 1971 p. 75)

Cría o corvo e sacarache o ollo.⁵⁰⁶

Feces de Cima.

Criado dun día, caseiro dun ano.⁵⁰⁷

D. V.

Criado e burro, un ano.⁵⁰⁸

⁴⁹⁷ Corre o ouro pro tesouro.

⁴⁹⁸ Corren as nubes pra baixo vella, colle o refaixo.

⁴⁹⁹ Cortando collós aprendes'a capar.

⁵⁰⁰ Costas abaixo todol-os santo axudan.

⁵⁰¹ Costureira sin dedal, cose pouco e cose mal.

⁵⁰² Costureira sin dedal cose pouco i-eso mal.

⁵⁰³ Cosa ruín non perece.

⁵⁰⁴ Cousas de moitos comeas o lobo.

⁵⁰⁵ Cree o ladrón que todos son da sua condición.

⁵⁰⁶ Cria o corvo e sacarach'o ollo.

⁵⁰⁷ Criado dun dia, caseiro dun ano.

Criado e galo, un ano.⁵⁰⁹ **(2)**
Criado ido e criado oído, meu amo está
servido.⁵¹⁰
Criado novo, pan e ovo.**(2)**
Criado novo, pan e ovo.⁵¹¹
Lugo.
Criado novo, pan e ovo.
Como ao principio traballan moito,
trátanse ben.
Quando *fueres a Nucedo, leva o pan
no capelo.
Gabriel M^a. Vergara: "Refranes y
cantares..." pág 47 y 48.
Culle pola vella e sementa por calquera.
Cunca de leite por cunca de aceite.
Cunca de moitos, ben lambida e mal
lavada.⁵¹²
Cunha misa e boa cebada, non se perde
xornada.
Cura que recomenda ó *xuzgado, non
pide a xusticia de arreglo; como no
oficio do seu ministerio vai viaticar ó
cagado.⁵¹³
Curuxa noiteira, malladores á eira.⁵¹⁴
Curuxa noiteira, pon o caldeiro á
goteira.⁵¹⁵
Lugo.
Da cereixa á castaña calquera apaña, a
queixa é da castaña á cereixa.⁵¹⁶
Da cereixa á castaña calquera apaña, da
castaña á cereixa son as queixas.⁵¹⁷

⁵⁰⁸ Criado e burro un ano.

⁵⁰⁹ Criado e galo un ano. (2)

⁵¹⁰ Criado ido e criado oído, meu amo está
servido.

⁵¹¹ Criado novo pan e ovo.

⁵¹² Cunca de moitos ben lambida e mal lavada.

⁵¹³ Cura que recomenda ó xuzgado, non pide a
xusticia de arreglo; como no oficio do seu
ministerio vai viaticar ó cagado.

⁵¹⁴ Curuxa noiteira malladores a eira.

⁵¹⁵ Curuxa noiteira pon o caldeiro a goteira.

⁵¹⁶ Da cereixa a castaña calquera apaña, a queixa
é da castaña á cereixa. V) Da cereixa a castaña
calquera se apaña, da castaña á cereixa son as
queixas.

⁵¹⁷ Da cereixa a castaña calquera apaña, a queixa
é da castaña á cereixa. V) Da cereixa a castaña

Da cereixa ó cimón ben che vai pión;
do cimón á cereixa tu me dara-la
queixa.⁵¹⁸

Vivero.

Dá Dio-las nocces a quen non ten dentes.
⁵¹⁹

Dá máis duro que tén que *blando que
non ten.

Dálle Dios barbas a quen non ten
queixadas.⁵²⁰

Damas, as do mesón que parecen e non
son.⁵²¹

Lugo.

Dáme dos meus aínda que sean xudeus.
⁵²²

Dáme dos meus, inda que sean xudeus.
⁵²³

O en cast. análogo: Cada oveja con
su pareja, Dios los cria y ellos se
juntan etc que es análogo a lo de
Salomón: "omnis avis quaerit
similem sui" (toda ave busca su
pareja).

Dáme muller borracha i eu cha darei
puta.⁵²⁴

Dáme pan e chámame can.⁵²⁵

Das cereixas aos nabos todos son
afagos; ¡ai!, dos nabos ás cereixas
todas son queixas.⁵²⁶

Das cereixas ós nabos ben o pasamos;
dos nabos ás cereixas dámo-las
queixas.⁵²⁷

Vivero.

calquera se apaña, da castaña á cereixa son as
queixas.

⁵¹⁸ Da cereixa ó cimón (=grelo) ben che vai pión;
do cimón á cereixa tu me daral-a queixa.

⁵¹⁹ Da Diol-as nocces a quen non ten dentes.

⁵²⁰ Dalle Dios barbas a quen non ten queixadas.

⁵²¹ Damas as do mesón que parecen e non son.

⁵²² Dame dos meus aínda que sean xudeus.

⁵²³ Dame dos meus, inda que sean xudeus.

⁵²⁴ Dame muller borracha i-eu cha darei puta.

⁵²⁵ Dame pan e chámame can.

⁵²⁶ Dás cereixas aos nabos todos son afagos; ai!,
dos nabos ás cereixas todas son queixas.

⁵²⁷ Das cereixas ós nabos ben o pasamos; dos
nabos ás cereixas dámolas queixas.

Das cereixas ós nabos ben o pasamos;
dos nabos ás cereixas veñen as
queixas.

Das cereixas ós nabos todos son
*halagos; dos nabos ás cereixas todas
son queixas. (2)

Das cousas serias o matrimonio é a
máis parrandeira.

De Arroxo nin gado, nin xente, que
*hasta os cochos roen as portas.⁵²⁸

Lugo.

De besta, a mular; e, de home, o de
pouco falar.⁵²⁹

Verín.

De besta, a mular; e, de home, o de
pouco falar.⁵³⁰

De Braga non vén bo vento nin bo
casamento.⁵³¹

Pontevedra.

De can *dañado, de caldo *recalentado
e de amigo reconciliado, librenos
Dios.⁵³²

De carro alleo, correas longas.⁵³³

De contado, cómeno os lobos.

De esa cabra soio podía saír *esa leite.
⁵³⁴

De España nin bo vento, nin bo
casamento.⁵³⁵

De gracia de neno e canto de páxaro
non hai que fiarse.

De grandes ceas están as sepulturas
cheas.⁵³⁶

De grau a grau a pita enche o papo.

De home coxo e can rabelo escapa dil
como do demo.⁵³⁷

⁵²⁸ D'Arroxo nin gado nin xente qu'hast'os cochos
roen as portas.

⁵²⁹ De besta, a mular e de home, o de pouco falar.

⁵³⁰ De besta a mular e de home o de pouco falar.

⁵³¹ De Braga non ven bo vento, nin bo casamento.

⁵³² De can dañado, de caldo recalentado e de
amigo reconciliado librenos Dios.

⁵³³ De carro alleo correas longas.

⁵³⁴ De esa cabra soio podía saír esa leite.

⁵³⁵ De España nin bó vento nin bó casamento.

⁵³⁶ De grandes ceas estan as sepulturas cheas.

De home torto e can rabelo fuxe del
como do demo.

De hoxe a mañá o carneiro cría lá.⁵³⁸

De hoxe a mañán o carneiro cría lan.⁵³⁹

Verín.

De mala mai nunca esperes bos homes
nin boas mulleres.

De marco a marco non hai arco.

De mañán a mañán perde o carneiriño a
lan.⁵⁴⁰

D. V.

De Meira, nin xente nin vento.

Lugo.

De menos fixo Dios o rabo ás cereixas.

De morrer que morra o meu pai que é
máis vello.⁵⁴¹

De muller porca, menino prodixio e
home con corsé, libéranos Dominé.⁵⁴²

De neno, rei; de mozo, galán; de vello,
can.⁵⁴³

De nova, puta; e, de vella, bruxa.⁵⁴⁴

De novo adelgazar e de vello engordar
é *señal de malestar.⁵⁴⁵

De novo, dormes na cama; de vello, na
palla.⁵⁴⁶

El que gasta termina mal.

De novo, pan e ovo; e de vello, nin pan
nin coitelo.⁵⁴⁷

De novos, pan e ovos.⁵⁴⁸

¿De onde vés e a *donde vas?; Veño da
Candelaria e vou ó san Blas.⁵⁴⁹

⁵³⁷ De home coxo e can rabelo escapa dil como do
demo.

⁵³⁸ De hoxe a mañá o carneiro cría lá.

⁵³⁹ De hoxe á mañán o carneiro cria lan.

⁵⁴⁰ De mañán a mañán perde o carneiriño a lán.

⁵⁴¹ De morrer que morra o meu pai que é mais
vello.

⁵⁴² De muller porca, menino prodixio e home con
corsé, libéranos Dominé.

⁵⁴³ De neno rei, de mozo galán, de vello can.

⁵⁴⁴ De nova puta e de vella bruxa.

⁵⁴⁵ De novo adelgazar e de vello engordar e señal
de malestar.

⁵⁴⁶ De novo dormes na cama; de vello na palla.

⁵⁴⁷ De novo pan e ovo e de vello nin pan nin
coitelo.

⁵⁴⁸ De novos pan e ovos.

De palla ou palloeiro enche o palleiro.
De palla ou palloeiro, enche o palleiro.
⁵⁵⁰

De pequeniño *se aguza o espiño. ⁵⁵¹
De pequeniño tórcese o pepino.
De pequeno, rei; de mozo, capitán; de
casado, burro; e, de vello, can. ⁵⁵²
De Portugal nin bo vento, nin bo
casamento.

Entrimo.

De Portugal nin bo vento nin bo
casamento. ⁵⁵³

En España decimos: De Portugal nin
bó vento nin bó casamento. Eles o
mesmo de España. (Vid. António
Lourenço Fontes: "Etnografía
transmontana... I, Crenças e
Tradições de Barroso" Montalegre.
Ver generalidades y análogos en p.
123d.

De reises está a baraxa chea. ⁵⁵⁴
De san Miguel a san Martiño, recóllese
o pan e gárdase o viño. ⁵⁵⁵
Vigo.

De Santos a Navidá é inverno de verdá.
De Santos a san Martiño, van os capós
ó calorciño. ⁵⁵⁶
Lugo.

De taberneiro a ladrón non hai máis que
un escalón.
D. V.

De trinta homes casados, catorce están
aburridos, dous doentes, oito

*hastiados, seis divorciados e todos
arrepentidos. ⁵⁵⁷

De vello, aprendendo. ⁵⁵⁸

De vello, dúas veces neno. ⁵⁵⁹

De *viuda tres veces casada non fíes
nada. ⁵⁶⁰

De xaneiro a maio na boca do pobo.
Debaixo da merda está a carne *tierna.
Deben nadar en viño os *caracoles, as
brevas e os figos.

Pontevedra.

Decrúa en maio, brúa en san Xoán,
esterca ben e collerás bo pan. ⁵⁶¹

Deitar cedo e erguer cedo.

Deitarse e non *dormir; esperar a quen
non chega, e sen galardón servir
cousas son desesperadas en que non
debes cair. ⁵⁶²

D. V.

Deixa andar o can ca roca xa dará ca
mazaroca.

Denantes de comer galiña hai que
comer sardiña.

Dende a berza á castiñeira vacía a
faltriqueira a taberneira. ⁵⁶³

Dende que a lebre fuxiu, pau no
cocho. ⁵⁶⁴

Dende que a moza *se casa todos son
*pretendientes.

Dende que perunda a cexa, a cabeza
blanquexa e colgan os c... non se
reciben leuciós.

⁵⁴⁹ De onde ves e a donde vas; veño da Candelaria
e vou o San Blás.

⁵⁵⁰ De palla ou palloeiro henche o palleiro.

⁵⁵¹ De pequeniño, s'aguza o espiño.

⁵⁵² De pequeno, rei; de mozo capitán; de casado
burro e de vello can.

⁵⁵³ De Portugal nin bó vento nin bó casamento.

⁵⁵⁴ De reises está a baraxa chea.

⁵⁵⁵ De San Miguel a San Martiño, recóllese o pan
e gárdase o viño.

⁵⁵⁶ De Santos a San Martiño, van os capós ó
calorciño.

⁵⁵⁷ De trinta homes casados, catorce están
aburridos, dous doentes, oito *hastiados seis
divorciados e todos arrepentidos.

⁵⁵⁸ De vello aprendendo.

⁵⁵⁹ De vello dúas veces neno.

⁵⁶⁰ De viuda tres veces casada non fíes nada.

⁵⁶¹ Decrua en Mayo, brúa en San Xoán, esterca
ben e collerás bó pan.

⁵⁶² Deitarse e non dormir; /esperar a quen non
chega, /e sin galardón servir /cousas son
desesperadas /en que non debes cair.

⁵⁶³ Dende a berza á castiñeira vacía a faltriqueira
a taberneira.

⁵⁶⁴ Dende que a lebre fuxiu pau no cocho.

Dende que son señora escurrízome nas
*almohadas.

Dende san Xoán cireixeiro ó agosto
ciroleiro é prós folgazás o *aúno
verdadeiro.⁵⁶⁵

Calendario 'O mintireiro verdadeiro'
1969.

Dende san Martiño, deixa a auga e bebe
o viño.

Des que chega o cuco, logo vén o pan ó
suco.⁵⁶⁶

D. V.

Des que o mes medea, ó que entra
semella.⁵⁶⁷

Des que se pon o sol, pouco día queda.
⁵⁶⁸

Des que vén o cuco, enche o cal e mailo
saco.⁵⁶⁹

Lugo.

Des que vén o cuco, fóra o *pulpo.⁵⁷⁰
O gaiteiro de Lugo 1969.

Des que vén o cuco, fóra *pulpo.⁵⁷¹

Des que vén o cuco, vén o pan ó suco.
⁵⁷²

Desgracia ao veciño e vén a túa polo
camiño.⁵⁷³

Desgracia ó veciño: vénche a túa polo
camiño.

A Gudiña.

Despois da Pelegrina, o inverno
encima.⁵⁷⁴

Despois de abril a auga *solo vén detrás
do tamboril.⁵⁷⁵
Viana.

Despois de abril a auga vén tras do
tamboril.⁵⁷⁶

Agua con truenos.

Despois de burro, apalexado.⁵⁷⁷

Despois de morto cebada ó rabo.

Despois de san Martiño, deixa a auga e
bebe o viño.⁵⁷⁸

Despois de *se casar a moza non faltan
mozos.

Despois de tocar a Aleluia o que teña
fame que a sacuda.⁵⁷⁹

D. V.

Despois do palleiro cheo, tanto dá de
palla como de feno.⁵⁸⁰

Despois do palleiro cheo tanto fai de
palla como de feno.

Despois do sete de xaneiro volve o
aceite pró madeiro.

Despois que a lebre escapa pau na
cama.

Despois que morra, *campana por
gaitas e cregos por danzantes.⁵⁸¹

Despois que se marcha o sol pouco día
queda.

Detrás dos cas lapazos can.

Villalba.

Deza, Trasdeza, i en Tenorio, unha
peza.

Carboeiro.

Di que non pode e lévame ás costas.⁵⁸²

Día da Candelaria, inverno fóra; si
chove ou venta, aínda entra.⁵⁸³

Día de Antroido e domingo de Pascoa,
cada larpeiro na súa casa.⁵⁸⁴

⁵⁶⁵ Dende S. Xoan cireixeiro ó agosto ciroleiro é
prós folgazás o aúno verdadeiro.

⁵⁶⁶ Desque chega o cuco logo ven o pan ó suco.

⁵⁶⁷ Desque o mes medea o que entra semella.

⁵⁶⁸ Desque se pon o sol pouco día queda.

⁵⁶⁹ Desque ven o cuco henche o cal e mailo saco.

⁵⁷⁰ Des que ven o cuco, fóra o pulpo.

⁵⁷¹ Desque ven o cuco fóra pulpo.

⁵⁷² Desque ven o cuco ven o pan o suco.

⁵⁷³ Desgracia ao veciño e ven a túa polo camiño.

⁵⁷⁴ Despois da Pelegrina o inverno encima.

⁵⁷⁵ Despois d'abril a auga solo ven detrás do
tamboril.

⁵⁷⁶ Despois de abril a auga ven tras do tamboril.

⁵⁷⁷ Despois de burro apalexado.

⁵⁷⁸ Despois de San Martiño, deixa a auga e bebe o
viño.

⁵⁷⁹ Despois de tocar a Aleluya o que teña fame
que a sacuda.

⁵⁸⁰ Despois do palleiro cheo tanto da de palla
como de feno.

⁵⁸¹ Despois que morra campana por gaitas e
cregos por danzantes.

⁵⁸² Dí que non pode e lévame ás costas.

⁵⁸³ Día da Candelaria, inverno fora; si chove ou
venta, aínda entra.

Vivero.
Día de maio, día de amargura, inda non
 amanece e xa é noite escura.⁵⁸⁵
Día de moito, víspora de nada.⁵⁸⁶
Día de neboeiro, día de sualleiro.
Día de san Bernabel, nin na terra nin no
 fardel.⁵⁸⁷
 11 junio? Lugo.
Día de san Marco, nin nado, nin no
 saco.⁵⁸⁸
 Se refiere os colondros pra os
 chourizos. 7 enero o 25 abril. Verín.
 Lugo.
Día de santa Cruz de maio, o lobo i o
 corvo, nados i o raposo medio criado.
 ⁵⁸⁹
Día de santa Inés, chuvia unha *sola
 ves.⁵⁹⁰
 D. Valladares.
Día de santa Inés, chuvia unha *sola
 vez.⁵⁹¹
 D. V.
Día de santo Tomé ó porco polo pé.⁵⁹²
 De D. Eladio III, 170,171.
Días de maio, tan largos como sodes,
 morro de fame, de frío e de amores.
 ⁵⁹³
 Luis Martinez Kleiser: 'El tiempo y
 los espacios en los refranes' pág.
 233
Días de moito, vísporas de nada.⁵⁹⁴
Dicen do paxaro que *donde cría, que
 pía.⁵⁹⁵

⁵⁸⁴ Día d'antroido e domingo de Pascoa, cada
larpeiro na sua casa.

⁵⁸⁵ Día de maio, día de amargura, inda non
amanece e xa é noite escura.

⁵⁸⁶ Día de moito vispora de nada.

⁵⁸⁷ Día de San Bernabel nin na terra nin no fardel.

⁵⁸⁸ Día de San Marco nin nado, nin no saco.

⁵⁸⁹ Día de Santa Cruz de Maio o lobo y-o corvo
nados y-o raposo medio criado.

⁵⁹⁰ Día de Santa Inés chuvia unha sola ves.

⁵⁹¹ Día de Santa Inés, chuvia unha sola vez.

⁵⁹² Día de Santo Tomé ó porco polo pé.

⁵⁹³ Días de mayo, tan largos como sodes, morro
de fame, de frío e de amores.

⁵⁹⁴ Días de moito, vísporas de nada.

Dichoso mes, que empeza polos Santos
e termina en san Andrés.⁵⁹⁶

*Dichoso o páxaro que nace en boa
riveira.⁵⁹⁷

Dígocho, filla; enténdemo, nora.⁵⁹⁸

Dígocho, nora; enténdemo, sogra.⁵⁹⁹

 ¿Lo dirían trabucado el que tiene
 más sentido? Dígocho filla,
 enténdemo nora.

Diñeiro, diñeiro, que no mundo enteiro
fuches sempre o primeiro.

Diñeiro prestado, amigo acabado.⁶⁰⁰

Dio-los cría i eles se xuntan.⁶⁰¹

Dios che me libre de pesas e medidas.

Gondulfes Dios dá o fillo como é a
manta.⁶⁰²

Dios dá *pañuelo a quen non ten nariz.
⁶⁰³

Dios desaveña a quen nos manteña.

 Dicen los escribanos para tener
 pleitos.

Dios dixo: Aí queda ese óso, hai que
roelo.⁶⁰⁴

 Se refiere a la mujer.

Dios fixo a auga, o home o viño;
*respetemos a auga e bebámo-lo viño.
⁶⁰⁵

Dios me *dé qué vender, que de fame
non hei de morrer.⁶⁰⁶

Dios nolo deu e nós que o temos ¿pra
que o queremos?⁶⁰⁷

⁵⁹⁵ Dicen d'o paxaro que donde cria, que pia.

⁵⁹⁶ Dichoso mes que empeza polos Santos e
termina en San Andrés.

⁵⁹⁷ Dichoso o páxaro que nace en boa riveira.

⁵⁹⁸ Dígocho filla, enténdemo nora.

⁵⁹⁹ Dígocho nora; enténdemo, sogra.

⁶⁰⁰ Diñeiro prestado amigo acabado.

⁶⁰¹ Diol-os cria i eles se xuntan.

⁶⁰² Dios da o fillo como é a manta.

⁶⁰³ Dios da pañuelo a quen non ten nariz.

⁶⁰⁴ Dios dixo: Ahí queda ese oso, hai que roelo.

⁶⁰⁵ Dios fixo a auga o home o viño respetemos a
auga e bebámolo viño.

⁶⁰⁶ Dios me dé que vender que de fame non hei de
morrer.

⁶⁰⁷ Dios nol-o deu e nos que o temos ¿pra qué o
queremos?

A unha muller de todos
recriminábanlle a súa fragilidade e
contestaba ela: Pra que o quero: Pra
bodega de viño non me serve e pra
tulla de pan tampouco. Outra decía
tamén: Dios que nol-o deu e nos que
o temos ¿pra qué o queremos?

Dios nos *dé a ira que a pacencia cá
nós a temos. ⁶⁰⁸

Dios nos *dé a ira que a pacencia xa
nós a temos. ⁶⁰⁹

Verín.

Dios nos *de a salú, forza no cu, leite
nas tetas e moitas pesetas. ⁶¹⁰

Pontevedra.

Dios nos *de arcas abertas e mulleres
*descuidadas. ⁶¹¹

Dios nos libre de homes tolos en
canellas apretadas.

Dios nos libre de morte de fouce que a
de machada non é boa.

Dios nos libre de muller preñada e de
*xuez de entrada.

Dios nos libre dun ¡xa foi! ⁶¹²

Dios nunca é migalleiro.

Dios ó facer o mundo non puxo marcos
nas terras.

Dó demo o rato que non sabe máis ca
dun burato. ⁶¹³

Do novo viño bota un traguño polo san
Martíño. ⁶¹⁴

Do novo viño, bota un traguño polo
san Martíño. ⁶¹⁵

⁶⁰⁸ Dios nos dé a ira que a pacencia cá nos a
temos.

⁶⁰⁹ Dios nos dé a ira que a pacencia xa nos a
temos.

⁶¹⁰ Dios nos de a salú, forza no cú, leite nas tetas e
moitas pesetas.

⁶¹¹ Dios nos de arcas abertas e mulleres
descuidadas.

⁶¹² Dios nos libre dun xa foi.

⁶¹³ Do dem'o rato que non sabe mais qu'a dun
burato.

⁶¹⁴ Do novo viño bota un traguño polo S.
Martíño.

⁶¹⁵ Dó novo viño bota un traguño polo San
Martíño.

Pontevedra.

Do que é tonto e non o sabe teña Dios
piedade. ⁶¹⁶

D. V.

Do que foi e non é, ¡libéranos Dominé!
⁶¹⁷

Do que non entendas non fales, que
vale máis non decir nada que dicir
barbaridades. ⁶¹⁸

D. V.

Do rusme, rusme, salen os
*cascabeles/auxoxares. ⁶¹⁹

Lugo.

Do val á montaña *sólo sube a araña.

Domingo, tuna máis tuna; o *lunes,
cuña máis cuña. ⁶²⁰

Refrán de canteros: el domingo
holganes, el lunes cuña, o sea hacer
que se hace.

Don Seguro morreu vello.

*Donde hai galo non canta a galiña. ⁶²¹

Dos enganados viven os *escribanos.

Dos homes cativos e femias que teñen
*lengua noxente ¡librenos san
Eleuterio antes que dun can doente!
⁶²²

Dos homes é errar e dos burros
rebuznar.

Dos nabos ás cereixas todas son
queixas. Das cereixas ós nabos todos
son *halagos.

Dos Santos a Natal é inverno natural.

Dous de can novo, dous de bo can, dous
de can vello, dous de mal can. ⁶²³

⁶¹⁶ Do que é tonto e non o sabe teña Dios piedade.

⁶¹⁷ Do que foi e non é, libéranos Dominé.

⁶¹⁸ Do que non entendas non fales que vale mais
non decir nada que dicir barbaridades.

⁶¹⁹ Do rusme, rusme, salen os
cascabeles/auxoxares.

⁶²⁰ Domingo tuna máis tuna, o lunes cuña máis
cuña.

⁶²¹ Donde hai galo, non canta a galiña.

⁶²² Dos homes cativos e femias que teñen lingua
noxente librenos San Eleuterio antes que dun can
doente.

⁶²³ Dous de can novo, dous de bó can, dous de can
vello, dous de mal can.

Dous zarrulos a un can, algo lle fan.

Lugo.

Dúas cousas hai neste mundo que eu non as podo entender: Os curas ir ó inferno e os doutores morrer.⁶²⁴

Dunha ovella branca sae un año negro.

Dura máis a mala veciña que a neve marcelina.

Dura máis unha mala veciña que a neve febreiriña.

Dura máis unha mala veciña que a neve febreiriña/marciña.

Dure a miña veciña o que a neve febreiriña.

Refranes (del calendario “O mintireiro verdadeiro” 1968).

E en agosto xa bota o boi ó pozo.

El lobo.

É mailo ruído cás nocces.⁶²⁵

É máis fácil criticar que realizar.⁶²⁶

É millor calar que con burros falar.

É millor dar a pobres que pedir a ricos.

⁶²⁷

É millor dar a ruís, que pedir a bos.⁶²⁸

É millor deixar a malos que pedir a bos.

⁶²⁹

É millor librarse dos ditos que dos feitos.⁶³⁰

É millor un ladrón dentro do eido que un home en mangas de camisa no mes de febreiro.⁶³¹

Pontevedra.

É millor un mal arreglo que un bo pleito.⁶³²

⁶²⁴ Duas cousas hai neste mundo que eu nonas podo entender: Os curas ir ó inferno e os doutores morrer.

⁶²⁵ É mailo ruído cas nocces.

⁶²⁶ E máis fácil criticar que realizar.

⁶²⁷ E millor dar a pobres que pedir a ricos.

⁶²⁸ E millor dar a ruís, que pedir a bós.

⁶²⁹ E millor deixar a malos que pedir a bós.

⁶³⁰ E millor librarse dos ditos que dos feitos.

⁶³¹ E millor un ladrón dentro do eido que un home en mangas de camisa no mes de febreiro.

⁶³² E millor un mal arreglo que un bó pleito.

Eiqué fica o meu señor que morreu estando *sano por querer estar millor.

Eiqué fica o meu señor que morreu estando *sano por querer estar millor.

Vide análogo Castillo de Lucas:

Refranes de Medicina, pg 23.

Ela, quantando os pés na cama, i o home con eles pola lama.⁶³³

Lugo.

En abril a sardiña val pernil.

Pontevedra.

En abril augas mil, caben todas nun candil.

En abril augas mil, pero todas han caber por un funil.

Mezquita.

En abril, cátanos no cubil; en maio, xa son *gallo; en santa Mariña, xa vou pola cabritiña; en agosto, xa vou co meu pai polo rostro; en Santos, xa mato os bois nos campos; i en xaneiro, xa podo co carneiro.⁶³⁴

Refrán acerca del lobo. No recogido en Verín.

En abril chuvias ir e chuvias vir.

En abril déixame *dormir que en maio de meu me caio.⁶³⁵

En abril, espigas mil; en marzo, espigarzo; en san Xoán, a fouce ó pan; maio me molla; maio me enxuga e maio me dá unha sacudidura, antes de fame que de fartura.⁶³⁶

En abril está o lobo no cubil.⁶³⁷

El lobo.

⁶³³ Ela, quantando os pes na cama, y-o home co- eles pol-a lama.

⁶³⁴ En abril, cátanos no cubil, en mayo xa son gallo, en Santa Mariña xa vou pola cabritiña, en agosto xa vou co meu pai polo rostro; en Santos xa mato ós bois nos campos, i en xaneiro xa podo co carneiro.

⁶³⁵ En abril deixame dormir qu'en maio de meu me caio.

⁶³⁶ En abril espigas mil; en marzo espigarzo; en S. Xoán a fouce ó pan; Maio me moía; maio me enxuga e maio me da unha sacudidura, antes de fame que de fartura.

⁶³⁷ En Abril está o lobo no cubil.

En abril estou no cubil; en maio xa son ben *gallo; en san Xoán xa dou unha espola ó can; en santa Mariña xa collo a cabritiña, en agosto xa vou co meu pai ó rosto.⁶³⁸

En abril gárdaos pra ti; en maio dállos e en san Xoán déixaos ir pra onde van.⁶³⁹

Colmenas.

En abril mata o *cerdo no cubil.

Rubiós.

En abril, penduril; en maio, engraio; e no san Xoán, segarán.⁶⁴⁰

En abril queima a moza o mandil.⁶⁴¹

En abril vai onde has de ir que á túa casa virás a durmir.⁶⁴²

En agosto arder e en setembro beber.⁶⁴³

En agosto, arder; en *septiembre, beber.⁶⁴⁴

Lugo.

En agosto arder, en setembro beber.⁶⁴⁵

En agosto está a auga tralo toxo.

En agosto, frío en rostro.⁶⁴⁶

Vid. Gabal: Diccionario I, 188

En agosto nace a auga tras de un toxo.

En agosto, nin bo allo nin bo magosto.⁶⁴⁷

En agosto, nin bo nabo, nin bo magosto.⁶⁴⁸

En agosto, nin viño, nin mosto.⁶⁴⁹

⁶³⁸ En abril estou no cubil; en maio xa son ben *gallo; en san Xoán xa dou unha espola ó can; en santa Mariña xa collo a cabritiña, en agosto xa vou co meu pai ó rosto.

⁶³⁹ En abril gárdaos pra ti; en maio dállos e en S. Xoán déixaos ir pra onde van.

⁶⁴⁰ En abril penduril, en maio engraio e no San Xoán, segarán.

⁶⁴¹ En abril queim'a moza o mandil.

⁶⁴² En abril vai onde has de ir que á túa casa virás a durmir.

⁶⁴³ En Agosto arder e en Setembro beber.

⁶⁴⁴ En agosto arder en setembro beber.

⁶⁴⁵ En Agosto arder en Setembro beber.

⁶⁴⁶ En Agosto frío en rostro.

⁶⁴⁷ En agosto nin bó allo nin bó magosto.

⁶⁴⁸ En agosto nin bó nabo nin bó magosto.

O mintireiro verdadeiro, 1969

En agosto, nin viño, nin muller, nin mosto.⁶⁵⁰

O mintireiro verdadeiro, 1969.

En agosto refresca o rostro.

En agosto rever e en setembro beber.

Rever= calentar el sol. (Para que haya buenas castañas). La Mezquita.

En agosto, sol posto, noite conosco.

En agosto, sol posto, noite conosco.⁶⁵¹

O mintireiro verdadeiro, 1969

En agosto, sol posto, noite conosco.⁶⁵²

Pontevedra.

En agosto xa refresca o rostro.

En arca aberta a xusticia peca.⁶⁵³

En bosque pequeno non hai carballos.

En cada casa seu uso i en cada roca seu fuso.⁶⁵⁴

En cada terra, seu uso i en cada casa seu fuso.⁶⁵⁵

Gondulfes.

En cama molida non se goberna a vida.

D. V.

En camiño ruín, ir detrás.

En canto foi nora, nunca tivo boa sogra.

Refranes (del calendario "O mintireiro verdadeiro" 1968).

En canto o tempo non vén, sazón non se perde.⁶⁵⁶

En canto sexas zafra, aguanta; e cando sexas *martillo, malla.⁶⁵⁷

En casa allea o que ben está ben estea.⁶⁵⁸

En casa chea logo se fai a cea.

En casa chea logo se fai a cea.

⁶⁴⁹ En agosto nin viño nin mosto.

⁶⁵⁰ En agosto, nin viño, nin muller nin mosto.

⁶⁵¹ En agosto sol posto, noite conosco.

⁶⁵² En agosto sol posto, noite conosco.

⁶⁵³ En arca aberta a xusticia peca.

⁶⁵⁴ En cada casa seu uso i-en cada roca seu fuso.

⁶⁵⁵ En cada terra, seu uso y-en cada casa seu fuso.

⁶⁵⁶ En canto o tempo non ven sazón non se perde.

⁶⁵⁷ En canto sexas zafra aguanta; e cando sexas martillo malla.

⁶⁵⁸ En casa alléa o que ben está ben estea.

D. V.

En casa de Manuel, el é ela, e ela é el.⁶⁵⁹

En casa do abade comede e levade.⁶⁶⁰

Vivero.

En casa do bo amo alí morre o criado.

Vivero.

En casa do ferreiro, coitelo de pau; na do carpinteiro, séntate no chao.⁶⁶¹

En casa pequena moito cabe/se come.⁶⁶²

Castrelo del Valle.

En casa vella todas son pingadas.

En caso de *duda a muller á *viuda.⁶⁶³

En caso de tronada arrimarse á sogra.

En chegando á Gudiña, cada catro unha sardiña.⁶⁶⁴

En chiste de neno e canto de páxaro non hai que fiarse.

En coser e descoser gástanse as liñas.⁶⁶⁵

En coxeira de can e bágoas de muller non hai que *creer.⁶⁶⁶

P. Crespo: Nueva contribucion. Viveiro.

En día de vento non *salgas de caza, que perdes o tempo.⁶⁶⁷

En febreiro cada rego o seu regueiro.

Rubíós.

En febreiro deixa a fonte e vai ó regueiro.⁶⁶⁸

En febreiro mete obreiro, antes no derradeiro que no primeiro.

⁶⁵⁹ En casa de Manuel, él é ela, e ela é él.

⁶⁶⁰ En casa do abade comed'e levade.

⁶⁶¹ En casa do ferreiro coitelo de pau na do carpinteiro séntate no chao.

⁶⁶² En casa pequena moito cabe (ou moito se come).

⁶⁶³ En caso de duda a muller á viuda.

⁶⁶⁴ En chegando á Gudiña cada catro unha sardiña.

⁶⁶⁵ En coser e descoser gastans'as liñas.

⁶⁶⁶ En coxeira de can e bágoas de muller non hai que creer.

⁶⁶⁷ En día de vento non salgas de caza que perdes o tempo.

⁶⁶⁸ En febreiro deixa a fonte e vai o regueiro.

Refranes del Almanaque Agrícola ZZ – 1969.

En febreiro mete obreiro; o pan que comerá xa o sudará.

En febreiro o boi rasca no castiñeiro.

En febreiro por cada rego un carneiro.

Refranes (del calendario “O mintireiro verdadeiro” 1968).

En febreiro pró amo, en marzo pró criado.

Pontevedra.

En febreiro sardiñas no fumeiro.

En Galicia a fame entra nadando.

En maio a lúa de abril non a quero nin por mil.⁶⁶⁹

En maio a vella queima o tallo.⁶⁷⁰

En maio aínda queima a vella o tallo e o home fai un arado.

En maio, augas catro, e esas que cheguen ó barro.⁶⁷¹

Bene. “O maio e ‘os maíos’”. *Faro de Vigo* 2/5/71.

En maio calquer besta é cabalo.

Refranes (del calendario “O mintireiro verdadeiro” 1968).

En maio calquera besta é cabalo.

Bene. “O maio e ‘os maíos’”. *Faro de Vigo* 2/5/71.

En maio, de meu *me caio.⁶⁷²

En maio de meu *me caio, xa coa maiola, xa co traballo.⁶⁷³

Bene. “O maio e ‘os maíos’”. *Faro de Vigo* 2/5/71.

En maio de sono *me caio.

Bene. “O maio e ‘os maíos’”. *Faro de Vigo* 2/5/71.

En maio, frores de *moitos coores.⁶⁷⁴

O gaitero de Lugo, 1972.

En maio inda a vella queima o tallo.⁶⁷⁵

⁶⁶⁹ En maio a lúa de abril nona quero nin por mil.

⁶⁷⁰ En Maio a vella queima o tallo.

⁶⁷¹ En Maio, augas catro, e esas que cheguen ó barro.

⁶⁷² En maio de meu me caio.

⁶⁷³ En maio de meu me caio, xa coa maiola, xa co traballo.

⁶⁷⁴ En mayo, frores de moitos coores.

⁶⁷⁵ En Mayo inda a vella queima o tallo.

Verín.
 En maio, inda a vella queima o tallo.⁶⁷⁶
 Que se arrima al fuego y quema la
 silla tajuelo o banquillo
 En maio inda bebe o boi no prado.⁶⁷⁷
 Bene. “O maio e ‘os maíos’”. *Faro
 de Vigo* 2/5/71.
 En maio, millo sementado, cal enxoiro,
 cal mollado.
 Bene. “O maio e ‘os maíos’”. *Faro
 de Vigo* 2/5/71.
 En maio millo sementado, cal enxoiro,
 cal mollado.⁶⁷⁸
 D. V.
 En maio o barrufeiro faise cabalo.
 Bene. “O maio e ‘os maíos’”. *Faro
 de Vigo* 2/5/71.
 En maio queima a vella o tallo e en san
 Xoán o *escaño.⁶⁷⁹
 En maio queima a vella o tallo, non é
 polo frío que teña, sinón por non ter
 leña.⁶⁸⁰
 Rubiós.
 En maio queima o sol como o borrallo,
 pero queima a vella o tallo.
 Rubiós.
 En maio saca a vella o refaixo.
 En maio secou a malla o sol e matouna
 dunha pedrada.
 Rubiós.
 En maio xa sai tras do pai.⁶⁸¹
 El lobo.
 En martes nin te cases nin te
 embarques.
 Origen del refrán: M. Macías:
 “Aportaciones a la historia de
 Galicia”. p. 139.

⁶⁷⁶ En maio inda a vella queima o tallo.

⁶⁷⁷ En maio, inda bebe o boi no prado.

⁶⁷⁸ En maio millo sementado, cal enxoiro, cal mollado.

⁶⁷⁹ En maio queima a vella o tallo e en S. Xoán o
 escaño.

⁶⁸⁰ En maio queima a vella o tallo, non é polo frío
 que teña si non por non ter leña.

⁶⁸¹ En Maio xa sai tras do pai.

En martes nin te cases nin te embarques
 nin des vacas a medias/nin o teu
 porquiño mates.
 En marzal e abril sempre foran revoltas
 as augas do Sil.
 En marzo chove e neva e fai escarapela,
 no alto da casa da tía Madenela.
 Mezquita.
 En marzo espigarzo, en abril espigas
 mil, en maio enteirizo i en xunio
 regadizo.⁶⁸²
 El centeno. Marzal ventoso etc
 En marzo, *nazco; en abril, estou no
 cubil; en maio, xa saio; en san Xoán,
 xa fuxo do can; por santa Mariña, xa
 como a galiña; por agosto, xa son bo
 raposo.⁶⁸³
 En marzo podar e cavar, se queres
 colleitar.⁶⁸⁴
 Refranes (del calendario “O
 mintireiro verdadeiro” 1968).
 En marzo saca a vella o refaixo.
 En morrendo o arrieiro, sábese de quen
 era o gando.⁶⁸⁵
 En Natal, chover e nevar e escarabanar.
 En Ourense bo pan, bo viño e mala
 xente.⁶⁸⁶
 En pan encetado corta quen quer.
 En pasar regueiro e pagar diñeiro nunca
 sexas o primeiro.
 En pleito claro non é preciso avogado.
⁶⁸⁷
 Ver D. Eladio (preito).
 En san Xoán a fouce na man.⁶⁸⁸

⁶⁸² En marzo espigarzo, en abril espigas mil, en
 maio enteirizo i-en Xunio regadizo.

⁶⁸³ En marzo nazco; en abril estou no cubil; en
 maio xa saio; en San Xoan xa fuxo do can; por
 santa Mariña xa como a galiña; por agosto xa son
 bó raposo.

⁶⁸⁴ En marzo podar e cabar, se queres colleitar.

⁶⁸⁵ En morrendo o arrieiro sábese de quen era o
 gando.

⁶⁸⁶ En Ourense bo pan, bó viño e mala xente.

⁶⁸⁷ En pleito claro non é preciso abogado.

⁶⁸⁸ En S. Xoán a fouce na man.

Calendario 'O mintireiro verdadeiro'
1969.

En san Xoán as nove con día dan.⁶⁸⁹

En san Andrés, o día noite é.⁶⁹⁰

En san Antón verdadeiro, unha hora por
enteiro.⁶⁹¹

En san Marcos, nin nacido nin o saco.
⁶⁹²

En san Martiño, abre o pipote de viño.
⁶⁹³

En san Matías igoal as noites que os
días, o sol nas umbrías e quentes as
augas frías.⁶⁹⁴

24 feb.

En san Sebastián, carro de leña fornada
de pan.⁶⁹⁵

En san Simón e san Xudas, barra as
túas cubas.⁶⁹⁶

28 oct.

En san Xoán a sardiña unta o pan.

En san Xoán recolle o pan; que en sta.
Mariña na meda fai fariña.⁶⁹⁷

En san Xuán recolle o pan que en santa
Mariña, na meda fai fariña.⁶⁹⁸

En san Xuán xa a sardiña molla o pan.
D.V.

En san Xuán xa lle mete a corredoira o
can.⁶⁹⁹

El lobo.

En santa Lucía mingoa a noite e crece o
día...⁷⁰⁰

⁶⁸⁹ En S. Xoán as nove con día dan.

⁶⁹⁰ En San Andrés o día noite é.

⁶⁹¹ En San Antón verdadeiro unha hora por
enteiro.

⁶⁹² En San Marcos nin nacido nin o saco.

⁶⁹³ En San Martiño abre o pipote de viño.

⁶⁹⁴ En San Matías igoal as noites que os días, o sol
nas umbrías e quentes as augas frías.

⁶⁹⁵ En San Sebastián carro de leña fornada de pan.

⁶⁹⁶ En San Simón e San Xudas barra as tuas
cubas.

⁶⁹⁷ En S. Xoán recolle o pan; que en Sta Mariña
na meda fai fariña.

⁶⁹⁸ En San Xuán recoll'o pan qu'en Santa Mariña
na meda fai fariña.

⁶⁹⁹ En San Xuán xa lle mete a corredoira o can.

⁷⁰⁰ En Santa Lucía mingoa a noite e crece o día...

O salto dun pardal, añaden.

En santa Lucía mingoa as noites e
crecen os días.⁷⁰¹

En santa Lucía o allo quere ver o día.
⁷⁰²

Orense.

En santa Mariña, trigo na arquiña.⁷⁰³

En santa Mariña xa pesca a cabritiña.⁷⁰⁴

En Santiago estroupelear que iste é o
tempo do liño mazar.

En Santiago, pinta o bago.⁷⁰⁵

En santo Tomé, colle a porca polo pé; si
fai cué-cué, dille que tempo é.⁷⁰⁶

Sto. Tomás, apóstol? 21 Diciembre

En *septembre non hai vella que non
tembre.⁷⁰⁷

En setembro secan as fontes e arden os
montes.

En *septiembre come e vende, pero non
sea tanto vender que non deixes que
comer.⁷⁰⁸

En setembro, arden os montes e secan
as fontes.⁷⁰⁹

Lugo.

En setembro non hai vella que non
tremble.⁷¹⁰

Lugo.

En tellado vello todas son pingadas.

En tempo de figos non hai amigos.

Vivero.

En terra allea hastra as vacas turren dos
bois.⁷¹¹

Lugo.

En terra de lobos ouvar como eles.

⁷⁰¹ En Santa Lucía mingoa as noites e crecen os
días.

⁷⁰² En Santa Lucía o allo quere ver o día.

⁷⁰³ En Santa Mariña trigo na arquiña.

⁷⁰⁴ En Santa Mariña xa pesca a cabritiña.

⁷⁰⁵ En Santiago pinta o bago.

⁷⁰⁶ En Santo Tomé colle á porca polo pé, si fai
cué-cué, dille que tempo é.

⁷⁰⁷ En Setembro non hai vella que non tembre.

⁷⁰⁸ En septiembre come e vende pero non sea
tanto vender que non deixes que comer.

⁷⁰⁹ En setembro arden os montes e secan as fontes.

⁷¹⁰ En Setembre non hai vella que non tremble.

⁷¹¹ En terra allea hastr'as vacas turren dos bois.

Verín.
 En terra de lobos ouvear como eles.
 En toda terra espiga o pan.
 D. V.
 En Verín entrei e saín.
 En xaneiro a berza coma o carneiro.⁷¹²
 En xaneiro a perdiz caga pró
 escopeteiro.⁷¹³
 En xaneiro a perdiz cuspe pró
 escopeteiro.⁷¹⁴
 En xaneiro a raia coma o cordeiro.⁷¹⁵
 Vivero.
 En xaneiro, arde o verdieiro; en agosto,
 arder; en septiembre, beber.⁷¹⁶
 Lugo.
 En xaneiro berza vella val carneiro.
 En xaneiro busca o coello no lombeiro.
 En xaneiro busca o coello no regueiro.⁷¹⁷
 Refrán de caza: Escóndense pra
 tomar o sol.
 En xaneiro cada suco seu rigueiro.
 Castrelo del Valle.
 En xaneiro entra o sol en calquel
 regueiro.⁷¹⁸
 Gondulfes.
 En xaneiro gústalle máis o can que o
 carneiro.⁷¹⁹
 Se refiere al lobo.
 En xaneiro media arca e medio palleiro
 e o porco enteiro.⁷²⁰
 En xaneiro media tulla e medio palleiro.
 En xaneiro media tuña e medio palleiro,
 na cima que non ó primeiro.⁷²¹
 Lugo.

⁷¹² En xaneiro a berza com'o carneiro.

⁷¹³ En xaneiro a perdiz caga pro escopeteiro.

⁷¹⁴ En Xaneiro a perdiz cuspe pro escopeteiro.

⁷¹⁵ En xaneiro a raia com'o cordeiro.

⁷¹⁶ En xaneiro arde o verdieiro; en agosto, arder
 en septiembre, beber.

⁷¹⁷ En xaneiro busca ó coello no regueiro.

⁷¹⁸ En xaneiro entr'o sol en calquel regueiro.

⁷¹⁹ En Xaneiro gústalle mais o can que o carneiro.

⁷²⁰ En Xaneiro media arca e medio palleiro e o
 porco enteiro.

⁷²¹ En xaneiro media tuña e medio palleiro, no
 cima que non o primeiro.

En xaneiro media tulla e medio
 palleiro; no fin, non no primeiro.

Rubiós.

En xaneiro, mete o obreiro antes na
 sebe que na parede, non pola falta do
 día sinón pola pedra que está fría.⁷²²

Vivero.

En xaneiro pon o alleiro.

D. V.

En xaneiro quita o torgo de diante de ti
 e pono diante o compañeiro.⁷²³

En xaneiro sabe o nabo coma o
 carneiro.

En xaneiro sábelles o can ó lobo como
 carneiro.⁷²⁴

En xaneiro, sardiñas do fumeiro.⁷²⁵

En xaneiro sete lobos no carreiro.

Lugo.

En xaneiro si ves o centeo terrexar,
 bótate a cantar; e si o ves verdexar,
 bótate a chorar.⁷²⁶

En xaneiro sube ó outeiro; si ves
 verdexar, bótate a chorar; si o ves
 estorroxar, bótate a cantar.⁷²⁷

En xaneiro súbete a un outeiro, si ves
 verdexar, bótate a chorar; e si ves
 negrexar, bótate a cantar.⁷²⁸

En xaneiro, súbete ó lombeiro; si ves
 verdexar, ponte a chorar; e si
 negrexar, ponte a cantar.⁷²⁹

Lombeiro: altozano.

⁷²² En xaneiro mete o obreiro antes na sebe que na
 parede non pol-a falta do día sinon pol-a pedra
 que está fría.

⁷²³ En Xaneiro quita o torgo de diante de ti e pon-
 o diante o compañeiro.

⁷²⁴ En Xaneiro sábelles o can ó lobo como
 carneiro.

⁷²⁵ En Xaneiro, sardiñas do fumeiro.

⁷²⁶ En xaneiro si ves o centeo terrexar bótate a
 cantar e si o ves verdexar bótate a chorar.

⁷²⁷ En Xaneiro sube ó outeiro si ves verdexar
 bótate a chorar si o ves estorroxar bótate a cantar.

⁷²⁸ En Xaneiro súbete a un outeiro, si ves verdexar
 bótate a chorar e si ves negrexar bótate a cantar.

⁷²⁹ En xaneiro, súbete ó lombeiro si ves verdexar,
 ponte a chorar e si negrexar, ponte a cantar.

En xaneiro súbete ó outeiro; si ver
verdexar, bótate a chorar; si ves
estorruxar, bótate a cantar.⁷³⁰

Rubiós.

En xaneiro vaite ó leiro/súbete ó
outeiro; si ves verdegar/o centeo
verdegar, ponte a chorar; si ves
mourear, ponte a cantar.⁷³¹

En xaneiro xa a ovella non salta o
regueiro, en febreiro nin ovella nin
carneiro.⁷³²

Encima do ovo pon a pita e si non hai
ovo, perde o cu.⁷³³

Ende morrendo o arrieiro, sábese de
quén é o gando.⁷³⁴

Verín.

*Engañar non é saber.

Enredos de homes, beixos de burro.⁷³⁵

Enriba de cornos, paus.

Feces de Cima.

Enterro ó domingo, outro pró pingo.⁷³⁶

Enterro sen choros e romaría sin gaita
non ten gracia

D. V.

Entre fillos e irmaus non méta-las
maus.⁷³⁷

Entre irmaus non méta-las maus.⁷³⁸

Entre marco e marco non hai arco.

Entre marzo e abril, o cuco quere vir.⁷³⁹

Entre marzo i abril, o cuco ou *o fin.⁷⁴⁰

⁷³⁰ En xaneiro súbete ó outeiro, si ver verdexar, bótate a chorar; si ves estorruxar bótate a cantar.

⁷³¹ En xaneiro vai't'o leiro (ou subet'outeiro) si ves verdegar pont'a chorar si ves mourear pont'a cantar –Outros dicen:- Si ves o centeo verdegar pont'a chorar.

⁷³² En Xaneiro xa a ovella non salta o regueiro, en Febreiro nin ovella nin carneiro.

⁷³³ Encima do ovo pón a pita e si non hai ovo perde o cú.

⁷³⁴ En de morrendo o arrieiro sabese de quen é o gando.

⁷³⁵ Enredos de homes beixos de burro.

⁷³⁶ Enterro ó domingo, outro pro pingo.

⁷³⁷ Entre fillos e irmaus non métalas maus.

⁷³⁸ Entre hirmaus non metalas maus.

⁷³⁹ Entre Marzo e abril o cuco quere vir.

Valladares.

Entre marzo ou abril, o cuco ou *o fin.

⁷⁴¹

D. V.

Entre o correr e o parar hai o camiñar.

Entre pais e fillos non méta-los fuciños.

⁷⁴²

Entre parentes non metas os dentes.

Entre parentes non meter os dentes.

Entre Pías e Sever ten o demo que
faguer.

Entre Pías e Sober ten o demo que
facer.⁷⁴³

Entre *primos e irmaus non méta-las
maus.⁷⁴⁴

Entre *primos e irmaus non méta-las
maus.⁷⁴⁵

Entre san Xoán e san Pedro, *aprétalle
o vencello.⁷⁴⁶

aludiendo a la siega o seitura y
consiguiente organización en mollos
del cereal

Entre Santos e Natal, inverno crudoal.

⁷⁴⁷

Entre sebes e paredes mirade
ben o que facedes.⁷⁴⁸

Lugo.

Entroidiño larafuzán, comíche-la carne,
deixáche-lo pan.⁷⁴⁹

Entroido larafuzán, comiches a chicha e
deixaches o pan.

*Envidia non teñas si queres ter paz.

Escárvame en abril, e pódame en maio
que che pagarei o teu traballo.⁷⁵⁰

⁷⁴⁰ Entre marzo y-abril o cuco ou o fin.

⁷⁴¹ Entre marzo ou abril o cuco ou o fin.

⁷⁴² Entre pais e fillos non metalos fuciños.

⁷⁴³ Entre Pías e Sober ten o demo que facer.

⁷⁴⁴ Entre primos e hirmaus non metalas maus.

⁷⁴⁵ Entre primos e irmaus non métalas maus.

⁷⁴⁶ Entre S. Xoán e San Pedro aprétalle o
vencello.

⁷⁴⁷ Entre Santos e Natal inverno crudoal.

⁷⁴⁸ Entre seves e paredes mirade ben o que
facedes.

⁷⁴⁹ Entroidiño larafuzán comichela carne
deixachelo pan.

Dice a viña na montaña do Val de Verín.
 Escribáns e ameixeiras, libremos Dios das miñas leiras.
 Estamos cheos de piollos cando a xente non fai mollos.
 Estamos nun tempo miserable, que, si eu non o alabo, non hai quen o alabe.⁷⁵¹
 Estando nunha casa cuñada, sogra e xenro, falta soio o demo pra estar onde o inferno.
 Esterca e non poñas marcos.
 D. V.
 Estou nunha terra tan miserable, que, se eu non me gabo, non hai quen me gabe.⁷⁵²
 Vivero.
 Facenda de crego dáia Dios e lévaia o demo.⁷⁵³
 Facendo e desfacendo vai a meniña aprendendo.
 Facéndose o parvo non se perde nada; facéndose o listo ó millor se apaña.
 Faga sol, faga vento, cada cousa no seu tempo.
 Fágase o ben e fagaio Xan ou Miguel.⁷⁵⁴
 Diccion. Valladares.
 Fágase o ben e fagaio Xan ou Miguel.⁷⁵⁵
 D. V.
 Fai ben e non mires a quen.
 Fai de conta que non vés do contado coma o lobo.⁷⁵⁶
 Chaira.

⁷⁵⁰ Escárbame en abril, e pódame en maio que che pagaréi o teu traballo.
⁷⁵¹ Estamos nun tempo miserable que si eu nono alabo non hai quen o alabe.
⁷⁵² Estou n'unha terra tan miserable que s'eu non me gabo non hai quen me gabe.
⁷⁵³ Facenda de crego daia Dios e lévalla o demo.
⁷⁵⁴ Fagas 'o ben e fagay'o Xan ou Miguel.
⁷⁵⁵ Fágase o ben, e fagaio Xan ou Miguel.
⁷⁵⁶ Fai de conta que non ves do contado com'o lobo.

Fai máis quen quere que quen poide.⁷⁵⁷
 Fai o que che digo e non faga-lo que eu fago.⁷⁵⁸
 v) Fai o que o crego dixere e non fagal-o que el fixere. D. V.
 Fai o que o crego dixere e non faga-lo que el fixere.⁷⁵⁹
 Fai o que che digo e non fágalo que eu fago. D. V.
 Fai o que podas e non o que queiras.⁷⁶⁰
 Verín.
 Fai o que poidas e non o que queiras.
 Fai o teu fillo herdeiro onde para a néboa no mes de xaneiro.⁷⁶¹
 Faima borracha que eu cha farei p...⁷⁶²
 Faime a cama e bótame na lama.
 Faite amigo do xuez, pois sempre é bo ter a quen facer arder.⁷⁶³
 Fale a miña veciña e teña o meu fol fariña.
 Fampa na *plaza e fame na casa.
 D. V.
 Fanas os burros e páganos os arrieiros.
 Fariña hai que ter pra peneirar e foder.
 Fártase un de comer e de beber e non se farta de saber.
 D. V.
 Febreiriño corto cos seus vinteito, se durase outros catro non quedaba can nin gato, nin ratiño no buraco, nin cornos ó carneiro nin ovellas ó pregureiro.⁷⁶⁴

⁷⁵⁷ Fai mais quen quere que quen poide.
⁷⁵⁸ Fai o que che digo e non fágalo que eu fago.
⁷⁵⁹ Fai o que o crego dixere e non fagal-o que el fixere.
⁷⁶⁰ Fai ó que podas e non o que queiras.
⁷⁶¹ Fai ó teu fillo herdeiro onde para a néboa no mes de Xaneiro.
⁷⁶² Faima borracha qu'eu ch'a farei p...
⁷⁶³ Faite amigo do xuez, pois sempre é bó tér a quen facer arder.
⁷⁶⁴ Febreiriño corto cos seus vinteito se durase outros catros non quedaba can nin gato, nin ratiño no buraco, nin cornos o carneiro nin ovellas o pregureiro.

Febreiriño corto cos seus vinteito, si duraras outros catro, non deixabas can nin gato nin abella no burato.⁷⁶⁵

Febreiro espadaleiro nen boa mea nen bo palleiro.⁷⁶⁶

Febreiro, febreireiro, dá o sol en calquer rixeiro.⁷⁶⁷

Preguntado acerca rixeiro, el mismo significado que regueiro.

Febreiro, ferveixeiro, chover e nevar e escaramonear.

Febreiro, ferveixeiro, tanto ferverxou como tantas perneiras criou.⁷⁶⁸

Febreiro, ferveixeiro, tanto ferverxou como tantas perneiras criou.

Febreiro, firme e lixeiro.

Febreiro louco, sacou o seu irmau e apedreouno.⁷⁶⁹

Refranes (del calendario “O mintireiro verdadeiro” 1968).

Febreiro que non encontre o pastor sentadeiro, non sendo no carqueixeiro.

Febreiro quente trae o demo no ventre.

Febreiro quente traí o demo no ventre.

Febreiro, sete capas e un sombreiro.⁷⁷⁰

Refranes (del calendario “O mintireiro verdadeiro” 1968).

Febreiro, xiada na leira e cachopo na lareira.

Refranes (del calendario “O mintireiro verdadeiro” 1968).

Febreiro, xougoleixeiro.

Rubiós.

Febres de maio, saúde pra todo o ano.⁷⁷¹

⁷⁶⁵ Febreiriño corto cos seus vinteito si duraras outros catro non deixabas can nin gato nin abella no burato.

⁷⁶⁶ Febreiro espadaleiro nen boa mea nen bó palleiro.

⁷⁶⁷ Febreiro, febreireiro, dá o sol en calquer rixeiro.

⁷⁶⁸ Febreiro ferveixeiro, tanto ferverxou como tantas perneiras criou.

⁷⁶⁹ Febreiro louco, sacou o seu hirmau e apedreouno.

⁷⁷⁰ Febreiro; sete capas e un sombreiro.

⁷⁷¹ Febres de mayo, saúde pra todo o ano.

O gaiteiro de Lugo, 1969.

Feliz o paxaro que nace en boa ribeira.

Ferro e pau, coartos na mau.

Ferro e pau pouco na mau. (2)

Festa dun día non acaba unha casa e si é de máis acabaraia quizais.⁷⁷²

D. V.

Fianza en Dios, que é santo vello.⁷⁷³

Fiarse nos homes e *creer nos *diablos son todos iguais ó fin i ó cabo.⁷⁷⁴

Fidalgo pobre no palleiro morre.

D. V.

Fidalgos pobres e bestas vellas acaban as nosas terras.

D. V.

Filla eres, pai serás; asegún fixeres, así encontrarás.⁷⁷⁵

Verín.

Fillo de lobo ten o pico pardo.

Fillo de peixe nada ben.

Fillo de porco, marrau de seguro.

Fillo es, pai serás; como fixeres, así terás.⁷⁷⁶

Fillo es, pai serás; como o fixeres, así terás.⁷⁷⁷

Fillo fuches, pai serás; cal fixeres, toparás.⁷⁷⁸

Fillos criados, traballos *dobrados e ladrós *redobrados.

Fillos criados, traballos dobrados.

Fillos criados, traballos dobrados.

Verín.

Fillos mozos, pais vellos.

Fol mollado masa leva.

D. V.

Fol sobado, máis fariña leva.

D. V.

⁷⁷² Festa dun día non acaba unha casa e si é de máis acabaralla quizais.

⁷⁷³ Fianza en Dios que é santo vello.

⁷⁷⁴ Fiarse nos homes e creer nos diablos son todos iguais o fin i-o cabo.

⁷⁷⁵ Filla eres, pai serás asegún fixeres así encontrarás.

⁷⁷⁶ Fillo és, pai serás, como fixeres así o terás.

⁷⁷⁷ Fillo es, pai serás, como o fixeres así terás.

⁷⁷⁸ Fillo fuches, pai serás, cal fixeres, toparás.

Folgade, galiñas, que o galo morreu.
 Fólgame unha migadiña, mais vou
 fiando a miña estriga.
 Folla revolta, auga na horta.⁷⁷⁹
 Forza, de mozos; e consello, de
 vellos.⁷⁸⁰
 D. V.
 Frades e ameixeiras Dio-las quite das
 miñas leiras.⁷⁸¹
 Frades e ameixeiras Dios os bote das
 nosas leiras.
 Frades e ameixeiras non os quero por as
 miñas leiras.⁷⁸²
 Frades, freiras e ameixeiras *lexos das
 miñas leiras.
 Fuches por besta, volviches por burro,
 quen fai así é un testarudo.
 Fumo na lareira, auga na lameira.
 Fun á casa allea e avergonceime; vin á
 miña e remedieime.⁷⁸³
 Gondulfes.
 Fun á casa allea e avergonceime; volvín
 á miña e arregleime.⁷⁸⁴
 Fun á casa do veciño e avergonceime;
 viñen á miña e governeime.
 Fun á casa do veciño i avergonceime;
 viñen á miña i arregleime.⁷⁸⁵
 Fuxe o burro, paus na albarda.⁷⁸⁶
 Gondulfes.
 Galicia nunca se perdeu por seca.
 Galiña que cacarexa algo venta ou ovo
 deixa.
 D. V.

⁷⁷⁹ Folla revolta auga na horta.

⁷⁸⁰ Forza de mozos e consello de vellos.

⁷⁸¹ Frades e ameixeiras Diol-as quite das miñas leiras.

⁷⁸² Frades e ameixeiras no nos quero por as miñas leiras.

⁷⁸³ Fun a casa allea e avergoncéime vin a miña e remedieime.

⁷⁸⁴ Fun á casa alléa e avergonceime volvín á miña e arregleime.

⁷⁸⁵ Fun a casa do veciño y-avergonceime viñen a miña y-arregleime.

⁷⁸⁶ Fuxe o burro paus n'albarda.

Galiña que cacarexa ou ovo pon ou algo
 venta.
 Galiña que cacarexa, algo venta ou ovo
 pon.
 Verín.
 Gando *blanco nin no pasto nin no
 banco.⁷⁸⁷
 D. V.
 Gando gordo volve a seu dono tolo.
 D. V.
 Gando na corte, pouco leite e queixo
 forte.
 Refranes del Almanaque Agrícola
 ZZ – 1969.
 Garda de pan para maio e de leña para
 abril, que che ha de *cumplir.⁷⁸⁸
 Garda o pico e terás paz.
 Garda o pico e terás paz.⁷⁸⁹
 Verín.
 Garda pan pra maio e leña pra abril que
 che han *cumplir.⁷⁹⁰
 Gardar qué comer e non qué facer.⁷⁹¹
 D. V.
 Gárdate de can que non ladra e de home
 que non fala.
 Vivero.
 Gasta en festas e viño o que has deixar
 aos sobriños.
 Gasta en pan e viño o que lle has de
 deixar ós sobriños.
 Gasta en viño o que lle has de dar ó teu
 sobriño.⁷⁹²
 Gastar e non ter, non sei cómo poda
 ser.⁷⁹³
 Verín.
 Gastar e non ter, non sei cómo pode
 ser.⁷⁹⁴

⁷⁸⁷ Gando blanco nin no pasto nin no banco.

⁷⁸⁸ Garda de pan para Maio e de leña para Abril que che ha de cumprir.

⁷⁸⁹ Garda o pico e teras paz.

⁷⁹⁰ Garda pan pra maio e leña pra Abril que che han cumprir.

⁷⁹¹ Gardar que comer e non que facer.

⁷⁹² Gasta en viño o que lle has de dar o teu sobriño.

⁷⁹³ Gastar e non ter, non sei como poda ser.

Gato escaldado da auga fría escapa.

Verín.

Gato farto non é lambisqueiro.

*Gaviotas no mar, mariñeiros a pescar.

Vigo.

Gota mol en pedra dura tanto fai que fura.

Gota mol en pedra dura, tanto fas que furas.⁷⁹⁵

Mourasos.

Gracias a Dios co meu can cazou unha mosca i se a cazou comeuna.⁷⁹⁶

Grande é o demo e non hai quen o queira.⁷⁹⁷

Gondulfes.

Guarda pan pra maio e palla pra abril.

Guarda qué comer e non guardes qué facer.⁷⁹⁸

Guardia Civil e carabiñeiro: o máis malo de cada casa e o peor de cada *pueblo.

M. Novoa. Enfesta.

Ha cativos con fortuna e bos mozos sin ningunha.⁷⁹⁹

Ha de saír a racha á madeira anque o demo non queira.⁸⁰⁰

Ha de ser meu herdeiro quen me limpe o traseiro.

Ha de ter o que rico queira ser a ovella, a abella i a pedra que trebella, unha muller goberneira e unha vaca manteigueira.⁸⁰¹

⁷⁹⁴ Gastar e non ter non sei como pode ser.

⁷⁹⁵ Gota mol en pedra dura tanto fas que furas.

⁷⁹⁶ Gracias a Dios qu'o meu can cazou unha mosca y s'a cazou comeun-a.

⁷⁹⁷ Grand'e o demo e non hai quen-o queira.

⁷⁹⁸ Guarda que comer e non guardes que facer.

⁷⁹⁹ Ha cativos con fortuna e bós mozos sin ningunha.

⁸⁰⁰ Ha de sair a racha a madeira anque o demo non queira.

⁸⁰¹ Ha de ter o que rico queira ser a ovella a abella y-a pedra que trebella unha muller goberneira e unha vaca manteigueira.

Hai cativos con fortuna e bos mozos sin ningunha.⁸⁰²

Verín.

Hai forras que tiran coas casas.

Orense.

Hai homes, homiños, macacos e macaquiños.⁸⁰³

Hai moitos burros da mesma color do coiro.⁸⁰⁴

Verín.

Hai que dar e ter pra que nos veñan ver.

Hai que ganar cos dentes pra comer cas *encías.

Hai que xogar con xogadores, foder con putas e beber con borrachos.⁸⁰⁵

Hai sol que rega e auga que queima.

Has de gastar en viño o que lle has de deixar ós sobriños.

*Hasta as tres vai a loita.

D. V.

*Hasta morrer, aprender.

*Hasta o corenta de maio non quíte-lo saio.⁸⁰⁶

Verdad que muchos años tiene cumplimiento exacto. En el que corre de 1969 el día 26 de mayo en que escribo estamos todavía con brasero y ropas de invierno) (Seguimos con brasero el 1º de junio = Pero a lo que se ve este año el tiempo rebasa con sus fríos y lluvias la aseveración del refrán, pues hoy 17 de junio hubo que volver al brasero, después de unos días lluviosos y destemplados pero no tanto como este día febreril de 17 de junio.

*Hasta o corenta de maio, non *te quíte-lo saio.

⁸⁰² Hay cativos con fortuna e bos mozos sin ningunha.

⁸⁰³ Hay homes, homiños, macacos e macaquiños.

⁸⁰⁴ Outra ficha parece dicir Hai moitos burros da mesma color do carro.

⁸⁰⁵ Hai que xogar con xogadores foder con putas e beber con borrachos.

⁸⁰⁶ Hasta o corenta de maio non quítelo saio.

*Hasta o corenta de maio, non te quites o saio; e, si volve a chover, vólveo a poñer.

Bene. "O maio e 'os maios'". *Faro de Vigo* 2/5/71.

*Hasta que morra o arrieiro non se lle ven as matas ó burro.

*Hasta que non morre a besta non se sabe de quén son os aparellos.⁸⁰⁷

*Hasta que te acabes non te alabes.⁸⁰⁸
Gondulfes.

*Hasta san Antón Pascuas son.⁸⁰⁹

*Hasta sete tira, Pepe; e de sete pra riba, Pepe, tira.⁸¹⁰

*Hasta xaneiro, calquer burro avanta o regueiro, pro de xaneiro pra diante non hai can nin burro que o avante.⁸¹¹

Santiago.

Hastra o san Martiño, pinga o ramalliño, despois de san Martiño, fame e frío.⁸¹²

Lugo.

Hastra o xaneiro calquer vella ten fumeiro.⁸¹³

Lugo.

Haxa cornos e non se vexan.

Herba ruín non perece.

Trives.

Herbas e pecados nacen tódolos días.

Herdeiro novo, cadabullos fóra.⁸¹⁴

Herdeiro novo, mau ós cadabullos.⁸¹⁵

Home barbudo, home forzado.

Home borracho o fillo saca con tacho; ou ó nacer ou ó crecer.⁸¹⁶

⁸⁰⁷ Hasta que non morre a besta non se sabe de quen son os aparellos.

⁸⁰⁸ Hasta que t'acabes non t'alabes.

⁸⁰⁹ Hasta San Antón Pascuas son.

⁸¹⁰ Hastra sete tira Pepe e de sete pra riba, Pepe, tira.

⁸¹¹ Hasta xaneiro, calquer burro abanta o regueiro, pro de xaneiro pra diante non hay can nin burro que o abante.

⁸¹² Hastr'o san Martiño ping'o ramalliño despois de San Martiño fame e frío.

⁸¹³ Hastr'o xaneiro calquer vella ten fumeiro.

⁸¹⁴ Herdeiro novo, cadabullos fora.

⁸¹⁵ Herdeiro novo mau ós cadabullos.

Home casado, burro estropeado.

Home casado, home estropeado.

Home casado nin muller é.

Arnoya, Orense.

Home casado ten unha menos que conquistar.

Home coxo/roxo e can rabelo pra f.

Home de chanca e muller con criatura, quíteios Dios da miña xeitura.⁸¹⁷

Home de dous lugares, malas *cenas e piores xantares.⁸¹⁸

Home de fiadeiro, home retranqueiro.

Home de sábado e boi de *lunes.

Os homes ó sábado traballan, o lunes non, cansos da troula do domingo; os bois o lunes están descansados do domingo.

Home doente, home pra sempre.

Home escopeteiro, pouca meda e menos palleiro.⁸¹⁹

Hombre holgazán.

Home grande, patas de *alambre.

Home grande, pernas de *alambre.

Home lascivo, home perdido.

D. V.

Home mullereiro consigo acaba e co seu diñeiro.

Home novo e muller vella, un ou dous que veñan.⁸²⁰

Un ou dos fillos; non máis.

Home peludo, home forzado.

Home pequeno, fol de veneno.⁸²¹

Home pobre e parado causa *sospecha.

Home pobre, nin quieto nin calado.⁸²²

Home prevenido non é vencido.

⁸¹⁶ Home borracho ó fillo saca con tacho; ou ó nacer ou ó crecer.

⁸¹⁷ Home de chanca e muller con criatura quítellos Dios da miña xeitura.

⁸¹⁸ Home de dous lugares malas cenas e piores xantares.

⁸¹⁹ Home escopeteiro pouca meda e menos palleiro.

⁸²⁰ Home novo e muller vella un ou dous que veñan.

⁸²¹ Home pequeno fol de veneno.

⁸²² Home pobre nin quieto nin calado.

Home que arrastra o pé, vello é.

Home roxo e can rabelo pra fo...

Discurre entre los bermejos y su maldad Francisco Cascales en "Cartas philologicas" y cita a Marcial en su dístico: Crine ruber, niger pede, lumine luscus, Rem magnam, praestas Zoile, si bonus es. Y refiere chistes y donaires sobre la perversa cualidad de los rojos. Vease Folklore y Costumbres de España, I, 65 y 66.

Home sentado non fai bo mandado.⁸²³

D. V.

Home tramposo e muller mintireira, na casa de quen os queira.⁸²⁴

D. V.

Home valente e bota de viño pouco duran. (2)

Home valente e bota de viño pouco duran.⁸²⁵

Verín.

Home vello e muller nova, fillos *hasta a cova.⁸²⁶

Home vello e muller nova, *hasta a cova.

Que tienen hijos hasta muerte esposo.

Home xornaleiro, nin boa meda nin bo palleiro.⁸²⁷

Home xornaleiro, nin boa meda, nin bo palleiro.⁸²⁸

Honra e proveito non caben nun xeito.

D. V.

Horta de outono, mantén o seu dono.⁸²⁹

D.V.

Horta de san Martiño mantén o seu dono i o veciño.⁸³⁰

⁸²³ Home sentado non fai bó mandado.

⁸²⁴ Home tramposo e muller mintireira na casa de quen-os queira.

⁸²⁵ Home valente e bota de viño, pouco duran.

⁸²⁶ Home vello e muller nova, fillos hasta a cova.

⁸²⁷ Home xornaleiro nin boa meda nin bó palleiro.

⁸²⁸ Home xornaleiro nin boa meda nin bó palleiro.

⁸²⁹ Horta de outono mantén o seu dono.

⁸³⁰ Horta de San Martiño mantén o seu dono i o veciño.

D. V.

Ímola andando, que a festa vai boa.⁸³¹

Verín.

Ímola andando, que a festa vai boa.⁸³²

Inda é máis caro o pringue que o peixe.⁸³³

Verín.

Inda é máis caro o pringue que o peixe.⁸³⁴

Inda non asamos e xa pringamos.

Inda que ande o corpo cansado está o corazón regalado.

Inda que non haxa unha *blanca, que haxa unha planta.⁸³⁵

Lugo.

*Invidia non teñas, si queres ter paz.⁸³⁶

Verín

Irmaus seamos e que de comer teñamos.⁸³⁷

Ispir un santo pra vestir outro.⁸³⁸

Labor *feita ben parece.

Labor *feita ben parece.⁸³⁹

Verín.

Labrador de capa negra pouco suda.

Labrador, no abril, déixate ir *hasta a meixil.⁸⁴⁰

Refranes del Almanaque Agrícola ZZ – 1969.

Labradores novos, mal polos comareiros.⁸⁴¹

Lugo.

Labradores novos, mal polos comareiros.⁸⁴²

Lugo.

⁸³¹ Imola andando que a festa vai boa.

⁸³² Ímola andando que a festa vai boa.

⁸³³ Inda é mais caro o pringue que o peixe.

⁸³⁴ Inda é mais caro o pringue que o peixe.

⁸³⁵ Inda que non haxa unha blanca que haxa unha planta.

⁸³⁶ Invidia non teñas si queres ter paz.

⁸³⁷ Irmaus seamos e que de comer teñamos.

⁸³⁸ Yspir un santo pra vestir outro.

⁸³⁹ Labor feita, ben parece.

⁸⁴⁰ Labrador no abril deixate ir hasta o meixil.

⁸⁴¹ Labradores novos mal pol'os comareiros.

⁸⁴² Labradores novos mal polos comareiros.

Labradores novos, mal polos silveiros.
⁸⁴³

Lamber non é comer.

Lareira como sea, mais ó fin, tela. ⁸⁴⁴

Lareira como sea, pero ao fin, tela. ⁸⁴⁵
Verín.

Lareira como sea, pero, ó fin, tela. ⁸⁴⁶

Lázaro mollado, Páscoas enxoitas, ano
de froitas. ⁸⁴⁷

Lázaro mollado, Páscoas enxoitas, ano
de froitas.

Lebre espantallada non para mentras
cheire a espingarda.

Levantouse preguiña e puxo lume á
casiña. ⁸⁴⁸

Verín.

Levantouse preguiña e puxo lume na
casiña.

Leña verde e xente nova todo é fumo.

Liño de Holanda pesa e non anda. ⁸⁴⁹

Ulla.

Litro de leite por litro de aceite.

Orense.

Litro de viño, ola pequena e ferrado
grande. ⁸⁵⁰

Lonxe da vista, lonxe do curazón.

Lonxe dos ollos, lonxe do corazón.

Lúa, a de xaneiro; e cariño, o primeiro.
⁸⁵¹

Castrelo Val.

Lúa, a de xaneiro; e cariño, o primeiro.
⁸⁵²

Lúa a saír, marea a subir. ⁸⁵³

Faro de Vigo, 10/3/79.

Lúa con cerco, auga no rego. **(2)**

Lúa de xaneiro non ten compañeiro,
sinón a de agosto que lle dá no rostro.
⁸⁵⁴

Lúa nova e lúa vella, baixamar ás oito e
meia. ⁸⁵⁵

Faro de Vigo, 31/3/74.

Lúa nova e lúa vella, baixamar ás oito e
meia.

Faro de Vigo, 10/3/79.

Lúa nova trobexada, trinta días de
mollada. ⁸⁵⁶

Vigo.

Lúa nova tronada, trinta días mollada.
⁸⁵⁷

Lúa posta, baixamar na costa.

Faro de Vigo, 31/3/74.

Lume de monte, lume de vento; tan
pronto me enfrió como me quento. ⁸⁵⁸

Lume xunto a estopa, vén o demo e
sopra. ⁸⁵⁹

Machada de carpinteiro, calzón de
ferreiro, e filla de taberneiro non as
queiras por ningún diñeiro. ⁸⁶⁰

D. V.

Madeira de serra e pan de cazola nunca
sobra.

D. V.

Madeira serrada, prata labrada.

D. V.

Madrasca, a mellor queimala.

Madrasca, nin de cera nin de boa pasta.

Madrasta, nin de cera nin de pasta. **(2)**

Mágoas alleas matan os burros. ⁸⁶¹

Mágoas alleas matan os burros.

Verín.

⁸⁴³ Labradores novos mal polos silveiros.

⁸⁴⁴ Lareira como sea, mais o fin tela.

⁸⁴⁵ Lareira como sea, pero ao fin tela.

⁸⁴⁶ Lareira como sea pero ó fin tela.

⁸⁴⁷ Lázaro mollado Páscoas enxoitas ano de
froitas.

⁸⁴⁸ Levantouse preguiña é puxo lume á casiña.

⁸⁴⁹ Liño de Holanda, pesa e non anda.

⁸⁵⁰ Litro de viño ola pequena e ferrado grande.

⁸⁵¹ Lua a de xaneiro e cariño o primeiro.

⁸⁵² Lúa a de Xaneiro; e cariño o primeiro.

⁸⁵³ Lúa a saír, marea a subir.

⁸⁵⁴ Lúa de Xaneiro non ten compañeiro, sinon a
de agosto que lle dá no rostro.

⁸⁵⁵ Lúa nova e lúa vella baixamar ás oito e meia.

⁸⁵⁶ Lúa nova trobexada, trinta días de mollada.

⁸⁵⁷ Lúa nova tronada, trinta días mollada.

⁸⁵⁸ Lume de monte, lume de vento; tan pronto me
enfrio como me quento.

⁸⁵⁹ Lume xunto a estopa, ven o demo e sopra.

⁸⁶⁰ Machada de carpinteiro, calzón de ferreiro, e
filla de taberneiro no nas queiras por ningún
diñeiro.

⁸⁶¹ Magoas alleas matan os burros.

Maio atreboado, ano temperado.
Refranes (del calendario “O
mintireiro verdadeiro” 1968).

Maio atreboado, ano temperado.
Bene. “O maio e ‘os maíos’”. *Faro
de Vigo* 2/5/71.

Maio atreboado e san Xoán craro fan
nun ano temperado.⁸⁶²
Bene. “O maio e ‘os maíos’”. *Faro
de Vigo* 2/5/71.

Maio, despondaio.⁸⁶³

Maio festeiro, bota a roca no
trasfugueiro.
Refranes (del calendario “O
mintireiro verdadeiro” 1968).

Maio longo, maio pardo, ano farto.
Bene. “O maio e ‘os maíos’”. *Faro
de Vigo* 2/5/71.

Maio louco, moitas verbenas e centeo
pouco.

Maio louro e san Xoán craro como o
ollo do galo.⁸⁶⁴
Bande.

Maio, maiolo io mes que vén *solo son
tres. Abril e abrilite io mes que
arremete son seis. San Xoán, san
Xoanés io mes en que nace o rapaz
son nove. Si señor, Vd sabe *leer.
Non señor, cada vez millor.⁸⁶⁵

Maio, maión, moitas frores e trebón.
Gaiteiro de Lugo, pro ano 1971.

Maio, mallar.⁸⁶⁶
Ref. en D. Eladio. Na aira do crego.

Maio me molla, maio me enxuga, maio
me bota á sepultura.
Bene. “O maio e ‘os maíos’”. *Faro
de Vigo* 2/5/71.

⁸⁶² Maio atreboado e S. Xoan craro, fan nun ano temperado.

⁸⁶³ Maio despondaio.

⁸⁶⁴ Maio louro e S. Xoán craro como o ollo do galo.

⁸⁶⁵ Maio, maiolo i-o mes que ven solo son tres, abril e abrilite i-o mes que arremete son seis, San Xoan, San Xoanés y-o mes en que nace o rapaz son nove. Si señor, Vd sabe leer, non señor cada vez millor.

⁸⁶⁶ Mallo, mallar.

Maio me molla, maio me enxuga, maio
me dá unha sacudidura antes de fame
que de fartura.⁸⁶⁷

(id.) Rubiós.

Maio me molla, maio me seca, maio me
dá unha sacudidura de fame, non de
fartura.⁸⁶⁸

Rubiós.

Maio me molla, maio me enxuga, maio
me dá unha sacudidura, ou me dá
fame, ou me dá fartura.⁸⁶⁹

Maio non endereita o ano.

Bene. “O maio e ‘os maíos’”. *Faro
de Vigo* 2/5/71.

Maio pardo carga bois e carro.

Maio pardo, san Xoán craro.⁸⁷⁰

Bene. “O maio e ‘os maíos’”. *Faro
de Vigo* 2/5/71.

Maio pardo, san Xoán craro, valen máis
as *cosechas do ano que os bois e o
carro.⁸⁷¹

Cuentan que un rey construyó un
carro y unos bueyes de oro y mandó
que todos vinieran a ver si algo
podía valer más que esto. Un
campesino entró tambien a verlo y
dijo este refrán que convenció al
rey.

Maio pardo, sinal de bo ano.⁸⁷²

Bene. “O maio e ‘os maíos’”. *Faro
de Vigo* 2/5/71.

Maio sin torbós é como home sin c...⁸⁷³

Maio turbo, san Xoán craro, fai un ano
moi temprado.⁸⁷⁴
Pontevedra.

⁸⁶⁷ Maio me molla, maio me enxuga, maio me da unha sacudidura antes de fame que de fartura.

⁸⁶⁸ Maio me molla, maio me seca, maio me da unha sacudidura de fame, non de fartura.

⁸⁶⁹ Maio me molla, maio me enxuga, maio me da unha sacudidura, ou me da fame ou me da fartura.

⁸⁷⁰ Maio pardo, S. Xoan craro.

⁸⁷¹ Maio pardo, san Xoán craro valen mais as cosechas do ano que os bois e o carro.

⁸⁷² Maio pardo, sinal de bó ano.

⁸⁷³ Maio sin torvós é como home sin c...

⁸⁷⁴ Maio turbo, S. Xoan craro, fai un ano moi temprado.

Maio un pouco frío, cría trigo; pero, si é moi frío, nin palla nin trigo.⁸⁷⁵

Bene. “O maio e ‘os maíos’”. *Faro de Vigo* 2/5/71.

Maio ventoso, ano fermoso.

Refranes (del calendario “O mintireiro verdadeiro” 1968).

Maio ventoso, ano fermoso.

Bene. “O maio e ‘os maíos’”. *Faro de Vigo* 2/5/71.

Maio ventoso, pró labrego fermoso e pró mariñeiro, penoso.

Máis dá o duro có *desnudo.⁸⁷⁶

Lugo.

Máis moscas xunta entena de mel que ola de vinagre.⁸⁷⁷

Máis quero ver a miña vaca morta que a xustiza na porta.

Máis vale calar que mal falar.⁸⁷⁸

Lugo.

Máis vale deixar a ruís que pedir a bós.⁸⁷⁹

Máis vale onza de trato que arroba de traballo.⁸⁸⁰

Inf de Baños de Molgas.

¡Máis vale pillo que pillado!⁸⁸¹

Lugo.

Máis vale podridas que mal comidas.

Máis vale pouco pecar que moito confesar.

Máis vale tarde que nunca.

Máis vale tarde que nunca.⁸⁸²

Máis vale ter que *desear.⁸⁸³

Máis vale ter que desexar.

Mal alongado, morte no cabo.

⁸⁷⁵ Maio un pouco frío, cría trigo, pero si é moi frío, nin palla nin trigo.

⁸⁷⁶ Mais da o duro qu'o desnudo.

⁸⁷⁷ Mais moscas xunta entena (=panal) de mel que ola de vinagre.

⁸⁷⁸ Mais vale calar que mal falar.

⁸⁷⁹ Mais vale deixar a ruís que pedir a bós.

⁸⁸⁰ Mais vale onza de trato que arroba de traballo.

⁸⁸¹ ¡Mais vale pillo que pillado!

⁸⁸² Mais vale tarde que nunca.

⁸⁸³ Mais vale ter que desear.

Mal anda o paxariño que anda nas mans do meniño.

Verín.

Mal anda o paxariño que anda nas maus do meniño.

Mal ano de *patatas, bo de viño.⁸⁸⁴

Mal de costas, peor de illargas.⁸⁸⁵

Mal de moitos, consolo de bobos.⁸⁸⁶

Mal do que morre, si ó ceo non vai, que o que hai logo se acaba e o pesar logo se vai.⁸⁸⁷

Mal do rato que *sólo sabe dun burato.

Mal fuxe quen a forza debe.

Mal lle vai á zorra cando anda ós grilos.

Mal lle vai á zorra cando as pitas se lle apoleiran no pescozo.

Mal lle vai ó raposo cando anda ós grilos.⁸⁸⁸

Vivero.

Mal me queren as comadres porque lle digo as verdades.

Mal que non cura, prá sepultura.⁸⁸⁹

Mal vai cando a fame entra pola *cuadra.

Maldito é o dente que come a semente.

Malhaia de can: que pouco agradeces o ben que che fan/que mal agradeces o pan que che dan.

Malia o dente que come a semente.

Malia o rato que non sabe senón un burato.⁸⁹⁰

D. V.

Malla feita, palleiro cerrado, fóra criado.

Malla feita, palleiro cerrado, fóra criado.⁸⁹¹

Mallando apréndese a mallar.

⁸⁸⁴ Mal ano de patatas bó de viño.

⁸⁸⁵ Mal de costas peor de illargas.

⁸⁸⁶ Mal de moitos consolo de bobos.

⁸⁸⁷ Mal do que morre si o ceo non vai, que o que hai logo se acaba e o pesar logo se vai.

⁸⁸⁸ Mal lle vai o raposo cando and'os grilos.

⁸⁸⁹ Mal que non cura, pra sepultura.

⁸⁹⁰ Malia o rato que non sabe senon un burato.

⁸⁹¹ Malla feita, palleiro cerrado, fora criado.

Mallando apréndese a mallar.⁸⁹²

*Manos que non dades ¿Que esperades?⁸⁹³

Marchou o día, marchou a romería.

Marranchiño/Porco/Porca de xaneiro vai ca súa mai ó fumeiro.⁸⁹⁴

Martes de Entroido e día de Pascua, cada larpeiro na súa casa.⁸⁹⁵

Lugo.

Martes lardeiro e domingo de Pascua, cada larpeiro na súa casa.⁸⁹⁶

Martes lardeiro e domingo de Pascua, cada larpeiro na súa casa.⁸⁹⁷

Marzo airoso, abril chuvioso, maio pardo e san Xoán claro valen máis que os bois e o carro.⁸⁹⁸

Marzo, espigarzo; abril, auga mil; maio pardo e san Xoán craro valen máis que os bois e o carro.⁸⁹⁹

Marzo iguarzo; o día coa noite i o pan co chaguazo.⁹⁰⁰

Mezquita.

Marzo, marcea, non queda cabra nin ovella, nin pastor coa súa *pelea, nin o lobo coas súas chancas, nin o can coas súas carlanças.⁹⁰¹

v) nin o can coa súa carranca nin o lobo coa súa zanca.

⁸⁹² Mallando, apréndese a mallar.

⁸⁹³ Manos que non dades ¿qué esperades?

⁸⁹⁴ Marranchiño/Porco/Porca de Xaneiro vai ca súa mai o fumeiro.

⁸⁹⁵ Martes de entroido e día de Pascua, cada larpeiro na súa casa.

⁸⁹⁶ Martes lardeiro e domingo de Pascua, cada larpeiro na súa casa.

⁸⁹⁷ Martes lardeiro e domingo de Pascua, cada larpeiro na súa casa.

⁸⁹⁸ Marzo airoso, abril chuvioso, maio pardo e S. Xoán claro valen máis que os bois e o carro.

⁸⁹⁹ Marzo, espigarzo; abril auga mil, maio pardo e S. Xoán craro valen máis que os bois e o carro.

⁹⁰⁰ Marzo iguarzo; o día coa noite io pan co chaguazo.

⁹⁰¹ Marzo, marcea, non queda cabra nin ovella nin pastor coa súa pelea nin o lobo coas suas chancas nin o can coas suas carlanças.

Marzo marceador, un día malo e outro peor.⁹⁰²

Marzo marceiro, pola mañán cara de can e pola tarde falangueiro.

Refranes (del calendario “O mintireiro verdadeiro” 1968).

Marzo marceiro, pon a troita no caneiro.⁹⁰³

O gaiteiro de Lugo, 1972.

Marzo marzaco, cabeza de gato, de oito bois que tiña deixáchesme catro.⁹⁰⁴

Rubiós.

Marzo marzal, o que non empezou ben, romata mal.⁹⁰⁵

Gaiteiro de Lugo, pro ano 1971.

Marzo marzal, virado e traidor; que matas a ovella e mailo pastor.

O gaiteiro de Lugo 1969.

Marzo, marzán, pola mañá cariña de rosa e pola tarde cara de can.

Marzo pardo, *señal de bo ano.⁹⁰⁶

Marzo sin trebós é un home sin collós.

Marzo venteiro e abril chuvasqueiro, enchen en maio de frores o eido.

Refranes del Almanaque Agrícola ZZ – 1969.

*Mas vale pau con amor que galiña con dolor.

Masa na artesa, pan na mesa.

Mata ó martes e a *luna non cates.

Matando porcas apréndese a matalas.

Maula comprar e maula vender.

Maula comprar e maula vender.

Verín.

Maus de *plata e bico de ouro.

Maus que non dades, ¿que buscades?⁹⁰⁷

Vivero.

Maus que non dades, ¿que esperades?

⁹⁰² Marzo, marceador, un día malo e outro peor.

⁹⁰³ Marzo, marceiro, pon a troita no caneiro.

⁹⁰⁴ Marzo, marzaco, cabeza de gato, de oito bois que tiña deixáchesme catro.

⁹⁰⁵ Marzo, marzal, o que non empezou ben, romata mal.

⁹⁰⁶ Marzo pardo señal de bó ano.

⁹⁰⁷ Maus que non dades qué buscades?

Mazá, troita e muller, que sexan frescas, si pode ser.⁹⁰⁸
 Mazarico ou zarrapito.
 Mazarocas ó canizo cada día 25.
 Mel e ben que non falte no belén.
 Lalín.
 Mentras a burra non paire, non se sabe que cría sal.⁹⁰⁹
 Mentras a nabiza está no nabo non te fíes do ceu estrelado.⁹¹⁰
 Mentras a viuda chora, outros cantan na voda.⁹¹¹
 Mentras auga leve o Miño, no Ribeiro non falta viño.⁹¹²
 Mentras auga leve o Miño, no Ribeiro non faltará viño.⁹¹³
 Orense.
 Mentras auga teña o Miño, no Ribeiro non falta viño.⁹¹⁴
 D. V.
 Mentras está o capador enriba dela, non digas que a porca é túa.
 Mentras esteas co Conde, non fagas ao home; porque morre o Conde e queda o home.⁹¹⁵
 Mentras estou ca nai non estou ca filla.
 D. V.
 Mentras hai vida, hai esperanza.
 Mentras haxa lingoa e dedo, non hai muller que me meta medo.⁹¹⁶

⁹⁰⁸ Mazá, troita e muller que sexan frescas, si pode ser.

⁹⁰⁹ Mentras a burra non paire non se sabe que cria sal.

⁹¹⁰ Mentras a nabiza está no nabo non te fíes do ceu estrelado.

⁹¹¹ Mentras a viuda chora outros cantan na boda.

⁹¹² Mentras auga leve o Miño no Ribeiro non falta viño.

⁹¹³ Mentras auga leve o Miño no Ribeiro non faltará viño.

⁹¹⁴ Mentras auga teña o Miño no Ribeiro non falta viño.

⁹¹⁵ Mentras esteas co Conde, non fagas ao home; porque morre o Conde e queda o home.

⁹¹⁶ Mentras haxa lingoa e dedo non hai muller que me meta medo.

Mentras levantan o pau descansa o lombo.
 Mentras meu pai viviu, atrás, atrás, cando o meu pai morreu, adiante, adiante.⁹¹⁷
 Mentras non vas déixate estar.
 Mentras o home pensa, a muller dá que pensar.
 Mentras o pau vai e vén, descansa o lombo.⁹¹⁸
 Mentras se capa non se asubía.
 Mentras tempo non vén, sazón non pasa.⁹¹⁹
 Mes de Nadal, mes de capón a carón do lar.⁹²⁰
O gaiteiro de Lugo, 1972.
 Mes de san Xoán e san Pedro, dice o día: "Máis non medro".⁹²¹
Gaiteiro de Lugo, pro ano 1971.
 Mes de san Xoán, mes de fogatas, sardiñas e pan.⁹²²
O gaiteiro de Lugo, 1972.
 Mes mediado, mes semellado.
 Mes promediado, mes semellado.
 Millo, millón, quince días debaixo do terrón.
 Millor é calar que con burros falar.
 Miña casiña, meu lar, quen che gabou non che soupo gabar.
 Miras o que bebo e non a sede que teño.
 Mociñas ó san Brais que festiñas non hai máis.⁹²³
 V) Acudinde, mociñas, o San Blais...
 Moi amiguiños, moi bos compadres, si, pero a vaquiña polo que vale.⁹²⁴

⁹¹⁷ Mentras meu pai viviu, atrás, atrás, Cando o meu pai morreu, adiante, adiante.

⁹¹⁸ Mentras o pau vai e ven descansa o lombo.

⁹¹⁹ Mentras tempo non ven sazón non pasa.

⁹²⁰ Mes de Nadal, mes de capón acarón do lar.

⁹²¹ Mes de S. Xoán e S. Pedro, dice o día: "Mais non medro".

⁹²² Mes de San Xoán, mes de fogatas, sardiñas e pan.

⁹²³ Mociñas o San Blas que festiñas non hai mais.

Moitas augas en maio tran mal ano.⁹²⁵
Bene. “O maio e ‘os maíos’”. *Faro de Vigo* 2/5/71.

Moitas *limosnas non fan un xantar.

Moitas paradas fan os días pequenos.⁹²⁶

Moito come o tolo e máis tolo quen llo dá.⁹²⁷

Lugo.

Moito e ben non hai quen.

Moito e ben non o fai ninguén.⁹²⁸

Moito fai quen non estorba.

Moitos poucos fan un moito.

Mol e mol enche a galiña o fol.⁹²⁹

Morra Marta, morra farta.

Morre o home e fica a fama.

Mateo de Pazos.

Morrendo e aprendendo.

Morreu o can, morreu a raiba.

Morte de un, esterco de outro.⁹³⁰

Morte non veñas que achaque non teñas.

Orense.

Morte ou casamento desfai o arrendamento.

Mortos non pagan *deudas.

Moza pobre ben vestida, ¡mal me cheira a chamusquina!⁹³¹

Moza que non arranxa mozo en maio, non o arranxa en todo o ano.⁹³²

Mozo de vila, regalo de aldea, Dios che llos de a quen os *desea.⁹³³

Celanova.

⁹²⁴ Moi amiguiños, moi bós compadres, sí, pero a vaquiña polo que vale.

⁹²⁵ Moitas augas en maio, tran mal ano.

⁹²⁶ Moitas paradas fan os días pequenos.

⁹²⁷ Moito come o tolo e mais tolo quen llo da.

⁹²⁸ Moito e ben nono fai ninguén.

⁹²⁹ Mol e mol enche a galiña o fol.

⁹³⁰ Morte de un esterco de outro.

⁹³¹ Moza pobre ben vestida mal me cheira a chamusquina!

⁹³² Moza que non arranxa mozo en maio, nono arranxa en todo o ano.

⁹³³ Mozo de vila, regalo de aldea Dios che llos de a quenos desea.

Mulas e muletas entran cas *mismas letras.

Mulas, mulleres e muletas empezan coas *mismas letras.

Muller casada, pola noite vacía e á mañá preñada.⁹³⁴

Muller composta saca o marido da porta.⁹³⁵

Muller de cego que se compón moito non se compón pra el, que se compón pra outro.⁹³⁶

Porquera.

Muller de costas e pau de punta non creba nunca.

Muller de costas e pau de punta non quebran nunca.

Muller de *espalda e pé de punta non quebra nunca.

Muller delgada, ben enconada.

Muller delgada de tres meses preñada.

Muller delgada, muller enconada.

Muller doente, muller pra sempre.

Muller e besta a naide se empresta.

D. V.

Muller enclenque dura sempre.

Muller *flaca, cona de vaca.

Muller morta non fala.

Muller morta, sete á porta.⁹³⁷

Muller panza arriba e home posto ó revés non sei qué fan que lle dan moito ós pés.⁹³⁸

Muller que asubía e pita que canta córtalle a *garganta.

Muller que ó andar colea, algo *desea.⁹³⁹

⁹³⁴ Muller casada pola noite vacía e a mañá preñada.

⁹³⁵ Muller composta saca o marido da porta.

⁹³⁶ Muller de cego que se compón moito non se compón pra el que se compón pra outro.

⁹³⁷ Muller morta sete á porta.

⁹³⁸ Muller panza arriba e home posto o revés non sei que fan que lle dan moito os pés.

⁹³⁹ Muller que ó andar colea algo desea.

Muller que sabe latín e burra que fai jin, jín, líbranos, Señor, dela hastra o fin.⁹⁴⁰

Coruña.

Muller que *sepa latín e besta que diga in apárteios Dios de min.⁹⁴¹

Muller que *silba e fía de pé nunca boa é.

D. V.

Muller *reideira, ou puta ou peideira.⁹⁴²

Mulleres, mulas e muletas escríbense todas coas *mismas letras.

Na aira que non é miña que malle quen queira.

Na Ascensión mete a cunca no cerrón.

Ya se puede llevar la cunca quien pastorea para tomar la leche en el monte.

Na botica e no ferreiro non collas nada coa mau.

Na casa allea o que ben está, ben estea.⁹⁴³

Na casa allea o que ben está, ben estea.

Na casa daquil home o que non traballa non come.

Na casa do carpinteiro a porta no chau.

Na casa do carpinteiro sentarse no chau.

Vivero.

Na casa do cura cando non chove, barruza.

Vivero.

Na casa do ferreiro coitelo de pau.

Na casa do ferreiro, coitelo de pau; e na do carpinteiro, a porta no chau.⁹⁴⁴

Na casa do ferreiro, coitelo de pau; na casa do carpinteiro, sentado/séntate no chau.⁹⁴⁵

⁹⁴⁰ Muller que sabe latín e burra que fai jin, jín, líbranos, Señor, dela hastra o fin.

⁹⁴¹ Muller que sepa latín e besta que diga in apartellos Dios de min.

⁹⁴² Muller reideira ou puta ou peideira.

⁹⁴³ Na casa allea o que ben está ben estea.

⁹⁴⁴ Na casa do ferreiro coitelo de pau e na do carpinteiro a porta no chau.

Na casa do ferreiro, non tentar e, na botica, non probar.⁹⁴⁶

Na casa do ferreiro non tentar. Na botica non probar.

Vivero.

Na casa do probe que dá do que ten, puntada curta i asentar ben.⁹⁴⁷

Fala o sastre. Vivero.

Na casa do rezador non poñas o trigo ó sol; e na do que non reza, nada, nin trigo nin palla.⁹⁴⁸

Na casa do rico que fai mala vida, puntada longa i acabar axiña.⁹⁴⁹

Na casa do rico que fai mala vida, puntada longa i acabar axiña. Na casa do probe que dá do que ten, puntada curta i asentar ben.⁹⁵⁰

Fal'o sastre.

Na casa onde non hai fariña todo se volve riña.

Na mesa de san Francisco, o que hai pra catro, chega pra cinco.⁹⁵¹

Na mocedá e roupa rachada todo engarra.

D. V.

Na sega, sega o pan e vaite ó río a bañar.⁹⁵²

O gaiteiro de Lugo, 1972.

Na semana da Ascensión, tres días carne e tres días non.

⁹⁴⁵ Na casa do ferreiro coitelo de pau na casa do carpinteiro sentado/séntate no chau.

⁹⁴⁶ Na casa do ferreiro non tentar e na botica non probar.

⁹⁴⁷ Na casa do probe que dá do que ten puntada curta i-asentar ben.

⁹⁴⁸ Na casa do rezador non poñas o trigo ó sol; e na do que non reza nada nin trigo nin palla.

⁹⁴⁹ Na casa do rico que fai mala vida, puntada longa i-acabar axiña.

⁹⁵⁰ Na casa do rico que fai mala vida puntada longa y-acabar axiña. Na casa do probe que dá do que ten puntada curta y-asentar ben.

⁹⁵¹ Na mesa de San Francisco o que hai pra catro, chega pra cinco.

⁹⁵² Na sega, sega o pan e váite o río a bañar.

Na semana de Ramos lava os teus
panos, que na *Pasión ou os lavarás
ou non.⁹⁵³

Na semana de Ramos lava os teus
panos, que na *Pasión ou os lavarás
ou non.⁹⁵⁴

Na semana de Ramos, lavarás os teus
panos. Na semana de *Pasión
lavaralos ou non.⁹⁵⁵
Vivero.

Na taberna, beber moito e parar pouco.
Na terra de aquel home o que non
traballa non come.

Na terra dos cegos o que ten un ollo é o
amo.

Na terra dos lobos hai que oubear coma
eles.

Na terra dos lobos oubear coma eles.

Na terra dos lobos oubear coma todos.

Na terra dos ollapés o que ten un ollo é
rei.

Na Xironda cada un paga a súa ronda.
⁹⁵⁶

Nabos e fidalgos, raros.

D. V.

Nace o corvo na pena e tira pr'ela.

Lugo.

Naceu rico pero quedou no camiño.

Nadal e xaneiro, medio santeiro.⁹⁵⁷

Naide as faga que tarde ou cedo se
paga.

Naide se afoga no vrau, nin sinte frío en
xaneiro, nin coitas, nin soedades na
compaña do gaitero.⁹⁵⁸

Naide vai ó río que non se molle.⁹⁵⁹

⁹⁵³ Na Semana de Ramos lava os teus panos que
na Pasión ou os lavarás ou non.

⁹⁵⁴ Na Semana de Ramos lava os teus panos que
na Pasión ou os lavarás ou non.

⁹⁵⁵ Na semana de Ramos lavarás os teus panos Na
semana de Pasión lavaral'os ou non.

⁹⁵⁶ Na Xironda cada un paga a sua ronda.

⁹⁵⁷ Nadal e Xaneiro medio santeiro.

⁹⁵⁸ Naide se afoga no vrau, nin sinte frío en
Xaneiro, nin coitas, nin soedades na compaña do
gaitero.

⁹⁵⁹ Naide vai o río que non se molle.

D. V.

Nalleo souto, un pau ou outro.⁹⁶⁰

Nariz *longa, boa candonga; nariz
chata, boa muchacha.⁹⁶¹

Nas aldeas: ruís comidas e peores ceas.

Nas alturas os machadazos parecen
molduras.

Nas túas leiras non madrugues moito
que *coví o sol vela traballallas polo
mediodía.⁹⁶²

Polo mediodía.

*Navidad e xaneiro, inverno enteiro.⁹⁶³

Nebaceira en Cota, auga á porta.⁹⁶⁴

Néboa na Marea, chuvia na barreira.

Entrimo.

Néboa no Padornelo, sardiñas no
garabelo.

Foz.

Néboa no *valle, pescador á *calle.

Faro de Vigo 31/3/74.

Néboas rubias ó nacente, leva os bois ó
lameiro e vente.⁹⁶⁵

Néboas rubias ó sol nado, tempo
desgobernado.⁹⁶⁶

Nena, coma non vaías ó san Ramón de
Anllada, non contes con mozo antes
da malla.⁹⁶⁷

San Ramón de Andalla, Pontevedra.

⁹⁶⁰ Nalleo souto un pau ou outro.

⁹⁶¹ Nariz longa boa candonga; nariz chata boa
muchacha.

⁹⁶² Nas tuas leiras non madrugues moito que coví
o sol vela traballallas polo mediodía.

A estrañeza deste refrán impídenos lelo de maneira
coherente. Se consideramos que *traballallas* está
por *traballalas* ou polo dialectal *traballaías*, podía
ter algo de sentido, pero, mesmo así, unha parte do
refrán seguiría sendo opaca. Non coñecemos
paralelos que nolo aclaren.

⁹⁶³ Navidad e xaneiro inverno enteiro.

⁹⁶⁴ Nebaceira (= niebla) en Cota auga á porta.

⁹⁶⁵ Névoas rubias ó nacente, leva os bois o
lameiro e vente.

⁹⁶⁶ Néboas rubias ó sol nado tempo desgobernado.

⁹⁶⁷ Nena, coma non vaías o San Ramón de
Andalla, non contes con mozo antes da malla. O
san Ramón ten unha romaxe de moita sona o 31
de agosto en Arcos de Furcos (Cuntis).

Nena que de si non torna, é porta sin taravelo.

D. V.

Neno mimadiño, neno perdidíño.

D. V.

Nesta vida caduca o que non traballa non manduca.

Neste mundo fandanguero -o que ten c... ten traballo- e o que ten c... ten diñeiro.

Neste mundo o animal peor é o home.

Neste mundo redondo o que non nada vai ó fondo.

Neve enriba da lama, vén a chuvia e faille a cama.⁹⁶⁸

Neve febreiriña, mala veciña.⁹⁶⁹

Neve febreiriña, pícaia a galiña.⁹⁷⁰

D. V.

Neve na costa, chuvia na porta.

N'hai pera que non madureza.

Vivero.

*Niebla arrastrada, ós tres días mollada.⁹⁷¹

*Niebla no mes de agosto, nin bo nabal nin bo magosto.⁹⁷²

*Niebla no penedo do Galo, Nordeste ó rabo.

Éste é prós de Viveiro. Estes refráns mariñeiros recolléunos pro *Gaiteiro de Lugo*, Antonio López Polo (*Almanegra*), mariñeiro do mar de Viveiro. *Gaiteiro de Lugo*, pro ano 1971.

Nin besta de *sólo herba, nin home de moita verba.⁹⁷³

D. V.

Nin besta de *solo herba, nin mozo de moita verba.⁹⁷⁴

⁹⁶⁸ Neve enriba da lama ven a chuvia e faille a cama.

⁹⁶⁹ Neve febreiriña mala veciña.

⁹⁷⁰ Neve febreiriña pícaia a galiña.

⁹⁷¹ Niebla arrastrada ós tres días mollada.

⁹⁷² Niebla no mes de agosto, nin bo nabal nin bó magosto.

⁹⁷³ Nin besta de sólo herba nin home de moita verba.

Nin bo cazador nin bo pescador foi bo arador.⁹⁷⁵

Nin bo Pedro, nin bo burro negro, nin bo lameiro por riba do rego.⁹⁷⁶

Nin bo Xoán, nin bo Pedro, nin bo burro negro, nin bo lameiro encima do rego.⁹⁷⁷

Nin crego *flaco, nin casado gordo.⁹⁷⁸

Nin de nova nin de vella, non sentes o cu na pedra.⁹⁷⁹

Nin hai luar como o de xaneiro nin amor como o primeiro.⁹⁸⁰

Nin millo engrolado nin millo queimado.

Nin millo engrolado nin millo queimado.

Verín.

Nin ola sin viño, nin manxar sin touciño.

Pontevedra.

Nin parir sin tempo, nin limpar sin vento.⁹⁸¹

Lugo.

Nin parir sin tempo, nin limpar sin vento.

Nin pidas a quen pediu nin sirvas a quen serviu.⁹⁸²

Verín.

Nin tanto ¡xo! que *se pare, nin tanto ¡xerte! que fuxa.⁹⁸³

⁹⁷⁴ Nin besta de solo herba nin mozo de moita verba.

⁹⁷⁵ Nin bó cazador nin bó pescador foi bó arador.

⁹⁷⁶ Nin bó Pedro, nin bó burro negro nin bó lameiro por riba do rego.

⁹⁷⁷ Nin bó Xoán, nin bó Pedro, nin bó burro negro, nin bó lameiro encima do rego.

⁹⁷⁸ Nin crego flaco nin casado gordo.

⁹⁷⁹ Nin de nova nin de vella non sentes o cú na pedra.

⁹⁸⁰ Nin hai luar como o de Xaneiro nin amor como o primeiro.

⁹⁸¹ Nin parir sin tempo nin limpar sin vento.

⁹⁸² Nin pidas a quen pediu nin sirvas a quen serviu.

⁹⁸³ Nin tanto xo! que se pare, nin tanto xerte! que fuxa.

Ref. al ganado, pero también a
personas. Xerte = anda; Ej. Xerte,
boi.

Nin ten tulla, nin vaca, nin leña, *ni de
*donde lle veña.⁹⁸⁴

Nin voda sin canto nin morte sin
pranto.⁹⁸⁵

Lugo.

Ningún sentou nunha pedra que falase
ben dela.

Ningún can *lamendo engorda.

Ningún oleiro conta mal das súas
olas.⁹⁸⁶

No abril, pra min; no maio, pró amo; no
san Xoán, pró can.⁹⁸⁷

La lamprea. Pontevedra.

No abril, pra min; no maio, pró amo, no
san Xoán, pró criado.⁹⁸⁸

La lamprea.

No abril, pra min; no maio, pró criado;
no san Xoán, pró can.⁹⁸⁹

Se dice del salmón. Orense.

No agosto, arder e no setembro, beber.
⁹⁹⁰

N-alleo souto un pau ou outro.

Verín.

No ano bisiesto caben as crías debaixo
dun cesto.⁹⁹¹ (2)

No bo tempo non te agaches; no malo
non te mates.⁹⁹²

No camiño de Santiago tanto anda o
coxo como o sano.

Faro de Vigo.

⁹⁸⁴ Nin ten tulla, nin vaca nin leña, ni de donde lle
veña.

⁹⁸⁵ Nin boda sin canto nin morte sin pranto.

⁹⁸⁶ Ningún oleiro conta mal das suas olas.

⁹⁸⁷ No abril pra min; no maio pro amo; no San
Xoán pró can.

⁹⁸⁸ No abril pra min; no maio pró amo, no San
Xoán pro criado.

⁹⁸⁹ No abril pra mín; no maio pro criado; no S.
Xoan pró can.

⁹⁹⁰ No agosto arder e no Setembro beber.

⁹⁹¹ No ano bisiesto caben as crias debaixo d'un
cesto. (2)

⁹⁹² No bo tempo non t'agaches; no malo non te
mates.

No camiño de Santiago, tanto anda o
coxo coma o sano.⁹⁹³

Lugo

No febreiro busca o can a sombra ó pé
do palleiro.

No ferreiro non toques e na botica non
probes.

No inverno, falta de auga: deixa ver
maio e san Xoán, que os camiños
gobernados están.⁹⁹⁴

No maio cómense cereixas no borrallo.

No maio, queima a vella o tallo e no
san Xoán, fouza ó pan.⁹⁹⁵

No maio, queima a vella o tallo; e no
san Xoán, o escano.⁹⁹⁶

No marzal, abrigo, noces e pantrigo.

No mes de abril fai queixos mil.

No mes de decembre, as mozas palique
e paliqueira, na lareira; e as vellas,
sono e máis soneira.⁹⁹⁷

No mes de febreiro co cu no mesote e
os pés no braseiro.

Orense.

No mes de febreiro xa se lava no
regueiro; no fin, non no primeiro.

Rubiós.

No mes de maio nin égoa nin cabalo.

Bene. "O maio e 'os maíos'". *Faro
de Vigo* 2/5/71.

No mes de Nadal, gárdate a carón do
lar.

Gaiteiro de Lugo, pro ano 1971.

No mes de xaneiro busca o coello ó pé
do regueiro.⁹⁹⁸

⁹⁹³ No camiño de Santiago tanto anda o coxo
com'o sano.

⁹⁹⁴ No inverno falta de auga: deixa ver Maio e San
Xoan que os camiños gobernados estan.

⁹⁹⁵ No maio queima a vella o tallo e no S. Xoan
fouza o pan.

⁹⁹⁶ No maio queima a vella o tallo; e no S Xoán o
escano.

⁹⁹⁷ No mes de decembre as mozas palique e
paliqueira, na lareira e as vellas sono e máis
soneira.

⁹⁹⁸ No mes de Xaneiro busca o coello o pé do
regueiro.

No mes de xaneiro e cos pés no
braseiro.

No mes de xaneiro media arca e medio
palleiro e un fumeiro enteiro.⁹⁹⁹

No mes de xaneiro mete obreiro antes
na sebe que na parede, nin é pola hora,
nin é polo día, soio porque está a
pedra fría.¹⁰⁰⁰

No mes de xaneiro que non encontre o
pastor sentadeiro.

Rubiós.

No mes de xaneiro súbete ó outeiro: si
ves verdexar, ponte a chorar, e se
terrexar, ponte a cantar.

Viana.

No mes de xaneiro vén pola túa casa o
pernileiro.¹⁰⁰¹

No mes dos Santos, a neve polos
campos.¹⁰⁰²

No mes dos Santos e Defuntos mata os
teus porcos e vai facendo bo caldo cos
untos.¹⁰⁰³

Gaiteiro de Lugo, pro ano 1971.

No Natal hai veces que se come o
pardal.

No *pueblo onde canta un crego e
ornea un burro non falta un duro.

No san Mateu ou vendimas tu, ou
vendimo eu/ vendima ti, vendimarei
eu.¹⁰⁰⁴

No saco do probe moita *limosna colle.
Vivero.

No san Andrés, o viño novo vello é.¹⁰⁰⁵

⁹⁹⁹ No mes de Xaneiro media area e medio
palleiro e un fumeiro enteiro.

¹⁰⁰⁰ No mes de Xaneiro mete obreiro antes na seve
que na parede nin é pol-a hora, nin é pol-o día,
soio porque está a pedra fría.

¹⁰⁰¹ No mes de xaneiro ven pola túa casa o
pernileiro.

¹⁰⁰² No mes dos santos a neve polos campos.

¹⁰⁰³ No mes dos Santos e Defuntos mata os teus
porcos e vai facendo bó caldo cos untos.

¹⁰⁰⁴ No S. Mateu ou vendimas tu, ou vendimo eu.
V) Vendima ti, vendimarei eu.

¹⁰⁰⁵ No San Andrés o viño novo vello é.

No san Antón, a galiña boa pon; na
Candelaria, a boa e a mala.¹⁰⁰⁶

No san Antón, a galiña pon; na
Noiteboa, a galiña boa; na Candelaria,
a boa e a mala.¹⁰⁰⁷

No san Antón, a galiña pon; na
Noiteboa, a galiña boa; na Candelaria,
a boa e a mala.¹⁰⁰⁸

No san Antón, a pita boa pon; na
Candelaria, a boa e a mala.¹⁰⁰⁹

No san Antón ás cinco o sol dá a
cachón.¹⁰¹⁰

No san Bartomeu chove de seu/ si
chove cae auga de seu.

24 agosto.

No san Brais hora e media máis.¹⁰¹¹

No san Lorenzo, vai á viña e enche o
lenzo.¹⁰¹²

Verín.

No san Martiño, acaba a sementeira e
barra o teu viño.¹⁰¹³

No san Martiño bebe o viño e deixa a
auga pró muiño.¹⁰¹⁴

No san Martiño, cerra o portelo e barra
o teu viño.¹⁰¹⁵

No san Martiño, nin bo viño, nin bo
requiño.¹⁰¹⁶

No san Martiño, porco e viño.¹⁰¹⁷

¹⁰⁰⁶ No San Antón a galiña boa pon, na Candelaria
a boa e a mala.

¹⁰⁰⁷ No san Antón a galiña pon, na Noiteboa a
galiña boa, na Candelaria a boa e a mala.

¹⁰⁰⁸ No San Antón a galiña pon na Noiteboa a
galiña boa, na Candelaria a boa e a mala.

¹⁰⁰⁹ No San Antón a pita boa pon; na Candelaria a
boa e a mala.

¹⁰¹⁰ No San Antón ás cinco o sol da a cachón.

¹⁰¹¹ No San Blas hora e media mais.

¹⁰¹² No San Lorenzo vai á viña e henche o lenzo.

¹⁰¹³ No San Martiño acaba a sementeria e barra o
teu viño.

¹⁰¹⁴ No San Martiño bebe o viño e deixa a auga
pro muiño.

¹⁰¹⁵ No San Martiño cerra o portelo e barra o teu
viño.

¹⁰¹⁶ No San Martiño nin bo viño nin bo requiño.

¹⁰¹⁷ No San Martiño porco e viño.

No san Martiño, termina a sementeira e
barra o teu viño.¹⁰¹⁸

No san Matías, o sol nas sombrías.¹⁰¹⁹

No san Xudas barra as túas cubas.¹⁰²⁰
28 oct.

No Santiago *vaixe á viña e xa pinta o
bago.¹⁰²¹

No serán de maio vaite ó teu mandado,
que terás tempo sobrado.

Bene. “O maio e ‘os maíos’”. *Faro
de Vigo* 2/5/71.

No tempo de casar, moito prometer i
pouco dar.¹⁰²²

Lugo.

No tempo e na morte non hai fianza.

No xaneiro o vento é larpeiro.

Gaiteiro de Lugo, pro ano 1971.

Noites de maio, queima o sol como o
borrallo.¹⁰²³

Noiva que f... e non empreña, si virgo
ten, virgo lle queda.¹⁰²⁴

Non amanses poldros, se queres ter ben
os ósos.¹⁰²⁵

?

Non as fagas e non as temas.¹⁰²⁶

Non asines carta que non leas nin bebas
auga que non vexas.

Lugo.

Non busques nin boi de sábado nin
home de *lunes.

Non chames á porta de naide, que naide
sabe ónde anda naide.¹⁰²⁷

¹⁰¹⁸ No San Martiño termina a sementeira e barra
o teu viño.

¹⁰¹⁹ No San Matías o sol nas sombrías.

¹⁰²⁰ No San Xudas barra as tuas cubas.

¹⁰²¹ No Santiago vaixe á viña e xa pinta o vago.

¹⁰²² No tempo de casar moito prometer y pouco
dar.

¹⁰²³ Noites de maio queima o sol como o borrallo.

¹⁰²⁴ Noiva que f... e non empreña, si virgo ten
virgo lle queda.

¹⁰²⁵ Non amanses poldros se queres tér ben os
osos.

¹⁰²⁶ No nas fagas e nonas temas.

¹⁰²⁷ Non chames á porta de naide que naide sabe
onde anda naide.

Non che hai fouzas onde lobos *haia.
¹⁰²⁸

Non che vai no alto nin no baixo,
vaiche na sonsorrónela.

Vease la fábula de Pereda.

Non chove nin fai vento, *señal de bo
tempo.¹⁰²⁹

Non come Marta dende que está farta.

Non comer por haber comido é mal que
non ofrece perigo.

Non corras e verás como te mollas.

Non cría o temperao, que cría o vrau.
¹⁰³⁰

Non dá morcilla o que non mata porco.

De D. Eladio II id646.

Non deixes a *escoba *hasta que *estés
na cova.¹⁰³¹

Non desconfíes de marrao murmiñoso,
nin de rapaz mocososo.¹⁰³²

Non digas mal de naide e non te
*enganarás; pensa mal de todos e
sobre ti estarás.

D. V.

Non digas mal do ano antes que sea
pasado.

Gondulfes.

Non é mais probe o que menos ten
senón o que máis desexa.¹⁰³³

Non é máis rico o que máis ten.¹⁰³⁴

Non é miña a aira ¡malle nela quen
queira!¹⁰³⁵

Vivero.

Non é o que a lúa pinta que é o que
Dios dicta.¹⁰³⁶

D. V.

¹⁰²⁸ Non ch'hai fouzas onde lobos haia.

¹⁰²⁹ Non chove nin fai vento, señal de bó tempo.

¹⁰³⁰ Non cría o temperao que cría o brau.

¹⁰³¹ Non deixes a escoba hasta que estés na cova.

¹⁰³² Non desconfíes de marrao murmiñoso nin de
rapaz mocososo.

¹⁰³³ Non é mais probe o que menos ten senon o
que mais desexa.

¹⁰³⁴ Non é mais rico o que máis ten.

¹⁰³⁵ Non é miñ'a a aira ¡malle n'ela quen queira!

¹⁰³⁶ Non é o que a lua pinta que é o que Dios
dicta.

Non é ouro todo o que *reluce.
 Non é tanta a noite como é pouco o día.
 Lugo.
 Non erra quen ós seus se asemella.¹⁰³⁷
 Non facemos caso dos que saben *más
 que nós, facémolo dos co fan millor.¹⁰³⁸
 Non hai atallo sin traballo.
 Non hai atallo sin traballo nin rodeo sin
 recreo.
 Non hai bo Pedro, nin bo burro negro,
 nin bo lameiro por riba do rego.¹⁰³⁹
 Non hai boi nin vaca sin cornos.
 Non hai branca sin chata nin morena sin
 gracia.
 Vivero.
 Non hai carne sin óso.¹⁰⁴⁰
 Non hai casamento probe, nin enterro
 rico.
 Non hai casamento probe nin *mortaxa
 rica.¹⁰⁴¹
 Non hai chea de uvas, que non caban
 outras dúas.¹⁰⁴²
 Non hai cousa no mundo enteiro millor
 cós chancos e o pan centeio.
 Non hai coxo bo.¹⁰⁴³
 Véase El Porqué de los dichos de
 José Mª Iribarren , pág. 81.
 Non hai cuña pior que a da mesma
 madeira.
 Non hai feira mala; o que un perde,
 outro gana.¹⁰⁴⁴
 Feira p. 339.
 Non hai gusto máis comprido que
 rascarse cando hai pruído.¹⁰⁴⁵

¹⁰³⁷ Non erra quen os seus se asemella.

¹⁰³⁸ Non facemos caso dos que saben más que
 nós, facémolo d'os c'o fan millor.

¹⁰³⁹ Non hai bó Pedro, nin bó burro negro, nin bo
 lameiro por riba do rego.

¹⁰⁴⁰ Non hai carne sin oso.

¹⁰⁴¹ Non hay casamento probe nin mortaxa rica.

¹⁰⁴² Non hai chea d'uvas que non caban outras
 duas.

¹⁰⁴³ Non hai coxo bó.

¹⁰⁴⁴ Non hai feira mala; o que un perde outro
 gana.

Lugo.
 Non hai home ruín, sendo a muller boa.
¹⁰⁴⁶
 El hombre obedece siempre a la
 mujer.
 Non hai homes sin homes.
 Non hai maior desprecio que non facer
 aprecio.
 Non hai mal que por ben non veña.
 Non hai millor instrucción cá do rabo
 do ligón.¹⁰⁴⁷
 Santiago.
 Non hai millor *inyeución que o
 *chorizo e o xamón.
 Non hai moeda que non pase, nin puta
 que non *se case.
 Non hai muller máis delgada que a de
 tres meses preñada.¹⁰⁴⁸
 Non hai pagador como o tempo.
 Non hai pai que rebente estando os
 fillos didiante.¹⁰⁴⁹
 Non hai palabra mal dita, si é ben
 entendida.¹⁰⁵⁰
 Non hai palleiro sin palla. (2)
 Non hai páxaro que non veña morrer á
 súa ribeira.
 Non hai pega sin mancha negra.
 Non hai peor cuña que a da mesma
 madeira.
 Non hai pior cuña cá do mesmo
 pau/madeira.¹⁰⁵¹
 Non hai pior cuña que a da mesma
 madeira.
 Non hai pior xordo que o que non quere
 ouvir.
 Vivero.

¹⁰⁴⁵ Non hai gusto máis comprido que rascarse
 cando hai pruído.

¹⁰⁴⁶ Non hai home ruín sendo a muller boa.

¹⁰⁴⁷ Non hai millor instrucción ca do rabo do
 ligón.

¹⁰⁴⁸ Non hai muller mais delgada que a de tres
 meses preñada.

¹⁰⁴⁹ Non hai pai que revente estando os fillos
 didiante.

¹⁰⁵⁰ Non hai palabra mal dita si é ben entendida.

¹⁰⁵¹ Non hai pior cuña ca do mesmo pau/madeira.

Non hai pouco que non chegue nin
moito que non se acabe.
Non hai prazo que non chegue nin
*deuda que non se pague.
Prazo 182 (III)
Non hai rezagada coma a da arada.¹⁰⁵²
Non hai santo que non lle chegue o seu
día.¹⁰⁵³
Feces de Cima.
Non hai sábado sin sol nin mociña sin
amor.
Non hai sábado sin sol, nin romeiriño
sin flor, nin mociña sin amor.¹⁰⁵⁴
Non hai sábado sin sol, nin romeiro sin
frol, nin dama sin amor.¹⁰⁵⁵
Non hai sábado sin sol, nin romeiro sin
frol, nin dama sin amor.¹⁰⁵⁶
Non hai terra tan brava que resista o
arado, nin home tan manso que queira
ser mandado.
Non hai tolo sin idea.
Non hai touza onde o lobo se esconda.
Non hai viño ruín nin auga boa.
Non lle fagas mal que non o merecen,
mais non lle fagas ben que non o
agradecen.¹⁰⁵⁷
Dicen os galegos dos galegos.
Non lle temo ás chuvias nin ás xeadas,
*solo lle teño medo ás augas nevadas.¹⁰⁵⁸
Gondulfes.
Non me doe o mal que o meu neno
pasou senón o mimo que lle quedou.

¹⁰⁵² Non hai rezagada com'a d'arada.

¹⁰⁵³ Non hai santo que non lle chegu'o seu día.

¹⁰⁵⁴ Non hai sábado sin sol, nin romeiriño sin flor
nin mociña sin amor.

¹⁰⁵⁵ Non hai sábado sin sol, nin romeiro sin frol,
nin dama sin amor.

¹⁰⁵⁶ Non hai sábado sin sol nin romeiro sin frol
nin dama sin amor.

¹⁰⁵⁷ Non lle fagas mal que nono merecen, mais
non lle fagas ben que nono agradecen.

¹⁰⁵⁸ Non lle tem'as chuvias nin as xeadas solo lle
teño medo as augas nevadas.

Non me importa a *enfermedad que o
neniño pasou sinón o mimiño que lle
quedou.

Non peca de gula quen nunca tuvo
fartura.

D. V.

Non pidas a quen pidiu nin sirvas a
quen sirviu.

Non quero nabiza do teu nabal que me
pode facer mal.

Non se collen troitas con bragas
enxoitas. (2)

Non se fai palleiro sin palla.

Non se pode capar e asubiar.

Non se pode estar nas campás e na
procesión.¹⁰⁵⁹

Non se sabe de quen é a recua *hasta
que morre o arrieiro.¹⁰⁶⁰

Non se sabe o que pesa a carne en canto
non o dá a romana.¹⁰⁶¹

D. V.

Non se sabe o que pesa a carne en canto
non o día a romana.¹⁰⁶²

Vivero.

Non sempre o alcacén está pra gaitas.

D. Valladares.

Non sirvas a quen serviu nin pidas a
quen pediu.

Non sirvas a quen serviu nin pidas a
quen pediu; pide a quen herdou, que
non sabe o que lle costou.¹⁰⁶³

Non son as polainas; son as pernas do
home.

Non son as polainas; son as pernas do
home.¹⁰⁶⁴

Verín.

¹⁰⁵⁹ Non se pode estar nas campas e na procesión.

¹⁰⁶⁰ Non se sabe de quen é a recua hasta que
morre o arrieiro.

¹⁰⁶¹ Non se sabe o que pesa a carne en canto nono
dá a romana.

¹⁰⁶² Non se sabe o que pesa a carne, en canto nono
dá a romana.

¹⁰⁶³ Non sirvas a quen serviu nin pidas a quen
pediu, pide a quen herdou que non sabe o que lle
costou.

¹⁰⁶⁴ Non son as polainas son as pernas do home.

Non te alegres da morte do teu veciño,
que a túa vén polo camiño. ¹⁰⁶⁵

Non *te cases, animal, que cho dice o
teu pai, que *se casou coa túa mai e
foille bastante mal. ¹⁰⁶⁶

Non te fíes do que vexas; pálpao. ¹⁰⁶⁷

Non te rías de quen chora, que é un mal
que Deus ordena, porque quen se ri de
quen chora, sofre da mesma pena. ¹⁰⁶⁸

Non todo o que se di, se fai; nin todo o
que se fai, se di. ¹⁰⁶⁹

D. V.

Non tódolos días é martes de Entroido.
¹⁰⁷⁰

Non todos os días é martes de Entroido.
¹⁰⁷¹

Non tomes por dona muller replicona.
¹⁰⁷²

D. V.

Non vindo témpora, sazón non pasa.
Monforte.

Non vou á misa porque estou coxo,
pero á taberna, pouquiño a pouco.

Nos Santos, neve nos altos, no san
Andrés, neve nos pés. ¹⁰⁷³

Noventa e nove non son un cento. **(2)**

Novos herdeiros, fouce polos silveiros.

Nubes de Portugal, pitas ó corral. ¹⁰⁷⁴

Nubes roxas ó sol nado, tempo
desgobernado. ¹⁰⁷⁵

¹⁰⁶⁵ Non te alegres da morte do teu veciño que a
tua ven polo camiño.

¹⁰⁶⁶ Non te cases, animal, que cho dice o teu pai,
que se casou coa tua mai e foille bastante mal.

¹⁰⁶⁷ Non te fíes do que vexas; palpaio.

¹⁰⁶⁸ Non te rías de quen chora, que é un mal que
Deus ordena, porque quen se ri de quen chora,
sofre da mesma pena.

¹⁰⁶⁹ Non todo o que se di se fai nin todo o que se
fai se di.

¹⁰⁷⁰ Non tódolos días é martes de entroido.

¹⁰⁷¹ Non todos os días é martes de entroido.

¹⁰⁷² Non tomes por dona muller reprimona.

¹⁰⁷³ Nos santos neve nos altos no S. Andrés neve
nos pés.

¹⁰⁷⁴ Nubes de Portugal pitas ó corral.

¹⁰⁷⁵ Nubes roxas ó sol nado tempo desgobernado.

Nubes roxas ó sol posto, tempo
composto. ¹⁰⁷⁶

Nubes roxas ó sol posto, tempo
composto. ¹⁰⁷⁷

Vease Hernando Acevedo: "Boal y
su concejo" 1921 pag. 78.

Nubes roxas ó sol posto, tempo
composto; nubes roxas ó sol nado,
tempo desgobernado. ¹⁰⁷⁸

(San Mateo XVI, 2-3) "Facto
vespere dicitis. Serenum erit,
rubicundum est enim caelum. Et
mane: Hodie tempestas, rutilat enim
triste caelum..."

Números e corvos enténdelos quen os
pon. ¹⁰⁷⁹

Nunca chove a gusto de todos.

Nunca chove como trona. **(4)**

Nunca choveu que non parara. **(2)**

Nunca falta o demo nunha procesión.

Nunca falta un roto pra un descosido.

Nunca faltou tolo pra tola nen tapón pra
ola.

D. V.

Nunca faltou un roto pr'on descosido
nin un corno pr'on atrevido. ¹⁰⁸⁰

Lugo.

Nunca fuches máis que cando te
creíches menos. ¹⁰⁸¹

Nunca hai palabra mal dita, si non é
mal tomada. ¹⁰⁸²

Nunca lle faltou ó rumboso onde
rumbear e ó mendigo onde mendigar.

Nunca moito erra quen ós seus se
asemella. ¹⁰⁸³

D. V.

¹⁰⁷⁶ Nubes roxas ó sol posto tempo composto.

¹⁰⁷⁷ Nubes roxas o sol posto tempo composto.

¹⁰⁷⁸ Nubes roxas ó sol posto, tempo composto,
nubes roxas o sol nado, tempo desgobernado.

¹⁰⁷⁹ Números e corvos enténdellos quen os pon.

¹⁰⁸⁰ Nunca faltou un roto pr'on descosido nin un
corno pr'on atrevido.

¹⁰⁸¹ Nunca fuches mais que cando te creíches
menos.

¹⁰⁸² Nunca hai palabra mal dita si non é mal
tomada.

¹⁰⁸³ Nunca moito erra quen os seus se asemella.

Nunca sardiña no *plato por falta de gato.

Nunca se sabe de quen é o burro *hasta que morre o arrieiro.¹⁰⁸⁴

Nunca tanto choveu que non parara. **(3)**
Nunha casa o home vello, anque nada faga, serve pra dar respecto.¹⁰⁸⁵

Lugo.

O 17 de xaneiro, media hora por enteiro; e, polo san Brais, outra media hora máis.¹⁰⁸⁶

O 21 de agosto, a uva fai mosto.¹⁰⁸⁷

O *abono é coma os santos: non dá festas, pero fai *milagros.¹⁰⁸⁸

O aceite é armeiro, reloxeiro, cociñeiro e curandeiro.

Rua Petin.

O allo fino, polo san Martiño.¹⁰⁸⁹

O almorzar cedo cría carne e sebo. Almorzo tarde, nin sebo nin carne.¹⁰⁹⁰

O amieiro arde debaixo do lameiro. **(2)**
Feces de Cima.

O amieiro arde no regueiro.

O amieiro arde ó pé do regueiro.¹⁰⁹¹

Ó amigo e ó cabalo non hai que forzalo.

Ó amigo i ó cabalo non hai que esforzalo.

O amor, canto máis querido, máis reñido.¹⁰⁹²

O amor i a morte vencen o máis forte.¹⁰⁹³

Gondulfes.

¹⁰⁸⁴ Nunca se sabe de quen é o burro hasta que morre o arrieiro.

¹⁰⁸⁵ Nunha casa o home vello, anque nada faga serve pra dar respecto.

¹⁰⁸⁶ O 17 de xaneiro media hora por enteiro e polo S. Blás outra media hora máis.

¹⁰⁸⁷ O 21 de agosto a uva fai mosto.

¹⁰⁸⁸ O abono é coma os santos non dá festas pero fai milagros.

¹⁰⁸⁹ O allo fino polo San Martiño.

¹⁰⁹⁰ O almorzar cedo cría carne e sebo. Almorzo tarde nin sebo nin carne.

¹⁰⁹¹ O amieiro arde o pé do regueiro.

¹⁰⁹² O amor canto máis querido mais reñido.

¹⁰⁹³ O amor y-a morte vencen o mais forte.

O amor non ten cancelas e, cando lle pega, salta por elas.¹⁰⁹⁴

O animal que máis agoanta sin beber é o *camello. Non sexas *camello.

Ó ano, andar; e ós dous, falar non é pouco adiantar.¹⁰⁹⁵

O ano da serra non o traiga Dios á terra.¹⁰⁹⁶

Lugo.

O año de abril enche o colo i o mandil.¹⁰⁹⁷

Lugo.

O año de abril enche o regazo e o mandil.

O gaiteiro de Lugo 1969.

O *árbol que nace torto tarde se endereita.

O asturiano, pouco fiel e mal cristiano.¹⁰⁹⁸

O asturiano, pouco fiel e mal cristiano.¹⁰⁹⁹

Sociocentrismo. C. Lucas Retablo p. 442.

*O augardente debe ser quente.

O ben e o mal á cara sal.

O ben feito, ben parece; i o que o fai, algo merece.¹¹⁰⁰

D. V.

O ben ou mal á cara sal.

O bo oficio mantén o seu dono.¹¹⁰¹

O bo pano na arca se vende.¹¹⁰²

O bo pleiteante, dixo Tomé: boca cerrada, bolsa aberta [e listo de pé].¹¹⁰³

¹⁰⁹⁴ O amor non ten cancelas e cando lle pega salta por elas.

¹⁰⁹⁵ O ano andar e os dous falar non é pouco adiantar.

¹⁰⁹⁶ O ano da serra no-no traiga Dios a terra.

¹⁰⁹⁷ O año d'abril hench'o colo y-o mandil.

¹⁰⁹⁸ O asturiano pouco fiel e mal cristiano.

¹⁰⁹⁹ O asturiano pouco fiel e mal cristiano.

¹¹⁰⁰ O ben feito, ben parece i-o que o fai algo merece.

¹¹⁰¹ O bó oficio mantén ó seu dono.

¹¹⁰² O bó pano na arca se vende.

¹¹⁰³ O bo pleiteante dixo Tomé: boca cerrada, bolsa aberta [e listo de pé].

O bo tempo está no pote, que, en habendo que comer, chova ou neve ese bo tempiño é.¹¹⁰⁴
 O bo veciño fai o home despercebido.
 Lugo.
 O bo viño trae a venda consigo.
O mintireiro verdadeiro, 1969.
 O bo viñoteiro poda tarde e cava cedo.¹¹⁰⁵
 O boi i o marrao barriga ó chao.¹¹⁰⁶
 Vilela.
 O boi, non onde nace, sinón onde paze.¹¹⁰⁷
 Ó boi pelexón nunca lle falta unha cornada.
 O boi, pola corda, e, o home, pola palabra.¹¹⁰⁸
 O boi que me escornou en boa parte me deitou.¹¹⁰⁹
 O borracho dice o que ten no papo.
 O borracho solta o que ten no papo.
 O braseiro é media mantenza.
 O brazo no peito e a perna no leito.
 O burro que máis traballa é o que máis rota trae a albarda.¹¹¹⁰
 O burro que máis traballa é o que ten a albarda rachada.¹¹¹¹
 O burro traseiro que zarre o boqueiro.
 Lugo.
 O c... e o pix.- son pra o mesmo guiso.¹¹¹²
 O cabalo que ha de ir á guerra non morre no ventre da égoa.¹¹¹³

Esta vez os corchetes son transcripción do orixinal.

¹¹⁰⁴ O bó tempo está no pote que en habendo que comer chova ou neve ese bó tempiño é.

¹¹⁰⁵ O bó viñoteiro poda tarde e cava cedo.

¹¹⁰⁶ O boi y-o marrao barriga ó chao.

¹¹⁰⁷ O boi non onde nace sinón onde paze.

¹¹⁰⁸ O boi pola corda e o home pola palabra.

¹¹⁰⁹ O boi que m'escornou en boa parte me deitou.

¹¹¹⁰ O burro que mais traballa é o que mais rota trae a albarda.

¹¹¹¹ O burro que mais traballa é o que ten a albarda rachada.

¹¹¹² O c... e o pix.- son pra o mesmo guiso.

¹¹¹³ O cabalo qu'ha d'ir a guerra non morre no ventre da égoa.

Gondulfes.
 O cabalo torto poder dar carreira dereita.
 O cabrito, de un mes; e o año, de tres.¹¹¹⁴
 O cadelo e o meniño van onde lle den cariño.
 O café, pra ser bo, precisa sete ces: café, cargado, *caliente, compañía, comida, cigarro, copa.
 O caldo fozado, corneado i esgarabetado.¹¹¹⁵
 Ó camiñar as néboas cara á Gudiña, vellas á cociña; ó camiñar as néboas cara a Portugal, vellas ó solar.¹¹¹⁶
 Rubiós.
 O can de Xan Torrado canto fai ca man, desfai co rabo.
 D. V.
 O can i o meniño pr'onde lles dan cariño.¹¹¹⁷
 O can no seu palleiro é moita xente.
 O can no seu palleiro é moita xente.
 Verín.
 O can ó lobo en xaneiro sábelles a carneiro.¹¹¹⁸
 O can que máis ladra non é o que máis morde.¹¹¹⁹
 O capador mentras capa non asobía.
 O capital do meu *enemigo en diñeiro o vexa ou en pan cocido.¹¹²⁰
 O cariño verdadeiro entra polo mexadeiro.¹¹²¹
 Rios.

¹¹¹⁴ O cabrito de un mes e o año de tres.

¹¹¹⁵ O caldo fozado (con carne de cerdo) corneado (con ternera) i-esgarabetado.

¹¹¹⁶ Ó camiñar as néboas cara a Gudiña vellas á cociña; ó camiñar as néboas cara a Portugal, vellas ó solar.

¹¹¹⁷ O can y-o meniño pr'onde lles dan cariño.

¹¹¹⁸ O can ó lobo en Xaneiro sábelles a carneiro.

¹¹¹⁹ O can que mais ladra non e o que mas morde.

¹¹²⁰ O Capital do meu enemigo en diñeiro o vexa ou en pan cocido.

¹¹²¹ O cariño verdadeiro entra pol'o mexadeiro.

O Carnaval na *plaza i a Pascua na casa.
O carto ó burato.¹¹²²
O casado casa quer i o solteiro quer muller.¹¹²³
O casado casa quere.
O castiñeiro quer arado e machado.
Ó catarro, dálle co xarro.¹¹²⁴
Analogías en Castillo de Lucas:
Separata de Analogia Proverbi siciliani.
O cazador i o truteiro, nin boa tunlla nin bo palleiro.¹¹²⁵
Mezquita.
O centolo millor é cando o pan está en fror.¹¹²⁶
Ó chegar o san Martiño xa se pode beber o viño.¹¹²⁷
Ó comer as morcillas rin a nai e as fillas e, ó pagar, todos son a chorar.¹¹²⁸
De D. Eladio II id646.
O comido non gana amigos.
O crego e o zorro, si perden a mañá, pérdeno todo.¹¹²⁹
O crego i o raposo, se perden a mañá, perden o día todo.¹¹³⁰
Ríos.
O crego onde canta, xanta.
Vivero.
O criado ben mandado xanta á mesa co seu amo. O criado mal mandado pór a mesa e mandalo òn recado.¹¹³¹

¹¹²² O carto o burato.

¹¹²³ O casado casa quer i-o solteiro quer muller.

¹¹²⁴ O catarro dalle co xarro.

¹¹²⁵ O cazador i o truteiro nin boa tunlla (=tulla) nin bo palleiro.

¹¹²⁶ O centolo millor e cand'o pan está en fror.

¹¹²⁷ Ó chegar o San Martiño xa se pode beber o viño.

¹¹²⁸ Ó comer as morcillas rin a nai e as fillas, e ó pagar todos son a chorar.

¹¹²⁹ O crego e o zorro si perden a mañá pérden-o todo.

¹¹³⁰ O crego y-o raposo se perden a mañá perden o dia todo.

Vivero.
Ó criado, cando é novo, danlle pan e ovo; i así que é vello, dano ó demo.¹¹³²

O criado e o galo, un ano.¹¹³³
O da aldea, pola cidá non pasea.
O de abril, gárdaio para ti; o de maio, si cho piden, dáio; o de san Xoán, tirallo a un can.¹¹³⁴

O demo as fai e o demo as descobre.
O demo cando non ten que facer co rabo axota as moscas.¹¹³⁵

O demo coxo é Pateta que caiu do ceu e quedou así.

O demo sabe máis por vello que por demo.

O dente mente e a cana engana.

O dentragón e a *genciana tódolos males sanan, non sendo o da morte porque é moi forte.¹¹³⁶

Ó desnudo válelle máis dous que un.

Al que poco tiene le valen más dos prendas malas que una buena.

O dezasete de xaneiro entra o sol polo regueiro.

O dezasete de xaneiro unha hora por enteiro.

O día da Candelaria, si chora ou venta, inverno entra. E si non venta nin chora, inverno fóra.¹¹³⁷

O día da santa Cruz muxe a cabra tras da uz.¹¹³⁸

¹¹³¹ O criado ben mandado xant'a mesa co seu amo. O criado mal mandado por a mesa e mandal-on recado.

¹¹³² O criado cando e novo danlle pan e ovo y-asi qu'e vello dan-o demo.

¹¹³³ O criado e o galo un ano.

¹¹³⁴ O de abril gardallo para ti; o de maio, si cho piden, dallo; o de San Xoán tirallo a un can.

¹¹³⁵ O demo cando non ten que facer con rabo axota ás moscas.

¹¹³⁶ O dentragón e a genciana todolos males sanan non sendo o da morte porque é moi forte.

¹¹³⁷ O día da Candelaria si chora ou venta inverno entra. E si non venta nin chora, inverno fora.

¹¹³⁸ O día da Santa Cruz, muxe a cabra tras da uz.

Empieza en dicho día a llevar la taza para tomar la leche en el momento en el que pastorea.

O día de *Jueves Santo nin o paxariño move os ovos do niño.

O día de san Bartolomeu, dice o inverno: ¡Alá vou eu! I o día de san Simón, alza bois e timón.¹¹³⁹

S. Bartolomé 24 agost. S. Simón 28 set.

O día de san Xohán québralle a primeira raíz ao pan; o de san Pedro, québralle a do medio; o de Santiago, québralle a do cabo, e o de sta. Isabel, fouciñas a el.¹¹⁴⁰

Refranes del Almanaque Agrícola ZZ – 1969.

O día de san Xuán québralle a primeira raíz ó pan. O día de san Pedro, québralle a do medio. O día de santa Isabel, *sécaselle a do fel. O día de Santiago, québralle a do cabo e, por santa Mariña, bótalle a fouciña.¹¹⁴¹

Vivero.

O día de santa Mariña, vai ver a viña, así como atopas, así a vendimas.¹¹⁴²

O día que non se pasa o charco gáñase o carto.¹¹⁴³

Lugo.

O día tres de maio queima o sol como o borrallo.

O día tres de maio queima o sol como o borrallo, e, si non é aquel día, é ó outro día.¹¹⁴⁴

¹¹³⁹ O día de San Bartolomeu dice o inverno: ¡Alá vou eu! Y-o día de San Simón, alza bois e timón.

¹¹⁴⁰ O día de S. Xohán québralle a primeira raíz ao pan; o de San Pedro québralle a do medio; o de Santiago; québralle a do cabo, e o de Sta Isabel, fouciñas a él.

¹¹⁴¹ O día de San Xuán quebrall'a primeira raíz o pan. O día de San Pedro quebrall'a do medio. O día de Santa Isabel secasell'a do fel. O día de Santiago quebrall'a do cabo e por Santa Mariña botall'a fouciña.

¹¹⁴² O día de Santa Mariña, vai ver á viña, así como atopas, así a vendimas.

¹¹⁴³ O día que non se pas'o charco gañas'o carto.

O día vinte de xaneiro, san Sebastián o primeiro.¹¹⁴⁵

Primera fiesta del año. Pontevedra.

O diñeiro chama un polo outro, pero o moito polo pouco.¹¹⁴⁶

O diñeiro e a muller na vellez son menester.

O diñeiro vaise pronto como a iauga.¹¹⁴⁷

O Entroido, coas súas artes, botou a san Matías fóra do martes.¹¹⁴⁸

D. V.

O escribán nunca escribe en van.

Eladio Rodríguez, Diccionario... II p 253.

O escribán, primeiro o borrón que a pruma na man.

O falar lévase dos queixos.

O falar non ten cancelas.¹¹⁴⁹

Viana del Bollo.

O falar non ten cancelas.

Santiago.

O feito non mete présa.¹¹⁵⁰

= lo hecho, hecho está.

O fiado leva a mitá do clavo.

D. V.

O fillo de lobo ten o pico pardo.

O freixo e o amieiro, si non fora por vergonza, ardían no regueiro.¹¹⁵¹

Rubiós.

O galego, cando canta, ou rabea ou non ten lata.¹¹⁵²

O galego non deixa o rego.

¹¹⁴⁴ O día tres de Maio queima o sol como o borrallo, e sinon é aquel día é ó outro día.

¹¹⁴⁵ O día vinte de xaneiro, San Sebastián o primeiro.

¹¹⁴⁶ O diñeiro chama un polo outro pero o moito polo pouco.

¹¹⁴⁷ O diñeiro vaise pronto como a i-auga.

¹¹⁴⁸ O entroido co-as suas artes botou a San Matias fora do martes.

¹¹⁴⁹ O falar non tén cancelas.

¹¹⁵⁰ O feito non mete presa.

¹¹⁵¹ O freixo e o amieiro si non fora por vergonza ardían no regueiro.

¹¹⁵² O galego cando canta ou rabea ou non ten lata (diñeiro).

Ó galego non lle fagas mal, que non o merece; pero non lle fagas ben, que non cho agradece.¹¹⁵³

O galego non perde o rego.

O galego nunca olvida o rego.

Ó gando bravo corda *larga.

D. V.

O gato escaldado da auga fría fuxe.

O grau é moi truanón, que está todo o ano debaixo do terrón.¹¹⁵⁴

En lugares de montaña se siembra muy pronto y se recoge muy tarde.

O home do Conde debe ser bo porque morre o Conde e queda o home.¹¹⁵⁵

O home e a muller comen as papas na culler, vén o gato por detrás e arrabúñalle ó rapaz.¹¹⁵⁶

O home e o can todos son por un igual.

O home e o demo... *¡lexos!

O home e o porco non se conocen *hasta despois de morto.¹¹⁵⁷

O home equivócase: a muller é a equivocación do home.

O home i o avelán, conforme veñen, van.¹¹⁵⁸

D. V.

O home non chora *hasta ter as tripas fóra.¹¹⁵⁹

O home, onde nace; e o boi, onde paze.¹¹⁶⁰

D. V.

O home pensa e a muller dá que pensar.¹¹⁶¹

¹¹⁵³ Ó galego non lle fagas mal que non o merece, pero non lle fagas ben que non cho agradece.

¹¹⁵⁴ O grau é moi truanón que está todo o ano debaixo do terrón.

¹¹⁵⁵ O home do Conde debe ser bó porque morre o Conde e queda o home.

¹¹⁵⁶ O home e a muller comen as papas na culler, ven o gato por detrás e arrabúñalle ó rapaz.

¹¹⁵⁷ O home e o porco no se conocen hasta despois de morto.

¹¹⁵⁸ O home i-o avelán, conforme veñen ván.

¹¹⁵⁹ O home non chora hasta ter as tripas fora.

¹¹⁶⁰ O home onde nace e o boi onde paze.

¹¹⁶¹ O home pensa e a muller da que pensar.

O home pon e a muller dispón.

O home propón, Deus dispón e a muller o descompón.

O home propón, Deus dispón e a muller tódolo descompón.¹¹⁶²

O gaiteiro de Lugo 1969.

O home que non vale pra nada é o úneco que serve pra todo.

O home ten catro edades: de neno, rei; de mozo, capitán; de casado, burro e de vello, can.¹¹⁶³

O inverno come e non cría.

D. V.

O labrego quere o sol na porta e a chuvia na horta.

Ó lacón e ó touciño, tragos de viño.

De D. Eladio II id 504.

O leite co viño fan do vello un mociño.

O lobo come tres meses, carne; tres, barro; tres, auga e tres, aire.¹¹⁶⁴

Ó lobo en xaneiro sábelo o can a carneiro.¹¹⁶⁵

O lobo fai coma os ladrós: rouba pero non ataca.¹¹⁶⁶

Decía un paisano de Mosexos: o lobo fai coma os ladrós: rouba pero non ataca.

O lobo que te ha comer no corpo i o tes.¹¹⁶⁷

O lume é media mantenza e, sobre cea, mantenza enteira.¹¹⁶⁸

Porquera.

O lume ó pé da estopa, vén o demo e *sopla.¹¹⁶⁹

¹¹⁶² O home propón, Deus dispón e a muller tódolo descompón.

¹¹⁶³ O home ten catro edades: De neno rei; de mozo capitán; de casado burro e de vello, can.

¹¹⁶⁴ O lobo come tres meses carne, tres barro, tres auga e tres aire.

¹¹⁶⁵ Ó lobo en Xaneiro sábelo o can a carneiro.

¹¹⁶⁶ O lobo fai coma os ladrós: rouba pero non ataca.

¹¹⁶⁷ O lobo que te ha comer no corpo i-o tes.

¹¹⁶⁸ O lume é media mantenza; e sobre cea, mantenza enteira.

¹¹⁶⁹ O lume ó pé da estopa, ven o demo e sopla.

O máis ruín porco topa unha boa landra.¹¹⁷⁰
 O mal do pai co fillo vai.
 Vivero.
 O mal e o ben á cara vén.¹¹⁷¹
 O mal e o ben na cara se ven.
 Ó/Ao mal tempo boa cara.
 O mariñeiriño da nosa ribeira de día traballa e de noite peneira.
 Rias Baixas.
 Ó matar os porcos, praceres e xogos; ó comer as morcillas, praceres e risas; e ó pagar os diñeiros, doos choriqueiros.¹¹⁷²
 De D. Eladio II, 600.
 O medo garda a viña.
 O medo garda a viña e non quen a vendima.
 O melón e a muller son malos de *conocer.
 O mentir non é habilidá.
 D. V.
 Ó mentiroso convenlle ser memorioso.¹¹⁷³
 O mesmo é Xan que Perillán.
 O meu heredeiro será o que me limpe o traseiro.
 O meu pai ensinoume a porfiar pro non a apostar.
 O mexar sin botar un peido é como a gaita sin tamborileiro.¹¹⁷⁴
 O millo polo san Marcos nin nado nin no saco.¹¹⁷⁵
 D. V.
 O millo polo san Marcos nin no saco nin nado.¹¹⁷⁶

¹¹⁷⁰ O máis ruín porco, topa unha boa landra.

¹¹⁷¹ O mal e o ben á cara ven.

¹¹⁷² Ó matar os porcos, praceres e xogos, ó comer as morcillas, praceres e risas, e ó pagar os diñeiros, doos choriqueiros.

¹¹⁷³ O mentiroso convenlle ser memorioso.

¹¹⁷⁴ O mexar sin botar un peido e como a gaita sin tamborileiro.

¹¹⁷⁵ O millo polo San Marcos nin nado nin no saco.

25 abril.
 O millo polo san Marcos nin no saco nin nado.¹¹⁷⁷
 25 abril. Rubiós.
 O millor transfugueiro, en maio pra min o quero.¹¹⁷⁸
 Bene. "O maio e 'os maíos'". *Faro de Vigo* 2/5/71.
 O millor viño vólvese vinagre.¹¹⁷⁹
 O mintireiro verdadeiro, 1969.
 O moito falar é vicio.
 O moito folgar tamén chega a cansar.
 Ó mudar de rella, terra nova.
 O neno e o can van onde lle dan pan.
 O obreiro, cando vai prá viña, leva paso de galiña; e, cando vai pró pobo, leva paso de lobo.¹¹⁸⁰
 O ollo do amo engorda o cabalo.
 O gaiteiro de Lugo 1969.
 O pai impertinente fai o fillo desobediente.¹¹⁸¹
 O palangre chupa a *sangre.¹¹⁸²
 Vivero.
 O pan dos tontos está lonxe.
 O paxaro da devesa; un o axexa e outro o pesca.
 D. V.
 O paxaro onde cría, pía.
 O pelo, ben ou mal cortado, ós oito días está igualado.
 O pepiño tórcese de piqueniño.
 O percebe e o salmón en maio están en sazón.
 Bene. "O maio e 'os maíos'". *Faro de Vigo* 2/5/71.
 O pesar todo é sede.

¹¹⁷⁶ O millo polo San Marcos nin no saco nin nado.

¹¹⁷⁷ O millo polo San Marcos nin no saco nin nado.

¹¹⁷⁸ O millor transfugueiro, en maio pra mín o quero.

¹¹⁷⁹ Ó millor viño vólvese vinagre.

¹¹⁸⁰ O obreiro cando vai pra viña leva paso de galiña e cando vai pro pobo leva paso de lobo.

¹¹⁸¹ O pai impertinente fai ó fillo desobediente.

¹¹⁸² O palangre chup-a sangre.

D. V.
O piollo, desque se ve na camisa
lavada, corre que rabea.¹¹⁸³
O piollo en camisa lavada corre que
rabea.
O primeiro ano ¡moito te quero, moito
te amo!
Vivero.
Ó pobre a cama io come.¹¹⁸⁴
O pobre mete o que pode.
O pobre non pode casar con muller que
guapa sea, porque vén o rico e
escápalle coela.¹¹⁸⁵
O porco débello manter se ti o has de
comer.
De D. Eladio III, 170,171.
O porco i o sogro quixéraos mortos.
De D. Eladio III, 170,171.
O porco que é pró lobo non hai san
Antón que o garde.¹¹⁸⁶
De D. Eladio III, 170,171.
O pote de san Francisco tanto chega pra
catro coma pra cinco.¹¹⁸⁷
O pouco chega e o moito acábase.
O pouco dura e o moito acábase.
O primeiro mes, bico con bico. O
segundo, cu con cu. I o terceiro, ¿que
trouxeches tu?¹¹⁸⁸
O primeiro millo é dos pitos.
Verín.
Ó probe i ó *nogal, todos lle fan mal.
¹¹⁸⁹
O que a can alleo dá pan perde o pan e
perde o can.¹¹⁹⁰

¹¹⁸³ O piollo dés que se ve na camisa lavada corre que rabea.
¹¹⁸⁴ Ó pobre a cama i-o come.
¹¹⁸⁵ O pobre non pode casar con muller que guapa sea, porque ven o rico i-escápalle coela.
¹¹⁸⁶ O porco que é pro lobo non hai San Antón que o garde.
¹¹⁸⁷ O pote de San Francisco tanto chega pra catro coma pra cinco.
¹¹⁸⁸ O primeiro mes bico con bico. O segundo, cu, con cu. Y-o terceiro ¿que trouxeches tu?
¹¹⁸⁹ O probe y-ó nogal todos lle fan mal.

O que a fóra vai rondar, chata leva ou
vai buscar.¹¹⁹¹
O que á hora non chegara comerá do
que trouxera.
O que a san Silvestre vai e alá dorme,
nun ano vai e no outro volve.¹¹⁹²
fin de un año y comienzo del otro.
O que a solas foi na casa poidan todos
ver na praza.¹¹⁹³
O que a solas se fai na casa poidan
todos ver na *plaza.
D. V.
O que a súa roupa non remenda, ó cabo
do ano non lle chega.¹¹⁹⁴
Vivero.
O que a todo di que si ou é parvo ou
cóidaio de min.¹¹⁹⁵
O que a todo di que si ou é tonto ou o
coida de min.¹¹⁹⁶
Verín.
O que abusa da montura nin vai *lexos,
nin lle dura.
O que adoita de danzar nunca quedo
pode estar.¹¹⁹⁷
Lugo.
O que agarra é pra el e o que mata
colga.¹¹⁹⁸
O que alto mira, baixo se queda.
Rubíós.
O que anda desanda.

¹¹⁹⁰ O que a can alléo da pan perde o pan e perde o can.
¹¹⁹¹ O que afora vai rondar chata leva ou vai buscar.
¹¹⁹² O que a San Silvestre vai e alá dorme nun ano vai e no outro volve.
¹¹⁹³ O qu'a solas foi na casa poidan todos ver na praza.
¹¹⁹⁴ O qu'a sua roupa non remenda ó cabo d'o ano non lle chega.
¹¹⁹⁵ O que a todo dí que sí ou é parvo ou coidaio de min.
¹¹⁹⁶ O que a todo dí que si ou é tonto ou o coida de min.
¹¹⁹⁷ O qu'adoita de danzar nunca quedo pod'estar.
¹¹⁹⁸ O que agarra é pra él e o que mata colga.

O que aos trinta non *se casa, aos coarenta non fai casa e aos cincoenta non é rico, jarre, borrico!¹¹⁹⁹

O que aos vinte non *se casa, aos trinta non fai casa e aos coarenta non é rico, jarre, borrico!¹²⁰⁰

O que as bragas non adoita, as costuras lle fan mal.¹²⁰¹

O que aínda en san Xoán ou é parvo ou non ten pan.¹²⁰²

Calendario 'O mintireiro verdadeiro' 1969.

O que baila sin tanguer ou é tolo ou quere ser.

D. V.

O que baila sin tocar ou é tolo, ou quer tolear.¹²⁰³

O que ben anda ben acaba.

O que ben cheira, mal cheira.

O que ben vive, ben acaba.

O que besta ha ter, besta ha ser.¹²⁰⁴

O que cambia odre por odre ¿cal será máis podre?¹²⁰⁵

O que cedo endenta logo emparenta.

Ó que che manda o superior non protestes, que é peor.¹²⁰⁶

O que chega tarde nin oie misa nin come carne.

Ó que coce e amasa de todo lle pasa.¹²⁰⁷

O que come cabra ou cabrito e non ten, de algures lle vén.¹²⁰⁸

¹¹⁹⁹ O que aos trinta non se casa, aos coarenta non fai casa e aos cincoenta non é rico, Arre, borrico!

¹²⁰⁰ O que aos vinte non se casa; aos trinta non fai casa e aos coarenta non é rico jarre, borrico!

¹²⁰¹ O que as bragas non adoita as costuras lle fan mal.

¹²⁰² O que aínda en S. Xoán ou é parvo ou non ten pan.

¹²⁰³ O que baila sin tocar ou e tolo, ou quer tolear.

¹²⁰⁴ O que best'ha ter best' ha ser.

¹²⁰⁵ O que cambia odre por odre ¿cal será mais podre?

¹²⁰⁶ O que che manda o superior non protestes que é peor.

¹²⁰⁷ O que coce e amasa de todo lle pasa.

¹²⁰⁸ O que come cabra ou cabrito e non ten de algures lle ven.

Vivero.

O que come con navalla, come máis que traballa.¹²⁰⁹

O que come e non convida, leva o demo na barriga.¹²¹⁰

O que come e non dá ten o demo na soá.¹²¹¹

O que come e non promete, rebente por onde io mete.¹²¹²

Berrande.

O que compra con diñeiro que non é seu, non diga que compra, senón que vendeu.

D. V.

O que compra sin poder é *señal de volver vender.¹²¹³

O que compra sin poder, vende sin querer.

O que con auga se cura pouco dura.

O que con cas se deita con pulgas se ergue.¹²¹⁴

Villalba.

O que con Dios anda, con Dios medra.

D. V.

O que con rapaces se deita luxado se ergue.

O que con rapaces se deita mexado/cagado se levanta.

Ó que contas non bota, contas non lle salen.¹²¹⁵

O que contas non bota contas non topa.

Gondulfes.

O que dá a quen entende non o dá que o vende.¹²¹⁶

¹²⁰⁹ O que come con navalla, come mais que traballa.

¹²¹⁰ O que come e non convida leva o demo na barriga.

¹²¹¹ O que come e non da ten o demo na soá.

¹²¹² O que come e non promete revente por onde y-o mete.

¹²¹³ O que compra sin poder e señal de volver vender.

¹²¹⁴ O que con cas se deita con pulgas s'ergue.

¹²¹⁵ O que contas non bota contas non lle salen.

¹²¹⁶ O que da a quen entende nono da que o vende.

O que da casa allea fai celeiro, fai da
súa un pardieiro.¹²¹⁷

O que dá o que ten antes de que morra,
merece que lle den cunha cachiporra.¹²¹⁸

O que dá o que ten en vida, que colla un
saco e que pida.¹²¹⁹

O que dá primeiro, dá dúas veces.¹²²⁰

O que de alpargatas viste e de p... fai
caso nunca terá diñeiro e sempre
andarás descalzo.¹²²¹

O que de mozo bailou ben, de vello lle
dá xeito.¹²²²

O que de mozo non tolea, de vello
perde a cabeza.¹²²³

O que de nove saca dez, sáelle a conta ó
revés.¹²²⁴

O que de novo non traballa, de vello
dorme na palla.¹²²⁵

O que de rico se queira ver probe, gaste
leña verde e coma pan mole.¹²²⁶

O que debía e pagou tiña dolor e
sanou.¹²²⁷

Vivero.

O que deixa o seu polo alleo, nunca
quita as maus do seo.¹²²⁸

Vivero.

¹²¹⁷ O que da casa alléa fai celeiro fai da sua un
pardieiro.

¹²¹⁸ O que da o que ten antes de que morre merece
que lle den cunha cachiporra.

¹²¹⁹ O que da o que ten en vida que colla un saco e
que pida.

¹²²⁰ O que da primeiro da duas veces.

¹²²¹ O que d'alpargatas viste e de p... fai caso
nunca terá diñeiro e sempre andarás descalzo.

¹²²² O que de mozo bailou ben de vello lle da
xeito.

¹²²³ O que de mozo non tolea de vello perde a
cabeza.

¹²²⁴ O que de nove saca dez, sáelle a conta o
revés.

¹²²⁵ O que de novo non traballa de vello dorme na
palla.

¹²²⁶ O que de rico se queira ver probe gaste leña
verde e coma pan mole.

¹²²⁷ O que debía e pagou tiña dolor e sanou.

¹²²⁸ O que deixa o seu pol-o alleo nunca quit'as
maus do seo.

O que deixa pasar o gato, cómeio o
rato.¹²²⁹

O que do seu fai alleo, *métese as
brasas no seo/mete unha brasa no seo.¹²³⁰

Lugo.

Ó que dos seus desespera, dos alleos
mal lle veña.¹²³¹

O que dunha salva, cen anos dura.¹²³²
(2)

O que é bo pró bazo é malo pró
*espinazo.¹²³³

O que é bo pró fígado é malo pró bazo.¹²³⁴

O que é burro verte as papas.¹²³⁵

O que é do monte, ó monte tira.

O que é mal pagador é bo cobrador.

O que en agosto e setembro non dá
cebada, en san Xuán non fai xornada.¹²³⁶

D.V

O que en febreiro ara, en marzo, para.

Lugo.

O que en maio non merenda ós mortos
se encomenda.

Bene. "O maio e 'os maíos'". *Faro
de Vigo* 2/5/71.

O que en maio non merenda ós mortos
se encomenda.

Rubiós.

O que en maio se molla, en maio se
enxuga.

Bene. "O maio e 'os maíos'". *Faro
de Vigo* 2/5/71.

O que en maio se molla, en maio se
enxuga.¹²³⁷

¹²²⁹ O que deixa pasar o gato, comello o rato.

¹²³⁰ O que do seu fai alleo métese as brasas no
seo/mete unha brasa no seo.

¹²³¹ O que dos seus desespera dos alleos mal lle
veña.

¹²³² O que d'unha salva cen anos dura. (2)

¹²³³ O que é bo pro bazo e malo pro espinazo.

¹²³⁴ O que é bó pro fígado é malo pro bazo.

¹²³⁵ O qu'e burro, ¡vert'as papas!

¹²³⁶ O que en agosto e setembro non da cebada en
san Xuan non fai xornada.

D. V.
 O que en marzo non poda a súa viña,
 perde a vindima.
 Pontevedra.
 O que entra no baile ten que bailar.
 O que espera por calzado de difunto,
 anda sempre mal calzado.
 O que está andado non está por andar.
 O que está en casa allea, si ben está,
 ben estea.
 Chaira.
 O que fai ben ó común, non o fai a
 ningún.¹²³⁸
 O que fai un cesto fai un cento, si lle
 dan *mimbres e tempo.¹²³⁹
 O que fai un cesto fai un cento, si lle
 dan vergas e tempo.¹²⁴⁰
 O que fala do coitelo ten gana de pan.
 Ó que fillos non ten, os netos lle dan
 canseira.¹²⁴¹
 Ó que fillos non ten, sobriños lle dan
 canseira.¹²⁴²
 Boullosa, Xinzo.
 O que foi a Castilla perdeu a silla.
 O que foi e non é, é como si nunca fora.
¹²⁴³
 O que fóra vai casar leva chata ou vai
 buscar.¹²⁴⁴
 O que fóra vai casar ou vai *engañado
 ou vai *engañar.¹²⁴⁵
 O que garda a *lana non garda nada.
 O que garda sempre ten e o gardar
 sempre foi ben.
 O que gusta ó dente non se lle dá ó
 parente.¹²⁴⁶

¹²³⁷ O que en maio se molla en maio se enxuga.

¹²³⁸ O que fai ben ó común nono fai a ningún.

¹²³⁹ O que fai un cesto fai un cento si lle dan
 mimbres e tempo.

¹²⁴⁰ O que fai un cesto fai un cento si lle dan
 vergas e tempo.

¹²⁴¹ O que fillos non ten os netos lle dan canseira.

¹²⁴² O que fillos non ten, sobriños lle dan canseira.

¹²⁴³ O que foi e non é e como si nunca fora.

¹²⁴⁴ O que fora vai casar leva chata ou vai buscar.

¹²⁴⁵ O que fora vai casar ou vai enganado ou vai
 enganar.

O que ha de cegar, polos ollos ten que
 empezar.¹²⁴⁷
 O que *lexos vai casar leva chata ou vai
 buscar.
 O que lle doe o dente que lle busque
 escarvador.¹²⁴⁸
 O que lle has de dar ó rato, dállo ó gato.
¹²⁴⁹
 O que lle herdou os bés que lle rece ós
 pés.¹²⁵⁰
 Galdo.
 O que lonxe vai casar, tacha leva ou vai
 buscar.
 O que máis aperta, non é o que máis
 agarra.¹²⁵¹
 Gondulfes.
 O que máis chifla é capador.¹²⁵²
 O que malla no mes de agosto malla ó
 son do seu rostro.¹²⁵³
 O que malla no mes de agosto malla ó
 son do seu rostro.
 O que mata, colga.
 O que mata é o noxo.
 O que mata un abellón ten cen anos de
 perdón.
 O que mata unha abella ten sete anos de
 pena.
 O que mata unha lavandeira ten que ter
 a puntería lixeira.¹²⁵⁴
 O que me debe, que me pague; ó que lle
 debo, que me espere, que o deber é de
 homes e o pagar de cabaleiros.¹²⁵⁵

¹²⁴⁶ O que gusta ó dente non se lle dá o parente.

¹²⁴⁷ O que ha de cegar, polos ollos téñ que
 empezar.

¹²⁴⁸ O que lle doe o dente que lle busque
 escarvador.

¹²⁴⁹ O que lle has de dar ó rato dallo ó gato.

¹²⁵⁰ O que ll'herdou os bes que lle rece ós pes.

¹²⁵¹ O que mais aperta, non e o que mais agarra.

¹²⁵² O que mais chifla é capador.

¹²⁵³ O que malla no mes de agosto malla ó són do
 seu rostro.

¹²⁵⁴ O que mata a unha lavandeira ten que ter a
 puntería lixeira.

¹²⁵⁵ O que me debe que me pague; ó que lle debo
 que me espere, que o deber é de homes e o pagar
 de cabaleiros.

O que mente o *bolsillo o sente.
O que merca barato e minte, a bolsa llo
sinte.¹²⁵⁶
Vivero.
O que mete a mau no aceite, e si está
quente, mente.
O que moito corre non vai pra lonxe.
O que moito escolle nunca acerta.
O que moito quere agarrar pouco lle
dan a apreixar.
O que moito tapa, moito descubre.
O que na súa casa come morriña, na
allea quere carneiro e galiña.¹²⁵⁷
D. V.
O que na terra come, é señor.¹²⁵⁸
O que nace pra burro non chega a
cabalo.¹²⁵⁹
Castrelo del Valle.
O que nace pra novelo non chega a
touro.
O que nace torto, tarde ou nunca se
endereita.
O que naceu pra ochavo, non pode
chegar a cuarto.¹²⁶⁰
O que nada non afonda.
O que neste mundo fai mofa no outro
foza.
D. V.
O que nin rouba nin mente, non é boa
xente.¹²⁶¹
O que no agosto e setembro non dá
cebada, no san Xohán non fai
xornada.¹²⁶²
Refranes del Almanaque Agrícola
ZZ – 1969.
O que non aforra a leña, non aforra
cousa que teña.¹²⁶³

¹²⁵⁶ O que merca barato e minte a bolsa llo o sente.
¹²⁵⁷ O que na súa casa come morriña na allea
quere carneiro e galiña.
¹²⁵⁸ O que na terra come é señor.
¹²⁵⁹ O que nace pra burro non cheg'a cabalo.
¹²⁶⁰ O que naceu pra ochavo non pode chegar a
cuarto.
¹²⁶¹ O que nin rouba nin mente non é boa xente.
¹²⁶² O que no agosto e setembro non dá cebada, no
San Xohán non fai xornada.

Ó que non aforra auga nin leña, nada lle
chega.¹²⁶⁴
O que non aforra auga nin leña, non
aforra nada que teña.
O que non anda de pé, non come o que
quer.¹²⁶⁵
O que non arou non mallou.
O que non bota moza o catorce de
maio, non a bota en todo o ano.¹²⁶⁶
Xinzo de Limia.
O que non celebra o santo Cristo de
maio, non ten pan pra todo o ano.¹²⁶⁷
O que non chora non apaña.
O que non chora non mama.
O que non colle moza en maio, non a
colle en todo o ano.¹²⁶⁸
O que non corre, voa/brinca.¹²⁶⁹
Feces de Cima.
O que non cría, non pía.¹²⁷⁰
O que non é cego ve pola criba.
O que non é en santa Lucía é pró outro
día.¹²⁷¹
O que non é o día de santa Lucía é
pr'outro día.¹²⁷²
Castrelo del Valle
Ó que non está afeito ás bragas, as
costuras fanlle chagas.¹²⁷³
O que non estrene o día de Ramos, non
estrenará en todo o ano.¹²⁷⁴

¹²⁶³ O que non aforra a leña non aforra cousa que
teña.
¹²⁶⁴ O que non aforra auga nin leña, nada lle
chega.
¹²⁶⁵ O que non anda de pe non come o que quer.
¹²⁶⁶ O que non bota moza o catorce de maio non a
bota en todo o ano.
¹²⁶⁷ O que non celebra o Santo Cristo de maio non
ten pan pra todo o ano.
¹²⁶⁸ O que non colle moza en maio non a colle en
todo o ano.
¹²⁶⁹ O que non corre voa/brinca.
¹²⁷⁰ O que non cría non pía.
¹²⁷¹ O que non é en Santa Lucía é pro outro día.
¹²⁷² O que non e o día de Santa Lucía e pr'outro
día.
¹²⁷³ O que non está afeito as bragas as costuras
fanlle chagas.

O que non estrene o domingo de Ramos, non estrenará en todo o ano.
¹²⁷⁵

Terroso.

O que non fai as cousas dunha vez, fainas de dous ou tres.
¹²⁷⁶

Verín.

O que non fai as cousas dunha vez, fainas en dúas ou tres.
¹²⁷⁷

O que non foi a Lisboa non viu cousa boa.

O que non fuma nin bebe viño o demo io leva por outro camiño.
¹²⁷⁸ (2)

O que non fuma nin bebe viño, o demo io leva por outro camiño.
¹²⁷⁹

O que non garda non ten.

O que non leva a mala viciña, escolouno unha galiña.
¹²⁸⁰

O que non mantén un *truhán, é un can.
¹²⁸¹

O que non mata, engorda.
¹²⁸²

O que non mira adiante, atrás se queda.

O que non nace non morre.

O que non nace pra ochavo non poder chegar a cuarto.

O que non pode, cos dentes acode.
¹²⁸³

Vivero.

O que non pode, cos dentes acode.
¹²⁸⁴

O gaiteiro de Lugo, 1969.

¹²⁷⁴ O que non estrene o día de Ramos non estrenara en todo o ano.

¹²⁷⁵ O que non estrene o domingo de Ramos non estrenará en todo o ano.

¹²⁷⁶ O que non fai as cousas d'unha vez, fainas de dous ou tres.

¹²⁷⁷ O que non fai as cousas dunha vez fainas en dúas ou tres.

¹²⁷⁸ O que non fuma nin bebe viño o demo llo leva por outro camiño. (2)

¹²⁷⁹ O que non fuma nin bebe viño o demo ll'o leva por outro camiño.

¹²⁸⁰ O que non lev'a mala viciña escolouno unha galiña.

¹²⁸¹ O que non mantén un truhán é un can.

¹²⁸² O que non mata engorda.

¹²⁸³ O que non pode cos dentes acode.

¹²⁸⁴ O que non pode cos dentes acode.

O que non queira peras, que non vaia a elas.
¹²⁸⁵

O que non remenda, sempre está na tenda. (2)

O que non rouban os ladrós aparece nos rincós.

O que non sabe é parente do que non ve.

Mosejos.

O que non sae, nin leva nin trae.

Mosexos.

O que non sai non leva nin trai.

Gondulfes.

O que non se atreveu nunca en boa cama durmeu.
¹²⁸⁶

O que non se fai o día da voda, non se fai na vida toda.
¹²⁸⁷

O que non se pon farto a comer, menos se pon a lamber.
¹²⁸⁸

O que non sinte a palabra non sinte a pancada.

D. V.

O que non ten bois, antes ou despois.

O que non ten casa nin viña, en calquer parte se aveciña.

Pontevedra.

O que non ten fariña escusa peneira.
¹²⁸⁹

Ó que non ten, media cazola lle basta.
¹²⁹⁰

Vivero.

O que non ten qué facer os seus nabos sacha.
¹²⁹¹

O que non ten senón unha sortella, non sabe en qué dedo a poña.
¹²⁹²

¹²⁸⁵ O que non queira peras que non vaia a elas.

¹²⁸⁶ O que non s'atreveu nunca en boa cama durmeu.

¹²⁸⁷ O que non se fai o día da boda non se fai na vida toda.

¹²⁸⁸ O que non se pon farto a comer menos se pon a lamber.

¹²⁸⁹ O que non ten fariña excusa peneira.

¹²⁹⁰ O que non ten, media cazola lle basta.

¹²⁹¹ O que non tén que facer os seus nabos sacha.

¹²⁹² O que non ten senón unha sortella non sabe en que dedo a poña.

D. V.

O que non ten sorte na cama rompe as pernas.

O que non traballuca non manxuca.

O que non vai á maza vai á espadela.

O que non vai ca mola vai ca gola.

Si la dentadura no mastica lo hará la garganta.

O que non vai de *muela vai de *huela.

Lo que no va de una forma va de otra.

O que non vai en pallas vai en allas.

O que o día de san Silvestre á Serra do Larouco vai, nun ano vai e noutro vén.
¹²⁹³

O que o pai fai, o fillo o desfai.
¹²⁹⁴

O que ofrece e non dá ten o demo na soá.
¹²⁹⁵

Ó que os cochos lle faltan *hasta as silveiras lle roncan.
¹²⁹⁶

Lugo.

O que ós vinte non é home, ós trinta non ten forza, ós corenta non é rico e ós cincuenta non casou, este páxaro voou.
¹²⁹⁷

D. V.

O que ós vinte non *se casa, ós trinta non fai casa e ós coarenta non é rico, jarre borrico!
¹²⁹⁸

O que outro suda pouco dura.

O que paga Xan e debe Andrés ten que pagar outra vez.

O que paga criados e non os vai ver, venda o que ten pra os manter.
¹²⁹⁹

¹²⁹³ O que o día de San Silvestre á Serra do Larouco vai, nun ano vai e noutro ven.

¹²⁹⁴ O que o pai fai o fillo o desfai.

¹²⁹⁵ O que ofrece e non da ten o demo na soá.

¹²⁹⁶ O qu'os cochos lle faltan hast'as silveiras lle roncan.

¹²⁹⁷ O que os vinte non é home, os trinta non ten forza, os corenta non é rico e os cincuenta non casou este páxaro voou.

¹²⁹⁸ O que os vinte non se casa, os trinta non fai casa e os coarenta non é rico, jarre borrico!

¹²⁹⁹ O que paga criados e nonos vai ver, venda o que ten pra os manter.

O que paga e mente a bolsa io sente.
¹³⁰⁰

O que pasou a Marola pasou a mar toda.

O que perde o burro e atopa a albarda xa non sofre perda tanta.

D. V.

O que perde un boi e encontra un corvo non perdeu todo.

O que perde unha boa non sabe o que gana. ¿Que fará o que perde unha mala?
¹³⁰¹

O que pesca a caña come máis que gaña.

O que pexegos ha de roubar, en marzo ios ten que alertar.
¹³⁰²

Lugo.

O que planta un souto planta pra outro.

O que poda en marzo, vendima no regazo.

D. V.

O que poda no xaneiro, vendimará no sombreiro.

O que pon o cu ó concello, unhos dicen que é branco e outros que é negro.
¹³⁰³

Ó que pon seu xugo a concello unhos lle dirán que é branco e outros lle dirán que é negro.
¹³⁰⁴

O que porco nace porco morre.
¹³⁰⁵

Ó que porcos lle faltan, touzas lle roncan.
¹³⁰⁶

los dedos se le figuran huéspedes.

Ó que porcos lle faltan touzos lle roncan.
¹³⁰⁷

Que todo se le figura puerco.

¹³⁰⁰ O que paga e mente a bolsa i-o sente.

¹³⁰¹ O que perde unha boa non sabe o que gana. Qué fará o que perde unha mala?

¹³⁰² O que pexegos ha de roubar en marzo y-os ten que alertar.

¹³⁰³ O que pon o cu ó concello, unhos dicen que é branco e outros que é negro.

¹³⁰⁴ O que pon seu xugo a concello unhos lle dirán que é branco e outros lle dirán que é negro.

¹³⁰⁵ O que porco nace, porco morre.

¹³⁰⁶ Ó que porcos lle faltan touzas lle roncan.

¹³⁰⁷ Ó que porcos lle faltan touzos lle roncan.

O que primeiro vén primeiro mantén.
¹³⁰⁸

O que queira a súa conducta queda non toque na allea.
¹³⁰⁹

O que queira allo fino que o semente no san Martiño.
¹³¹⁰

O que queira bo allal bóteio en Natal.
¹³¹¹

Berrande.

O que queira bo allal fágaio no mes de Natal.
¹³¹²

O que queira bo alleiro fágaio no mes de xaneiro.
¹³¹³

O que queira bo allño seménteio no san Martiño.
¹³¹⁴

O que queira bo entrecosto fágaio no mes de agosto.
¹³¹⁵

O que queira bon allal, que o sembre no Natal; o que queira bon alleiro, que o sembre no mes de xaneiro.
¹³¹⁶

Allal=gromo de arriba,
alleiro=abaixo na raíz máis fonda.
Mezquita.

O que queira burra sin chata que ande a pata.

O que queira comer morriña coma carneiro en xaneiro e en maio galiña.
¹³¹⁷

Morriña: carroña. D. V.

¹³⁰⁸ O que primeiro ven, primeiro manten.

¹³⁰⁹ O que queira a súa conducta queda non toque na allea.

¹³¹⁰ O que queira allo fino que o semente no San Martiño.

¹³¹¹ O que queira bo allal bótey-o en natal.

¹³¹² O que queira bo allal fágallo no mes de Natal.

¹³¹³ O que queira bó alleiro fágallo no mes de Xaneiro.

¹³¹⁴ O que queira bó allño seméntello no San Martiño.

¹³¹⁵ O que queira bó entrecosto fágallo no mes de agosto.

¹³¹⁶ O que queira bon allal, que o sembre no Natal, o que queira bon alleiro que o sembre no mes de xaneiro.

¹³¹⁷ O que queira comer morriña coma carneiro en xaneiro y-en maio galiña.

O que queira comer patacas no san Xuán, bóteias cando o pan.
¹³¹⁸

D. V.

O que queira conseguir un bo soto, que plante ó cair a folla do outro.
¹³¹⁹

O que queira empobrecer, teña traballadores e non os vaia *a ver.
¹³²⁰

O que queira levar boa vida no mes de maio que chegue a súa burriña ó contrario.
¹³²¹

O que queira manter becerros mamotes que os manteña a conta dos sacerdotes.

O que queira peixes que molle o cu.
¹³²²

O que queira ser honrado, sexa morto ou embarcado.
¹³²³

O que queira ser probe sin sentir, meta criados e bótese a *dormir.
¹³²⁴

O que queira ser rico, ou ten que herdalo ou aforralo do bico.
¹³²⁵

O que queira ter bo allal, que o semente en Nadal.
¹³²⁶

O que queira ter bo alleiro seménteio en xaneiro.
¹³²⁷

O que queira tomar *venganza do seu veciño, póñalle a vida en diñeiro i en pan cocido.
¹³²⁸

¹³¹⁸ O que queira comer patacas no san Xuan, bótellas cando o pan.

¹³¹⁹ O que queira conseguir un bó soto que plante ó cair a folla do outro.

¹³²⁰ O que queira empobrecer teña traballadores e non-os vaya a ver.

¹³²¹ O que queira levar boa vida no mes de Maio que chegue a súa burriña ó contrario.

¹³²² O que queira peixes que molle o cú.

¹³²³ O que queira ser honrado sexa morto ou embarcado.

¹³²⁴ O que queira ser probe sin sentir meta criados e bótese a dormir.

¹³²⁵ O que queira ser rico ou téñ que herdalo ou aforralo do bico.

¹³²⁶ - Por qué quedache allo ruin?, -porque non me botaches en S. Martin y sin embargo otro refrán O que queira ter bó allal que o semente en Nadal.

¹³²⁷ O que queira téñ bó alleiro seméntello en Xaneiro.

¹³²⁸ O que queira tomar venganza do seu veciño poñall'a vida en diñeiro y-en pan cocido.

O que queira troitas que se molle as bragas.

O que queira troitas que se molle o cu.
¹³²⁹

O que quere a Beltrán quere a seu can.

O que quere comer do que ten, ten que andar de pé.
¹³³⁰

O que rapa antes de san Isidro rapa a mai e rapa o fillo.
¹³³¹

O que regala ben, vende, si o que o recibe entende.

O que rouba a un ladrón ten cen anos de perdón.

En Armenia: "Un ladrón ha robado a otro ladrón y Dios ríe en lo alto" (Julio C. Acerete: "Proverbios, adagios y refranes del mundo entero" Barcelona, 1971, p. 72).

O que sabe pouco rezar, a escape acaba.
¹³³²

O que se aprende ca baba, sábese ca barba.
¹³³³

O que se ergue cedo, ve o seu e mailo alleo.
¹³³⁴

O que se ha de dar ó rato, dáselle ó gato.
¹³³⁵

O que se *hereda non se compra.

O que se pica allos come.

Vivero.

O que se pon debaixo da folla, dúas veces se molla.
¹³³⁶

O que se pon ó cabo do fuso, ou é burro ou non ten uso.
¹³³⁷

Lugo.

¹³²⁹ O que queira troitas que se molle o cú.

¹³³⁰ O que quere comer do que ten, ten que andar de pe.

¹³³¹ O que rapa antes de San Isidro rapa a mai e rapa o fillo.

¹³³² O que sabe pouco rezar a escape acaba.

¹³³³ O que se aprende ca baba sábese ca barba.

¹³³⁴ O que se ergue cedo vé o seu e mailo alleo.

¹³³⁵ O que se ha de dar ó rato dáselle ó gato.

¹³³⁶ O que se pon debaixo da folla duas veces se molla.

¹³³⁷ O que se pon ó cabo do fuso ou e burro ou non ten uso.

O que se queira ver probe, queime leña verde e coma pan mole.
¹³³⁸

Vivero.

O que se tapa en casa non se casa.

O que se viste de alleo, na *calle o espen.
¹³³⁹

O que sea moda que se poña na miña señora.

O que sementa antes de santa Catalina, moita palla e pouca fariña.
¹³⁴⁰

Lugo.

O que serra darriba, bótalle a moaña ó que está debaixo.
¹³⁴¹

O que *silba ten a cabeza desocupada.

Ó que serve a señores, nunca lle faltan dolores.
¹³⁴²

Vivero.

O que serve ó común non serve a ningún.

Ó que suspira, mal lle vai, si de bulra non o fai.
¹³⁴³

O que ten ansia non dorme.

O que ten avea non pasa sin cea.

D. V.

O que ten bo viño, non lle faltan amigos.
¹³⁴⁴

O mintireiro verdadeiro, 1969.

O que ten boca ¿por que dice 'sopra'?
¹³⁴⁵

Vivero.

O que ten burro e anda a pé, máis burro el é.
¹³⁴⁶

O que ten burro e muller, monta e f... cando quer.
¹³⁴⁷

¹³³⁸ O que se queira ver probe queime leña verde e coma pan mole.

¹³³⁹ O que se viste de alleo na calle o espen.

¹³⁴⁰ O que sementa antes de Santa Catalina moita palla e pouca fariña.

¹³⁴¹ O que serra darriba bótalle a moaña ó que está debaixo.

¹³⁴² O que serve a señores nunca lle faltan dolores.

¹³⁴³ O que suspira mal lle vai si de bulra nono fai.

¹³⁴⁴ O que ten bo viño non lle faltan amigos.

¹³⁴⁵ O que ten boca ¿porque dice sopra?

¹³⁴⁶ O que ten burro e anda a pé mais burro él é.

¹³⁴⁷ O que ten burro e muller monta e f... cando quer.

O que ten cabras e fillos non pode estar
a ben cos veciños.

Vivero.

O que ten cu, ten medo. ¹³⁴⁸

O que ten fame de pan sempre fala no
coitelo.

O que ten fillos, non rebenta de cheo.
¹³⁴⁹

O que ten fillos, ten dotes; só é a danza
que nunca lle faltan cirotos. ¹³⁵⁰

O que ten ganas de porco touzas lle
roucan.

O que ten lingoa vai a Roma.

O que ten mala cara non pode ter bos
feitos.

Gondulfes.

O que ten mala sorte, cae de costas e
rompe o cu. ¹³⁵¹

O que ten mala sorte, na cama creba as
pernas. ¹³⁵²

Vivero.

O que ten moitas mulleres nunca
*enviuda.

D. V.

O que ten o escribán do seu xeito, ó
torto vírao/vólveo dereito. ¹³⁵³

Eladio Rodríguez, Diccionario... II p
253.

O que ten ovellas, ten pelexas.

O que ten quen o chore, tódolos días
morre. ¹³⁵⁴

Vivero.

O que ten rabo de estopa sempre pensan
que llo queiman. ¹³⁵⁵

¹³⁴⁸ O que ten cu ten medo.

¹³⁴⁹ O que ten fillos non reventa de cheo.

¹³⁵⁰ O que ten fillos ten dotes só é a danza que
nunca lle faltan cirotos.

¹³⁵¹ O que ten mala sorte cae de costas e rompe o
cú.

¹³⁵² O que ten mala sorte, na cama creb'as pernas.

¹³⁵³ O que ten ao escriban do seu xeito, ó torto
vírao/vólveo dereito.

¹³⁵⁴ O que ten quen-o chore todol-os dias morre.

¹³⁵⁵ O que ten rabo d'estopa sempre pensan que llo
queiman.

O que ten tenda, que a atenda, e si non,
que a venda. ¹³⁵⁶

O que ten un, ten un; o que ten dous,
ten un; o que ten tres, non ten
ningún. ¹³⁵⁷

O que ten unha boa muller e a perde
non sabe o que gana.

O que ten uvas e non ten lagar, cada
ano o seu pesar.

O que ten vergonza, non almorza; o que
non a ten, almorza ben. ¹³⁵⁸

O que ten vicio, si non o fai na porta,
faino no quicio. ¹³⁵⁹

O que tira a fariña aproveita a cinsa.

O que todo quere todo perde.

O que torto nace, tarde ou nunca se
endereita.

O que torto nace, tarde ou nunca se
endereita. ¹³⁶⁰

Gondulfes.

O que trompeza e non cai adianta a
mitai. ¹³⁶¹

O que tropeza e non cai máis adiante un
paso vai. ¹³⁶²

Lugo.

O que un non quer outro apetece.

O que unda ó río mora, unha veces ri e
outras chora. ¹³⁶³

O que vai á festa, rompe a testa e gasta
o que ten, mala festa lle vén. ¹³⁶⁴

O que vai a pedir non vai a fuxir.

A pedir algo hay que ir con calma.

¹³⁵⁶ O que tén tenda que a atenda e sinon que a
venda.

¹³⁵⁷ O que ten un, ten un; o que ten dous, ten un, o
que ten tres non ten ningún.

¹³⁵⁸ O que tén vergonza non almorza; o que nona
tén, almorza ben.

¹³⁵⁹ O que ten vicio si nono fai na porta faino no
quicio.

¹³⁶⁰ O que torto nace, tarde ou nunca s'endereita.

¹³⁶¹ O que trompeza e non cai adiant'a mitai.

¹³⁶² O que trompeza e non cai mais adiante un
paso vai.

¹³⁶³ O que unda ó río mora, unha veces rí e outras
chora.

¹³⁶⁴ O que vai á festa, rompe a testa e gasta o que
ten mala festa lle ven.

O que vai á voda leve o que coma.¹³⁶⁵
O que vai ó san Silvestre a Larouco, si
non volve naquel día, vai nun ano e
volve noutro.¹³⁶⁶
Larouco.
O que vai ó toxal sin espiñas non sai.¹³⁶⁷
Lugo.
O que ve Ancares, ve tódolos
lugares.¹³⁶⁸
O que vende, vende pra sempre.
Feces de Cima.
O que veña atraís ¡que arree!¹³⁶⁹
O que vive ó lado do río, máis veces
chora que ri.¹³⁷⁰
O que vive sin conta, morre sin honra.¹³⁷¹
O que xoga ben no mar, xoga ben na
terra.
O rabo de febreiro e a cabeza de marzo,
¡manda castaño!¹³⁷²
Tiempo malo. Aunque así oído a
una mujer ¿será manda carallo?
Marín.
Ó raposo dormite non lle canta a
galiña no dente.¹³⁷³
Lugo.
O rico que queira empobrecer, que cebe
porcos pra vender.¹³⁷⁴
O río do Mandeu cada ano leva o seu.
Betanzos.
O río leva e deixa.¹³⁷⁵

¹³⁶⁵ O que vai á boda leve o que coma.

¹³⁶⁶ O que vai ó S. Silvestre a Larouco, si non
volve naquel día, vai nun ano e volve noutro.

¹³⁶⁷ O que vai o toxal sin espiñas non sai.

¹³⁶⁸ O que ve Ancares ve todol-os lugares.

¹³⁶⁹ O que veña atraís ¡que arree!

¹³⁷⁰ O que vive ó lado do río máis veces chora que
rí.

¹³⁷¹ O que vive sin conta morre sin honra.

¹³⁷² O rabo de febreiro e a cabeza de marzo,
manda castaño.

¹³⁷³ Ó raposo dormite non lle cant'a galiña no
dente.

¹³⁷⁴ O rico que queira empobrecer que cebe
porcos pra vender.

¹³⁷⁵ O río leva e deixa.

O roubado non loce.
O sábado á noite, María, dáme a roca; o
domingo á mañá dáme a la.¹³⁷⁶
O san Antón varre as néboas ó rincón.¹³⁷⁷
O *sastre de Caldeliñas.¹³⁷⁸
Vease el porqué de los dichos,
323,4.
O *sastre de Caldeliñas traballa de
balde e pon as liñas.¹³⁷⁹
Comentarios de Clemencín al
Quijote, 1427 y 1428.
Ó seu tempo veñen as uvas i as mazás
maduras.¹³⁸⁰
O sogro e o porco soio son bos despois
de mortos.¹³⁸¹
O sol de marzo queima a dama no pazo.¹³⁸²
O sol de marzo queima a dona no pazo.¹³⁸³
Ourense.
O sol dá na cama en abril; deixa,
labrego, de dormir.¹³⁸⁴
O sol na aira e a auga no lameiro.
O sol na eira e a auga na leira.
O taberneiro, cando vende a bota, ou
sabe a pez ou está rota.¹³⁸⁵
O temperao, ou palla ou grao.¹³⁸⁶
O tempo circado nin é bo nin é malo.¹³⁸⁷

¹³⁷⁶ O sábado á noite María dame a roca; o
domingo á mañá dame a lá.

¹³⁷⁷ O San Antón barre as néboas ó rincón.

¹³⁷⁸ O sastre de Caldeliñas

¹³⁷⁹ O sastre de Caldeliñas, traballa de balde e pon
as liñas.

¹³⁸⁰ Ó seu tempo veñen as uvas y-as mazás
maduras.

¹³⁸¹ O sogro e o porco soio son bós despois de
mortos.

¹³⁸² O sol de marzo queim'a dama no pazo.

¹³⁸³ O sol de marzo queima á dona no pazo.

¹³⁸⁴ O sol da na cama en abril; deixa labrego de
dormir.

¹³⁸⁵ O taberneiro cando vende a bota ou sabe a pez
ou está rota.

¹³⁸⁶ O temperao ou palla ou grao.

O tempo dáio Díos de balde.¹³⁸⁸
 O tempo fai culleres.
 O tempo leva o que é seu.
 O tempo é ouro e quen o perde é un tolo/é un louco.
 O tolo, polo pau é cordo.¹³⁸⁹
 Lugo.
 O touro, o galo, a troita e o barbo, no mes de maio.¹³⁹⁰
 Bene. “O maio e ‘os maios’”. *Faro de Vigo* 2/5/71.
 O touro, o galo, a troita e o barbo, no mes de maio.
 Refranes (del calendario “*O mintireiro verdadeiro*” 1968).
 O traballo de menino é pouco e o que o perde é un louco.
 O traballo dos nenos é pouquiño, mais quen o perde é un toliño.¹³⁹¹
 O traballo dos rapaces é pouco e quen o perde, un louco.¹³⁹²
 O traballo dun neno é pouco; mais quen o perde é un louco.¹³⁹³
 O traballo non mata pero amata.
 D. V.
 O traballo é sagrado, non o toques.¹³⁹⁴
 O trece de san Xuán, san Antonio Paduán; o 17 de xaneiro, san Antón Verdadeiro.¹³⁹⁵
 Viana.
 O tres de maio queima o sol como o borrallo.¹³⁹⁶

¹³⁸⁷ O tempo circado (con arco iris) nin é bó nin é malo.

¹³⁸⁸ O tempo dallo Díos de balde.

¹³⁸⁹ O tolo, pol-o pau (palo) e cordo.

¹³⁹⁰ O touro, o galo, a troita e o barbo no mes de maio.

¹³⁹¹ O traballo dos nenos é pouquiño mais queno perde é un toliño.

¹³⁹² O traballo dos rapaces e pouco e quen-o perde, un louco.

¹³⁹³ O traballo dun neno é pouco mais quen o perde é un louco.

¹³⁹⁴ O traballo é sagrado, nono toques.

¹³⁹⁵ O trece de San Xuan San Antonio Paduan O 17 de xaneiro San Antón Verdadeiro.

¹³⁹⁶ O tres de Maio queima o sol como o borrallo.

O *truhán non come pan.

O tío "Dar" inda non naceu.¹³⁹⁷

O vagar fai culleres. (2)

O val é mole; quen ten, come.¹³⁹⁸

Lugo.

O vello e o forno pola boca se quantan.

O viño alegre o ollo e quenta o corpo.

O mintireiro verdadeiro, 1969.

O viño *blanco e a muller ó primeiro mercader.¹³⁹⁹

O viño branco e a muller ao primeiro mercader.

O viño chispeiro non necesita pregoeiro.

O viño das cepas vellas quenta as orellas.

O mintireiro verdadeiro, 1969.

O viño de abril non vai ó funil.

O viño do Avia, ten forza, espírito e labia.

O viño do Ribeiro fai andar ó mozo lixeiro.

Ribadavia.

O viño do Ribeiro ten sona de paroleiro.

Ribeiro.

O viño é *a sangue dos vellos.¹⁴⁰⁰

D. V.

O viño fai do vello mociño.

O viño fai rir, fai *dormir e fai *os cores á cara saír.¹⁴⁰¹

O viño lava os dentes, alegre os ollos e sana o ventre.

O viño que é chispeiro non percisa pregoeiro.¹⁴⁰²

O mintireiro verdadeiro, 1969.

O viño ten tres propiedades: facer dormir, facer rir e *ós cores saír.¹⁴⁰³

¹³⁹⁷ O tío "Dar" inda non naceu.

¹³⁹⁸ O val e mole, quen ten, come.

¹³⁹⁹ O viño blanco e a muller o primeir mercader.

¹⁴⁰⁰ O viño e a sangue dos vellos.

¹⁴⁰¹ O viño fai rir, fai dormir e fai os coores á cara saír.

¹⁴⁰² O viño que é chispeiro non percisa pregoeiro.

¹⁴⁰³ O viño ten tres propiedades: facer dormir, facer rir e ós córes saír.

O viño tinto quer estar apretado e o
branco folgado.

Pontevedra.

Ó vir o xaneiro recóllete, telleiro.¹⁴⁰⁴

O vivir ben costa barato.¹⁴⁰⁵

O vrau de san Martiño, ou grande ou
pequeniño.¹⁴⁰⁶

O xastre de Caldeliñas cose de balde e
pon as liñas.

O xastre de Caldeliñas traballa de balde
e pon as liñas.

O xastre de Espinarcán en canto de
apranchar, inda asenta as costuras cos
dentes.¹⁴⁰⁷

O xastre nin é home nin é muller.

Ó xuez hai que lle pagar cos pés.¹⁴⁰⁸

O zapato cuspilo, o carro batelo i o unto
comelo.¹⁴⁰⁹

Viana.

Olla, comer troitas e cas bragas
enxoiatas.

Olo de barbeiro, metro de carpinteiro.

Olo de *sastre e compás de carpinteiro.

Onde a pita ten os ovos, ten os ollos.
¹⁴¹⁰

Onde cabe un carro cargado ben cabe
un home ó seu cabo.¹⁴¹¹

D. V.

Onde cabe un carro cargado ben cabe
un home ó seu cabo.¹⁴¹²

D. Valladares.

Onde comen dez, come ti tamén.

Onde está o mal, está o tal.¹⁴¹³

¹⁴⁰⁴ Ó vir o xaneiro, recóllete telleiro.

¹⁴⁰⁵ O vivir ben costa barato.

¹⁴⁰⁶ O brau de San Martiño ou grande ou
pequeniño.

¹⁴⁰⁷ O xastre de Espinarcán en canto d'apranchar,
inda asenta as costuras cos dentes.

¹⁴⁰⁸ O xuez hai que lle pagar cos pés.

¹⁴⁰⁹ O zapato cuspilo, o carro batelo i-o unto
comelo.

¹⁴¹⁰ Onde a pita ten os ovos ten os ollos.

¹⁴¹¹ Onde cabe un carro cargado ben cabe un
home o seu cabo.

¹⁴¹² Onde cabe un carro cargado ben cabe un
home o seu cabo.

¹⁴¹³ Onde está o mal está o tal.

Donde está la enfermedad está el
remedio.

Onde hai cabras ten que haber cabritos.

Onde hai cartas, calan barbas.¹⁴¹⁴

Onde hai cepos logo se fan estelas.

Donde hay madera luego se hacen
astillas.

Onde hai coroa ferve a ola.

Lugo.

Onde hai cura ou albarda, hai sempre
hora millorada.¹⁴¹⁵

Onde hai frores, hai froitos.¹⁴¹⁶

Onde hai galo non canta a galiña.

Onde hai patrón non manda mariñeiro.

Onde hai paus inda se fan rachas.

Onde hai *potros, *yeguas nacen.

Onde hai touciños hai tornos.

Lugo.

Onde hai xente, pode vivir xente.

Mosexos.

Onde has de ir, non has de mentir.¹⁴¹⁷

Onde houbo lume, cinsa queda.¹⁴¹⁸

¿Ónde irás, boi, que non ares?¹⁴¹⁹

Onde non hai amor, pon amor e
*tendrás amor.¹⁴²⁰

Onde non hai burro non se pode botar
carga.¹⁴²¹

Gondulfes.

Onde non hai fariña sin relón todos
falan sin razón.¹⁴²²

Onde non hai fariña todo é riña.

Onde non hai touzas, mal poden vivir
os lobos.¹⁴²³

Onde non se perde algo, todo é miseria.
¹⁴²⁴

¹⁴¹⁴ Onde hay cartas calan barbas.

¹⁴¹⁵ Onde hai cura ou albarda hay sempre hora
millorada.

¹⁴¹⁶ Onde hai frores hai froitos.

¹⁴¹⁷ Onde has de ir non has de mentir.

¹⁴¹⁸ Onde houbo lume cinsa queda.

¹⁴¹⁹ ¿Ónde irás boi que non ares.

¹⁴²⁰ Onde non hai amor pon amor e tendrás amor.

¹⁴²¹ Onde non hay burro non se pode botar carga.

¹⁴²² Onde non hai fariña sin relón (=salvado)
todos falan sin razón.

¹⁴²³ Onde non hai touzas mal poden vivir os lobos.

¹⁴²⁴ Onde non se perde algo todo é miseria.

D. V.
 Onde non te chamen non te metas.
 Onde non vexas corpo non botes carga.
 Vivero.
 Onde ornea un burro nunca faltou un peso duro.
 Onde perdo a capa perdo o saio.
 Onde queira faise feira.
 Onde se quita e non se pon acábase o montón.
 Onde se quita e non se pon, logo se lle ve o fondón.¹⁴²⁵
 Onde se rompen tantas olas non me gusta buscar auga.
 Fontes.
 Onde se saca e non se pon, logo se acaba o montón.¹⁴²⁶
 Onde sean cen, vamos nós tamén.¹⁴²⁷
 Onde un pensa que hai touciños inda non hai tornos pra colgalos.¹⁴²⁸
 Lugo.
 Onde van cen, vai tu tamén.¹⁴²⁹
 ¿Onde vas, boi, que non ares?¹⁴³⁰
 Explicación al mismo refrán de Santillana en C. de Lucas: "Retablo de tradiciones..." 281. Id de otros análogos.
 Onde vello non vai, carro non sai.¹⁴³¹
 Lugo.
 Onde vexas corpo, bota carga e onde vexas orellas, dá cebada.¹⁴³²
 Onde vexas néboa no mes de xaneiro fai o teu fillo heredeiro.
 Onde vires bulla, *escápate, si non queres ser testigo nin parte.
 D. V.

¹⁴²⁵ Onde se quita e non se pon logo se lle ve o fondón.

¹⁴²⁶ Onde se saca e non se pon logo se acaba o montón.

¹⁴²⁷ Onde sean cen vamos nos tamén.

¹⁴²⁸ Onde un pensa qu'hai touciños inda non hai tornos pra colgalos.

¹⁴²⁹ Onde van cen vai tú tamén.

¹⁴³⁰ Onde vas boi que non ares.

¹⁴³¹ Onde vello non vai carro non sai.

¹⁴³² Onde vexas corpo bota carga e onde vexas orellas dá cebada.

Onde viven cen, vive ti tamén.¹⁴³³
O Gaiteiro de Lugo, ano 1966.
 Onde viven cen, vive tu tamén.¹⁴³⁴
 Rubiós.
 Onde vivires fai como vires.
 Vivero.
 Os aires de abril fan meter o porco no cubil.
 Os amigos cóncense nas ocasións.
 Verín.
 Os bicos non fan fillos pero tocan as vísporas.¹⁴³⁵
 Os cartos cóllense unha vez e antes cóntanse tres.
 Vivero.
 Os cartos dos pobres e os collós dos cas sempren se andan vendo.
 Ós cinco faime circo que aos seis eu me terei.¹⁴³⁶
 Ós cinco ponme circo, que ós seis eu me terei.¹⁴³⁷
 Os criados o que queren é ver o ano acabado i o amo amolado.¹⁴³⁸
 Os da Coruña, cartos na uña.
 Os da Esculqueira, avogados de lareira.¹⁴³⁹
 Mezquita.
 Os de Allariz, a cara llo diz.¹⁴⁴⁰
 Os de Betán venden o pote e matan o can.¹⁴⁴¹
 Todos hacen alusión a tacañeira, proceden de Baños de Molgas a donde pertenecen dichos pueblos. Inf. D. Higinio Fernández Novoa, parroco de Villamayor.
 Os de Cádavos, unha xarriña dun trago.¹⁴⁴²

¹⁴³³ Onde viven cen, vive tí tamén.

¹⁴³⁴ Onde viven cen, vive tu tamén.

¹⁴³⁵ Os bicos non fan fillos pero tocan as visporas.

¹⁴³⁶ Os cinco faime circo que aos seis eu me terei.

¹⁴³⁷ Os cinco ponme circo que os seis eu me terei.

¹⁴³⁸ Os criados o que queren e ver o ano acabado i-o amo amolado.

¹⁴³⁹ Os da Esculqueira, abogados de lareira.

¹⁴⁴⁰ Os de Allariz a cara llo diz.

¹⁴⁴¹ Os de Betan venden o pote e matan o can.

Mezquita.
Os de Cardoeiro comen o burro tras do
outeiro.
Os de Castromil apinchan o barril.
Mezquita. Les gusta el vino.
Os de Laroá, todo o que dicen á noite
nada fan á mañá.¹⁴⁴³
Os de Marzás venden os bois e aran cos
cas.¹⁴⁴⁴
Todos hacen alusión a tacañeira,
proceden de Baños de Molgas a
donde pertenecen dichos pueblos.
Inf. D. Higinio Fernández Novoa,
parroco de Villamayor.
Os de Mourazos comen carrazos.
Os de Nogueira de Abaixo tapan u pote
co refaixo. Os de Nogueira de Arriba
tápano coa barriga.¹⁴⁴⁵
Todos hacen alusión a tacañeira,
proceden de Baños de Molgas a
donde pertenecen dichos pueblos.
Inf. D. Higinio Fernández Novoa,
parroco de Villamayor.
Os de Tamaguelos matan os bois e aran
cos cadelos.
Os de Viveiro, moito fandango e pouco
diñeiro.¹⁴⁴⁶
Vivero.
Os do Pazo comen no cazo, ós do
Cancelón ráscale un collón, e os da
Donia cheiran a colonia.
Velle.
Os *enemigos do home son tres: sogra,
cuñada e muller.
Os enxames de abril, gárdaios pra ti, os
de Maio a quen chos pida, dállos e os
de san Xoán bótallos ó can.¹⁴⁴⁷

¹⁴⁴² Os de Cádavos unha xarriña dun trago.

¹⁴⁴³ Os de Laroá todo o que dicen á noite nada fan á mañá.

¹⁴⁴⁴ Os de Marzás venden os bois e aran cos cás.

¹⁴⁴⁵ Os de Nogueira de Abaixo tapan u pote co refaixo. Os de Nogueira de Arriba, tápano coa barriga.

¹⁴⁴⁶ Os de Viveiro moito fandango e pouco diñeiro.

Os erros do avogado os cartos os saca;
os do médico, a terra os tapa.¹⁴⁴⁸
Os fillos da miña filla, fillos do
corazón; os fillos do meu fillo, serán
fillos ou non.¹⁴⁴⁹
Os fillos das miñas fillas, fillos da miña
filla son; os fillos do meu fillo, serán
fillos ou non.
Os fillos das miñas fillas netos meus
son; os fillos dos meus fillos ou o
serán ou non.
Os fillos das miñas fillas, netos meus
son; os fillos dos meus fillos ou o
serán ou non. **(3)**
Os homes mexan nas paredes.
Se defienden solos.
Os irmaus cando *se casan son parentes
*lexanos.¹⁴⁵⁰
Os machadazos nas alturas parecen
molduras.
Os meses perderán a auga, pero o ano
non a perde.¹⁴⁵¹
Chover ten que chover.
Os nabos e os señores, canto máis raros,
mellores.
Ós papeles e á muller *hasta o cu lle hai
que ver.¹⁴⁵²
Os peixes queren viño, que pra auga xa
veñen dela.¹⁴⁵³
Faro de Vigo, 24/3/74
Ós pesares, tragos e, á rabea, cigarros.
¹⁴⁵⁴

¹⁴⁴⁷ Os enxames de abril, gárdalos pra ti, os de Maio a quen chos pida, dállos e os de San Xoan bótallos ó can.

¹⁴⁴⁸ Os erros do abogado os cartos o saca os do médico a terra os tapa.

¹⁴⁴⁹ Os fillos da miña filla, fillos do corazón; os fillos do meu fillo serán fillos ou non.

¹⁴⁵⁰ Os irmaus cando se casan son parentes lexanos.

¹⁴⁵¹ Os meses perderán a auga, pero o ano nona perde.

¹⁴⁵² Ós papeles e a muller hasta o cu lle hai que ver.

¹⁴⁵³ Os peixes queren viño, que pra auga xa veñen de ela.

¹⁴⁵⁴ Os pesares tragos e á rabea cigarros.

Ós porcos non se lle dá, préstaselle.
 Os que de casa grande descendemos ou comemos tarde ou non comemos.
 Os que dormen nun colchón vólvense da mesma condición.
 Os rapaces cantos máis berros mais enfolan os pulmós.¹⁴⁵⁵
 Os réditos non teñen días santos.
 Os responsos ós mortos son como as memorias ós vivos.
 Ós ricos *hasta lles *paren os bois.
 Os santos de lonxe fan máis milagros cós da casa.¹⁴⁵⁶
 Os tres arrieiros que levan o viño do val son Miguelete, Crucete e Marquete.
 San Miguel, Sta Cruz y San Marcos
 épocas de más peligrosas heladas.
 Os únicos que aprenden en cabeza allea son os barbeiros.¹⁴⁵⁷
 Verín.
 Os vellos e os fornos pola boca se quantan.
 Os vellos morren de tres c: cagalera, caída e catarro.¹⁴⁵⁸
 Os vellos *solo queren basto o fruto nas arcas.¹⁴⁵⁹
 Vilela.
 Ou a Dios ou ó demo ninguén deixa de servir, sin outros que sirven a entrambos.¹⁴⁶⁰
 No Diccionario de Valladares aparece "Ou a Dios, ou ó demo ninguén deixa de servir, sint'os que sirven a entrambos". D. V.
 Ou hai que comer ou hai que sorber.
 Ou leva as pontes ou seca as fontes.¹⁴⁶¹

¹⁴⁵⁵ Os rapaces cantos mais berros mais enfolan ós pulmós.

¹⁴⁵⁶ Os santos de lonxe fan mais milagros qu'os da casa.

¹⁴⁵⁷ Os únicos que aprenden en cabeza alléa son os barbeiros.

¹⁴⁵⁸ Os vellos morren de tres c: cagalera, caída e catarro.

¹⁴⁵⁹ Os vellos solo queren basto ó fruto nas arcas.

¹⁴⁶⁰ Ou a Dios, ou ó demo ninguén deixa de servir, sin outros que sirven a entrambos.

Ou miña mai, ou miña filla, trigo e nocces saben ben; -Eu non sei, miña filla, ¿tu xa comiches? -Non, pero vin comer.¹⁴⁶²
 Ou nas uñas ou nos pés has de saír a quen es.¹⁴⁶³
 Outono, lerias e malas *lenguas.
 Outono, outounán, mes das san Lucas e máis san Froilán.¹⁴⁶⁴
 O gaiteiro de Lugo, 1972.
 Outono quente, trae o demo no ventre.
 O mintireiro verdadeiro, 1969.
 Outro virá que bo me fará.¹⁴⁶⁵
 Outubro quente, inverno detente; outubro afriar, inverno a escoar.¹⁴⁶⁶
 Ovella que bala, bocado que perde. (2)
 Ovella que berra, bocado que perde.
 Ovella que berra, bocado que perde.
 Verín.
 Ovos sin sal, sete anos mal.¹⁴⁶⁷ (2)
 P...española nunca mexa sola.
 Padezo este mal que me ha consumir: que despois de farto bótome a dormir.
 Padriño de voda e alcalde de aldea, quen queira ser que o sea.¹⁴⁶⁸
 Xinzo de Limia.
 Paga o que debes e saberás o que tes.¹⁴⁶⁹
 Pagan xustos por pecadores.
 Pai usureiro, fillo cabaleiro e neto pordioseiro.
 Palabra, dixo o lobo á cabra.
 Palabra e pedra solta non teñen volta.

¹⁴⁶¹ Ou lev'as pontes ou sec'as fontes.

¹⁴⁶² Ou miña mai, ou miña filla trigo e nocces saben ben; -Eu non sei miña filla tu xa comiches? -Non pero vin comer.

¹⁴⁶³ Ou nas uñas ou nos pes has de sair a quen es.

¹⁴⁶⁴ Outono, outounán, mes das San Lucas e máis San Froilán.

¹⁴⁶⁵ Outro virá que bó me fará.

¹⁴⁶⁶ Outubro quente, inverno detente, outubro a friar, inverno a escoar.

¹⁴⁶⁷ Ovos sin sal sete anos mal. (2)

¹⁴⁶⁸ Padriño de boda e Alcalde de aldea quen queira ser que o sea.

¹⁴⁶⁹ Paga o que debes e saberás o que tes.

Palabra por decir non ten chata.

Palla no meu, viga no teu.

Pallas ó palleiro e galiñas ó galiñeiro.

(2)

Pan con ollos, queixo cego e viño que salte ós ollos.

Pan de Astorga, moito na mau e pouco na andorga.

Pan de Astorga = roscón?

Pan de hoxe, carne de onte, e viño de *antaño manteñen o home *sano.¹⁴⁷⁰

D. V.

Pan mol de seu se engol.

Pan, xamón e viño *añejo son os que inchan o pelexo.¹⁴⁷¹

Pano podre non garda puntada.

D. V.

Papas e pan unha casa desfán; papas e bolo desfana de todo.

D. V.

Papas e sorber non pode ser.

Para empezar a fumar has de sabelo ganar.

Para quen é meu pai, chega miña nai.

Verín.

Para tal besta, abóndalle tal albarda.¹⁴⁷²

Verín.

Parente de rico, busca qué comas.¹⁴⁷³

Parente de rico, cata qué comes.¹⁴⁷⁴

Parente na aldea, pra quen o desea.¹⁴⁷⁵

Pasádo-los Remedios e san Roque xa non hai sesta nin merendote.¹⁴⁷⁶

Pasando o tempo no escaño non se colle o arangaño.

Pascoas con quen quixeres, entroidos coas túas mulleres.¹⁴⁷⁷

¹⁴⁷⁰ Pan de hoxe carne de onte e viño d'antaño mantenen o home sano.

¹⁴⁷¹ Pan, xamon e viño añejo son os que inchan o pelexo.

¹⁴⁷² Para tal besta, abondalle tal albarda.

¹⁴⁷³ Parente de rico, busca que comas.

¹⁴⁷⁴ Parente de rico, cata que comes.

¹⁴⁷⁵ Parente na aldea pra quen o desea.

¹⁴⁷⁶ Pasádo-los Remedios e San Roque xa non hai sesta nin merendota.

Pascoas con quen quixeres, entroidos coas túas mulleres.¹⁴⁷⁸

Pascoas marzales, famentas ou mortales.¹⁴⁷⁹

Pascoas marzales, ou famentas ou mortales.¹⁴⁸⁰

Pascoas marzales, ou pestes ou fames.¹⁴⁸¹

Pascoas molladas, moitas abroitas; Pascoas enxoitas, nin poucas, nin moitas.¹⁴⁸²

Pascuas marzales, ou famentas ou mortales.¹⁴⁸³

Pascuas marzales, ou festas ou fames.¹⁴⁸⁴

Pasou o día e acabou a romería.

Páxaro na aldea e *reloj na *población é unha equivocación.¹⁴⁸⁵

Paxariño de coidado na Pascoa teñen criado.

Paxariños coidadosos, na Pascoa ovos chocosos.

Paxel que moito se lava e home que moito se cura pouco duran.

Pé de cazador non estropea labor.

Pedra de cantería nin fai fama nin poceiras cría.

Lugo.

Pedra movida non cría musgo.

Pedra solta non ten volta.

Peneireiro na terra, auga segura.¹⁴⁸⁶

Pensa moito e fala pouco.

D. V.

¹⁴⁷⁷ Pascoas con quen quixeres, entroidos coas tuas mulleres.

¹⁴⁷⁸ Pascoas con quen quixeres; entroidos coas tuas mulleres.

¹⁴⁷⁹ Pascoas marzales famentas ou mortales.

¹⁴⁸⁰ Pascoas marzales ou famentas ou mortales.

¹⁴⁸¹ Pascoas marzales ou pestes ou fames.

¹⁴⁸² Pascoas molladas, moitas abroitas; Pascoas enxoitas nin poucas nin moitas.

¹⁴⁸³ Pascuas marzales ou famentas ou mortales.

¹⁴⁸⁴ Pascuas marzales ou festas ou fames.

¹⁴⁸⁵ Páxaro na aldea e reloj na población e unha equivocación.

¹⁴⁸⁶ Peneireiro na terra auga segura.

Pensa o ladrón que todos son da súa condición.¹⁴⁸⁷

Perdiz que canta, no peón se levanta.¹⁴⁸⁸

Perdoa un ben que sabe por un mal que fai.

*Perdono o mal que me fas polo ben que me sabe.¹⁴⁸⁹

*Perdónolle o mal que me fixo polo ben que me soupo.¹⁴⁹⁰

Se cuenta que lo dijo una vieja después de cohabitar con el famoso cacique Ramón Carnicero un día que, yendo de caza, non encontrou mejor apaño en la aldea en que pernoctó.

Pescantín de caña come máis que gaña.¹⁴⁹¹

Pía polo seu reiciño.¹⁴⁹²

Pica a santa, verás como canta.¹⁴⁹³
Vivero.

Pica na beata e verás como desata.
Pícanme os collós, tres días bos.¹⁴⁹⁴

Pisada de boi, dente de lobo e facer moito, moito, o bobo.¹⁴⁹⁵

Dicen que es el consejo que dan los padres a los hijos que emigran.

Pita morta, galo é.

Pito de xaneiro vai ca súa mai ó poleiro.¹⁴⁹⁶

Pitos serán pero oleume a can.¹⁴⁹⁷

Pleito de probe, na proba morre.¹⁴⁹⁸

¹⁴⁸⁷ Pensa o ladrón que todos son da sua condição.

¹⁴⁸⁸ Perdiz que canta no peón se levanta.

¹⁴⁸⁹ Perdono o mal que me fas polo ben que me sabe.

¹⁴⁹⁰ Perdónolle o mal que me fixo polo ben que me soupo.

¹⁴⁹¹ Pescantín de caña come mais que gaña.

¹⁴⁹² Pía pol'o seu reiciño.

¹⁴⁹³ Píca Santa veras como canta.

¹⁴⁹⁴ Pícanme os collós, tres días bós.

¹⁴⁹⁵ Pisada de boi, dente de lobo e facer moito, moito o bobo.

¹⁴⁹⁶ Pito de xaneiro vai ca sua mai o poleiro.

¹⁴⁹⁷ Pitos seran pero oleume'a can.

¹⁴⁹⁸ Pleito de probe na proba morre.

Haxa pleitos e gánesllos.

Pobre a festa convidado, tira a barriga de mal ano.¹⁴⁹⁹

D. V.

Pobre do pobre, que todo o mundo io mole.¹⁵⁰⁰

D. V.

Poda cedo, ara tarde, redra axiña e terás boa colleita na túa viña.¹⁵⁰¹

Poda curto e ara fondo, terás viño e pan dabondo.¹⁵⁰²

Pontevedra.

Poda no xaneiro, vindima no sombreiro.
Pontevedra.

Podar quen *sepa, cavar quen poida e redrar calquera.

Pode máis un pelo de cona que unha corda de maroma.

Pode quen sepa e cave quen poida.

Vilela.

Pola boca morre o peixe.

Pola Candelaria *cásanse os paxariños e vaise a galiñola.¹⁵⁰³

Galiñola=ave emigradora.

Pola Candelaria, inverno fóra; si chove ou venta, inda entra.¹⁵⁰⁴

Pola Candeloria casan os paxariños e maila galiñola.¹⁵⁰⁵

Pola Candeloria *cásanse os paxariños e vaise a galiñola.

Pola Candeloria, mitá do inverno fóra; e se chove e fai vento, mitá fóra e mitá dentro.¹⁵⁰⁶

¹⁴⁹⁹ Pobre a festa convidado tira a barriga de mal ano.

¹⁵⁰⁰ Pobre do pobre que todo o mundo i-o mole.

¹⁵⁰¹ Poda cedo, ara tarde, redra asiña e terás boa colleita na tua viña.

¹⁵⁰² Poda curto e ara fondo; terás viño e pan dabondo.

¹⁵⁰³ Pol-a Candelaria cásanse ós paxariños e vaise a galiñola.

¹⁵⁰⁴ Pola Candelaria inverno fora; si chove ou venta, inda entra.

¹⁵⁰⁵ Pol'a Candeloria casan'os paxariños e mail-a galiñola.

¹⁵⁰⁶ Pol'a Candeloria mitá do inverno fora e si chove e fai vento mita fora e mita dentro.

Pola Candeloria, mitá do inverno fóra;
si chove ou venta, inda entra. ¹⁵⁰⁷
Pola Candeloria pon a pita vella e a
nova.
Pola feira, media sementeira. ¹⁵⁰⁸
La feria del 16 de Nbre de
Monterrey
Pola medida das túas aveas, bóta-las
dos máis a cheas. ¹⁵⁰⁹
Lugo.
Pola santa béixase a peana. ¹⁵¹⁰
Pola santa Lucía deita a túa galiña. ¹⁵¹¹
Lugo
Pola santa Lucía mingua a noite e
medra o día. ¹⁵¹²
Pola santa Lucía, o paso dunha galiña.
¹⁵¹³
Pola santa María, rapa a túa aniña. ¹⁵¹⁴
Lugo.
Pola santa Mariña, a uva pinta na viña.
¹⁵¹⁵
Pola santa Mariña, deixa o saco e colle
a fouchiña. ¹⁵¹⁶
Rubiós.
Pola sona búscase a *persona. ¹⁵¹⁷
Polo 16, a metade feita e a metade sen
facer. ¹⁵¹⁸ (2)
Polo bo non te agaches e, polo ruín, non
te mates. ¹⁵¹⁹

¹⁵⁰⁷ Pola Candeloria, mitá do inverno fora; si
chove ou venta inda entra.
¹⁵⁰⁸ Pola feira media sementeira
¹⁵⁰⁹ Pol'a medida das tuas aveas botál'as dos mais
a cheas.
¹⁵¹⁰ Pol'a Santa beixas'a peana.
¹⁵¹¹ Pol-a Santa Lucía deit'a tua galiña.
¹⁵¹² Pol-a Santa Lucía mingua a noite e medr'o
día.
¹⁵¹³ Pol-a Santa Lucía o paso d'unha galiña.
¹⁵¹⁴ Pol-a Santa María rap'a tua aniña.
¹⁵¹⁵ Pol-a Santa Mariña a uva pinta na viña.
¹⁵¹⁶ Pola Santa Mariña deixa o saco e colle a
fouchiña.
¹⁵¹⁷ Pol-a sona buscas'a persona.
¹⁵¹⁸ Polo 16 a metade feita e a metade sen
facer.
(2)
¹⁵¹⁹ Polo bo non te agaches e polo ruín non te
mates.

Polo malo non te mates e, polo bo, non
te agaches. ¹⁵²⁰
Polo moito nunca é o ano caro.
Polo Nadal, cada ovella ao seu corral.
¹⁵²¹
Pontevedra.
Polo pan baila o can.
Polo pan baila o can e mais non llo dan.
Polo Pilar as primeiras castañas has de
asar. ¹⁵²²
Polo que garde no meu peito non teño
pleito. ¹⁵²³
Polo que garde no meu pleito non teño
pleito.
D. V.
Polo rabo da culler vai o gato á ola.
Santiago.
Polo san Blas, a cigoña verás. ¹⁵²⁴
Polo san Xoán sacha as *patatas e
recolle o pan. ¹⁵²⁵
Polo san Xoán, tanto viño como pan.
¹⁵²⁶
Calendario 'O mintireiro verdadeiro'
1969.
Polo san Agustín, a boa i a ruín. ¹⁵²⁷
28 agosto.
Polo san Andrés a primeira nevoad
ves. ¹⁵²⁸
Polo san Antón, as cinco e con sol. ¹⁵²⁹
Polo san Antón, as cinco e con sol. ¹⁵³⁰
Polo san Antón toda galiña pon. Pola
Candelaria, a boa i a mala. ¹⁵³¹
Polo san Bartolomeu cai a auga de seu.
¹⁵³²

¹⁵²⁰ Pol-o malo non te mates e pol-o bó non te
agaches.
¹⁵²¹ Polo Nadal cada ovella ao seu corral.
¹⁵²² Polo Pilar as primeiras castañas, has de asar.
¹⁵²³ Pol'o que garde no meu peito non teño pleito.
¹⁵²⁴ Polo S. Blas a cigoña verás.
¹⁵²⁵ Polo S. Xoan sacha as patatas e recolle o pan.
¹⁵²⁶ Polo S. Xoán tanto viño como pan.
¹⁵²⁷ Pol'o San Agustin a boa y-a ruín.
¹⁵²⁸ Polo San Andrés a primeira nevoad
ves.
¹⁵²⁹ Polo San Antón as cinco e con sol.
¹⁵³⁰ Pol-o San Anton as cinco e con sol.
¹⁵³¹ Pol-o San Antón toda galiña pon. Pol-a
Candelaria a boa y-a mala.

Viana.
 Polo san Bernabé agarra o cocho polo pé.¹⁵³³
 Vivero.
 Polo san Blas, á fonte irás.¹⁵³⁴
 Polo san Blas, a neve verás.¹⁵³⁵
 Polo san Brais, dúas horas máis.¹⁵³⁶
 Polo san Blais, dúas horas máis.¹⁵³⁷
 Polo san Francisco, todo fruto é rico.¹⁵³⁸
 S Francisco de Asís 4 oct
 Polo san Lucas, mata o teu porco e barra as tuas cubas.¹⁵³⁹
 De D. Eladio III, 170,171.
 Polo san Martiño, barra o teu viño.¹⁵⁴⁰
 Polo san Martiño, cata o teu viño.¹⁵⁴¹
O mintireiro verdadeiro, 1969.
 Polo san Martiño, mata o teu porquiño.¹⁵⁴²
 Polo san Martiño, mete o porco no cortelliño. Polo santo Tomé, dálle polo pé e se non é groso, nunca é.¹⁵⁴³
 Vivero.
 Polo san Martiño, o cabrito e o añaño.¹⁵⁴⁴
 Polo san Martiño proba o teu viño.¹⁵⁴⁵
 Polo san Martiño, proba o teu viño.¹⁵⁴⁶
 Polo san Martiño, tapa o teu viño.¹⁵⁴⁷
 Polo san Martiño, vende o teu viño; antes a pipeiro que a taberneiro.

¹⁵³² Pol-o San Bartolomeu cai a auga de seu.
¹⁵³³ Pol-o San Bernabé agarra o cocho pol-o pe.
¹⁵³⁴ Polo San Blas á fonte irás.
¹⁵³⁵ Polo San Blas a neve verás.
¹⁵³⁶ Polo San Blas duas horas mais.
¹⁵³⁷ Polo San Blais duas horas máis.
¹⁵³⁸ Polo San Francisco todo fruto é rico.
¹⁵³⁹ Polo San Lucas mata o teu porco e barra as tuas cubas.
¹⁵⁴⁰ Polo San Martiño barra o teu viño.
¹⁵⁴¹ Polo S. Martiño cata o teu viño.
¹⁵⁴² Pol-o San Martiño mata o teu porquiño.
¹⁵⁴³ Pol-o San Martiño met'o porco no cortelliño.
 Pol-o Santo Tomé dalle polo pé e se non é groso nunca é.
¹⁵⁴⁴ Polo San Martiño o cabrito e o añaño.
¹⁵⁴⁵ Pol-o San Martiño proba o teu viño.
¹⁵⁴⁶ Polo San Martiño tapa o teu viño.

Refranes del Almanaque Agrícola ZZ – 1969.
 Polo san Mateu ou vendimas tu ou vendimo eu.
 21 sep.
 Polo san Pedro, regar sin *miedo.¹⁵⁴⁸
 Polo san Ramón, anda o vrau, me vou, non me vou.¹⁵⁴⁹
 Polo san Simón aperta o baldón.¹⁵⁵⁰
 Lugo.
 Polo san Xuán a sardiña molla/unta o pan.¹⁵⁵¹
 Polo san Xuán as nove con día dan.¹⁵⁵²
 Polo seu mal, soupo a formiga voar.¹⁵⁵³
 Polo tempo malo non te mates e polo bo, non te agaches.¹⁵⁵⁴
 Polos Santos, béixanse as pedras, por causa das mozas, ouséquianse as vellas.¹⁵⁵⁵
 D. V.
 Polos Santos béixanse as pedras, por causa das mozas ouséquianse as vellas.¹⁵⁵⁶
 D. Valladares
 Polos santos, béixanse as pedras; e, polas mozas, cotéxanse as vellas.¹⁵⁵⁷
 Análogo en "Refraneiro da muller"
 O Moucho, nº 49 p.58 e ver en xeral o 'Refraneiro' antedito.
 Polos Santos, neve nos campos; en san Andrés, por alá me tereis.¹⁵⁵⁸

¹⁵⁴⁷ Polo San Martiño, vende o teu viño; antes a pipeiro que a taberneiro.
¹⁵⁴⁸ Polo San Pedro, regar sin miedo.
¹⁵⁴⁹ Polo san Ramón anda o vrau me vou non me vou.
¹⁵⁵⁰ Pol-o San Simón apert'o baldón.
¹⁵⁵¹ Pol-o San Xuán a sardiña moll'o pan (ou unt'o pan).
¹⁵⁵² Pol-o San Xuán as nove, con dia dan.
¹⁵⁵³ Polo seu mal soupo a formiga voar.
¹⁵⁵⁴ Polo tempo malo non te mates e polo bó non te agaches.
¹⁵⁵⁵ Polos santos beixanse as pedras por causa das mozas ousequianse as vellas.
¹⁵⁵⁶ Pol'os Santos beixans'as pedras por causa d'as mozas ousequians'as vellas.
¹⁵⁵⁷ Polos santos beixanse as pedras, e polas mozas cotéxanse ás vellas.

Polos Santos, séganse os campos.¹⁵⁵⁹
Lugo.
Polos Santos, todos son bichancos.¹⁵⁶⁰
referido a los cerdos aun no
cebados.
Poltro, de poltreতা; becerro, de vaca
vella.¹⁵⁶¹
Pon os guizos no braseiro e a broza no
*basureiro.
Pon poliña, pon, pola Conceución.
Ponte a casar, ponte a desacreditar.¹⁵⁶²
Por abril, o cuco ha vir.¹⁵⁶³
Por ben facer, mal haber.
Feces de Cima.
Por ben ou por mal, ten o escribán da
túa man.¹⁵⁶⁴
Eladio Rodriguez, Diccionario... II p
253.
Por ben que fale a muller, a calada está
millor.¹⁵⁶⁵
Por campar, rabiar.
Vivero.
Por dar un couce unha vaca, non se lle
pode cortar a pata.¹⁵⁶⁶
Por detrás chámanlle ó rei cornudo.¹⁵⁶⁷
Por mal camiño non se chega a bo
*pueblo.
Por mal camiño non se pode ir a bo
*pueblo.¹⁵⁶⁸
Por mal e probe que esteñas, taberneiro
nunca señas.¹⁵⁶⁹

¹⁵⁵⁸ Pol-os Santos neve nos campos en San
Andrés por alá me tereis.
¹⁵⁵⁹ Pol-os Santos segans'os campos.
¹⁵⁶⁰ Polos Santos todos son bichancos.
¹⁵⁶¹ Poltro de poltreতা, becerro de vaca vella.
¹⁵⁶² Ponte a casar ponte a desacreditar.
¹⁵⁶³ Por abril o cuco ha vir.
¹⁵⁶⁴ Por ben ou por mal ten ao escribán da túa
man.
¹⁵⁶⁵ Por ben que fale a muller a calada está millor.
¹⁵⁶⁶ Por dar un couce unha vaca non se lle pode
cortar a pata.
¹⁵⁶⁷ Por detrás chámanlle o rei cornudo.
¹⁵⁶⁸ Por mal camiño non se pode ir a bó pueblo.
¹⁵⁶⁹ Por mal e probe que esteñas taberneiro nunca
señas.

Por mal que che va, vive na cidá. A
aldea Dio-la dea.¹⁵⁷⁰
M. de Figueroa: 'Del solar galaico'.
Madrid 1917, pág. 134.
Por moito nunca foi o ano malo.
Por moito pan nunca é mal ano.
Por moito que varexen *o árbol ten
moitos conchos.
Por moito trigo nunca é mal ano.
Por mor das de Quende pérdense as de
Galgao.¹⁵⁷¹
Lugo.
Por mor dos santos, bícanse as pedras;
por mor das mozas, cortéxanse as
vellas.¹⁵⁷²
Por Nadal cada ovella no seu curral.
Por *octubre, borralliñas do meu lume.
¹⁵⁷³
Por onde vai o cereixal, vai o demais
caudal.¹⁵⁷⁴
Ventas de la Barrera.
Por Pascua de Resurrección, tres cousas
non ten razón: sardiñas saladas,
castañas asadas e predicación.¹⁵⁷⁵
D. V.
Por Pascua de Resurrección, tres cousas
non ten razón: sardiñas saladas,
castañas asadas e pedricación.¹⁵⁷⁶
Valladares.
Por ruín camiño non se vai a bo
*pueblo.¹⁵⁷⁷
Por san Andrés, o viño mosto viño é.
¹⁵⁷⁸

¹⁵⁷⁰ Por mal que che va, vive n-a cidá. A aldea
Diol-a dea.
¹⁵⁷¹ Por mor das de Quende perdens'as de Galgao.
¹⁵⁷² Por mor dos Santos bícanse as pedras por mor
das mozas cortéxanse as vellas.
¹⁵⁷³ Por octubre borralliñas do meu lume.
¹⁵⁷⁴ Por onde vai o cereixal vai o demais caudal.
¹⁵⁷⁵ Por Pascua de Resurreccion tres cousas non
ten razón: sardiña saladas castañas asadas e
predicación.
¹⁵⁷⁶ Por Pascua de Resurrección tres cousas non
ten razón sardiñas saladas castañas asadas e
pedricación.
¹⁵⁷⁷ Por ruín camiño non se vai a bó pueblo.
¹⁵⁷⁸ Por S. Andrés o viño mosto viño é.

Orense.

Por san Brais, hora e media máis. ¹⁵⁷⁹
 Por san Martiño, abilla o teu viño. ¹⁵⁸⁰
 Por san Agustín, andan as noces no
 rolín. ¹⁵⁸¹

28 agosto. Lugo.

Por san Andrés, agarra o porco polos
 pés; e se non o queres matar, déixao
 pra Navidá. ¹⁵⁸²

De D. Eladio III, 170,171.

Por san Andrés, quen non ten porco,
 mata a muller. ¹⁵⁸³

Por san Antón, xa a galiña pon. ¹⁵⁸⁴

Verín.

Por san Antón, xa a galiña pon. ¹⁵⁸⁵ (2)

Por san Francisco, sementa a cebada e o
 liño mourisco. ¹⁵⁸⁶

S Francisco Asis, 4 oct.

Por san Lucas, alza o boi da suca, mata
 o porco e tapa a cuba. ¹⁵⁸⁷

Pontevedra.

Por san Mateu en cada esquina o seu.
¹⁵⁸⁸

Lugo.

Por san Mateu ó souto vou eu, antes por
 ver que por coller. ¹⁵⁸⁹

Lugo.

Por san Miguel, colle a vara i o caravel.
¹⁵⁹⁰

Lugo.

Por san Xil non hai pan pra dormir. ¹⁵⁹¹

¹⁵⁷⁹ Por S. Blas hora e media máis.

¹⁵⁸⁰ Por S. Martiño abilla o teu viño.

¹⁵⁸¹ Por San Agustín andan as noces no rolin.

¹⁵⁸² Por San Andrés agarra o porco polos pes e se
 nono queres matar deixao pra Navidá.

¹⁵⁸³ Por San Andrés quen non ten porco mata á
 muller.

¹⁵⁸⁴ Por San Antón xa a galiña pon.

¹⁵⁸⁵ Por San Antón xa a galiña pon. (2)

¹⁵⁸⁶ Por San Francisco sementa a cebada e o liño
 mourisco.

¹⁵⁸⁷ Por S. Lucas alza o boi da suca, mata o porco
 e tapa a cuba.

¹⁵⁸⁸ Por San Mateu en cada esquina o seu.

¹⁵⁸⁹ Por San Mateu ó souto vou eu antes por ver
 que por coller.

¹⁵⁹⁰ Por San Miguel coll'a vara y-o caravel.

¹⁵⁹¹ Por San Xil non hai pan pra dormir.

Lugo.

Por san Xosé, dálle á poda polo pé. ¹⁵⁹²

Por san Xuán, tanto queixo como pan.
¹⁵⁹³

Lugo.

Por santa Mariña, pousa-la aixada e
 pillala fouciña. ¹⁵⁹⁴

Por Santiago, esconde o coello o rabo;
 e, por san Miguel, volvésele a ver.
¹⁵⁹⁵

Pontevedra.

Por Santos e Nadal, o inverno caroyal.
¹⁵⁹⁶

Por un aforrador, un desvalidor. ¹⁵⁹⁷

Por unha mada de fariña, que non
 queden as papas raras. ¹⁵⁹⁸

Por unha presada de fariña, que non se
 perdan as papas.

Por unha vella que morreu, cen anos de
 fungadeira. ¹⁵⁹⁹

Porco de febreiro vai co seu pai ó
 fumeiro. ¹⁶⁰⁰

De D. Eladio III, 170,171.

Porco que está sin cebar non se debe
 matar.

Porta aberta garda a casa. ¹⁶⁰¹

Vivero.

Porta cerrada, o demo torna. ¹⁶⁰²

Portocamba, pasa e anda.

Pouca terra moi abonada, val pola
 moita mal traballada. ¹⁶⁰³

¹⁵⁹² Por San Xosé dalle a poda polo pé.

¹⁵⁹³ Por San Xuan tanto queixo como pan.

¹⁵⁹⁴ Por Santa Mariña, pousal-a aixada e pillal-a
 fouciña.

¹⁵⁹⁵ Por Santiago esconde o coello o rabo e por S.
 Miguel volvésele a ver.

¹⁵⁹⁶ Por Santos e Nadal o inverno caroyal.

¹⁵⁹⁷ Por un aforrador un desvalidor.

¹⁵⁹⁸ Por unha mada de fariña que non queden as
 papas raras.

¹⁵⁹⁹ Por unha vella que morreu cen anos de
 fungadeira.

¹⁶⁰⁰ Porco de febreiro vai co seu pai o fumeiro.

¹⁶⁰¹ Port'aberta gard'a casa.

¹⁶⁰² Porta cerrada o demo torna.

¹⁶⁰³ Pouca terra moi abonada, val pol-a moita mal
 traballada.

Poucas son as malas fadas.
Pouco aceite dan por un carto.
D. V.
Povo pequeno, inferno grande.
¿Pr'onde irás, boi, que non ares?¹⁶⁰⁴
Pr'onde vai [o] tolo pr'alí van todos.¹⁶⁰⁵
Lugo.
Pra bos viños, Ribadavia e todo o
Ribeiro do Avia.¹⁶⁰⁶
Pra campar hai que rabear.
Pra capar hai que rabear.
Pra cenar en abril nin sol nin candil.
Pra comer de vello galiña hai que
comer de novo sardiña.
Pra dar e ter prudencia é mester.
Pra desterrar ó neno, matar a mai.¹⁶⁰⁷
Pra entender de burros, os *gitanos.¹⁶⁰⁸
Pra entender de presos, carceleiros
vellos.
Pra ir á misa, non podo que estou coxo;
pra ir á taberna, vou pouquiño a
pouco.¹⁶⁰⁹
Pra matar o porco tanto ten o día de
santa Lucía como pró outro día.¹⁶¹⁰
Mezquita.
Pra misa e pró souto non hai que
agardar un por outro.¹⁶¹¹
Pra mortanzos, non sirven herbanzos.¹⁶¹²

Para enfermedad de muerte no
sirven hierbas. Paimé. C. E. Gall.
nº75, p. 77.

¹⁶⁰⁴ ¿Pr'onde iras boi que non ares?

¹⁶⁰⁵ Pr'onde vai tolo pr'alí van todos.

¹⁶⁰⁶ Pra bós viños, Ribadavia e todo o Ribeiro do Avia.

¹⁶⁰⁷ Pra desterrar ó neno, matar á mai.

¹⁶⁰⁸ Pra entender de burros os gitanos.

¹⁶⁰⁹ Pra ir á misa non podo que estou coxo pra ir á taberna vou pouquiño a pouco.

¹⁶¹⁰ Pra matar o porco tanto ten o día de Santa Lucía como pro outro día.

¹⁶¹¹ Pra misa e pro souto non hai que agardar un por outro.

¹⁶¹² Pra mortanzos non sirven erbanzos.

Pra munguir a vaca hai que darlle
herba.
Pra non marearse, non embarcarse.
Vigo.
Pra o que é meu pai chega miña mai.¹⁶¹³
Pra onde van cen vai tu tamén.¹⁶¹⁴
¿Pra onde vas, filla, ben casada? Para
onde non haxa sogra nin cuñada.¹⁶¹⁵
Pra pan, o de trigo e a *carretera millor
có camiño.¹⁶¹⁶
¿Pra que o quero? Pra bodega de viño
non me sirve e pra tulla de pan,
tampouco.¹⁶¹⁷
Pra que os cas non mordan non hai
como darlle pan.¹⁶¹⁸
Pra quen non quere hai moito.
Verín.
Pra quen non quere teño eu moito.¹⁶¹⁹
Pra rosquillas, Ribadavia; pra vitela, O
Carballiño.¹⁶²⁰
Pra saber o que é un galeguiño dálle
mandiño.¹⁶²¹
Pra ser bos hai que morrer.¹⁶²²
Lobeira.
Pra ser p...e non gañar nada, vale máis
ser muller honrada.¹⁶²³
Pra tal besta, abóndalle tal albarda.¹⁶²⁴
Pra tempo andado, pan ganado.¹⁶²⁵

¹⁶¹³ Pra o que é meu pai chega miña mai.

¹⁶¹⁴ Pra onde van cen vai tu tamén.

¹⁶¹⁵ Pra onde vas filla ben casada; para onde non haxa sogra nin cuñada.

¹⁶¹⁶ Pra pan o de trigo e a carretera millor có camiño.

¹⁶¹⁷ Pra que o quero: Pra bodega de viño non me sirve e pra tulla de pan tampouco.

¹⁶¹⁸ Pra que os cas non mordan non hai como darlle pan.

¹⁶¹⁹ Pra quen non quere teño eu moito.

¹⁶²⁰ Pra rosquillas Ribadavia, pra vitela o Carballiño.

¹⁶²¹ Pra saber o que é un galeguiño dalle mandiño.

¹⁶²² Pra ser bós hai que morrer.

¹⁶²³ Pra ser p...e non gañar nada vale mais ser muller honrada.

¹⁶²⁴ Pra tal besta abóndalle tal albarda.

¹⁶²⁵ Pra tempo andado pan ganado.

Lugo.
 Pra un aforrador, non falta gastador.¹⁶²⁶
 Pra unha vella que morreu, cen anos de
 fungadeira.¹⁶²⁷
 Pra unha vella que morreu, sete anos de
 pestilencia.¹⁶²⁸
 Pra vivir moito menos, *plato e mais
 zapato.¹⁶²⁹
 Préciame na casa i honrarte hei na
 praza.¹⁶³⁰
 Lugo.
 Predica meu frade, quen te mandou
 predicar que *te pague.
 Predícame cura, predícame frade, por
 unha orella me entra e pola outra me
 sale.¹⁶³¹
 Preitos non teñas, anque os ganes.¹⁶³²
 Preito 185 (III)
 Prenda de galego, diñeiro vale.
 Preso, ¡nin por un pelo!
 Primeiro cai un mintireiro que un coxo.
 Primeiro día de agosto, primeiro día de
 inverno.
 Primeiro son dentes que parentes.
 Principio queren/teñen as cousas.
 Pró bo fumador, a punta é o millor.¹⁶³³
 Pró máis ruín cocho, a millor bugalla.
¹⁶³⁴
 Vivero.
 Pró muíño e pró ferreiro non busques
 compañeiro.¹⁶³⁵
 Fará perderche o tempo.

¹⁶²⁶ Pra un aforrador non falta gastador.

¹⁶²⁷ Pra unha vella que morreu cen anos de fungadeira.

¹⁶²⁸ Pra unha vella que morreu sete anos de pestilencia.

¹⁶²⁹ Pra vivir moito menos plato e mais zapato.

¹⁶³⁰ Préciame na casa y-honrarte hei na praza.

¹⁶³¹ Predícame cura, predícame frade por unha orella me entra e pola outra me sale.

¹⁶³² Preitos non teñas anque os ganes.

¹⁶³³ Pró bó fumador a punta é o millor.

¹⁶³⁴ Pr'o máis ruín cocho a millor bugalla.

¹⁶³⁵ Pro muíño e pro ferreiro non busques compañeiro.

Probe do paxaro que nace en terra fría,
 que sempre por ela pía.¹⁶³⁶

A terra propia, a millor.

*Pueblos pequenos, infernos grandes.

Pulga miúda, mala de catar.¹⁶³⁷

Puxa o boi polo arado, mal de seu
 grado.¹⁶³⁸

Lugo.

Que a Candelaria chore ou que deixe de
 chorar, a metade do inverno está
 pasado e a metade está por pasar.¹⁶³⁹

Que bon, que malo, camiño de carro.

Lugo.

Que choiva en abril e maio, e non
 chova en todo o ano.¹⁶⁴⁰

¡Que lista era a vella dos anos mil!
 Gardaba o pan pra maio e a leña pra
 abril.¹⁶⁴¹

Que naide semente máis millo do que
 poidera sachar.¹⁶⁴²

Que nos *caigan os *anillos e que nos
 queden os dedos.

Quebra a corda polo máis delgado.¹⁶⁴³

Quebra a perna pra nunca máis curar.
¹⁶⁴⁴

Queixo cego, pan con ollos, e viño que
 salte ós ollos.

Queixo pesado, pan liviano.

Refranes del Almanaque Agrícola
 ZZ – 1969.

Queixo pesado, pan liviano.¹⁶⁴⁵

Lugo.

¹⁶³⁶ Probe do paxaro que nace en terra fría que sempre por ela pía.

¹⁶³⁷ Pulga miuda, mala de catar.

¹⁶³⁸ Puxa o boi pol'o arado mal de seu grado.

¹⁶³⁹ Que a Candelaria chore ou que deixe de chorar a metade do inverno está pasado e a metade está por pasar.

¹⁶⁴⁰ Que chova en abril e maio e non chova en todo o ano.

¹⁶⁴¹ Que lista era a vella dos anos mil gardaba o pan pra maio e a leña pra abril.

¹⁶⁴² Que naide semente mais millo do que poidera sachar.

¹⁶⁴³ Quebr'a corda pol'o mais delgado.

¹⁶⁴⁴ Quebr'a perna pra nunca mais curar.

¹⁶⁴⁵ Queixo pesado pan liviano.

Queixo pesado, pan liviano.

O gaiteiro de Lugo, ano 1966.

Quen a raposa ha de *engañar,
cómprelle madrugar.¹⁶⁴⁶

Quen a súa filla quixer casar, delle o
centofollas a lavar.¹⁶⁴⁷

D. V.

Quen anda no ano novo borracho ou
traballado, anda todo ano.¹⁶⁴⁸

Quen *aúna por san Xuán, ou é tolo ou
non ten pan.¹⁶⁴⁹

Lugo.

Quen ben cheira, mal cheira.¹⁶⁵⁰

Quen ben ten e mal escolle, por mal que
lle veña non se anoxe.¹⁶⁵¹

Vivero.

Quen cabritos vende e cabras non ten,
de algún lado lle vén.¹⁶⁵²

Quen casa, non pensa; e, quen pensa,
non casa.¹⁶⁵³

Quen che mandou cantar, meu frade,
quen che mandou cantar, que te
pague.¹⁶⁵⁴

Quen che mandou traballar, meu frade,
quen che mandou traballar, que che
pague.¹⁶⁵⁵

Quen colle a aceitona antes de xaneiro,
deixa o aceite no oliveiro.¹⁶⁵⁶

Rua Petin.

¹⁶⁴⁶ Quen a raposa ha d'engañar comprelle
madrugar.

¹⁶⁴⁷ Quen a súa filla quixer casar delle o cento-
follas a lavar.

¹⁶⁴⁸ Quen anda no ano novo, borracho ou
traballado anda todo ano.

¹⁶⁴⁹ Quen auna por San Xuan ou e tolo ou non ten
pan.

¹⁶⁵⁰ Quen ben cheira mal cheira.

¹⁶⁵¹ Quen ben ten e mal escolle, por mal que lle
veña non s'anoxe.

¹⁶⁵² Quen cabritos vende e cabras non tén de algún
lado lle vén.

¹⁶⁵³ Quen casa non pensa e quen pensa non casa.

¹⁶⁵⁴ Quen che mandou cantar, meu frade, quen che
mandou cantar que te pague.

¹⁶⁵⁵ Quen che mandou traballar, meu frade, quen
che mandou traballar que che pague.

¹⁶⁵⁶ Quen colle a aceitona antes de Xaneiro, deixa
o aceite no oliveiro.

Quen colle moito *maíz, ten forno
quente e perdiz.¹⁶⁵⁷

Quen compra sin ter, vende sin querer.
Verín.

Quen con auga se cura pouco dura.

Quen con rapaces se *acosta, cagado se
levanta.¹⁶⁵⁸ (2)

Quen con rapaces se deita, mexado se
levanta.¹⁶⁵⁹

Quen con vacas ara, a mexar se para.
¹⁶⁶⁰

Quen con viño se *acosta con auga se
*desayuna.

Quen cría corvos, sacaranlle os ollos.
¹⁶⁶¹

Quen dá a quen entende; non dá, que
vende.¹⁶⁶²

Quen dá o mel é a sazón e non o monte
frorido.¹⁶⁶³

Quen dá o que ten antes de que morra
merece que lle den cunha cachiporra.
¹⁶⁶⁴

En Francia: 'Quien da su bien antes
de morir, puede disponerse a sufrir'
Julio C. Acerete: 'Proverbios,
adagios y refranes del mundo entero'
Barcelona, 1971, p.80.

Quen dá o que ten antes que morra
merece que lle den unha cachiporra.
¹⁶⁶⁵

Véase un cuento sobre ello en Cabal
Diccionario III, 41 ss. En el Conde
de Lucanor y en el Rey de Lear de
Shakespeare.

¹⁶⁵⁷ Quen colle moito maiz ten forno quente e
perdiz.

¹⁶⁵⁸ Quen con rapaces se acosta cagado se levanta.
(2)

¹⁶⁵⁹ Quen con rapaces se deita mexado se levanta.

¹⁶⁶⁰ Quen con vacas ara a mexar se para.

¹⁶⁶¹ Quen cría corvos sacaranlle os ollos.

¹⁶⁶² Quen da quen entende, non da que vende.

¹⁶⁶³ Quen da o mel é a sazón e non o monte
frorido.

¹⁶⁶⁴ Quen da o que tén antes de que morra merece
que lle den cunha cachiporra.

¹⁶⁶⁵ Quen da o que ten antes que morra merece
que lle den unha cachiporra.

Quen de min non fai espello nin eu dil
escaravello. ¹⁶⁶⁶

Santiago.

Quen de novo baila ben, de vello lle dá
xeito. ¹⁶⁶⁷

Quen de novo non traballa, de vello
dorme na palla. ¹⁶⁶⁸

Rubiós.

Quen de *xoven non traballa de vello
dorme na palla.

Quen delas ten, delas perde. ¹⁶⁶⁹

Lugo.

¿Quen dixo medo, sendo de día? ¹⁶⁷⁰

¿Quen dixo medo, sendo de día? ¹⁶⁷¹

Verín.

Quen en maio non merenda, ós mortos
se encomenda. ¹⁶⁷²

Quen erra e se enmenda, a Dios se
encomenda. ¹⁶⁷³

D. V.

Quen fai o mel é a sazón e non o monte
frorido.

¡Quen falou, que a miña casa honrou!
¹⁶⁷⁴

Quen gasta o que ten, a pidir vén. ¹⁶⁷⁵

Quen *lexos vai casar, ou se *engaña
ou vai *a enganar. ¹⁶⁷⁶

Verín.

Quen lle desea mal ó veciño, vénlle o
seu polo camiño. ¹⁶⁷⁷

Castrelo del Valle.

¹⁶⁶⁶ Quen de min non fai espello nin eu dil
escarabello.

¹⁶⁶⁷ Quen de novo baila ben, de vello lle dá xeito.

¹⁶⁶⁸ Quen de novo non traballa de vello dorme na
palla.

¹⁶⁶⁹ Quen d'elas ten d'elas perde.

¹⁶⁷⁰ Quen dixo medo sendo de día.

¹⁶⁷¹ Quen dixo medo, sendo de día.

¹⁶⁷² Quen en maio non merenda, ós mortos se
encomenda.

¹⁶⁷³ Quen erra e se enmenda a Dios se encomenda.

¹⁶⁷⁴ Quen falou que a miña casa honrou.

¹⁶⁷⁵ Quen gasta o que ten a pidir ven.

¹⁶⁷⁶ Quen lexos vai casar ou se engaña ou vai a
enganar.

¹⁶⁷⁷ Quen lle desea mal o veciño venll'o seu pol-o
camiño.

Quen manda non roga.

Quen merca ruín pano tres veces se
viste ó ano. ¹⁶⁷⁸

D. V.

Quen millor cos *empreados se
confesa, maior penitencia leva.

D. V.

Quen moito corre logo para.

Como el italiano: qui va piano, va
lontano; o el español: vísteme
despacio que estoy de [...]. ¹⁶⁷⁹

Quen moito escolle mal acerta.

Quen moito folga pouco medra.

Quen moito quere agarrar pouco lle dan
a apreixar.

D. V.

Quen na nastica naceu e na nastica
morreu non diga que a este mundo
veu.

Quen non aforra leña non aforra cousa
que teña.

Vivero.

Quen non aparece, esquece. ¹⁶⁸⁰

Vivero.

Quen non chora non apaña.

Quen non cría non pía. ¹⁶⁸¹

Quen non dá do seu viño non vaia catar
o do veciño. ¹⁶⁸²

O mintireiro verdadeiro, 1969.

Quen non é home na terra non o é fóra
dela. ¹⁶⁸³

La Estrada.

Quen non embarca non se marea.

Quen non namora no maio non namora
en todo o ano.

Quen non te conoza que te compre.

Quen non ten aira nin lagar, cada ano
seu pesar. ¹⁶⁸⁴

¹⁶⁷⁸ Quen merca ruín pano tres veces se viste o
ano.

¹⁶⁷⁹ A ficha que nós manexamos está incompleta.

¹⁶⁸⁰ Quen non aparece esquece.

¹⁶⁸¹ Quen non cría non pía.

¹⁶⁸² Quen non dá do seu viño non vaia catar o do
veciño.

¹⁶⁸³ Quen non é home na terra nono é fora dela.

Quen non ten auga nin lagar, cada ano
sen pesar.¹⁶⁸⁵

Quen non ten boi nin cabra toda a noite
labra.¹⁶⁸⁶

Lugo.

Quen non ten bois, ou antes ou despois.¹⁶⁸⁷

Quen non ten fillos non precisa de
confesión.

Baños de Molgas.

Quen non ten vacas nin bois, ou antes
ou despois.¹⁶⁸⁸

Quen non traballa non ten mingalla.

Verín.

Quen non traballa non ten mingalla.

Quen non viu Lisboa non viu cousa
boa.¹⁶⁸⁹

ya se decía en el siglo XVI. Véase
Historia de España. M. Pidal tom.
XIX, vol II pg 299.

Quen o alleo viste, na *calle o
desvisten.¹⁶⁹⁰

Verín.

Quen ó lado do río mora, unhas veces
*ríe e outras chora.¹⁶⁹¹

Quen ó pote grande se arrima, tallada
espera.

Quen o pouco desprezia menos merece.
Quen o seu mal teña por moito, cóntello
a outro.

D. V.

Quen os lóstregos non teme a Dios
ofende.

D. V.

Quen os seus desagarima ós alleos nada
pida.

Quen ós trinta non *se casa i ós corenta
non é rico ¡home borrico!¹⁶⁹²

Chaira.

Quen pode, puxa e, quen non, farruxa.¹⁶⁹³

Lugo.

Quen porco nace, porco morre.

A Gudiña.

Quen queira bo alliño bóteio no san
Martíño.¹⁶⁹⁴

Berrande.

Quen queira ser rico sin traballar teña
ovellas, abellas[...] ¹⁶⁹⁵

Quen queira ter prixel todo o ano,
seménteo no mes de maio.¹⁶⁹⁶

Pontevedra.

Quen quera comer peixe ten que mollar
o cu no río.¹⁶⁹⁷

Verín.

Quen quere a Beltrán, quere a seu can.

Vivero.

Quen rico queira ser estas cousas ha de
ter: ovella, abella e a pedra terbellas,
égoa parideira e muller gobernadeira.¹⁶⁹⁸

Quen rouba a un ladrón ten cen anos de
perdón.

Quen *se casa por *interés é criado da
súa muller.¹⁶⁹⁹

Quen se laia e non come nin sonea,
logo dá os fíos á tea.¹⁷⁰⁰

¹⁶⁸⁴ Quen non ten aira nin lagar cada ano seu
pesar.

¹⁶⁸⁵ Quen non ten auga nin lagar cada ano sen
pesar.

¹⁶⁸⁶ Quen non ten boi nin cabra tod'a noite labra.

¹⁶⁸⁷ Quen non ten bois ou antes ou despois.

¹⁶⁸⁸ Quen non ten vacas nin bois ou antes ou
despois.

¹⁶⁸⁹ "Quen non viu Lisboa non viu cousa boa."

¹⁶⁹⁰ Quen o alleo viste na calle o desvisten.

¹⁶⁹¹ Quen o lado do río mora unhas veces ríe e
outras chora.

¹⁶⁹² Quen os trinta non se casa y-os corenta non e
rico ¡ome borrico!

¹⁶⁹³ Quen pode puxa e quen non, farruxa.

¹⁶⁹⁴ Quen queira bo alliño botey-o no San
Martíño.

¹⁶⁹⁵ A ficha que nós manexamos está incompleta.

¹⁶⁹⁶ Quen queira ter prixel todo o ano, sementeo
no mes de maio.

¹⁶⁹⁷ Quen quera comer peixe ten que mollar o cú
no río.

¹⁶⁹⁸ Quen rico queira ser estas cousas ha de ter:
ovella abella e a pedra terbellas égoa parideira e
muller gobernadeira.

¹⁶⁹⁹ Quen se casa por interés é criado da sua
muller.

D. V.
 Quen se pica allos come.
 Quen seipa os refráns das sardiñas, terá
 sempre as mallas cheiñas, o que non
 os seipa non terá pan na artesa.¹⁷⁰¹
 Pontevedra.
 Quen sementa na culler apaña na
 garfeta.
 Lugo.
 Quen sementa no camiño cansa os bois
 e perde o trigo.¹⁷⁰²
 Quen tal ve, tal quere.
 Quen tal ve, tal quere.
 Verín.
 ¿Quen te fai rico? Quen te fai o pico.¹⁷⁰³
 Quen te leve que te ferre.
 Quen tempo ten e por tempo espera,
 tempo é que o demo io leve.¹⁷⁰⁴
 Lugo.
 Quen ten besta e anda a pé, máis besta
 el é.¹⁷⁰⁵
 Quen ten cu, ten medo.¹⁷⁰⁶
 Quen ten fillos que os manteña.
 Verín.
 Quen ten o cu de estopas, todo lle
 parecen lumes.¹⁷⁰⁷
 Quen ten que o chore, mil veces morre.¹⁷⁰⁸
 Quen ten tenda, que a atenda; e si non,
 que a venda.¹⁷⁰⁹

¹⁷⁰⁰ Que se laia e non come nin sonea logo da os
 fíos á tea.
¹⁷⁰¹ Quen seipa os refráns das sardiñas, terá
 sempre as mallas cheiñas, o que non os seipa non
 terá pan na artesa.
¹⁷⁰² Quen sementa no camiño cans'os bois e perd'o
 trigo.
¹⁷⁰³ Quen te fai rico quen te fai o pico.
¹⁷⁰⁴ Quen tempo ten e por tempo espera tempo e
 qu'o demo y-o leve.
¹⁷⁰⁵ Quen ten besta e anda a pe mais besta el é.
¹⁷⁰⁶ Quen ten cú, ten medo.
¹⁷⁰⁷ Quen ten o cú de estopas todo lle parecen
 lumes.
¹⁷⁰⁸ Quen ten que o chore mil veces morre.
¹⁷⁰⁹ Quen ten tenda que a atenda e sinon que a
 venda.

Quen ten tres e gasta catro, escusa de
 saco.
O gaitero de Lugo, ano 1966.
 Quen ten tres e gasta catro, escusa do
 saco.¹⁷¹⁰
 Rubiós.
 Quen ten, val -dican as *campanas de
 Rendal.¹⁷¹¹
 Quen ten vergonza, non almorza; e,
 quen non a ten, almorza ben.¹⁷¹²
 Quen todo quere todo perde.
 Quen vai a Chantada nunca vén sin
 nada.¹⁷¹³
 Lugo.
 Quen vai *a pidir non vai *a fuxir.
 Quen vai en carro nin vai a pé nin a
 cabalo.
 Vilela.
 Quen vai en carro nin vai a pé nin a
 cabalo.¹⁷¹⁴
 D. V.
 Quen vai prá mar prepárase na terra.
 Quen vive de recordos, vive entre
 mortos.¹⁷¹⁵
 Quen vive de recordos, vive entre
 mortos.
 D. V.
 Querer ser, sin valer, é falta de non
 saber.¹⁷¹⁶
 Quero o escribán do meu xeito, sexa no
 bo ou no mal preito.¹⁷¹⁷
 Eladio Rodriguez, Dicionario... II p
 253.
 *Quien mira a pelos non come carne.
 Viveiro.
 Quixera ver o meu fillo heredeiro onde
 asenta a néboa no mes de xaneiro.¹⁷¹⁸

¹⁷¹⁰ Quen ten tres e gasta catro excusa do saco.
¹⁷¹¹ Quen ten, val dicen as campanas de Rendal.
¹⁷¹² Quen tén vergonza non almorza e quen nona
 ten almorza ben.
¹⁷¹³ Quen vai a Chantada nunca ven sin nada.
¹⁷¹⁴ Quen vai en carro nin vai a pe nin a cabalo.
¹⁷¹⁵ Quen vive de recordos vive entre mortos.
¹⁷¹⁶ Querer ser, sin valer, e falta de non saber.
¹⁷¹⁷ Quero o escribán do meu xeito, sexa no bó ou
 no mal preito.

Quéixase un das que ten, e non saben as
que lle ven.¹⁷¹⁹

D. V.

Quéntate co teu traballo e non coa leña
de carballo.

Rubiós.

Quéntate co traballo e non co lume do
carballo.

Quérote moito polo tempo enxoiro;
polo tempo mollado, que te leve o
diaño.¹⁷²⁰

Quítate, *polvo, que vén o cisco.¹⁷²¹

Ramiño de santo, si non vós, será outro.
¹⁷²²

Ramiño de soto, se non vós, será
outro.¹⁷²³

Verín.

Rapazas, ó san Brais, que festas non hai
máis.¹⁷²⁴

Raposa arteira, farta de papas e andar
cabaleira.

Real ganado por san Xoán, vale por real
e medio de Nadal.¹⁷²⁵

Real ganado por san Xoán, vale por real
e medio de Natal.¹⁷²⁶

Regalo de monxa, carga de trigo.

Regalo de monxa, cunca de leite por
cunca de aceite.¹⁷²⁷

Regalo de monxa, cunca de leite por
cunca de aceite.¹⁷²⁸

¹⁷¹⁸ Quixera ver ó meu fillo heredeiro onde asenta
a néboa no mes de xaneiro.

¹⁷¹⁹ Queixase un das que ten e non saben as que
lle ven.

¹⁷²⁰ Quérote moito polo tempo enxoiro; polo
tempo mollado que te leve o diaño.

¹⁷²¹ Quítate polvo que ven o cisco.

¹⁷²² Ramiño de santo si non vos será outro.

¹⁷²³ Ramiño de soto, se non vos, será outro.

¹⁷²⁴ Rapazas o San Brais que festas non hai mais.

¹⁷²⁵ Real ganado por S. Xoán vale por real e
medio de Nadal.

¹⁷²⁶ Real ganado por S. Xoan vale por real e
medio de Natal.

¹⁷²⁷ Regalo de monxa cunca de leite por cunca de
aceite. (2)

¹⁷²⁸ Regalo de monxa cunca de leite por cunca de
aceite. (2)

Verín.

Rego torto, palla dereita.

Rego torto, pan dereito.¹⁷²⁹

Retírate, *polvo, que aí vai o borrallo.
¹⁷³⁰

Rifan as comadres porque dicen as
verdades.

Roma e Pavía non se fixeron nun día.
¹⁷³¹

Lugo.

Ron, ron, fagámo-lo que o rei mandou.
¹⁷³²

Verín.

Roupa lavada polo sol agarda.¹⁷³³

Roupa que se usa pouco dura.¹⁷³⁴

Vilela.

Roupa vella e nena garrida en tódolos
sitios pretendida.¹⁷³⁵

Lugo.

Roxos/Rubios e coxos fagamos poucos.

Rubias ó nado, pigoreiro, andarás
mollado. Rubias ó sol posto,
pigoreiro, andarás enxoiro.¹⁷³⁶

Rubias ó sol nado, pigoreiro, andarás
mollado; rubias ó sol posto, pigoreiro,
andarás enxoiro.¹⁷³⁷

D. V.

Ruín cadela roe, ás veces, boa codela.
¹⁷³⁸

Ruín cadela roe, ás veces, boa correa.
¹⁷³⁹

D. V.

¹⁷²⁹ Rego torto pan dereito.

¹⁷³⁰ Retírate polvo que aí vai o borrallo.

¹⁷³¹ Roma e Pavia non se fixeron nun día.

¹⁷³² Ron, Ron, fagamol-o que o rey mandou.

¹⁷³³ Roupa lavada pol-o sol agarda.

¹⁷³⁴ Roupa que s'usa pouco dura.

¹⁷³⁵ Roupa vella e nena garrida en todol-os sitios
pretendida.

¹⁷³⁶ Rubias ó nado pigoreiro andarás mollado.

Rubias ó sol posto pigoreiro andarás enxoiro.

¹⁷³⁷ Rubias o sol nado, pigoreiro, andarás
mollado; rubias o sol posto, pigoreiro, andarás
enxoiro.

¹⁷³⁸ Ruín cadela roe, as veces, boa codela.

¹⁷³⁹ Ruín cadela, roe as veces boa correa.

Ruín é o can que lle dan o óso e non o aproveita.¹⁷⁴⁰

S. Isidro Labrador: 'Quita a auga e pon o sol'.

Sábado á noite, María, colle a roca.

Sábado á noite, María, dáme a roca e, o lús á mañá, María, tírama pra alá.¹⁷⁴¹

Sabe máis o vello no olvidado que o novo no recordado.¹⁷⁴²

Sabe máis que eu lle *enseñei.¹⁷⁴³

Sabe un ónde chegou, e non sabe ónde chegará.¹⁷⁴⁴

Feces.

Sábenme todos do viño que eu bebo pero non saben a sede que eu teño.

Sácame a marzo, xa verás como pazo.

Fala o cocho. *O gaiteiro de Lugo* 1969.

Sachar, quen sepa; podar, un burro.¹⁷⁴⁵
Muchos dicen lo contrario.

Sae a racha á madeira aínda co demo non queira.¹⁷⁴⁶

Saltar e brincar, todo é traballar.¹⁷⁴⁷

San Agustín dáme a voz a mín.¹⁷⁴⁸

San Amaro é amigo da neve.

San Andrés bota fóra o montañés.¹⁷⁴⁹

San Andrés de Teixido do morto fai vivo.¹⁷⁵⁰

Lugo.

San Antón de xaneiro, o dezasete é o verdadeiro; san Antón de san Xoán é o mentirán.¹⁷⁵¹

¹⁷⁴⁰ Ruín é o can que lle dan o óso e nono aproveita.

¹⁷⁴¹ Sábado á noite, María, dame a roca e o lús á mañá, María, tírama pra alá.

¹⁷⁴² Sabe mais o vello no olvidado que o novo no recordado.

¹⁷⁴³ Sabe mais qu'eu l'enseñei.

¹⁷⁴⁴ Sabe un onde chegou, e non sabe ónde chegará.

¹⁷⁴⁵ Sachar quen sepa; podar un burro.

¹⁷⁴⁶ Sae a racha á madeira aínda co demo non queira.

¹⁷⁴⁷ Saltar e brincar todo é traballar.

¹⁷⁴⁸ San Agustín dame a voz a mín.

¹⁷⁴⁹ San Andrés bota fora o montañés.

¹⁷⁵⁰ San Andrés de Teixido do morto, fai vivo.

San Antón de xaneiro, o dezasete é o verdadeiro; san Antón de san Xoán é o mentirán.¹⁷⁵²

San Antón verdadeiro, o dezasete de xaneiro e a súa festa lle fan o trece de san Xuán.¹⁷⁵³

San Antoniño, dáme un home, anque me mate i anque me esfole.¹⁷⁵⁴

San Antonio co seu porco ía por un camiño, i o porco ía decindo: non me comas o touciño.¹⁷⁵⁵

San Antonio mentirán naceu no mes de san Xoán; san Antonio verdadeiro, no mes de xaneiro.¹⁷⁵⁶

Rua Valdeorras.

San Antonio verdadeiro, 17 de Xaneiro; san Antonio mentirán, día 13 de san Xoán.¹⁷⁵⁷

San Antonio verdadeiro, o 17 de xaneiro; san Antonio Paduán, o 13 de san Xoán.¹⁷⁵⁸

Mezquita.

San Bartolomeu, o que non guarda o seu *secreto, mal pode gardar o meu.

San Benito Cabaceiro é o san Benito verdadeiro.¹⁷⁵⁹

S Benito Cabaceiro=24 de marzo.

San Cristovo, co seu covo.¹⁷⁶⁰

D.V.

¹⁷⁵¹ San Antón de xaneiro, o dezasete é o verdadeiro; san Antón de S. Xoán é o mentirán.

¹⁷⁵² San Antón de Xaneiro o dezasete e o verdadeiro; San Antón de San Xoán é o mentirán.

¹⁷⁵³ San Antón verdadeiro o dezasete de xaneiro e a súa festa lle fan o trece de San Xuan.

¹⁷⁵⁴ San Antoniño, dame un home, anque me mate i-anque me esfole.

¹⁷⁵⁵ San Antonio co seu porco ía por un camiño, i-o porco ía decindo non me comas o touciño.

¹⁷⁵⁶ San Antonio mentirán naceu no mes de S. Xoán; S. Antonio verdadeiro, no mes de Xaneiro.

¹⁷⁵⁷ San Antonio verdadeiro, 17 de Xaneiro; San Antonio mentirán, día 13 de S. Xoán.

¹⁷⁵⁸ San Antonio verdadeiro o 17 de xaneiro, San Antonio Paduán o 13 de San Xoán.

¹⁷⁵⁹ San Benito Cabaceiro é o San Benito verdadeiro.

¹⁷⁶⁰ San Cristovo co seu covo.

San Cristovo, co seu covo.¹⁷⁶¹
No faltaré agua. P. Crespo: Nueva contribucion, p. 400.

San Francisco, sementa cebada ou liño mourisco.
S. Francisco Asís, 4 oct.

San Francisco trae a vela e san Xosé a leva.¹⁷⁶²
Alude al acortamiento de los días de fecha a fecha y necesidad de alumbrado.

San Lourenzo, co seu caldeiro penzo.¹⁷⁶³
D.V. 10 agosto.

San Martiño, vai ó magosto e mata o porquiño.
O gaiteiro de Lugo, 1972.

San Mateo, vendima ti, vendimarei eu.¹⁷⁶⁴
Refranes del Almanaque Agrícola ZZ – 1969.

San Matías anda co Entroido ás porfías.¹⁷⁶⁵
24 feb.

San Matías, coas súas artes, deixou o Entroido do *lunes pró martes.¹⁷⁶⁶
24 feb. Vid refranes de meses en Malla=Refranes.

San Miguel das uvas maduras, tarde vés e pouco duras.¹⁷⁶⁷
29 sep.

San Miguel, mes do viño, moita iauga no moiño.¹⁷⁶⁸
O gaiteiro de Lugo, 1972.

San Migueliño das uvas maduras, moito me tardas e pouco me duras.¹⁷⁶⁹

¹⁷⁶¹ San Cristovo co seu covo.

¹⁷⁶² San Francisco trae a vela e S. Xosé a leva.

¹⁷⁶³ San Lourenzo co seu caldeiro penzo.

¹⁷⁶⁴ San Mateo, vendima ti, vendimarei eu

¹⁷⁶⁵ San Matias anda có entroido ás porfías.

¹⁷⁶⁶ San Matías coas súas artes deixou o Entroido do lunes pro martes.

¹⁷⁶⁷ San Miguel das uvas maduras, tarde vés e pouco duras.

¹⁷⁶⁸ San Miguel, mes do viño, moita i-auga no moiño.

San Migueliño das uvas maduras, que tarde vés e pouco duras.¹⁷⁷⁰
Orense.

San Migueliño das uvas, tarde vés e pouco duras.

29 septie. Rubiós.

San Ramón, san Ramonciño, unha camisa de liño che dou.¹⁷⁷¹

A San Ramón para un feliz embarazo: San Ramón, San Ramonciño unha camisa de liño che dou. Y cuando pasó: de estopa, señor, de estopa.

San Xoán craro; santa Mariña, o trigo na arquíña.¹⁷⁷²

San Xoán, fouce ó pan.¹⁷⁷³

Sangue pola boca, nin moita nin pouca.¹⁷⁷⁴

Santa Catalina, neve na cortiña.

Castro Caldelas. 29 de nov.

Santa Catalina trae a neve na cestiña.

29 de nov.

Santa Lilaila pareu por un dedo, será verdá mais eu, non o creo.¹⁷⁷⁵

Santa Lucía anda co porco á porfía.¹⁷⁷⁶

Santa Lucía, neve na pía; si non é ese será outro día.¹⁷⁷⁷

Santa Mariña, acarreixiña.

Santa Mariña, acarreixiña.¹⁷⁷⁸

Santa Mariña ca súa regazadiña.¹⁷⁷⁹

D.V. Xulio

Santa Mariña, carreixiña.

¹⁷⁶⁹ San Migueliño das uvas maduras moito me tardas e pouco me duras.

¹⁷⁷⁰ San Migueliño das uvas maduras, que tarde ves e pouco duras.

¹⁷⁷¹ San Ramón, San Ramonciño unha camisa de liño che dou.

¹⁷⁷² San Xoán craro, Santa Mariña o trigo na arquíña.

¹⁷⁷³ San Xoan fouce ó pan.

¹⁷⁷⁴ Sangue pola boca nin moita nin pouca.

¹⁷⁷⁵ Santa Lilaila pareu por un dedo será verdá mais eu, no-no creo.

¹⁷⁷⁶ Santa Lucía anda co porco a porfía.

¹⁷⁷⁷ Santa Lucía neve na pía si non e ése será outro día.

¹⁷⁷⁸ Santa Mariña acarreixiña.

¹⁷⁷⁹ Santa Mariña ca sua regazadiña.

Santa Rita, santa Rita, o que se dá non se quita. ¹⁷⁸⁰

Santiago, co seu canado. ¹⁷⁸¹
canado= medida vino de 2 cántaras
o sean 32 litros o 64 cuartillos. D.V.

Santos da porta non fan milagros.

Santos e Nadal, inverno carrual.

Sardiña, agostiña.

La sardina, des obada en agosto.

Sardiña que leva o gato, tarde ou nunca
volve ó *plato.

Sardiña que leva o gato, tarde ou nunca
volve ó *plato.

Rubiós.

Sardiña que o gato leva ben empregada
vai. ¹⁷⁸²

Sardiña que o gato leva lambida vai.

Sarna con gusto non pica.

*Sastre traballador e amores de
costureira sonche contiños da feira.

Se maio chora, auga criadora.

Refranes (del calendario "O
mintireiro verdadeiro" 1968).

Se mal das costas, peor das illargas.

Verín.

Se non me das un trago, xa sabes o que
che fago.

Se o alacrán vise i a víbora ouvise, non
houbera xente que vivise. ¹⁷⁸³

Se o cuco non canta entre marzo i abril,
ou morreu o cuco ou fin do mundo vai
vir. ¹⁷⁸⁴

Se o mes de agosto vén craro, bo
magosto e bo nabo; se vén nubrado,
pouca castaña e o nabo furado. ¹⁷⁸⁵

O mintireiro verdadeiro, 1969.

¹⁷⁸⁰ Santa Rita Santa Rita o que se da non se quita.

¹⁷⁸¹ Santiago co seu canado.

¹⁷⁸² Sardiña que o gato leva ven empregada vai.

¹⁷⁸³ S'o alacrán vise y-a vibora ouvise non
houbera xente que vivise.

¹⁷⁸⁴ S'o cuco non canta entre marzo y-abril ou
morreu o cuco ou fin do mundo vai vir.

¹⁷⁸⁵ Se o mes de agosto ven craro, bó magosto e
bo nabo, se ven nubrado, pouca castaña e o nabo
furado.

Se o porco voara non houbera ave que
coel se igualara. ¹⁷⁸⁶

Se ó vello lle quitan a pinguiña e máis a
cociña, que o enterren aixiña. ¹⁷⁸⁷

O mintireiro verdadeiro, 1969.

Se san Xoán vén craro e maio pardo, da
leira prá casa chirriará o carro. ¹⁷⁸⁸

Calendario 'O mintireiro verdadeiro'
1969.

Se ten contas, non ten conta; e se non
ten contas, ten conta. ¹⁷⁸⁹

Se vas pra Camba leva o pan na manga.
Según sea o burro, así ten que se-la
albarda. ¹⁷⁹⁰

Verín.

Según sexa o burro así ten que ser a
albarda.

Sémbrame no pó e de min non terás dó,
sémbrame no lodo e perderasme todo.

Mezquita.

Sementa cedo e non veces, a non ser
que a lúa ande cos meses. ¹⁷⁹¹

Sementa cedo e non veces, agás que a
lúa ande cos meses. ¹⁷⁹²

Seméntame no po e de min non teñas
dor. Seméntame na lama e de min non
verás nada. ¹⁷⁹³

Seméntesme tarde, seméntesme cedo,
*hasta o mes de abril non me verás o
pelo. ¹⁷⁹⁴

Dícese de las patatas.

¹⁷⁸⁶ S'o porco voara non houbera ave que co-él se
igualara.

¹⁷⁸⁷ Se o vello lle quitan a pinguiña e máis a
cociña que o enterren aixiña.

¹⁷⁸⁸ Se S. Xoán ven craro e maio pardo da leira
prá casa chirriará o carro.

¹⁷⁸⁹ Se ten contas non ten contas e se non ten
contas ten conta.

¹⁷⁹⁰ Segun sea o burro, asi ten que se l-albarda.

¹⁷⁹¹ Sementa cedo e non veces a non ser que a lua
ande cos meses.

¹⁷⁹² Sementa cedo e non veces agás qu'a lua ande
cos meses.

¹⁷⁹³ Seméntame no pó e de min non teñas dór. -
Seméntame na lama e de min non verás nada.

¹⁷⁹⁴ Seméntesme tarde, seméntesme cedo hasta o
mes de abril non me verás o pelo.

Sempre ó porco máis ruín halle tocar unha castaña boa.

Ser puta e non ganar nada, vale máis ser muller honrada.¹⁷⁹⁵

Será meu heredeiro o que me limpe o traseiro.

Sete oficios colleu Adán e de ningún gana pan.¹⁷⁹⁶

O gaiteiro de Lugo 1969.

Sete pitas e un galo comen o pienso dun cabalo.

Sete pitiñas co galo comen ración dun cabalo.¹⁷⁹⁷

Sete *sastres fan un home.

Ten orixen o refrán en que nas aldeas dedicaban a sastre o que non servía pra o campo. E oficio femenino é fácil.

Señan xudeos e señan dos meus.

Señor san Brais, unha e non máis.¹⁷⁹⁸

Señoritos e becerros pra fodelos.

Si a Candelaria chora, mitá do inverno vai fóra, que chore ou que deixe de chorar, a mitá do inverno está por pasar e si venta, inda entra.¹⁷⁹⁹

Si a Candelaria chora, o inverno está fora; si ri, inda está por vir.¹⁸⁰⁰

v) Si a Candelaria chora -o inverno xa vai fora -si a Candelaria rí, -o inverno está por vir; -pero que ría e que cante -hai inverno pra tras e pra diante.

Si a Candelaria chora, vai o inverno fóra si no inverno quere vir; máis, cal chorar, cal rir, medio inverno está por

¹⁷⁹⁵ Ser puta e non ganar nada vale mais ser muller honrada.

¹⁷⁹⁶ Sete oficios colléu Adán e de ningún gana pan.

¹⁷⁹⁷ Sete pitiñas co galo comen ración d'un cabalo.

¹⁷⁹⁸ Señor San Blás, unha e non máis.

¹⁷⁹⁹ Si a Candelaria chora, mitá do inverno vai fora, que chore ou que deixe de chorar a mitá do inverno está por pasar e si venta inda entra.

¹⁸⁰⁰ Si a Candelaria chora o inverno está fora, si rí inda está por vir.

vir/que vente, que deixe de ventar, a *mitad do inverno está por vir.¹⁸⁰¹

Si a Candelaria ri, o inverno está por vir.¹⁸⁰²

Si a Candelaria *ríe o inverno está por vir.¹⁸⁰³

Si a *envidia fora tiña, ¡cantos tiñosos *habría!¹⁸⁰⁴

Si a fame entra pola cuadra, mal lle vai ós de arriba.¹⁸⁰⁵

Si a merda fora ouro, os pobres non tiñan cu.¹⁸⁰⁶

Si a noite de Navidá foi de luar, labra ben pra sementar; si a noite de Navidá foi de oscuro, sementa no terrón duro.¹⁸⁰⁷

Si a sopa é boa, pouca; e si é mala, menos.¹⁸⁰⁸

Si algún día vas por Canouro, párate un pouco.¹⁸⁰⁹

Lugo.

Si arde a casa, quentarse a ela. (2)

Si as *campanas foran o *plato, e o badal a *cuchara ¡ai, caldo, caldo!¹⁸¹⁰

Si as patacas non colles en outono, has pasar máis fame que un mono.

Gaiteiro de Lugo, pro ano 1971.

Si bebes pra olvidar, paga antes de empezar.

Si capo non asubío.

¹⁸⁰¹ Si a Candelaria chora, vai o inverno fora si no inverno quere vir, mais cal chorar cal rir, medio inverno está por vir/que vente que deixe de ventar a mitad do inverno está por vir.

¹⁸⁰² Si a Candelaria rí o inverno está por vir.

¹⁸⁰³ Si a Candelaria rie o inverno está por vir.

¹⁸⁰⁴ Si a envidia fora tiña, cantos tiñosos habría.

¹⁸⁰⁵ Si a fame entra pola cuadra mal lle vai ós de arriba.

¹⁸⁰⁶ Si a merda fora ouro os pobres non tiñan cu.

¹⁸⁰⁷ Si a noite de Navidá foi de luar labra ben pra sementar; si a noite de Navidá foi de oscuro sementa no terrón duro.

¹⁸⁰⁸ Si a sopa é boa pouca, e si é mala menos.

¹⁸⁰⁹ Si algún día vas por Canouro párate un pouco.

¹⁸¹⁰ Si as campanas foran o plato, e o badal a cuchara ¡ay, Caldo, Caldo,!

Si che dan a ovella, colle a corda e vai por ela.¹⁸¹¹

Y otros añaden [...]

Si che doe a barriga, dálle cunha estriga.¹⁸¹²

Gudiña.

Si che doe a barriga, ráscaia cunha estriga.¹⁸¹³

Si che morde o escouporón, busca a sámana e o aixadón.¹⁸¹⁴

Si chegas a vello, mal che ha de ir; pero si non chegas, peor.¹⁸¹⁵

Si chove en agosto, non hai magosto.¹⁸¹⁶

Si chove o domingo antes da misa, choverá todo o día.¹⁸¹⁷

Augurios: Lluvia.

Si chove o domingo antes de misa toda a semana vai de risa.

Si chove xoves da Ascensión, cava, pión.¹⁸¹⁸

Cangas.

Si choves, xoves da Ascensión, hortas ruís e trigo rocón.¹⁸¹⁹

Lugo.

Si comes porco en febreiro, frío polo invernadeiro.¹⁸²⁰

Si con auga *te curas, pouco duras.¹⁸²¹

Si corren as nubes pra Lugo, auga no puño; si pra Ourense, sol que nos quente.¹⁸²²

¹⁸¹¹ Si che dan a ovella colle a corda e vai por ela.

A ficha que nós manexamos está incompleta.

¹⁸¹² Si che doe a barriga, dalle cunha estriga.

¹⁸¹³ Si che doe a barriga, ráscaia cunha estriga.

¹⁸¹⁴ Si che morde o escouporón busca a sámana e o aixadón.

¹⁸¹⁵ Si chegas a vello mal che ha dir, pero si non chegas peor.

¹⁸¹⁶ Si chove en Agosto non hai magosto.

¹⁸¹⁷ Si chove o domingo antes da misa choverá todo o día.

¹⁸¹⁸ Si chove xoves d'Ascensión cava pión.

¹⁸¹⁹ Si choves Xoves d'Ascension hortas ruís e trigo rocón.

¹⁸²⁰ Si comes porco en febreiro frío polo Invernadeiro.

¹⁸²¹ Si con auga te curas pouco duras.

Si eiquí neva, que nunca nevou; qué será na serra, que nunca parou.¹⁸²³

v) Si eiquí neva, que será na serra.

Si embarcas, reza unha; si vas á mili, reza dúas; pero, si te caza, reza tres.¹⁸²⁴

Si en febreiro trona, mal ano pró o gado e bo pró sementado.¹⁸²⁵

Si en marzo canta a ra, en maio xa calará.¹⁸²⁶

Si en xaneiro canta a ra, en maio xa calará.¹⁸²⁷

Si entre marzo e abril o cuco non vén, ou o cuco é morto ou a fin quere vir.¹⁸²⁸

A fin=el fin del mundo, me dice el informante.

Si fora pita e puxera un ovo, tiña canto pra todo o mes.¹⁸²⁹

Si ha de chover, frío ha de facer.

Si hai nubeiro o día de san Pedro Fiz, castaña furada e nabo ruín.¹⁸³⁰

Hay un S. Pedro Fiz de Villapedre en Sarria (Lugo) Una fiesta de San Fins se celebra el 1º agosto S. Pedro Fiz = S. Pedro Felix.

Si mal das costas, peor das illargas.¹⁸³¹

Si marzo non marcea, abril cantalea.

Si marzo requicha o rabo, non queda ovella vella nin pastor azamarrado.¹⁸³²

¹⁸²² Si corren as nubes pra Lugo auga no puño; si pra Ourense sol que nos quente.

¹⁸²³ Si eiquí neva, que nunca nevou, que será na serra que nunca parou.

¹⁸²⁴ Si embarcas, reza unha, si vas á mili, reza dúas, pero si te caza reza tres.

¹⁸²⁵ Si en febreiro trona mal ano pro gado e bó pro sementado.

¹⁸²⁶ Si en marzo canta a rá en maio xa calará.

¹⁸²⁷ Si en Xaneiro canta a rá en Maio xa calará.

¹⁸²⁸ Si entre marzo e abril o cuco non ven ou o cuco é morto ou a fin quere vir.

¹⁸²⁹ Si fora pita e puxera un ovo tiña canto pra todo o mes.

¹⁸³⁰ Si hai nubeiro o día de San Pedro Fiz, castaña furada e nabo ruín.

¹⁸³¹ Si mal das costas peor das illargas.

Si me dás un villote, douche un
papirote.¹⁸³³
Si me dás unha castaña, douche unha
araña.¹⁸³⁴
Si na cama non dorme o meu ollo,
folgan os meus ollos.
Si na túa casa se comen fabas, na miña,
a caldeiradas.¹⁸³⁵
Si no maio non fas o traballo, andarás
co saco debaixo do brazo.¹⁸³⁶
Faro de Vigo.
Si no marzo canta a ra, no maio xa
calará.¹⁸³⁷
Si no toxal hai auga no marzal, as
fontes terana ata o otoñal.¹⁸³⁸
Si non fora o vento, non habería mal
tempo.¹⁸³⁹
Mezquita.
Si non houbera maio, non habería ano
malo.
*Bene. "O maio e 'os maíos'". Faro
de Vigo 2/5/71.*
Si non miro prá vella miro prá
*guapeza que leva.¹⁸⁴⁰
Lugo.
Si non segas no mes da sega, virá o
diaño e cha leva.
Gaiteiro de Lugo, pro ano 1971.
Si non víche-lo cuco a mediados de
abril, ou morreu o cuco ou quere vir
*o fin.¹⁸⁴¹

¹⁸³² Si Marzo requicha o rabo non queda ovella
vella, nin pastor azamarrado.
¹⁸³³ Si me das un villote, douche un papirote.
¹⁸³⁴ Si me das unha castaña douche unha araña.
¹⁸³⁵ Si na tua casa se comen fabas na miña a
caldeiradas.
¹⁸³⁶ Si no Maio non fas o traballo andarás co saco
debaixo do brazo.
¹⁸³⁷ Si no marzo canta a ra no maio xa calará.
¹⁸³⁸ Si no toxal hai auga no Marzal as fontes
terana ata o otoñal.
¹⁸³⁹ Si non fora o vento non habería mal tempo.
¹⁸⁴⁰ Si non miro pra vella miro pra guapeza que
leva.
¹⁸⁴¹ Si non vichelo cuco a mediados de abril ou
morreu o cuco ou quere vir o fin.

Calendario 'O mintireiro verdadeiro'
1969.
Si non é en santa Lucía é pr'outro día.
¹⁸⁴²
Si non é na santa Lucía, é pró outro día.
¹⁸⁴³
Si o boteiro vende a bota, é que non
sirve ou está rota.¹⁸⁴⁴
Si o can come, *señal de que non
morre.
Si o cuco non vén entre marzo e abril,
ou o cuco é morto ou *o fin quere vir.
¹⁸⁴⁵
Si o de cedo mente; o de tarde, sempre.
¹⁸⁴⁶
Si o domingo chove pra ir á misa toda a
semana vai de risa.
Si o maio chora, auga criadora.
*Bene. "O maio e 'os maíos'". Faro
de Vigo 2/5/71.*
Si o mozo quixera e o vello poidera,
non había cousa que non se fixera.¹⁸⁴⁷
Si o mozo soupese e o vello poidese,
non habería cousa que non se fixese.
¹⁸⁴⁸
Si o pai se escollera, non *habría fillos
de pobres sinón de marqueses.¹⁸⁴⁹
Si o traballo fora bo, tíñano acaparado
os ricos.¹⁸⁵⁰
Si o viño perxudícache o negocio, deixa
o negocio.
Si os teus bés has vender ben, non os
ofrezas a ninguén.¹⁸⁵¹

¹⁸⁴² Si non é en Santa Lucía é pr'outro día.
¹⁸⁴³ Si non é na Santa Lucía e pro outro día.
¹⁸⁴⁴ Si o boteiro vende a bota e que non serve ou
está rota.
¹⁸⁴⁵ Si o cuco non ven entre marzo e abril ou o
cuco é morto ou o fin quere vir.
¹⁸⁴⁶ Si o de cedo mente o de tarde, sempre.
¹⁸⁴⁷ Si o mozo quixera e o vello poidera non había
cousa que non se fixera.
¹⁸⁴⁸ Si o mozo soupese e o vello poidese non
habería cousa que non se fixese.
¹⁸⁴⁹ Si o pai se escollera non habría fillos de
pobres sinón de marqueses.
¹⁸⁵⁰ Si o traballo fora bó, tíñano acaparado os
ricos.

Lugo.
 Si queres allo fino, seméntaio no san
 Martiño.¹⁸⁵²
 Si queres bo allal, seméntaio no Nadal.
¹⁸⁵³
 Si queres bo alleiro, seméntaio en
 xaneiro.¹⁸⁵⁴
 Si queres boa fama, non che dé o sol na
 cama.¹⁸⁵⁵
 Si queres chegar a rico, mete a leña
 polo bico.¹⁸⁵⁶
 Lugo.
 Si queres conecer a Periquiño, dálle un
 mandíño.¹⁸⁵⁷
 Vivero.
 Si queres o teu home sao, dálle avelao.
¹⁸⁵⁸
 D. V.
 Si queres que a túa muller te queira, ten
 diñeiro na carteira.
 Si queres que a vaca che dé *boa leite
 busca que che paira no coarto
 crecente.
 Si queres que te siga o can, dálle pan.
¹⁸⁵⁹
 Si queres que te siga o can, dálle pan.
¹⁸⁶⁰
 Vivero.
 Si queres saber o que é un galeguiño,
 dálle mandíño.¹⁸⁶¹
 En castellano dicen: Andaluz con
 dinero y gallego con mando, ya
 estoy temblando.

¹⁸⁵¹ Si os teus bes has vender ben no-nos ofrezas a
 ninguén.
¹⁸⁵² Si queres allo fino, seméntallo no San
 Martiño.
¹⁸⁵³ Si queres bó allal, seméntallo no Nadal.
¹⁸⁵⁴ Si queres bó alleiro, seméntallo en Xaneiro.
¹⁸⁵⁵ Si queres boa fama non che de o sol na cama.
¹⁸⁵⁶ Si queres chegar a rico met'a leña pol-o bico.
¹⁸⁵⁷ Si queres conecer a Periquiño dalle un
 mandíño.
¹⁸⁵⁸ Si queres o teu home sao dalle avelao.
¹⁸⁵⁹ Si queres que te siga o can, dalle pan.
¹⁸⁶⁰ Si queres que te siga o can dalle pan.
¹⁸⁶¹ Si queres saber o que é un galeguiño, dalle
 mandíño.

Si queres saber o que é un galeguiño,
 dálle mandíño.¹⁸⁶²
 Vid analogias en Concepto Galicia.
 Si queres ter bo allíño, sementa no
 febreiriño.¹⁸⁶³
 Si queres ter bo viño, enxerta de boa
 cepa.
 Si queres ter bo viño inxerta de boa
 cepa.
 Si queres ter boas pitas e bo galo, colle
 os ovos en abril e bótaos en maio.¹⁸⁶⁴
 Si queres ter de qué precisar, garda o
 que non te server.¹⁸⁶⁵
 Si queres ter un criado ben mandado,
 pon a mesa e mándaio a un recado.
¹⁸⁶⁶
 Si queres ter un fillo pillo méteio
 monaguillo.¹⁸⁶⁷
 Si queres ter unha mala *caballería,
 compra un bo burro.¹⁸⁶⁸
 Si queres viño, planta o teu bacelo; se
 queres castañas, que as plante o
 *abuelo.¹⁸⁶⁹
 Si queres vivir bo e san, onde pasáchelo
 inverno, pasa o vrán.¹⁸⁷⁰
 Si queres vivir moito tempo, faite de
 mozo, vello.¹⁸⁷¹
 D. V.
 Si san Xoán chora, a silveira non dá
 moras.¹⁸⁷²

¹⁸⁶² Si queres saber o que é un galeguiño, dalle
 mandíño.
¹⁸⁶³ Si queres ter bó allíño, sementa no febreiriño.
¹⁸⁶⁴ Si queres ter boas pitas e bó galo, colle os
 ovos en Abril e bóttalos en Maio.
¹⁸⁶⁵ Si queres tér de que precisar, garda o que non
 te server.
¹⁸⁶⁶ Si queres tér un criado ben mandado pon a
 mesa e mándallo a un recado.
¹⁸⁶⁷ Si queres ter un fillo pillo métello monaguillo.
¹⁸⁶⁸ Si queres ter unha mala caballería compra un
 bó burro.
¹⁸⁶⁹ Si queres viño planta o teu bacelo, se queres
 castañas que as plante o abuelo.
¹⁸⁷⁰ Si queres vivir bó e san onde pasachelo
 inverno pasa o vran.
¹⁸⁷¹ Si queres vivir moito tempo faite de mozo,
 vello.

Calendario 'O mintireiro verdadeiro'
1969.

Si santa Comba chora, é que o inverno
vai fóra. Si ri é que o inverno vén aí.
Que ría ou que chore, que deixe de
chorar. Por san Xulián a mitá do
inverno está sin pasar.¹⁸⁷³

Cesures.

Si se está nas *campanas non se está na
procesión.

Si se lle ha de dar ó diaño dáselle ó
gado.¹⁸⁷⁴

Vivero.

Si *sudás no maio, terás pan pra o ano.
¹⁸⁷⁵

Faro de Vigo.

Si *te casas con un ricachón non lle
mires o corazón.

Si te morde a doniña busca sábana e
aixadiña.

Si te morde a doniña prepara a
sabaniña.

Si te morde o escamparón busca a
sábana e o aixadón.

Si te morde o escorpión prepara o
aixadón.

Si te pica o alacrán, bebe viño e come
pan que mañá che enterrarán; si che
morde unha doniña, prepara a
sabaniña.¹⁸⁷⁶

Si *te pican os collóns, tres días bons.
¹⁸⁷⁷

Si te roe a delociña, colle a pa e anda
axiña.¹⁸⁷⁸

Vivero.

¹⁸⁷² Si S. Xoán chora a silveira non da moras.

¹⁸⁷³ Si Santa Comba chora, é que o inverno vai
fora. Si rí e que o inverno ven ahí. Que ría ou que
chore, que deixe de chorar. Por S. Xulián a mitá
do inverno está sin pasar.

¹⁸⁷⁴ Si se ll'ha de dar o diaño dasell'o gado.

¹⁸⁷⁵ Si sudas no Maio, terás pan pra o ano.

¹⁸⁷⁶ Si te pica o alacrán bebe viño e come pan que
mañá che enterrarán; si che morde unha doniña
prepara a sabaniña.

¹⁸⁷⁷ Si te pican os collóns tres días bons.

¹⁸⁷⁸ Si te roe a delociña coll'a pa e and'axiña.

Si te roe a sacabeira, chama o cura á
cabeceira.¹⁸⁷⁹

Lugo.

Si te roe o alacrán, busca cera e busca
pan.¹⁸⁸⁰

Lugo.

Si te roe o alacrán busca viño e busca
pan que mañá te enterrarán.¹⁸⁸¹

Lugo.

Si te roe o alacrán, chama o cura i o
sancristán.¹⁸⁸²

Si te roe o alacrán, colle leña e coce
pan, que mañá te enterrarán.¹⁸⁸³

Lugo.

Si ten contas, non ten conta; si non ten
contas, ten conta.¹⁸⁸⁴

Se dice al comprar un cabrito que si
tactando la columna vertebral se le
aprecian las vértebras está delgado
no tiene cuenta; a la inversa si.

Si téis moito calor, métete nun tambor.
¹⁸⁸⁵

Si tes moito frío, métete no río.¹⁸⁸⁶

Si tu es Brais, eu son máis. Si tu es p...,
eu son máis.¹⁸⁸⁷

Lugo.

Si vas a Untes, bebe viño e non
pergundes.¹⁸⁸⁸

Si vén auga diante o vento, carga, aferra
e mete drento.¹⁸⁸⁹

Vivero.

Si ves moito ourizo, non fagas carrizo.

¹⁸⁷⁹ Si te roe a sacabeira cham'o cur'a cabeceira.

¹⁸⁸⁰ Si te roe o alacrán busca cera e busca pan.

¹⁸⁸¹ Si te roe o alacrán busca viño e busca pan que
mañá t'enterrarán.

¹⁸⁸² Si te roe o alacrán cham'o cura y-o sancristán.

¹⁸⁸³ Si te roe o alacrán colle leña e coce pan que
mañá t'enterrarán.

¹⁸⁸⁴ Si ten contas non ten conta; si non ten contas
ten conta.

¹⁸⁸⁵ Si téis moito calor métete nun tambor.

¹⁸⁸⁶ Si tes moito frío, métete no río.

¹⁸⁸⁷ Si tu es Brais eu son mais. Si tu eres p... eu
son mais.

¹⁸⁸⁸ Si vas a Untes bebe viño e non pergundes.

¹⁸⁸⁹ Si ven auga diante o vento carga, aferra e
mete drento.

Sin bolsa chea nin rubia nin morena.
 Sin cordel e compás boa cousa non farás.
 Sin sangue non se poden facer sangueiras.
 Sin ver non querer.
 Sogra, mando e doutor, canto máis lonxe, millor.¹⁸⁹⁰
 Sogros e porcos *sólo son bos despois de mortos.¹⁸⁹¹
 Soio non rouba e non fode quen non pode.
 Baños de Molgas.
 Sol barbado, nordeste ó rabo.
 Lugo.
 Sol barbado, vendaval duro.
 Lugo.
 Sol madrugadeiro, chuvia no quinteiro.
 D. V.
 Sol madrugadeiro mete o can no palleiro.¹⁸⁹²
 Sol madrugador e cura *callexeiro nin o cura é bo nin o sol duradeiro.¹⁸⁹³
 Almoite.
 Sol madrugador, home rezador e muller cortés, eu renego deles tres.¹⁸⁹⁴
 Santiago.
 Sol na aira e auga no lameiro non pode ser. (2)
 Sol tempraneiro, auga no palleiro.
 Solteiro coarentón: que sorte tés, ladrón.
 Sombreiro que o noivo leva era do pai do avó.¹⁸⁹⁵
 Sombreiro ó pombo, capital ó ombro.¹⁸⁹⁶

¹⁸⁹⁰ Sogra, mando e doutor, canto máis lonxe millor.

¹⁸⁹¹ Sogros e porcos sólo son bós despois de mortos.

¹⁸⁹² Sol madrugadeiro mete ó can no palleiro.

¹⁸⁹³ Sol madrugador e cura callexeiro nin o cura é bó nin o sol duradeiro.

¹⁸⁹⁴ Sol madrugador, home rezador e muller cortés eu renego deles tres.

¹⁸⁹⁵ Sombreiro que o noivo leva era do pai do avó.

¹⁸⁹⁶ Sombreiro ò pombo capital ò hombro.

Vivero.
 Somos amigos no tempo dos figos.
 Somos amigos no tempo dos figos; somos irmaus no tempo dos paus.¹⁸⁹⁷
 Son máis as voces que as noces.¹⁸⁹⁸
 Tal é o carro da Madanela, tales son os fungueiros que leva.¹⁸⁹⁹
 Lugo.
 Tales letras, tales nabos.
 Tan bo é xaneiro como febreiro.¹⁹⁰⁰ (2)
 Tan honrado é o caldo como as castañas.
 Tan honrado é o saco como as atalladas.¹⁹⁰¹
 Vivero.
 Tan honrado é Xan como Pericán.
 Tan largo foi o día coma romaría.
 Tan limpa é a miña nora que *hasta os allos lava.
 Refranes (del calendario “O mintireiro verdadeiro” 1968).
 Tantas veces vai o xarro á fonte que dunha vez rompe.¹⁹⁰²
 Gondulfes.
 Tanto é xaneiro como febreiro.
 Tanto é xaneiro como febreiro.¹⁹⁰³
 Tanto en febreiro no solleiro, tanto en marzal no braseiro.
 Tanto leva saco longo coma saco redondo.
 Tanto lle quer o demo ós fillos que lle quita os ollos.
 Tanto lle tarda a saúde ó enfermo que cando lle vén non ten remedio.¹⁹⁰⁴

¹⁸⁹⁷ Somos amigos no tempo dos figos; somos hirmaus no tempo dos paus.

¹⁸⁹⁸ Son mais as voces que as noces.

¹⁸⁹⁹ Tal e o carro da Madanela tales son os fungueiros que leva.

¹⁹⁰⁰ Tan bó e xaneiro como febreiro. (2)

¹⁹⁰¹ Tan honrado e-o saco com-os atalladas.

¹⁹⁰² Tantas veces vai o xarro á fonte que d'unha vez rompe.

¹⁹⁰³ Tanto é xaneiro, como febreiro.

¹⁹⁰⁴ Tanto lle tarda a saúde ó enfermo que cando lle ven non ten remedio.

Tanto merece quen atiza o tizón como o
que cava o terrón.¹⁹⁰⁵

Lugo.

Tanto traballar pra andar descalzo.

Tanto vales, tanto tes.

Tapa, masa, en canto o caldeireiro pasa.

Tarde [de] vento non salga[s] de caza
que perdes o tempo.¹⁹⁰⁶

Tardes de marzo, recolle o teu gando.

Refranes (del calendario “O
mintireiro verdadeiro” 1968).

Tella de irexa ouro gotexa.

Vivero.

Tempo contado, logo pasa.

Lugo.

Tempo de neve, tempo alegre.¹⁹⁰⁷

Tempo, vento, muller e fortuna, presto
se muda.

Temporal no marzo, fruto no xunio.

Ten burro e anda a pé máis burro é.¹⁹⁰⁸

Ten pote grande na casa, anque nada
teña dentro.¹⁹⁰⁹

Ten quen ten -dice a *campana de
Quende.¹⁹¹⁰

Lugo.

Tendo cartos márchanse; o capital
queda.

Tendo salú e comendo ben, o traballo
non mata a ninguén.¹⁹¹¹

Tente masa, mentras o caldeireiro pasa.

Tente quieto, Sanguñedo, que por riba
está Piornedo.¹⁹¹²

Teña eu porcos anque non teña ollos.

De D. Eladio III, 170,171.

¹⁹⁰⁵ Tanto merece quen atiza o tizón com'o que
cava o terrón.

¹⁹⁰⁶ Tarde vento non salga de caza que perdes o
tempo.

¹⁹⁰⁷ Tempo de neve tempo alegre.

¹⁹⁰⁸ Ten burro e anda a pé mais burro é.

¹⁹⁰⁹ Tén pote grande na casa, anque nada teña
dentro.

¹⁹¹⁰ Ten quen ten dice a campana de Quende.

¹⁹¹¹ Tendo salú e comendo ben o traballo non
mata a ninguén.

¹⁹¹² Tente quieto Sanguñedo que por riba está
Piornedo.

Terra da puta o que non traballuca non
enxuca.

Terra que dá o cardo pra min ia guardo,
ia que dá o espiño pró meu veciño.¹⁹¹³

Lugo.

Terra sin abono acaba co seu dono.¹⁹¹⁴

Ti que me levas eu que me axudo.¹⁹¹⁵

Tu que me levas, eu que me axudo.¹⁹¹⁶

Verín.

Ti que non podes, lévame ás costas.

Toda carne come o lobo menos a súa
que lambe.¹⁹¹⁷

D. V.

Todo é toxo, e por rozar.¹⁹¹⁸

Todo o mundo sabe o que eu teño, pero
non sabe o que eu debo.

Todo o que cai na rede é peixe.

Todo pode ser menos gardar unha
muller, si ela quere.

Todos me queren porque son de
Audencia. Léveche o demo tal
convenencia.¹⁹¹⁹

Lugo.

Todos me saben do viño que bebo pero
non saben da sede que eu teño.¹⁹²⁰

Tomáramos nós pra pan e ir ós guizos.¹⁹²¹

Torcer pra dentro, andar de trencos;
torcer pra fóra, andar que namora.¹⁹²²

Touca negra non saca anima de pena.

Lugo.

Touza que nin dá lobo seica te amolo.

¹⁹¹³ Terra que da o cardo pra min y-a guardo y-a
queda o espiño pr'o meu veciño.

¹⁹¹⁴ Terra sin abono acaba co seu dono.

¹⁹¹⁵ Ti que me levas eu que me axudo.

¹⁹¹⁶ Tu que me levas, eu que m'e axudo.

¹⁹¹⁷ Toda carne come o lobo menos a sua que
lambe.

¹⁹¹⁸ Todo e toxo, e por rozar.

¹⁹¹⁹ Todos me queren porque son d'Audencia.
Levech'o demo tal convenencia.

¹⁹²⁰ Todos me saben do viño que bebo pero non
saben da sede qu'eu teño.

¹⁹²¹ Tomáramos nós pra pan e ir ós guizos.

¹⁹²² Torcer pra dentro, andar de trencos; torcer pra
fora andar que namora.

Traballando e sin traballar, non hai
millor viño que o que bebo sin pagar.
¹⁹²³

Traballar, que traballe o demo, que ten
boas uñas.
¹⁹²⁴

Trampas non pagan *deudas.
Gondulfes.
¹⁹²⁵

Tras das risas veñen os choros.
¹⁹²⁶

Tras do perdido, n' hai que ir buscar.
¹⁹²⁷

Gondulfes.

Trata en novelas e ara con vacas vellas.

Trata en pan e serás capitán.

Trata en sardiña e comerás galiña.

Trata en viño e serás mezquiño.

Tratas en viño, serás mazcaíño; tratas
en pan, serás capitán.
¹⁹²⁸

Lugo.

Tres anos de can novo, tres anos de bo
can, tres anos de can vello, tres anos
de mal can.
¹⁹²⁹

Verín.

Tres anos de can novo, tres anos de bo
can, tres anos de can vello, tres anos
de mal can.

Tres veces nove, vinteseite: quen non
pode non promete.
¹⁹³⁰

Tripas e casamento, en quente.
¹⁹³¹

Tristezas non pagan *deudas.

Tronos en agosto, millor mosto.
¹⁹³²

Tu *crees que a carriza *anida nun
*alambre e *anida nos buracos das
paredes.
¹⁹³³

¹⁹²³ Traballando e sin traballar non hai millor viño
que o que bebo sin pagar.

¹⁹²⁴ Traballar que traballe o demo que ten boas
uñas.

¹⁹²⁵ Trampas, non pagan *deudas.

¹⁹²⁶ Tras d'as risas veñen os choros.

¹⁹²⁷ Tras do perdido, n'hai qu'ir buscar.

¹⁹²⁸ Tratas en viño serás mazcaíño, tratas en pan
serás capitán.

¹⁹²⁹ Tres anos de can novo, tres anos de bó can,
tres anos de can vello, tres anos de mal can.

¹⁹³⁰ Tres veces nove vinteseite: quen non pode non
promete.

¹⁹³¹ Tripas e casamento en quente.

¹⁹³² Tronos en agosto millor mosto.

Tu que me levas i eu que te axudo
vámo-los dous, cabo do mundo.
¹⁹³⁴

Lugo.

Tu, que non podes, lévame ás costas.
¹⁹³⁵

Tu, que o sabes, i eu que o sei, cálate tu
que eu calarei.
¹⁹³⁶

Un coartillo de leite por un de aceite.

Un día é un día e un home é un home,
non é unha ovella.
¹⁹³⁷

Lugo.

Un é pouco, dous está ben e tres están
de máis.
¹⁹³⁸

Un fillo é un susto; dous, un gusto; tres,
o xusto e catro, o farto.
¹⁹³⁹

Un grolíño de augardente pon o
estómago quente e fai ó home forte e
valente.

Un home non chora inda que leve as
tripas fóra.
¹⁹⁴⁰

Un home *sólo chora cando ten as
tripas fóra.
¹⁹⁴¹

Un n' é ningún.
¹⁹⁴²

Verín.

Un no coiro i outro no lavadoiro.
¹⁹⁴³

Un non e ningún e dous son un.

Un ollo no prato e outro no gato.

O gaiteiro de Lugo, ano 1966.

Un pega, outro ten, i outro mira si vai
ben.
¹⁹⁴⁴

¹⁹³³ Tu crees que a carriza anida nun alambre e
anida nos buracos das paredes.

¹⁹³⁴ Tu que me levas y-eu que t'axudo vamol-os
dous, cabo do mundo.

¹⁹³⁵ Tu, que non podes, lévame as costas.

¹⁹³⁶ Tu, qu'o sabes, y-eu qu'o sei, calate tu qu'eu
calarei.

¹⁹³⁷ Un dia e un dia e un home, e un home non e
unha ovella.

¹⁹³⁸ Un é pouco, dous está ben e tres están de
mais.

¹⁹³⁹ Un fillo é un susto; dous un gusto, tres o xusto
e catro o farto.

¹⁹⁴⁰ Un home non chora inda que leve as tripas
fora.

¹⁹⁴¹ Un home sólo chora, cando ten as tripas fora.

¹⁹⁴² Un n' é ningún.

¹⁹⁴³ Un no coiro y-outro no lavadoiro.

Gondulfes.
Un porco é unha botica.
De D. Eladio III, 170,171.
Un si é ningún.¹⁹⁴⁵
Un vello que se casou, pola nariz á
muller tirou.¹⁹⁴⁶
Unha anduriña non fai vrau.
Unha besta non quer outra.
Verín.
Unha besta non quere outra.
Unha camisa na pedra e outra no
lombo.
Unha camisa na pedra e outra no
lombo.
Verín.
Unha cousa é predicar e outra dar trigo.
Unha cuarta de calzón vale un millón.
Vivero.
Unha filla é unha marabilla; dúas, boas
son; e tres e a nai, volven tolo o pai.
¹⁹⁴⁷
Unha fouce non fai sega.
Unha mai mantén vinte fillos e vinte
fillos non manteñen a unha mai.
Unha man lava a outra e as dúas lavan a
cara.¹⁹⁴⁸
Necesidad de cooperacion.
Unha mancha de unha mora con outra
verde se quita.
Unha morta, sete á porta.
Unha mosca sola non fai vrau.
Unha pega, outra ten e outra mira si vai
ben.
Unha vez te casarás e mil te
arrepentirás.
Unha viña quere outra viña.
Unhos nacen con estrela e outros nacen
estrelados.
Uns erguen a caza e outros ia matan.¹⁹⁴⁹

¹⁹⁴⁴ Un, pega outro ten y-outro mira si vai ven.

¹⁹⁴⁵ Un sí é ningún.

¹⁹⁴⁶ Un vello que se casou, pola nariz á muller tirou.

¹⁹⁴⁷ Unha filla é unha maravilla; duas, boas son; e tres e a nai, volven tolo o pai.

¹⁹⁴⁸ Unha mau lava a outra e as duas lavan a cara.

D. V.
Urdir e tecer non pode ser.
D. V.
Vaca alabada, leite nos cornos.
Vaca de Manzalvos e muller da
Mezquita, quita, quita.
Vaca de moitos, ben muxida e mal
mantida.
Vaca estrullada, nin leite, nin crianza.
¹⁹⁵⁰
Vaca gabada, leite nos cornos.¹⁹⁵¹
Vilela.
Vacas de Ponferrada/da Cancelada,
moito ubre e pouca canada.¹⁹⁵²
Lugo.
Vacas de Trives e mulleres da
Mezquita, quita, quita.
Vacas gordas, leite nos cornos.¹⁹⁵³
Vai a cabra pola viña, tal é a mai como
a filla.
Vai a chiva pola viña, tal é a mai como
a filla.
Vai e ven i o teu atén.¹⁹⁵⁴
Lugo.
Vai o vello morrendo e mais
deprendendo.
D. V.
Váia-se a tenda e quede o tendeiro.¹⁹⁵⁵
Val máis a quen Dios axuda que quen
moito/cedo madruga.¹⁹⁵⁶
Val máis onza de trato que arroba de
trabalho.¹⁹⁵⁷
Val máis pequeno agudo que grande e
burro.¹⁹⁵⁸
Verín.

¹⁹⁴⁹ Uns erguen a caza e outros i a matan.

¹⁹⁵⁰ Vaca estrullada nin leite, nin crianza.

¹⁹⁵¹ Vaca gabada leite nos cornos.

¹⁹⁵² Vacas de Ponferrada (ou da Cancelada) moito ubre e pouca canada.

¹⁹⁵³ Vacas gordas leite nos cornos.

¹⁹⁵⁴ Vai e ven y-o teu atén.

¹⁹⁵⁵ Vayas'a tenda e qued'o tendeiro.

¹⁹⁵⁶ Val mais a quen Dios axuda que quen moito/cedo madruga.

¹⁹⁵⁷ Val mais onza de trato que arroba de trabalho.

¹⁹⁵⁸ Val mais pequeno agudo que grande e burro.

Val máis pouca axuda que moita derruba.¹⁹⁵⁹

Lugo.

Val máis un queixo de nabo que catro de maio.¹⁹⁶⁰

O gaitero de Lugo, ano 1966.

Val máis un queixo de nabo que catro de maio.

Refranes del Almanaque Agrícola ZZ – 1969.

Val máis unha boa enchente que sete lambiscadas.¹⁹⁶¹

Verín.

Val quen ten e ten quen val.¹⁹⁶²

Videmala de Alba. (A 14 Km fronteira portuguesa)

Vale máis abada de marzo que feixe de abril.¹⁹⁶³ (2)

Feces de Abajo.

Vale máis acertar que escoller.¹⁹⁶⁴

Vale máis andar que arnear.¹⁹⁶⁵

Vale máis arrodear que arromar.

Vale máis burro que me leve que cabalo que me mate.¹⁹⁶⁶

Vale máis cair en gracia que ser gracioso.

Vale máis calar que con burros falar.¹⁹⁶⁷

Vale máis can da vila que rico da aldea.¹⁹⁶⁸

Vale máis chegar a tempo que rondar un ano.

Vale máis deixar aos ruíns que pedir aos bos.¹⁹⁶⁹

¹⁹⁵⁹ Val mais pouca axuda que moita derruba.

¹⁹⁶⁰ Val máis un queixo de nabo, que catro de maio.

¹⁹⁶¹ Val mais unha boa enchente que sete lambiscadas.

¹⁹⁶² Val quen tén e tén quen val.

¹⁹⁶³ Vale mais abada de Marzo que feixe de Abril. (2)

¹⁹⁶⁴ Vale mais acertar que escoller.

¹⁹⁶⁵ Vale mais andar que arnear.

¹⁹⁶⁶ Vale mais burro que me leve que cabalo que me mate.

¹⁹⁶⁷ Vale mais calar que con burros falar.

¹⁹⁶⁸ Vale mais can da vila que rico da aldea.

Vale máis forza de chave que concencia de frade.¹⁹⁷⁰

Vale máis gromada nos Coutos que o viño dos outros.

Vale máis maña que forza.

Vale máis o frío da noite que o calor da mañá.

Vale máis o malo *conocido que o bo por *conocer.¹⁹⁷¹

Vale máis o sol que se rapa que a pesca que se pilla: un xardiño e dúas zanquiñas de rá e alí pasei o día.¹⁹⁷²

Vale máis o torbón de abril que os bois e o carro e aquel que vai nil.

Vale máis o vello non olvidado que o novo non recordado.¹⁹⁷³

Vale máis o vrao que o temperao.

Vale máis onza de trato que libra de traballo.¹⁹⁷⁴

Vale máis pelo de cono que calabrote de navío.¹⁹⁷⁵

Vivero.

Vale máis pequeno agudo que grande burro.¹⁹⁷⁶

Vale máis podrido que mal comido.

Vale máis quen Dios axuda que quen moito madruga.¹⁹⁷⁷

Vale máis ruín compostura que bó pleito.¹⁹⁷⁸

Vale máis ser amo dun burro que criado dunha recua.¹⁹⁷⁹

¹⁹⁶⁹ Vale máis deixar aos ruíns que pedir aos bós.

¹⁹⁷⁰ Vale mais forza de chave que concencia de frade.

¹⁹⁷¹ Vale máis o malo conocido que o bó por conocer.

¹⁹⁷² Vale mais o sol que se rapa que a pesca que se pilla: Un xardiño e duas zanquiñas de rá e alí pasei o día.

¹⁹⁷³ Vale mais o vello non olvidado que o novo non recordado.

¹⁹⁷⁴ Vale mais onza de trato que libra de traballo.

¹⁹⁷⁵ Vale mais pelo de cono que calabrote de navío.

¹⁹⁷⁶ Vale mais pequeno agudo que grande burro.

¹⁹⁷⁷ Vale mais quen Dios axuda que quen moito madruga.

¹⁹⁷⁸ Vale mais ruin compostura que bó pleito.

Vale máis ser arrieiro dunha besta que
criado dunha recua.
Vale máis ser can de vila que rico na
aldea.¹⁹⁸⁰
Vale máis ser cura de un fento que
capelán de un convento.¹⁹⁸¹
Vale máis ser muller de rato que
mundana de gato.¹⁹⁸²
Vale máis ser ollo de rato que rabo de
león.¹⁹⁸³
Vale máis ser pequeno e agudo, que
grande e burro.
A Gudiña.
Vale máis *solo que mal acompañado.
¹⁹⁸⁴
Vale máis solteiro que mal casado.¹⁹⁸⁵
Vale máis soplo de reloxeiro que
tódolos aires de xaneiro.¹⁹⁸⁶
Vale máis tunda de pai que cariño de
amo.¹⁹⁸⁷
Vale máis un bo nome que moitas
riquezas.¹⁹⁸⁸
Vale máis un boi que unha boiada.¹⁹⁸⁹
Vale máis un "por si acaso" que un
"¡quen o soupera!".¹⁹⁹⁰
Vale máis unha boa enchenta que sete
lambiscadas.¹⁹⁹¹
Vale máis unha cagada de vaca que cen
de anduriña.¹⁹⁹²

¹⁹⁷⁹ Vale mais ser amo d'un burro que criado
d'unha recua.
¹⁹⁸⁰ Vale mais ser can de vila que rico na aldea.
¹⁹⁸¹ Vale mais ser cura de un fento que capellán
de un convento.
¹⁹⁸² Vale mais ser muller de rato que mundana de
gato.
¹⁹⁸³ Vale mais ser ollo de ratón que rabo de león.
¹⁹⁸⁴ Vale mais sólo que mal acompañado.
¹⁹⁸⁵ Vale mais solteiro que mal casado.
¹⁹⁸⁶ Vale mais soplo de reloxeiro que todos os aires
de Xaneiro.
¹⁹⁸⁷ Vale mais tunda de pai que cariño d'amo.
¹⁹⁸⁸ Vale máis un bó nome que moitas riquezas.
¹⁹⁸⁹ Vale mais un boi que unha boyada.
¹⁹⁹⁰ Vale máis un "por si acaso" que un "quen o
soupera".
¹⁹⁹¹ Vale mais unha boa enchenta que sete
lambiscadas.

Vale máis unha chea que cen
lambuscos/lambizcos.¹⁹⁹³
Vivero.
Vale máis unha onza de trato que unha
arroba de traballo.
Vale máis vello non olvidado que novo
non acordado.¹⁹⁹⁴
Vale máis vestir santos que *desnudar
borrachos.¹⁹⁹⁵
Vale máis vivir de covarde que morrer
de valente.¹⁹⁹⁶
Vale o pan a vintén e lévaio quen o ten.
¹⁹⁹⁷
Válgate Dios, arado, nin aberto nin
cerrado.¹⁹⁹⁸
Válgate Dios, arado, que non estás
aberto nin pechado.
Vámonos arreglando coma o gato polas
brasas.¹⁹⁹⁹
Vamos a ver cómo baila Miguel; si
baila mal ou baila ben.²⁰⁰⁰
Van as leis pra onde queren os reis.
Varre a nora o que ve a sogra.²⁰⁰¹
Refranes (del calendario "O
mintireiro verdadeiro" 1968).
Ve máis o cego na súa casa que o que
ten vista na allea.²⁰⁰²

¹⁹⁹² Vale mais unha cagada de vaca que cen de
anduriña.
¹⁹⁹³ Vale mais unha chea que cen
lambuscos/lambizcos.
¹⁹⁹⁴ Vale mais vello non olvidado que novo non
acordado.
¹⁹⁹⁵ Vale mais vestir santos que desnudar
borrachos.
¹⁹⁹⁶ Vale máis vivir de covarde que morrer de
valente.
¹⁹⁹⁷ Vale o pan a vintén e lévallo que no ten.
¹⁹⁹⁸ Válgate Dios arado nin aberto nin cerrado.
¹⁹⁹⁹ Vámonos arreglando coma o gato polas
brasas.
²⁰⁰⁰ Vamos a ver como baila Miguel; si baila mal
ou baila ben.
²⁰⁰¹ Barre a nora o que ve a sogra.
²⁰⁰² Ve mais o cego na sua casa que o que ten
vista na allea.

Veciño que non presta e coitelo que non corta, anque o leve o demo pouco importa.
 Vello con amores, inverno con frores.
 Vello que fai voda cava sin querer a súa cara.²⁰⁰³
 Vello que incha e novo que mirra, pouca vida.²⁰⁰⁴
 Lugo.
 Vello que moito engorda e cativo que se esmirra, sinal de pouca vida.
 Vello que se namora, chama pola derradeira hora.
 Ven máis catro bestas que un avogado.²⁰⁰⁵
 ¿Vén o cuco pola serra? Ano de codela.²⁰⁰⁶
 Lugo.
 ¿Vén o cuco pola veiga? Ano de laceira.²⁰⁰⁷
 Lugo.
 Vendima feita e palleiro cerrado botan fóra o criado.²⁰⁰⁸ (2)
 Vento de Portugal, auga no val.
 Pontevedra.
 Vento Norte, tempo forte.
 Vento pra Portugal o vrau está no *umbral.²⁰⁰⁹
 Vento solán, vento na man.²⁰¹⁰
 Lugo.
 Veña maio e veña pardo, pero san Xohán, craro.²⁰¹¹
 Refranes (del calendario “O mintireiro verdadeiro” 1968).

²⁰⁰³ Vello que fai boda cava sin querer a sua cara.
²⁰⁰⁴ Vello que hincha e novo que mirra pouca vida.
²⁰⁰⁵ Ven máis catro bestas que un abogado.
²⁰⁰⁶ ¿Ven o cuco pol'a serra? ano de codela (corteza pan).
²⁰⁰⁷ ¿Ven o cuco pol'a veiga? ano de laceira (lacería).
²⁰⁰⁸ Vendima feita e palleiro cerrado botan fóra ó criado. (2)
²⁰⁰⁹ Vento pra Portugal o vrau esta no umbral.
²⁰¹⁰ Vento solan vento na man.
²⁰¹¹ Veña maio e veña pardo, pero San Xohan, craro.

Veñan bombos e bombeiros, fígados e figadeiros, cómaios quen os queira.²⁰¹²
 Veñan dúas mil e non veñan as de abril.²⁰¹³
 Viciño sempre ocioso, viciño *perigoso.²⁰¹⁴
 Vicio poñas que non tollas.
 Vida que levas, fame que rapas.
 Vin cen lobos, vin cincoenta, vin vintecinco, vin dez, non vin ningún que era unha xesta.
 Vinte *limosnas non fan un xantar.²⁰¹⁵
 Viña e moza por casar son moi malas de gardar.²⁰¹⁶
 Viñas, cantas bebas; terras, cantas vexas.²⁰¹⁷
 Viño, a pasar; auga, a fartar.²⁰¹⁸
 Viño, a pasar; auga, a fartar.²⁰¹⁹
 D. V.
 Viño branco e muller, o primeiro que viñer.²⁰²⁰
 O mintireiro verdadeiro, 1969.
 Viño cedo, touciño vello e pan centeo, sosteñen a casa en peso.
 Pontevedra.
 Viño da Valdoseira fai erguer a cacheira e, o de Velle, durme e bebe.²⁰²¹
 Viño da cuba grande e caldo da pota pequena.
 Viño de abril arde no candil; viño de maio pouco e malo.
 Viño de abril non vai ó funil.

²⁰¹² Veñan bombos e bombeiros, fígados e figadeiros, cómallos quen os queira.
²⁰¹³ Veñan duas mil e non veñan as de abril.
²⁰¹⁴ Viciño sempre ocioso viciño perigoso.
²⁰¹⁵ 20 limosnas non fan un xantar.
²⁰¹⁶ Viña, e moza por casar son moi malas de gardar.
²⁰¹⁷ Viñas cantas bebas; terras cantas vexas.
²⁰¹⁸ Viño a pasar, auga a fartar.
²⁰¹⁹ Viño a pasar, auga a fartar.
²⁰²⁰ Viño branco e muller, o primeiro que viñer.
²⁰²¹ Viño da Valdoseira fai erguer a cacheira e o de Velle durme e bebe.

Viño de cepa torta, inda ben non te bebo, non vexo a porta.²⁰²²

Castrelo del Valle.

Viño de cuba grande e caldo de pote pequeno.

Viño de cuba grande; caldo de pote pequeno.

Orense.

Viño de maio, pouco e malo; o de abril é xentil.²⁰²³

Viño do Ribeiro, falangueiro e trouleiro.

Viño e vinagre irmaus son: un vai á misa e o outro non.²⁰²⁴

Viño por fóra, viño por dentro, curan os males en un momento.²⁰²⁵

Viño que salte, queixo que chore e o pan que cante.

O mintireiro verdadeiro, 1969.

Viño quitado, bebelo ou tiralo.

O mintireiro verdadeiro, 1969.

Viños e amores, os vellos son os millores.²⁰²⁶

O mintireiro verdadeiro, 1969.

Viños e amores, os vellos son os millores.

Pontevedra.

*Viruelas e sarampelo, tres veces ó pelo.²⁰²⁷

Viste de cepo e parecerás mancibo.

*Viuda que non dorme, *casarse quer.

*Viuda rica, cun ollo chora e con outro repinica.²⁰²⁸

*Viuda rica, casada fica.

Viva a pita ca pepita.

Volta feita non mete présa.²⁰²⁹

²⁰²² Viño de cepa torta inda ben non te bebo non vexo a porta.

²⁰²³ Viño de maio pouco e malo o de abril é xentil.

²⁰²⁴ Viño e vinagre irmaus son: un vai á misa e o outro non.

²⁰²⁵ Viño por fóra viño por dentro curan os males en un momento.

²⁰²⁶ Viños e amores os vellos son os millores.

²⁰²⁷ Viruelas e sarampelo tres veces o pelo.

²⁰²⁸ Viuda rica cun ollo chora e con outro repinica.

Xa comín o burro, agora traede a albarda.²⁰³⁰

Xa non oigo como oía, xa me cai o pelo e os dentes, e pra ver fanme falta lentes.

Xa o corvo n'ha de ter as alas máis mouras.²⁰³¹

Lugo.

Xa que a vida é corta, gozala importa.²⁰³²

Xa que arde a casa, quentarse a ela.²⁰³³

Xa que arde a casa, quentémonos a ela.²⁰³⁴

Xa que arde a casa, quentémonos êla.²⁰³⁵

Xa que arde a casa, quentémonos ós cangos.²⁰³⁶

Xaneiro, añaio; e, febreiro, cabriteiro.²⁰³⁷

Lugo.

Xaneiro berceiro, nin bo arcaz, nin bo palleiro.²⁰³⁸

Xaneiro berceiro, nin meda, nin palleiro.²⁰³⁹

Lugo.

Xaneiro, berceiro, mal negocio.

Xaneiro, berceiro; ruín tuña e ruín palleiro.²⁰⁴⁰

Lugo.

Xaneiro, comenza o ano con frío sano.

O gaiteiro de Lugo, 1972.

Xaneiro e san Xoán craro, valen máis que os bois e o carro.²⁰⁴¹

²⁰²⁹ Volta feita non mete presa.

²⁰³⁰ Xa comín o burro agora traede a albarda.

²⁰³¹ Xa o corvo n'ha de ter as alas mais mouras.

²⁰³² Xa que a vida e corta gozala importa.

²⁰³³ Xa que arde a casa quentarse a ela.

²⁰³⁴ Xa que arde a casa quentémonos a ela.

²⁰³⁵ Xa que arde a casa, quentémonos ela.

²⁰³⁶ Xa que arde a casa quentémonos ós cangos.

²⁰³⁷ Xaneiro añaio e Febreiro cabriteiro.

²⁰³⁸ Xaneiro berceiro nin bó arcaz nin bó palleiro.

²⁰³⁹ Xaneiro berceiro nin meda nin palleiro.

²⁰⁴⁰ Xaneiro, berceiro; ruín tuña e ruín palleiro.

²⁰⁴¹ Xaneiro e S. Xoán craro, valen máis que os bois e o carro.

Ver o conto en 'Contos populares da provincia de Lugo' 2ª Ed. vigo, 1972, p. 13-14.

Xaneiro, marmaruxeiro.

Xaneiro, marmaruxeiro.²⁰⁴²

Lluvioso.

Xaneiro, oveiro.²⁰⁴³

Xaneiro quente leva o demo no dente.

Xaneiro quente trae o demo no *vientre.

Xaneiro quente trae o demo no dente.

Xaneiro, secadeiro.

Xaneiro, xaneirón; camisa nova e sin pantalón.²⁰⁴⁴

Orense.

Xaneiro, xeadeiro; cada surco, seu regueiro.²⁰⁴⁵

Xaneiro, xiadeiro; febreiro, febreiceiro; marzo, aireoso; abril, augas mil e maio, pardo e san Xuán, claro, valen boi e carro.²⁰⁴⁶

Xaneiro, xeadeiro; febreiro, ferveixeiro; chover e nevar e a porretiña do pan a medrar.²⁰⁴⁷

Porretiña: tallo.

Xaneiro, xeadeiro; febreiro, ferveixeiro; marzo, aireoso; abril, chuvioso; maio, pardo e san Xoán, craro, valen máis cós bois e o carro.²⁰⁴⁸

Xaneiro, xeadeiro; febreiro, ferveixeiro; marzo, cureoso; abril, chuvioso; maio, pardo; Xan Xoán,

craro, valen máis que os bois e o carro.²⁰⁴⁹

Variante de otro y con la misma explicación: vale más que un carro de oro con tres yuntas, a lo que se refiere.

Xaneiro, xeadeiro; febreiro, ferveixeiro, marzo, ventoso e abril, chuvioso, sacan a maio frido e fermoso.²⁰⁵⁰

Xaneiro, xeadeiro; febreiro, marmaruxeiro, cada surco seu regueiro; marzo, nin o rabo do gato mollado; abril, canta poida vir; maio, pardo; san Xoán, craro; santa Mariña, calor; agosto, millor, conténtate, labrador.²⁰⁵¹

Xaneiro, xeadeiro; febreiro, marmaruxeiro; marzo, nin rabo de gato mollado; abril, canta poida vir; maio, pardo; san Xoán, craro.²⁰⁵²

Xaneiro, xeadeiro; febreiro, por cada surco un regueiro; marzo, espigarzo; abril, espigas mil; maio, craro; xuño, fouce no puño; destes meses que eu lle falo valen máis que os bois e o carro.²⁰⁵³

Xantar, sin ganas; cavar, nin con elas.²⁰⁵⁴

Xaula feita, páxaro morto. (2)

²⁰⁴² Xaneiro marmaruxeiro.

²⁰⁴³ Xaneiro oveiro.

²⁰⁴⁴ Xaneiro xaneiron, camisa nova e sin pantalón.

²⁰⁴⁵ Xaneiro xeadeiro cada surco seu regueiro.

²⁰⁴⁶ Xaneiro, xiadeiro Febreiro, febreiceiro Marzo, aireoso Abril augas mil e maio pardo e San Xuan claro valen boi e carro.

²⁰⁴⁷ Xaneiro, xeadeiro; Febreiro, ferveixeiro; chover e nevar e a porretiña do pan a medrar.

²⁰⁴⁸ Xaneiro, xeadeiro, febreiro, ferveixeiro, marzo, aireoso, abril, chuvioso maio, pardo e San Xoán craro valen mais cós bois e o carro.

²⁰⁴⁹ Xaneiro, xeadeiro, febreiro, ferveixeiro, marzo, cureoso; abril, chuvioso, maio pardo, Xan Xoán craro, valen mais que os bois e o carro.

²⁰⁵⁰ Xaneiro xeadeiro; febreiro, ferveixeiro, marzo ventoso e abril chuvioso sacan a maio frido e fermoso.

²⁰⁵¹ Xaneiro, xeadeiro; febreiro, marmaruxeiro, cada surco seu regueiro; marzo nin o rabo do gato mollado; abril canta poida vir; maio pardo; San Xoán craro; Santa Mariña calor; agosto millor, conténtate labrador.

²⁰⁵² Xaneiro, xeadeiro, febreiro marmaruxeiro; marzo nin rabo de gato mollado; abril canta poida vir; maio pardo, San Xoán craro.

²⁰⁵³ Xaneiro, xeadeiro; febreiro, por cada surco un regueiro; marzo espigarzo; abril espigas mil; maio craro; xunio fouce no puño; destes meses que eu lle falo valen mais que os bois e o carro.

²⁰⁵⁴ Xantar sin ganas, cavar nin con elas.

¿Xea? Mal pola arcea.²⁰⁵⁵
Arcea: chocha, perdiz. Lugo.
Xeada na lama, auga na cama.²⁰⁵⁶
Xeada na lama, leñador na cabaña.²⁰⁵⁷
Xeada no lodo, auga *hasta o codo.²⁰⁵⁸
Xeada no lodo, neve ata o codo.²⁰⁵⁹
Lugo.
Xeada no mollado, auga de contado.²⁰⁶⁰
Xeada sobre o lodo, neve ata o xollo.²⁰⁶¹
Xeitura pra segar e agosto pra mallar,
trinta e un han de levar.
Xente crecente ten o demo no dente.
Xente da Mezquita, nin boa nin bonita.
Mezquita.
Xente da vila, xente da briva.
Xente da vila, xente da viriva; quere
que lle den e non que lle pidan.
Xente de Meira, tropa lixeira.²⁰⁶²
Lugo.
Xente de tralla, xente canalla.
Xente do Pereiro, tropa do c...
Mezquita.
Xente enterrada, moi alabada.
Xente halagada, pouco cumpridora.²⁰⁶³
Xente nova e leña verde, todo é fumo.
Xente nova e pan mol, moito na mau e
pouco no fol.²⁰⁶⁴
Xente nova non garda o rego.²⁰⁶⁵
Lugo.
Xente nova toda é boba.
D. V.
Xente nova todo é cuspe.
Xente nova, xente boba.²⁰⁶⁶

²⁰⁵⁵ ¿Xea? Mal pol-arcea.

²⁰⁵⁶ Xeada na lama auga na cama.

²⁰⁵⁷ Xeada na lama leñador na cabaña.

²⁰⁵⁸ Xeada no lodo, auga hasta o codo.

²⁰⁵⁹ Xeada no lodo neve hat'o codo.

²⁰⁶⁰ Xeada no mollado auga de contado.

²⁰⁶¹ Xeada sobre o lodo neve ata o xollo.

²⁰⁶² Xente de Meira tropa lixeira.

²⁰⁶³ Xente halagada pouco cumpridora.

²⁰⁶⁴ Xente nova e pan mol moito na mau, e pouco
no fol.

²⁰⁶⁵ Xente nova, non gard'o rego.

Xente xoven e leña verde todo se
compón de fumo.

Rubiós.

Xiada na lama, chuvia lle fai cama.

D. V.

Xiada sobre do lobo, neve *hasta o
xollo.²⁰⁶⁷

Verín.

Xornada de mar non é de taixar.

Verín.

Xornada de mar non é de taxar.

Xoves Santo non aunei i ¡ai de min,
pr'onde eu irei!²⁰⁶⁸

Vivero.

Xugar por *necesidad, perder por
*obligación.

*Xuicios de tarde e tormenta cedo non
meten medo.

Xunco que arranques, xunco que
prantes.

Vivero.

Xuventú, xuventú, non hai moza no
baile que baile millor que tu.

Zapato burgués, besta de andadura e
amigo coruñés, pouco duran todos
tres.

Zapato burgués, besta de andadura e
amigo coruñés, pouco duran todos
tres.²⁰⁶⁹

D. Valladares.

Zapato de charol, e camisa de estopa.

Vivero.

²⁰⁶⁶ Xente nova xente boba.

²⁰⁶⁷ Xiada sobre do lobo, neve hasta o xollo.

²⁰⁶⁸ Xoves Santo n'aunei i ay de min, pr'onde eu
irei!

²⁰⁶⁹ Zapato burgués besta d'andadura e amigo
coruñés pouco duran todos tres.

2. Refráns doutras linguas

2. 1. Casteláns

Abril buen vino y gentil.
Verin.
Abril y jornaleros, pocos, buenos.
Abriles y caballeros pocos y buenos.
Al paisano y al limón estrujón.
Allá van leyes do quieren reyes.
Véase: Comentarios de Clemencín,
1936.
Asturiano ni mulo ninguno.
Lo rebate el P. Feijóo. Vid. O.
Pedrayo: "El P. Feijóo" p. 115.
Ca tuvo Galicia reyes antes que Castilla
leyes.
Castelao: "Sempre en Galiza" B
Aires, 1971 p. 363.¹
Como come el mulo caga el culo.
Cuando el mar es de cagar no valen
guayabas verdes.
De perro callado, líbreme Dios que del
que ladra me libro yo.

¹ A cita correcta é a da páxina 375: "Pois os galegos decimos que os *Reis Católicos* tronzaron a nosa gran revolución, a que, co benestar social, nos daría independencia política. Os *Reis Católicos* coñecían o vello adaxio '*Ca tuvo Galicia reyes antes que Castiella leyes*', e mal podían considerarnos como un Reino incapaz de rexirse por sí mesmo. E ante a hestoria son responsables d-un grave delito." CASTELAO. A. R. *Sempre en Galiza*. Edición "As Burgas" Buenos Aires, 1961. páx. 375.

Dime con quien andas y te diré quien
eres. Dios lo quiere y el rey lo manda,
coge el palo Pedro y anda.
Dicen alude a los exclaustados.
Divide y vencerás.
El "divide y vencerás" figura en
latín Divide ut imperes.
El humo, la mujer y la gotera echan a
uno de la cama fuera.
El que no se arriesga no pasa la mar.
Fortuna de té Dios, hombre que el saber
poco te basta.
La cruz en los pechos y el diablo en los
hechos.
La fruta por la mañana es oro, al
mediodía plata y a la noche mata.
La miel y la mentira para el fondo tira.
La mujer que ha parido que la joda su
marido.
La salud y libertad, son prendas de gran
valía; nadie las reconoce hasta que no
están perdidas.
D. Antolín Zamora.
Médico por Cádiz, boticario por
Santiago y abogado por Graná, total ná.
(Vid. Castilla de Lucas: "Refranes
de Medicina" paj. 123).
Ni cantor sesudo, ni barbero mudo.
No cohabites donde habites ni hables
con Juez de entrada ni j... a la criada.
Ovejas, abejas y lentejas todas son
consejas.

Pan de Bamba, molletes de Zarataín,
ajos de Curiel, quesos de Peñafiel y de
Cerrato la miel.

Pon lo tuyo a concejo unos dirán que es
blanco otros dirán que es negro.

La versión castellana fue oída a mi
madre.

Por San Juan se marcha el cuclillo y
viene el tabán.

Que altas que bajas por Abril son las
Pascuas.

Quien quisiera ser mucho tiempo viejo
comiéndelo presto.

Si quieres matar a un fraile quítale la
siesta y hazle comer tarde.

Si quieres sacar colmenas sácalas por
las Candelas y si quieres sacar miel
sácala por San Miguel.

Si quieres sacar colmenas sácalas por
las Candelas y si quieres sacar miel,
sácala por San Miguel.

Sol madrugador y cura callejero ni el
sol caliente ni el cura es bueno.

Tales tierras, tales nabos, padres
cochinos hijos marranos.

Vale más perro que va y viene que león
dormido.

Vicente, que la niña ya tiene un diente.

Vinagre y miel saben mal y hacen bien.

2. 2. Sospeitosos de seren casteláns

De las carnes el carnero, de los
pescados el mero, de las aves la perdiz
y mejor la codorniz e si o porco voara
a todos lle ganara.

Nariz *longa, boa candonga; nariz
chata, boa muchacha.²

Poderoso cabaleiro don Diñeiro.

O gaiteiro de Lugo 1969.

² Nariz longa boa candonga; nariz chata boa muchacha.

2. 3. Franceses

À cheval donné on ne regarde pas la
bouche.

Loin des yeux, près du cœur.

Von Boehn: "Accesorios de la
moda" pág 231. Era este refrán un
lema que se escribía.

Petit à petit l'oiseau fait son nid.

2. 4. Portugueses

A ti chova todo o ano e a min abril e
maio.

Chaves.

As sete semanas da Quaresma son
assim contadas pelo povo: Ana,
Magana, Rabeca, Susana,

Lázaro, Ramos, na Páscoa estamos.

Alberto Vieira Braga. "Curiosidades
de Guimarães" Rev Guim.
LXXVIII, p 40 de la sep. En Verín:
Ana, Bagana, Rebeca, Susana,
Lázaro, Ramos, en Pascoas estamos.

Abril augas mil coadas por un mandil.

Chaves.

Abril frio pao é vinho abril frio é
molhado enche o celeiro e farta o
gado.

Chaves.

Cando a merda vale diñeiro os pobres
nacen sin cu.³

Chaves.

Chuva pelo San João, tira vinho, aceite
e não dà pão.

Chaves.

Chuvia en Janeiro venha S.Sebastião o
primeiro.

Chaves.

Como vires a primavera pelo al espera.

Chaves.

Cousa de tres o diabo a fés.

De Espanha nem bom vento nem bom
casamento.

³ Cando a merda vale diñeiro os pobres nacen sin cú.

Refrán portugués. Acostumbran a
decir: De Espanha nem bom vento
nem bom casamento.

De Todos-os Santos ate o Natal, bón e
chover e melhor nevar.

Chaves.

Eiqui jaz o meu señor que morreu
estando sano por querer estar millor.

Em agosto sol posto noite con nosco.

En día de S. Lourenço, vai a vinha e
enche o lenço.

Chaves.

En Junho foice en punho.

Chaves.

Feito por tres o diabo a desfez.

Verín, pero de Portugal.

Feno alto ou baixo en Junho è segado.

Chaves.

Garda o melhor tissão para o mes de S.
João.

Portugués.

Natal e xaneiro, inverno verdadeiro.⁴

Chaves.

Nunca poñas a túa *hombredade acima
da familia, porque tu pasas e a familia
queda.

Oido a un portugués de la frontera
de Verin-Chaves.

Para que ano não va mal, hão de os rios
tres veces encher entre o San Mateus e
o Natal.

Chaves.

Pascoa en marzo, moita fame e moita
mortaxe.⁵

Portugal.

Pola Pascoa e pola Pascuela o polar ten
boa comedela.

Portugués.

Portugal é un ovo, España unha peneira
e Francia unha eira.

Portugal, frontera.

Primeiro día de agosto, primeiro día de
inverno.

Chaves.

⁴ Natal e xaneiro inverno verdadeiro.

⁵ Pascoa en marzo moita fame e moita mortaxe.

Ruin é o maio que não rompe unha
crossa.

Crossa: coroz. Portugués.

Santos da porta non fasen milagros.

Oido en Verin; de Chaves.

Aludiendo a que las augas de Verín
no curan a los verinenses.

Setembro ou seca fontes ou leva açudes
e pontes.

Chaves.

Uma agua de maio e tres de abril valen
por mil.

Vai das chuvas en Janeiro e geadas en
abril e calmas en febreiro e nevoas no
mes de mayo e meado Julho pedra.

Chaves.

2. 5. Sospeitosos de seren portugueses

Criados e bois un ano ou dous.

O que manda e faz é un gran rapaz.

Ou miña mai, ou miña filla trigo i noces
saben ben. Tu xa comestes; eu non
comí pero *mas vi comer.⁶

Quiere decir que deber ser un
manjar exquesito...

⁶ Ou miña mai, ou miña filla trigo y noces saben
ben. Tu xa comestes; eu non comí pero mas vi
comer.

3. Outros materiais de tradición oral

3.1. Dialoxismos

A cada un, o seu -dixo o que arrobaba.¹
Vivero.

A vella dícelle ó marzo: -Vaite marzo, marzaco, cabeza de borraco, de sete becerros que tiña déixame catro. -Cálate, cala, vellarota, cos dentes na cota, con catro que eu teño, con catro que me ha dar meu irmau abril, heiche de meter todo no chaboril.²

-Cálate, Marzo marzaco, cabeza de verraco, que os meus boiciños non quedaron vivos. -Cálate, vella rota, cos dentes ferrados na cota, que os que teño eu, e dous que me presta meu irmau abril hei botar todos ao custabril.³

¹ A cada un, o seu -dix'o que arrobaba-.

² A vella dícelle o Marzo: Vaite Marzo, marzaco, cabeza de borraco, de sete becerros que tiña deixame catro. "Cálate, cala, vellarota cos dentes na cota, con catro que eu teño, con catro que me ha dar meu hirmau Abril, heiche de meter todo no chaboril.

³ -Cálate Marzo, marzaco cabeza de verraco que os meus boiciños non quedaron vivos. -Cálate vella rota, cos dentes ferrados na cota que os que teño eu e dous que me presta meu irmau Abril hei botar todos ao custabril.

Cálate puta de casa e gato, soldados e queixeiros e pra máis desprezo, dos canteiros.⁴

Cálate vella, vella ruza, que dous que me quedan e dous que me presta meu primo abril heichos de levar a todos a Custabril.⁵

-Carneiriño, ¿vas á voda? -¡Que remedio! Si, señora.⁶

Costa arriba, non me afrontes; costa abaixo non me montes, e polo chan, non me aforres.⁷

Lugo.

-¿De *donde eres, meniño? -De Seixalbiño, deme un ochaviño. -¿De *donde eres? -De Seixalbo, ¿ofréceselle algo?⁸

Vuelta. Se aplica a los que se humillan en la desgracia y se envanecen en la opulencia. Dicen que en Seixalbo, que era pueblo pobre, los chiquillos pedían en el

⁴ Cálate puta de casa e gato, soldados e queixeiros e pra mais desprezo, dos canteiros.

⁵ Cálate vella, vella ruza, que dous que me quedan e dous que me presta meu primo Abril heichos de levar a todos a Custabril.

⁶ -Carneiriño, vas a boda? -Qué remedio!; Si señora.

⁷ Dice la yegua: Costa arriba, non me afrontes (=apures); costa abaixo non me montes, e polo chan non me aforres.

⁸ -¿De donde eres, meniño? -De Seixalbiño, dem'un ochaviño. -¿De donde eres? -De Seixalbo, ofrecesele algo?

invierno a los transeuntes pero al llegar mayo, tiempo de cerezas, que vendían en Orense se enorgullecían y empavonaban.

Dí o criado ó amo: -Auga a Dios e veña maio que axustado estou por ano. E contesta o amo: -Auga a Dios e maio veña que anque chova has de ir á leña.⁹

Dícelle o criado ó amo -¡Auga, Dios, e veña o maio, que axustado estou pró ano! E contéstalle o amo: -¡Auga, Dios e maio veña que, anque chove, has de ir á leña.¹⁰

Dícelle unha vella ó marzo: -Vaite marzo, marzán, cara de can, cáseque mataches os meus becerriños na corte ca fame. E dícelle marzo: -Cálate, vella ruza, tres que teño e tres que me presta meu irmau abril, inda chos hei botar ó chanfari.¹¹

Dícalle o trigo ó centeo: Follas largas, ¡tanto como creces e qué pouco granas!¹²

Din os páxaros: -Das cereixas ós nabos ben pasamos; pero dos nabos ás cereixas son as queixas.

Dixo o viño: No corpo do home son valente. E dixo o pan: Si eu vou diante.

D. V.

⁹ Dí o criado ó amo: -Auga a Dios e veña maio que axustado estou por ano e contesta ó amo: -Auga a Dios e maio veña que anque chova ás dir á leña.

¹⁰ Dícelle o criado ó amo -¡Auga, Dios, e veña o maio que axustado estou pro ano! E contéstalle o amo: -¡Auga, Dios e maio veña que anque chove has dir á leña.

¹¹ Dícelle unha vella o Marzo: -Vaite marzo, marzán cara de can caseque mataches os meus becerriños na corte ca fame. E dícelle marzo: -Cálate vella ruza, tres que teño e tres que me presta meu hirmau abril, inda chos hei botar o chanfari.

¹² Decíalle o trigo ó centeo: follas largas, tanto como creces e que pouco granas.

Díxolle a liñaza ó nabo: Nabo, nabón, estás oito días debaixo do terrón. Díxolle o nabo á liñaza: Cálate tu, descarada, que ós tres días xa estás nada.¹³

Díxolle a vella ó marzo: -Vaite marzo; marzaco, cabeza de borraco, de sete becerros que tiña, deixácheme catro. Contesta o marzo á vella: -Cálate, vella, vellarota, con dentes na cota, con tres que eu teño e catro que me ha dar o meu irmáu ó vir heichos meter todos no chamburil; e matou os sete.¹⁴

Díxolle o cazo á cazola -Quítate de ahí que me luxas/que me untas.¹⁵

¡Lavada, ós tres días nada!¹⁶

Díxolle o millo á liñaza e contestoulle ela: Nugallanzón, un mes baixo ó terrón e inda se vou, se non vou! D.V.

-Maruxiña, ¿onde vas? -Vou á feira cas mazás.¹⁷

-Maruxiña, ¿onde vas? -Vou á feira cas mazás.¹⁸

-Marzo marzaco, cara de burzaco; tiña os meus becerriños oito, deixáchesme os meus becerriños catro. -Cala, cala, que vén o meu irmau abril e os ha de botar ó chavaril.¹⁹

¹³ Díxolle a liñaza ó nabo: Nabo, nabón, estas oito días debaixo do terrón. Díxolle o nabo á liñaza: Cálate tu, descarada, cós tres días xa estás nada.

¹⁴ Díxolle a vella ó Marzo: -Vaite marzo; marzaco, cabeza de borraco, de sete becerros que tiña, deixáche-me catro. Contesta o marzo á vella: -Cálate, vella, vellarota, con dentes na cota, con tres que eu teño e catro que me ha dar o meu irmau o vir heichos meter todos no chamburil; e matou os sete.

¹⁵ Díxolle o cazo á cazola -Quítate de ahí que me luxas/que me untas.

¹⁶ Lavada, os tres días nada!

¹⁷ -Maruxiña, onde vas? -Vou á feira cas mazás.

¹⁸ -Maruxiña, onde vas? -Vou á feira cas mazás.

¹⁹ -Marzo marzaco, cara de burzaco; tiña os meus becerriños oito, deixáchesme os meus becerriños catro. -Cala, cala que ven o meu hirmau abril e os ha de botar o chavaril.

- Na Gudiña, cada catro unha sardiña. -
Cada cinco, cada cinco.²⁰
- Na Gudiña, cada catro unha sardiña. -
Moito barrumba o meu pai: cada
cinco, cada cinco.²¹
- No corpo do home son valente e
voante -Se eu vou de diante.²²
- O boi solto de seu se *lame (-Millor se
*lame un ó outro.)²³
Como acostuman a facer os bois
xuntándose pra que un lama onde
precisa.
- O fume vai pra onde os guapos. -Si,
pensando que son parañeiros.²⁴
Parañeiros=muxicas= pelaxe, hollín
que se forma en la campana de la
chimenea. Castrelo del Valle.
- ¿Onde vas, boi, que non ares? -A
Casares.²⁵
Casares, en Montefurado, tierra
pobre.
- ¿Onde vas co eso tan teso? Voulle a
derramar o fogo ó meu sogro.²⁶
- ¿Onde vas, codeso, tan teso? Voulle a
derramar o fogo ó meu sogro.²⁷
- ¿Onde vas, Cremente? Vou ca xente.²⁸
D. V.
- ¿Onde vas, louco? Onde van os
outros.²⁹
- ¿Onde vas, Vicente? Onde vai a
xente.³⁰

²⁰ -Na Gudiña cada catro unha sardiña -cada
cinco, cada cinco.

²¹ -Na Gudiña, cada catro unha sardiña. -Moito
barrumba o meu pai: Cada cinco, cada cinco.

²² No corpo do home son valente e voante -S'eu
vou didiante.

²³ -O boi solto de seu se lame (e engaden algús) -
Millor se lame un o outro.

²⁴ -O fume vai pra onde os guapos. -Sí, pensando
que son parañeiros.

²⁵ Onde vas boi que non ares. -A Casares.

²⁶ Onde vas co eso tan teso; voulle a derramar o
fogo ó meu sogro.

²⁷ Onde vas codeso tan teso, voulle a derramar o
fogo ó meu sogro.

²⁸ Onde vas Cremente? Vou ca xente.

²⁹ Onde vas louco, onde van os outros.

³⁰ Onde vas Vicente? Onde vai a xente.

En D. V. dice: Onde vas Cremente?
Vou ca xente.

-¿Onde vas, Vicente? -Onde vai a
xente.³¹

Os da Gudiña, cada catro unha sardiña.

-Desas barrumbadas pouco: cada oito,
cada oito.³²

-¿Por que quedache, allo, ruín?, -
Porque non me botaches en san
Martín.³³

-¿Que dices? -Que lle beixes o cu ás
perdices. -Béixallo tu que eu non teño
narices.³⁴

-¿Que hai? -Pouca la e polas silvas.³⁵

-¿Quen te derrotou, castelo forte? -O
mal e a morte.³⁶

¿Quen te fixo rico? -O bico.³⁷

Si, señor,*Vd. sabe ler, non señor, cada
vez millor.³⁸

Un pai decía ó seu fillo, cargando un
carro de esterco: -Carga, Xamín que o
diñeiro e o esterco onde están pulan.
³⁹

Inf de Baños de Molgas.

-Vaite, marzo, marzaco, que me
deixache os meus becerriños catro. -
Cálate, vella ruza, que con dous que
me quedan e tres que me preste meu
primo abril heichas levar ó costabril.
-Vaite, marzo, marzaco, que me
deixaches os meus becerriños catro. -

³¹ -Onde vas, Vicente? -Onde vai a xente.

³² Os da Gudiña cada catro unha sardiña. -Desas
barrumbadas pouco: cada oito, cada oito.

³³ -Por qué quedache allo ruín?, -porque non me
botaches en S. Martín y sin embargo otro refrán O
que queira ter bó allal que o semente en Nadal.

³⁴ -¿Qué dices? -Que lle beixes o cú ás perdices. -
Beixallo tu que eu non teño narices.

³⁵ -Qué hai? -Pouca lá e polas silvas.

³⁶ -Quén te derrotou, castelo forte? -O mal e a
morte.

³⁷ Quen te fixo rico: o bico.

³⁸ Si, señor, Vd sabe ler, non señor, cada vez
millor.

³⁹ Un pai decía o seu fillo, cargando un carro de
esterco: -Carga, Xamín (Benjamín) que o diñeiro
e o esterco onde están pulan.

Cálate, vella ruza, que con dous que me quedan e tres que me preste meu primo abril, heichos levar ó costebril.
 Vaite marzo, marzaco, que me levache meus becerriños catro.⁴⁰
 Vaite marzo, marzal, de oito becerros déixame catro; inda quédanme dous, cos dous que me deixe o irmán abril heiche de botar todos ó funil.
 Vaite, meu febreiriño corto cos teus días vinteoito, que na miña cuadra me deixas os meus becerros todos oito. Cálate vella calarza que eí vén o meu irmau marzo que dos oito sólo che vai deixar cuatro. Vaite marzo, marzoso cara de gato que dos oito sólo che hei de deixar cuatro. -Cálate, vella calarza que eiquí ven o meu irmau abril que co pelico dos oito a feira te fai de ir.⁴¹
 Rubiós.

3. 2. Locucións e fórmulas

A esa a cara gárdalle o cu.⁴²
 Aínda non asamos e xa pringamos.⁴³ (3)
 Alá vai, alá vai o burro tras da mai.⁴⁴
 Alá vai, alá vai, o burro tras da nai.
 Verín.
 ¡Alegría, alegrote que está o rabo do porco no pote!⁴⁵
 Amarra os teus tantos.⁴⁶
 Anda, rabo, tras teu amo.⁴⁷
 Vivero.

⁴⁰ Vaite Marzo, marzaco, que me levache meus becerriños catro.

⁴¹ Vaite, meu febreiriño corto cos teus días vinteoito, que na miña cuadra me deixas os meus becerros todos oito. Cálate vella calarza que ehí ven o meu irmau marzo que dos oito solo che vai deixar cuatro. Vaite marzo, marzoso cara de gato que dos oito solo

⁴² A ésa a cara gárdalle o cú.

⁴³ Aínda non asamos e xa pringamos. (3)

⁴⁴ Alá vai, alá vai o burro trás de a mai.

⁴⁵ Alegría, alegrote qu'está o rabo do porco no pote.

⁴⁶ Amarr'os teus tantos.

⁴⁷ Anda rabo tras teu amo.

Canto máis chores menos mexas.⁴⁸
 Coidou que naquela terra chovían touciños.⁴⁹
 Dasme cas zocas nas mocas.⁵⁰
 Delgado e non de fame.

É unha rapaza tan engrupida que non hai c... que lle veña ben.
 Buenos Aires.
 Eso da chuvia aféctalle ó coio.⁵¹
 Está tolo. Maceda, Brues.
 Estamos falando de allos e saltas con cebolas.
 Este é o ben que Marica ten.
 Verín.
 Este é o ben que Marica ten.
 Esto é a carabina de Ambrosio espetada nun pau.
 Falamos de allos e saltas con cebolas.
 Feito ó palleiro.⁵²

Se dice en esta comarca al hijo natural o ilegítimo. Recuérdese por otra parte las ceibas.

Home, homiño, monicaco e monicaciño/macaco e macaquiño.
 Hombre, hombrecito, chuchumeco chuchumequito.

¡Menos mal que o meu can cazou unha lebre!⁵³

Morra o conto e veña un neto.
 Non afroxexi, non dixen, nin fixen.
 Lugo.

Non corre a auga pró meu regueiro.
 Non farás cousa que xeito teña.⁵⁴
 Gondulfes.

Nunca vaia a feira que máis perda.
 Ref D. Eladio II. Feira p. 339.

Ó morrer escoitei unha fala: hai Crus e terás que levala.⁵⁵

⁴⁸ Canto mais chores menos mexas.

⁴⁹ Coidou que n'aquela terra chuvian touciños.

⁵⁰ Dasme cás zocas nas mocas.

⁵¹ Eso da chuvia aféctalle o coio.

⁵² Feito o palleiro.

⁵³ Menos mal que o meu can cazou unha lebre.

⁵⁴ Non faras cousa que xeito teña.

O que ten de borra si o tivera de
aceite.⁵⁶
O xastre de Castropío que cosía de
moca e regalaba o fío.⁵⁷
Os cartos dáios o reló de Monterrei.⁵⁸
Os nenos falan cando mexen as
galiñas.⁵⁹
¿Por que cando Dios saca a forza non
saca a intención?⁶⁰
Refiriéndose al instinto sexual.
¿Que tal frorea xaneiro?
Queres un no peto i outro na manga.⁶¹
Saio de un sauto/souto e métome
nautro/noutro.⁶²
*Salgo de un souto e métome noutro.
Sallo dun souto e métome noutro.⁶³
Verín.
Sei quen teño.
Si non é boi é vaca.
Véase cuento. Act Congreso Santo
Tirso VI p. 325-326.
¡Vaiche boa Vilaboa!⁶⁴
Verín.
¡Vaite, Xudas, contigo!⁶⁵
Xa sabe onde lle manca o zapato.⁶⁶
Verín.
Zapateiro *a teus zapatos.⁶⁷
Verín.
Zapateiro, ós teus zapatos.⁶⁸
El porqué de los dichos.

⁵⁵ O morrer escoitei unha fala hai Crus e terás que
levala.

⁵⁶ O que ten de borra si o tivera de aceite.

⁵⁷ O xastre de Castropio que cosía de mocas e
regalaba o fío.

⁵⁸ Os cartos dallos o reló de Monterrei.

⁵⁹ Os nenos falan cando mexen as galiñas.

⁶⁰ ¿Porqué canda Dios saca a forza non saca a
intención?

⁶¹ Queres un no peto y-outro na manga.

⁶² Saio de un sauto/souto e métome nautro/noutro.

⁶³ Sallo d'un souto e metome noutro.

⁶⁴ Vaiche boa Vilaboa.

⁶⁵ ¡Vaite Xudas contigo!

⁶⁶ Xa sabe onde lle manca o zapato.

⁶⁷ Zapateiro a teus zapatos.

⁶⁸ Zapateiro ós teus zapatos.

3.3. Cantigas

A noitiña de Nadal, /noite de moita
alegría, /naceu o meniño Deus, /fillo
da Virxe María.

Pontevedra.

Días de maio, /tan largos como sodes,
/morro de fame, /de frío e de
amores.⁶⁹

Luís Martínez Kleiser: "El tiempo y
los espacios de tiempo en los
refranes" pág. 233.

O que garda sempre ten /e o gardar
sempre foi bo; /a capa que leva o
noivo /era do pai do avó.⁷⁰

Por unha vez decir non /solteiriña me
quedei. /¡Desgraciadiña de min!,
/outra vez non o direi.⁷¹

Santo de pau de figueira, /figos de ti
comín, /pero os milagros que tí fagas
/que mos colguen a min.⁷²

3.4. Romance (1º verso)

Eu xunguín os meus boiciños. Ai, miña
vida.⁷³

Analogía Asturias en Camacho.
Economía política, p 300, 301. Con
reproducción musical.

3.5. Xogos

Vamos xugar á pita alemana, ó faguer
ca, ca, vés e quítasme os ovos.⁷⁴

⁶⁹ Días de mayo, tan largos como sodes, morro de
fame, de frío e de amores.

⁷⁰ O que garda sempre ten e o gardar sempre foi
bó; a capa que leva o noivo era do pai do abó.

⁷¹ Por unha vez decir non /solteiriña me quedei
/desgraciadiña de min /outra vez nono direi.

⁷² Santo de pau de figueira, figos de ti comín,
pero os milagros que tí fagas que mos colguen a
min.

⁷³ Ver Apéndice, páx. 153 e ss.

⁷⁴ Vamos xugar á pita alemana. ó faguer ca, ca,
vés e quítasme os ovos.

4. Generalidades ¹

4.1. Notas verbo de conceptos teóricos

Dialoxismos

Ditos ou espresións paremiolóxicas ou fórmulas didácticas son os *dialoxismos* que xurden cando, ben unha persoa, ben un animal ou cousa personificada platica en soliloquio ou coloquialmente con manifestación satírica ou filosofante p.e.

-Ónde vas, Vicente?

-Onde vai a xente.

“Diccionos, frases, refranes...”
apoteqmas, adagios. Locuciones
populares, locuciones proverbiales
sentencias modismos...

Etología=Estudio de los usos,
costumbres y caracter del pueblo.

Dichos, refranes, sentencias, frases hechas

Noticia del folclore por Guichot p 129

Refranes, adagios y proverbios, modismos

Division y cuadro del Folklore (id 130), 131

“Modismos, voces populares y frases hechas...” dichos, giros

Literatura popular

Autos

Teatro de cordel, portugués

R. Etnografía, nº 29 p 54

Proloquios=

Proposición, sentencia que encierra alguna moralidad.

Qué es el refrán. Francisco Rodríguez Marín: “*Más de 21.000 refranes castellanos no contenidos en la copiosa colección del Maestro Gonzalo Correas*” Madrid, 1926

¹ Baixo este epígrafe o manuscrito contén numerosas notas que, verosimilmente, debían guiar-lo autor na redacción do prólogo e na elaboración do material. A redacción inacabada de moitas destas notas evidencia o seu carácter provisional e nós reproducímolos como as encontramos, distribuídas cunha certa lóxica, en que os epígrafes en negra son nosos e os subliñados do orixinal aparecen en cursiva.

“Un dicho (*dita, retraire*), popular (*a referendo*), sentencioso (*maschal*) y breve (*palabra, verbo*), de verdad comprobada (*proverbium, probatum verbum*), generalmente simbólico (*paraula, parábola*) y expuesto en forma poética (*viesso*) que contiene una regla de conducta (*adagio, ad agendum apta*) u otra cualquiera enseñanza (*gmo*)”.

“Sbarbi [José María] en su “*Monografía sobre los refranes*” (Madrid, 1895) reitera aquellas notas diferenciales, pero al propio tiempo que refiere que en el refrán entra la jocosidad, en el adagio la moral sentenciosa y en el proverbio la sencillez del relato de un acaecimiento, admite que por lo general se le llama *refrán* a todo” “José María Sbarbi: “*El Refranero General español, parte recopilado y parte compuesto por...*” (Madrid, cuatro vol., 1874, 1875, 1876), limita el concepto al decir en el t. I, pp 1 y 2 que “El refrán es por lo regular festivo, el adagio, doctrinal; el proverbio histórico” (CEGall, nº 80 nota pág 328)

Véase en mismo artº orígenes del refrán acerca de “El que a hierro mata a hierro muere”, con versión gallega (p 323) *Aquel que con espada fere, con espada morrerá* (CEGall. nº 80 pp. 319 y ss)

Refrán

Conceptos generales

(Jose Manuel Gómez-Tabanera. “El refranero español” *El Folklore español*, Ed. G. Tabanera, Madrid, 1968 p 389 ss). Cómo nacieron. Origen del refranero español (392) Valor del refrán (393): *Adagio, aforismo; proverbio y refrán* (394) *Dichos y dictados tópicos* (id) *Fablas, fablillas etc* (395) Otros

nombres (396 ss) *Clasificación de los refranes* (403 y ss)

Refrán=*Proverbio, sentencia, adagio*
=Dicho agudo y sentencioso de uso común

Adagio=(del lat. *adagium*, de *ad*, hacia y *agere*, conducir), m. Sentencia breve y moral que estimula a proceder conforme a su enseñanza.

Sentencia=Dicho que encierra doctrina o moralidad

Dicho: Palabra o frase cabal

Paremiología: Tratado de los refranes

Aforismo: Sentencia breve y doctrinal

Proverbio: Sentencia, adagio o refrán

Refran

“Sentencia de carácter didáctico o moral que se transmite oralmente a través de los siglos.

A causa de la función aleccionadora del refrán, su temática es tan amplia como la vida misma”.

“La más antigua colección española: *Los refranes que dicen las viejas tras el fuego...* Marques de Santillana

Proverbio=sentencia, adagio o refrán.

Refranes

anejir y anejin=refrán en verso y cantable gnómico=sentencia.

Máximas, apotegmas, proverbios

Máxima: sentencia o dicho sentencioso

Apotegma: dicho breve, feliz y memorable

Refranes

“convenientísimo sería la fijación posible de la dispersión del refrán y sus variantes”

(Hoyos: Manual folklore, pg 265)

Refranes

“*Las fórmulas didácticas*. En esta rúbrica deben colocarse los proverbios, las adivinanzas, las palabras aladas y los epigramas... son el acervo de la sabiduría de los ancianos” (Jan Vansina: “La tradición oral” nueva colección Labor Barcelona, 1966, p. 158)

Refranes

“poder filosofante, en ditados, anexins, proverbios e sentenças afíns é uma como que sintetizaçã de normas e de conselhos provindos da observaço da vida e da experiênciã das relaçoẽs humanas”
(Bolet Matosinhos, nº 18 p 215 y véase para refranes y su origen todo el artículo)

Refranes

Proloquio=sentencia breve que encierra un fin moralizador.

Refranes

Según Aristóteles.-Concepto y sabiduría del refrán. -Diversas opiniones. -La sátira y la ironía en refranes y modismos castellanos y portugueses. Comparación de refranes cast. y portug.
(José M. Viqueira Barreiro: “Sátira castellana e ironía lusa en refranes y

modismos” Actas del Congreso de Etnografía y Folclore” Braga 1963 p 271 y ss)

Refranes=El marqués de Santillana

“Este caballero ordenó en metros los proverbios q. comienzan hijo mio mucho amado. En los gales. se contienen quasi todos los preceptos de la filosofía moral, que son necesarios para virtuosamente bivar”.

Hernando del Pulgar “Los claros varones de España”, Sevilla, 1500

Refranes: Generalidades

El refrán y su perduración según Aristóteles (5)=Definición del refrán (id) Aforismo y sus clases (*adagio*, *apoteigma proverbio* y *refrán*)=De interés toda la *Introducción*.

(“Proverbios, adagios y refranes del mundo entero” selección de Julio C. Acerete, Barcelona, 1971 p 5 y ss

Refranes: Similicadencia

Refranes: Su gran abundancia en España. -Asombro de Ticknor acerca de su cantidad, etc.
(Oliver Asin: Historia de la lengua p 92)

Refranes y cantares=

Veanse división
RDTP XXVI, 1-3 p 148 y p 151ss

Históricas

(Enciclopedia folklórica “I p. 177

Cantares de nunca acabar 182-3

Días de la semana

P. de Lima: Obras III, 98

Dictados tópicos

RDTP VI, 4º - 531 y Risco Historia de Galiza I, RDTP. X, 3º, 472

Motes Museo Pontevedra XIII, 255 ss.

4. 2. Fontes de consulta

Alpabarda

Libreta Pereda de Coplas populares... p 52

Canciones:

De cuna

De trabajo

Dictados tópicos

Repasar Geografía General de Galicia.

Diminutivos y nombres familiares

Bolet Matosinhos nº 4 p 199 ss

Palabras retornadas

Enciclopedia folklórica, I p. 312

Parrafeos

Libreta nº 10 de Pereda, pp. 177-178

Periódicos de Verín

en B.R.A.G. nº 213 pag 195

Refranes

Eliseo Alonso: "Bajo Miño..." pp. 27, 59, 60, 61, 96, 152, 153, 170, 174, 222, 225, 260, 284, 285, 286, 287, 293, 301, 307

Refranes

Enciclop gall: véanse todos los nºs

Refranes

"Os mil e un refráns galegos da muller"
Ed. Celta, Lugo, 1973
y ver *Generalidades* también en otro fichero de *Refranes*

Refranes de Cualedro y Monterrey

y referencias de Hernán Núñez en Rev. Dial. Trad Pop. XI-4º, págs 461 y 467.

Refranes da Gudiña

"O pan na terra da Gudiña" por Laureano Prieto=Boletín Auriense, Vol II, 1972 p 279 293-294

Refranes del Bajo Miño

-Cando se pon a pardela a espiollar, non tarda un día o vendaval.

-Os corvos do mar en terra, mariñeiro, vente en vela!

-Muxos coa testa aboiada, treboada declarada

(Recogidos por Eliseo Alonso)

Refranes del tiempo y meses, de Sangenjo

El Museo de Pontevedra, XVIII p. 140-141

Refranes gallegos

Véase los que inserta Alfredo García Ramos: "Arqueología jurídica. 184 ss.

Ref Justicia Propiedad etc

Van os cregos aos concellos traen os cucos nos capelos.

Cando fores al concello acorda do teu e deixa o alleo

A concello mao, campana de pao

A facenda do crego daia Dios e lévallo o demo

A verdade ainda na heredade

En alleo souto un pau ou outro

(RDTP XI, 4º) ¹

Refranes con relaciones jurídicas

Palabra, dixo o lobo á cabra

Dos enganados viven os escribanos

Non sirvas a quen serviu nin pidas a quen pediu, pide a quen herdou que non sabe o que lle custou

Predica meu frade, quen te mandou predicar que che² pague

Refranes gallegos referente justicia

RDTP II, 2 p. 240, Madrid 1946

¹ Esta nota parece indicar que Xesús Taboada anota aquí como vivos refráns que xa aparecían en Hernán Núñez, porque altera o texto tal como o transcribe Bouza Brey no artigo que aquí cita, modificando *daa Deus* en *daia Dios*, *herdade* en *heredade*.

² Aparece sobreescrito un *te* pero é imposible saber cal das dúas formas é a definitiva.

“Paremiología jurídica de Galicia” por Fermín Bouza Brey

Refranes referentes a abogados, justicia, etc no gallegos

“Proverbios, adagios y refranes del mundo entero” por Julio C. Acerete, Barcelona, 1971, pp. 70-71-72-74-76-78-79-80-82-84-85-87-88-89-163-164-183-211-231-279-284-290-300-320

Refranes referentes abogados, justicia, etc

“Refranero popular de Carballo³” por Nicanor Rielo Carballo, RDTP XXX, 3, 4 Madrid, 1974

Refranes nº 953, 889-1067-1071-1089-1092-1106

Refranes sobre vecinos

“Coloquio Leite de Vasconcelos”. tomo II pág 193 y ss

El material de Rubiós fue recogido por mi hija Elvira Taboada Cid, maestra nacional allí, en 1971.

Ver también Generalidades en otro fichero de *Refranes*.

4. 3. Posible índice temático

Afiladores A

Amuletos y Augurios A

Fuentes F

Canciones gallegas C

Apodos A

Serpiente S (y folklore castros)

Cacería lobo C (y mi trabajo y de Reboredo)

Traje T

Leyendas castrexas BRAGall XXVII, 288 (y mi trabajo)

Sursuncordes=Hom Cuevillas 29

Magia (Ensalmos) E

Pregones P

Saludadores S

Bostezo B

fallos f

Gaita G (y M=música)

Leyendas L (y fichero)

Animales A y L

Motes pueblos M (y en fichero)

Mitología M

Nudos N

Oraciones O (oraciones al revés etc)

Montañas M (ver)

Refranes R

Ramos R

Barallete CEGall XI, 426 y F Oxea Sta

Marta

Canteros id i C

O liño e a lá Xoca

Etnografía E y Folklore Hoyos y RDTP II, 1º y I, 1 y ss

Demonios AEP XXI, 1 y 4

Traje T y AEyP I-c I 91 e I

Etnografía AEP II Cuad 2 y 367 ss y E (1ª libreta)

Pan (cornecho) RDTP I p 91

Falo F

Fiestas RDTP I, 187 ss S y M (marzas)

C (carraco)

Vida individuo RDTP III 3y 4

Hórreos H y fichas

Navidad N

Paremiología P

Nº N

4. 4. Paralelos e revisións

Refranes

De morrer que morra o meu pai que é máis vello.

³ Erro por *Carballedo*.

-En Madagascar: “Si debo morir que muera mi amigo”. (Julio C. Acerete: “Proverbios, adagios y refranes en el mundo entero” Barcelona, 1971, p 156)
-Non donde naces si no donde paces.
En Arabia: “Tu patria se halla allí donde te sientas bien” (p. 177)
O que fai un cesto fai un cento...
-En España: “El cesterero que hace un cesto hace un ciento” (207)
-Caga duro e mexa claro e ríete do médico e do boticario
-En España: “En comiendo mucho y meando claro manda a la porra al cirujano”.
...o torto é rei (ver España 207)
-En abril ajuas mil (290 y 291-292)
Quen da o que ten antes de que morra... (Vid 210)
-Auga de S. Xoan, tolle o viño... (211) (288) (289) (297) (301)
-Moito e ben non hai quen (212) (240)
-O crego onde canta xanta (213)
-O medo garda a viña (213)
-Moitos poucos fan un moito (223)
-...muller que fala latín... (225)
-Ver p. 234
-Un pai alimenta a 10 fillos... (263)
-O crego onde canta, xanta (280) y outras pp ss
-A burro morto... (285)
-Cada ovella coa súa parella (286)
-Cando marzo maiea... (287)

Amigos, moi amigos pero a vaquiña polo que vale.
En España: “La amistad es una cosa y el negocio otra”

O que da o que ten antes de que morra, merece que lle den con unha cachiporra.
En Israel: “El que cede sus bienes en vida, merece ser apedreado”.

Refranes médicos, glosados por Covarrubias: Analogías con los gallegos.

II Congreso Artes y Costumbres Populares, p 403 y ss
por ej analogia al:
-Pixa española, nunca mexa sola.
-Cando mexa un portugués, sempre mexan dous ou tres (407)

Refranes y repasar los demás

-Cando a Candelaria chora... (255)
Fun á casa da veciña e avergonceime (255)
Con pan e viño ándase o camiño (255)
Mala veciña (256)
Cada un fala da feira como lle vai nela. (Igual en Cataluña RDTP XXVIII Cuad 3-4-1972 p. 254)
O que ten boca equivocase e o que ten cú sopra (258)

-A comer e rascar todo malo é empezar (259)
-Vale máis maña que forza (262)
-Mais vale onza de trato que arroba de traballo (262)
-Nubes roxas ao sol nado tempo desgobernado (263)
-Nubes roxas ao sol posto tempo composto (id)
-Si queres bó alleiro, sembrallo en febreiro (265)

Ver de Asturias refranes referidos a la vaca (id p 311 ss)

Ver *Generalidades* y otros refranes gallegos y castellanos en fichero *LITERATURA*

4. 5. Anotacións sobre a lingua galega

Elogio de la lengua gallega
Lago Gonzalez, p. 189 y ss

Gramática Gallega
De Lugrís Freire en Libreta grande de Pereda p 163 ss

Lengua vernácula
Cervantes alaba escribir en ella
Cap. XVI-2ª parte, p. 568

Sobre el idioma gallego
Véase Historia Civilización ibérica de Oliveira Martins, pág 236

X gallega
pre-palatal fricativa sorda

4. 6. Anotacións sobre léxico

chou (o)

Concha=parte superior de la vieira
Venera=parte inferior id
(Vid Lanza: “Dos mil nombres gallegos” Buenos Aires 1953 pag 79 y 314)

Nombres de árboles
y su correspondencia técnica
(Sto Tirso III, 2º pg 14)

Fraga=Robleda
Jándara=monte bajo
Marouzas=cereza silvestre
Queirogal=de cisto
Sabugueiro=saúco
Salgueira=sauce
Sobreira=Alcornoque
Souto=bosquecillo castaños

Vimianzo=Mimbre
Leboreiro=liebre
Enfesta=alta, costanera
Outeiro=otero
Oleiros=Olleros

Vocabulario:
(Veanse palabras antiguas en Rev. Guimaraes LXIV nº 3 y 4 pág 406 y sigts)

Voces para llamar animales
Benjamin Enes: Bibliografía analítica p 554

4. 7. Anotacións sobre etnografía

Creencias de flores y de animales:
“Lobishome, gallos perros, salamántiga fantisco

Días (Creencias)
En muchos sitios (Vid fichas) el lunes el más indicado para cortarse las uñas, no obstante en tierras de Finisterre: ...”los martes eran los mejores días para cortarse las uñas, etc, etc.”
(Francisco de Ramón y Ballesteros. “Oscurantismo finisterrano” Santiago de Compostela, 1950, p.33)

Cantigas
A sopa de abade según Salvador Golpe: Historia de Galiza II, p. 686
Cantiga de seitura en Nicolás Tenorio
Cantiga que ensina a preparacion da sardiña
(Hª Galiza II 693)
otra de comidas, id 699 y 702-3-5

DIAS:
Viernes
Cosagrado a la luna.

Lunes y Domingo id

(José M. de *Darandiarán: "Mitología vasca" Madrid, 1960, p.118)

El viernes en encrucijada quemar objetos de brujas (118-9) El viernes día de aquellarre.

El viernes corta árboles (a veces también *miércoles*) El viernes contraindicado (como en festivos) labores importantes, sacar ganado al campo, quitar miel, contratar criados, casarse, cortar uñas...(120).

Días vid Trabajo Pereda.

Los días de la semana

En Agustín de Rojas: El viaje entretenido.

pajs. 451 y ss y 458 y ss

Días aciagos: Martes; viernes- 13 – lunes

Determinados del año (p.322-323) y para qué son nefastos.

...“son también los martes y viernes... y doblemente infaustos si coinciden con ser el décimotercer día del mes”. Cuatro lunes del año peligrosos para actos carnales, “...martes y viernes... propicios para la acción de los vientos malos... y ... apropiados para el tratamiento de dolencias cuando es necesario expulsar a los vientos (3*3)

(Félix Coluccio: "Enciclopedia folklórica americana e ibérica" Buenos Aires, 1966 pp indicadas)

Días augurales

Los doce primeros días del año pronostican el tiempo (Vid *Navidad gallega...*) lo mismo en pueblo vasco: si buen tiempo 3 de enero, buen tiempo tercer mes (marzo); si lluvia el 5 de enero, lluvioso 5º mes (mayo)...

(Resurrección María de Azkue: "Literatura popular del País Vasco" Madrid 1959, p.69)

Días faustos e infaustos

... el martes es un día aciago, como lo es el día 13 de cada mes. En algunas comarcas rehuyen matar los cerdos en miércoles, porque... merma la carne... los viernes no deben cortarse las uñas, porque nacen uñeros... tampoco... en los días de *r...* nefastos, además para... negocios. El más indicado para cortarse las uñas... el lunes, porque... no dolerá la cabeza. ... sábado... día señalado para reunirse las brujas en sus aquellarres".

(Eladio Rodríguez. "Diccionario Enciclopédico gallego-castellano" Tomo II, Vigo, 1960, p. 106

El viernes= Día 13 = El lunes

"la mandrágora, planta mágica...generadora de esos *horúnculos*, en los que creía Paracelso en el siglo XVI "raíz retorcida" que había que arrancar a medianoche en día de viernes debajo del patíbulo de un ahorcado, haciéndose uno acompañar por un perro negro que ayudaba a extraerla" (A. Ruffat: "La superstición a través de los tiempos" Barcelona, 1962, p. 237) "la mala fama de que gozaba el viernes-día de la muerte de Cristo-y el 13 número de comensales de la cena..." (266)...la Andalucía...para que un niño llegue a ser buen cantante...cortarle las uñas detrás de la puerta de entrada de la casa y...se señala sin embargo, que non se le corten en lunes "porque el rapaz sufrirá de la dentadura y no la tendrá además bonita" (288)

Folklore

Sobre Augusto César Pires de Lima y su Bibliografía

Véase Revista Matosinhos nº 7 pag 145 y ss

O Dr. Leite de Vasconcelos

Su vida y su actividad científica y literaria por Jaime Lopes Dias en Coloquio Leite de Vasconcelos III 445 y ss.

Teatro popular

Rev de Etnografía nº 19 p. 137

Xoaniña ou mariquitiña

Risco: Hª de Galiza, I, 508

Literatura popular gallega

Rev. de Etnografía, nº 19 p. 129 y ss.

4. 8. Miscelánea

Debaixo da cama donde ela dormia
Non te cases cun ferreiro quiquiriquí

Ditos tópicos

Picholeiros = coruñeses a santiagueses
y los santiagueses a coruñeses
Cascarilleiros.

y Vid. Parrafeos – Cancións tópicas etc.

El gallo

Doméstico del sol
nuncio canoro
(Góngora)

Juan Moreiro: “El error y la Razón Teológica” libro en mi poder y comentario sobre él en C.E.G. XXVIII, pag 316

Lenguaje mímico

Alejandro Díez Blanco: “Filosofía del lenguaje” (p. 51)

“Les hirondelles” de Béranger es análogo a las Campanas de Allons de Pondal en donde quizá se inspiró éste.

(Véase “Les Hirondelles” en Mourcal⁴ 3er Curso)

Mesa gallega

“Llegó una mano de echar todos el resto, y si uno no diera partido a otro, él hiciera mesa gallega”
(Cervantes: “La ilustre fregona” p. 163 de Col. Austral)

Razón y Fe

P. Antón: Curiosas analogías entre la lengua vasca y la japonesa, 52-1918, 460, 73
P Fita: Santiago I, II y III
franganillo: Arancidos 18, 29
García Villaba: 81 y 88
P. Merino Viajes de herborización por Galicia
1, 2, 4, 5 (años 1900-1901, 1902, 1903)

Refranes

Tópicos

Roucos, poucos
(Roncos, de Cenlle)

Sobre las letras del Abecedario

Vease: Aleen Maynard: Ciclo agrícola nota 17 y pag 149-150 y el Viaje entretenido de Rojas.

⁴ También podría leerse Monreal.

5. Apéndices

5.1. Apéndice 1

Comamos, bebamos, poñámonos... En S. Pablo, Primeira Epístola a los Corintios, 15, 32: "Comamos y bebamos, que mañana moriremos" (TABOA2).

Como Taboada Chivite dá só o inicio do refrán por consideralo ben sabido, ofrecemos aquí as variantes que contén a base de datos do Centro Ramón Piñeiro:

Comamos ata que non nos vexamos: que mentres xuntos comemos, ben estamos /ben nos vemos (Eladio Rodríguez González. Diccionario Enciclopédico Gallego-Castellano. s.v. *Comer*).

Comamos e xoldeemos, que eso máis gañaremos. "Comamos e xoldeemos, que eso m is ganaremos (Antonio Fraguas Fraguas en *Gran Enciclopedia Gallega* s.v. *Comidas*).

Comamos, bebamos e poñámonos gordos e cando nos chamen fagámo-los xordos (Agostiño Lorenzo Fidalgo. A Limia Alta).

Comamos, bebamos e runflemos, que ó cabo de morrer temos (Anónimo: *Refraneiro do Viño*. Castrelos, Vigo MCMLXVIII; 29).

Comamos, bebamos e runflemos, que ó cabo que morrer temos (Antonio Fraguas Fraguas en *Gran Enciclopedia Gallega* s.v. *Comidas*).

Comamos, bebamos, poñámonos gordos /e si nos chaman, fagámonos sordos (Héctor Barreiro Troncoso. Baiona).

Trátase dunha cita bíblica *et ecce gaudium et laetitia occidere vitulos et iugulare arietes comedere carnes et bibere vinum comedamus et bibamus cras enim moriemur* (Isaías 22,13), que repite san Paulo *si secundum hominem ad bestias pugnavi Ephesi quid mihi prodest si mortui non resurgunt manducemus et bibamus cras enim moriemur* (I Corintios 15,32)

5.2. Apéndice 2

Eu xunguin os meus boisiños,
e leveinos á arada,
e no medio do camiño
acordouseme a aguillada.
Tornei e volvin por ela,
topei a porta pechada.
-Abreme a porta, muller,
ábreme a porta malvada.
-Eu a porta non cha abro,
que estou facendo a colada.
Rompín a porta pra dentro,
fun por donde acostumaba,
subín pola escaleira
para coller a aguillada,
vin estar un gato roxo
debaixo da miña cama.
-¿Que é aquilo, muller?
¿Que é aquilo, malvada?
-É o gato do convento,
que anda tras da nosa gata.
Unha machada collín,
fun a ver se o mataba.
-Que fas, meu home, que fas,
que a min me bates na cara?

Xa publicado en 1864 por
López de la Vega e recollido
en Ponte de Domingo
Flórez, Valladares Núñez e
Milá i Fontanals. É o 305 de
BLANCO, Domingo: *A
Poesía Popular en Galicia
1745-1885*. Xerais, Vigo
1992.

Eu xunguin os meus boiciños,
fun coiles á arada,
e no medio do camiño
esqueceume a aguillada.
e volvinme * á miña porta,
topei a porta cerrada.
-Abrem'a porta, muller,
ábrem'a porta malvada.
-¿Como ch'hei d'abrir a porta,
s'estou facendo a colada.
-¿De quen é aquel gato roxo
qu'está debaixo da cama?
-É o gato dun viciño,
que veu pr'onda nosa gata.
-Tráem'acá miña escopeta
a ver si podo tirarlle.
-Non fagas eso, marido,
non m'avergonçes a cara.

Xa publicado en 1877 por
Saco y Arce. É o 1434 a)
que afirmaba que *era muy
común en la Peroja* de
BLANCO, Domingo: *A
Poesía Popular en Galicia
1745-1885*. Xerais, Vigo
1992.

Levanteime polo lunes,
o lunes pola mañana
e collín os meus boíños,
e leveinos a labrar;
cheguei ó campo con eles,
esquecéusem'a aguillada.
volvín á casa por ela,
topei a porta cerrada.
-Ábrem'a porta, muller,
que m'esquenceu a aguillada.
-Aguardade máis un pouco
porqu'estou moi ocupada.
Senteime nunha pedriña
fortuna non m'amparaba

...
*Quien te me diera, marido,
tendido en aquella sala,
con las piernas amarillas,
la cara desfigurada,
y yo vestida de luto,
llorando de mala gana,
y los vecinos que digan:
"Ahí llora la cautivada"
y los curas a la puerta
diciendo "que salga, salga".*

Xa publicado en 1877 por
Saco y Arce. É o 1434 b) de
BLANCO, Domingo: *A
Poesía Popular en Galicia
1745-1885*. Xerais, Vigo
1992.

Márchate de casa Xuan
coll'os bois e vai't' á arada
trailara laila laila laila
trailara laila laila la
eu collín os meus boiciños
e marcheime á arada
trailara...
no medio do camiño
olvidousem'a aguillada
trailara...
cuando me cheguein á casa
estabam'a porta pechada
trailara...
ábrem'a porta muller
que veño pola aguillada
trailara...
púxenm'a comer na mesa
como se non fora nada
trailara...
(qué é aquilo que está
debaixo da cama)
é o gato do taberneiro
que vén pr'ònda'a nosa gata
trailara raila...
traim'a'scopeta muller
e traima ben preparada
que vou matar este gato
que está debaixo da cama
non o mates tu meu home
que é moi bon prá nosa casa
a ti dáche pantalois
i a min levántam'a saia
i ós nenos dáballes perras
pra que non dicesen nada.
(Celavente, O Bolo 1981) É
o 238a de SCHUBARTH,
Dorothé e SANTAMARINA,
Antón: *Cancioneiro Popular
Galego*. Fundación P. Barrié
de la Maza, La Coruña, vol.
I, tomo II).

Eu xunguín o meu boi louro
 fillo da vaca bragada
 co meu chingui lingui lin
 co meu chinguilín andaba
 cheguei a medio camiño
 esquenceume da aguillada
 abrem'as portas muller
 veño en busca d'aguillada
 co meu chingui lingui lín
 co meu chinguilín andaba
 dime que é aquela cousa
 que esta debaixo da cama
 é o gato do convento
 que anda ca nosa ghata
 co meu chingui lingui lin
 co meu chinguilín andaba
 dáme d'alí a'scopeta
 que eu un tiro lle tiraba
 tu que vas facer meu home
 que vas a queima-la cama,
 si a queimo que a queime,
 si a queimo vai queimada
 co meu chingui lingui lin
 co meu chinguilín andaba
 tu comías o bon pan
 do convento vén a grana
 tu cálza-la buena media
 do convento vén a lana
 tu vistes la buena ropa
 do convento d'Entreporta
 co meu chingui lingui lin
 co meu chinguilín andaba
 quén te me dera muller
 no medio d'aqu'arada
 con sete carros de toxos
 e ioutros tantos de palla
 ie tu metida no medio
 e eu o lume che plantaba
 quen che me dera meu home
 deitado na miña cama
 con sete creghos á porta
 decindo que salla salla
 i eu fiando na roca
 chorando de mala gana
 pra que viran os veciños
 aí vai a viúda honrada.

(Xurba, Negradas O Vicedo
 1979) É o 238b de
 SCHUBARTH, Dorothé e
 SANTAMARINA, Antón:
Cancioneiro Popular Galego.
 Fundación P. Barrié de la
 Maza, La Coruña, vol. I,
 tomo II).

Eu xunguín os meus boiciños
 ouh miña vida
 e funme co'eles á arada
 vida del alma
 e no medio do camiño
 ou miña vida
 olvidousem'a aghillada
 vida del alma
 deille volt'ós meus boiciños
 oh miña vida
 e volvín por ela á casa
 vida del alma
 i ó chegar ó pé da porta
 oh miña vida
 estábam'a porta pechada
 vida del alma
 ábrem'a porta muller
 oh miña vida
 que volvín pola aguillada
 vida del alma
 eu a porta non cha iabro
 oh miña vida
 qu'estou facendo a colada
 vida del alma
 i eu entrei e fun entrando
 oh miña vida
 senteime ond'acostumbraba
 vida del alma
 como tiñ'òs óllor ghrandes
 oh miña vida
 tod' à casa columbiaba
 vida del alma
 qué ié aquilo muller
 oh miña vida
 qu'anda debaixo da cama
 vida del alma
 é o gato do convento
 oh miña vida
 que anda trar da nosa ghata
 vida del alma
 trai acá aquela'spingarda
 oh miña vida
 que ll'hei dar unha chumbada
 vida del alma
 non fagas iso meu home
 oh miña vida
 que var derramar a cama
 vida del alma
 quén te dera oh meu home
 oh miña vida
 arriba naquela sala
 vida del alma
 cos péciños amarelos
 oh miña vida
 i a cariña amortaxada
 vida del alma

Xesús Taboada Chivite

ieu vestidiña de luto
oh miña vida
chorando de mala ghana
vida del alma
pra que dighan as veciñas
oh miña vida
cómo chor'ela cuitada
vida del alma.

(Arzádegos, Vilardevós
1981. É o 238c de
SCHUBARTH, Dorothé e
SANTAMARINA, Antón:
Cancioneiro Popular Galego.
Fundación P. Barrié de la
Maza, La Coruña, vol. I,
tomo II).

Eu xunguín os meus boiciños
e leveinos á iarada
e no medio do camiño
se me olvidou a aguillada
dinll'atrás e fun por ela
topei a porta pechada
i abrem'a porta María
i abrem'a porta malvada
cómo ch'hei d'abri-la porta
s'estou faguendo a colada
ia colada que tu fas
iéche remexe-la cama
de quen son aqueles ollos
qu'están debaixo da cama
son do gato do convento
que vén pretende-la gata
dáme a escopeta María
dáme a escopeta malvada
dáme a escopeta María
que lle vou tirar unha bala
i o luto qu'hei de poñer
unha baiet'encarnada
para que diga la guente
qué veúda máis honrada.

(Sampaio, Piñeiro, Maside
1979. É o 238d de
SCHUBARTH, Dorothé e
SANTAMARINA, Antón:
Cancioneiro Popular Galego.
Fundación P. Barrié de la
Maza, La Coruña, vol. I,
tomo II).

lera unha noite de lú
 i unha noite de xead
 levanteime cos boiciños
 e marcheime prá arada
 e no medio do camiño
 esquenceusem'a aguillada
 volvíñ á casa chamando
 á miña muller honrada
 ábreme a porta muller
 ábrema que m'esquenceu a aguillada
 con el chingo lingo lingo
 con el chingo lingo andaba
 qué ruído parecía
 <aí> ó lado da nosa cama
 o gato homiño o gato
 qu'iba vela-la ratada
 con el chingo lingo lingo
 con el chingo lingo andaba
 nunca vin gato con cuello
 nin con corona rapada
 e collín os meus boiciños
 e marcheime prá arada
 con el chingo lingo lingo
 con el chingo lingo andaba.

(Vilares, Piquín, Ribeira de
 Piquín 1979. É o 238e de
 SCHUBARTH, Dorothé e
 SANTAMARINA, Antón:
Cancioneiro Popular Galego.
 Fundación P. Barrié de la
 Maza, La Coruña, vol. I,
 tomo II).

Ua mañá levanteime
 ua mañá de xead
 si ai non miña vida
 vida del alma
 collín os bois e as vacas
 e marchein pá labrada
 ia no medio do camiño
 acordeime da aghillada
 abrem'a porta muller
 que volvo por la aguillada
 ieu a porta nõ ch'abro
 que che tou moi acupada
 eu por fin subín de gatas
 e entrein pola ventana
 vin a mesa preparada
 púxenme a comere nella
 como se non fora nada
 qué é aquilo que reluce
 debaixo da nosa cama
 é o gato do señor cura
 que vén pola nosa gata
 traim'a 'scopeta muller
 e traima ben preparada
 por Dios cho pido marido
 no mate-lo cura 'n casa
 dá cuartos a nosos fillos
 i a min levántam'a saia
 ua mañá levanteime
 ai si ai non miña vida
 vida del alma
 collín os bois e as vacas
 ai si ai non miña vida
 e marchein pá labrada
 vida del alma.

(Teixedo, Pereda, Candín
 1980 É o 238f de
 SCHUBARTH, Dorothé e
 SANTAMARINA, Antón:
Cancioneiro Popular Galego.
 Fundación P. Barrié de la
 Maza, La Coruña, vol. I,
 tomo II).

Fun para feira d'Ourense
olvidousem'a aguillada
ai sarará morena
ai sarará salada
e din a volta prá casa
e volvín pola aguillada...
e cuando cheguein á casa
estaba porta zarrada
ábrem'a porta muller
que veño pola aguillada
eu a porta non cha abro
qu'estou facendo a colada
a colada que tu fais
éche co cura na cama
de quén son aqueles ollos
que están debaixo da cama...
éch'o gato do convento
que vén ve-la nosa gata
dáme pr'aquí a 'scopeta
que lle vou torce-la cara...
non o fagas maridiño
mira que gasta sotana.

(Chan de Vilar, Balboa,
1983. É o 238f bis 1 de
SCHUBARTH, Dorothé e
SANTAMARINA, Antón:
Cancioneiro Popular Galego.
Fundación P. Barrié de la
Maza, La Coruña, vol. I,
tomo II).

Iba prá feira d'Ourense
i olvidousem'a aguillada
ai sarará morena
ai sarará malvada
peguein a rivirivolta
ie volvín pola aguillada
ábrem'a porta Sariña
que volvo pola aguillada
a porta non cha podo abrir
qu'estou facendo a colada
perdínch'a revirigonza
ie sobín pola ventana
quén é ese gato negro
que teis debaixo da cama
é o gato da nosa comadre
que vén end'a nosa gata
ese gato negro que teis
que teis debaixo da cama
dám'a 'scopeta Sariña
que lle von torce-la cara
é o gato da nosa comadre
que vén end'a nosa gata
o gato da túa comadre
iasta sombreiro e sotana.

(Vilar, Trabadelo 1983. . É o
238f bis 2 de SCHUBARTH,
Dorothé e SANTAMARINA,
Antón: *Cancioneiro Popular
Galego*. Fundación P. Barrié
de la Maza, La Coruña, vol.
I, tomo II).

Eu fuín á feira d'Ourense
i olvidousem'a aguillada
ai sarará morena
ai sarará salada
e no medio do camiño
olvidousem'a aguillada
e din unha media volta
e volvíñ por ela á casa
e cheguei detrás da porta
e vin a porta zarrada
ábrem'a porta muller
que veño pola aguillada
eu a porta non cha abro
qu'estou facendo a colada
a colada que tu fais
éche co cura na cama
de quen son aqueles ollos
qu'hai baixo da nosa cama
son do gato do convento
que vén ve-la nosa gata
traime pr'aquí a escopeta
que lle hein de rompe-la cara...

(Chan de Vilar, Balboa 1983.
É o 238f bis 3 de
SCHUBARTH, Dorothé e
SANTAMARINA, Antón:
Cancioneiro Popular Galego.
Fundación P. Barrié de la
Maza, La Coruña, vol. I,
tomo II).

lo lunes por a mañá
xungo or bois e vou á arada
i o turululú i o turululú
i o turululú i o turululaina
e no medio do camiño
olvidousem'a aguillada
i o turululú i o turululú
i o turululú i o turululaina
dad'a volta meus boiciños
que volvo por a aguillada
i o turululú i o turululú
i o turululú i o turululaina

(Portocamba, Castrelo do
Val 1981. É o 238g de
SCHUBARTH, Dorothé e
SANTAMARINA, Antón:
Cancioneiro Popular Galego.
Fundación P. Barrié de la
Maza, La Coruña, vol. I,
tomo II).

CENTRO RAMÓN PIÑEIRO

PARA A INVESTIGACIÓN EN HUMANIDADES

- 1. Bases de datos en liña** (accesibles en <http://www.cirp.es>)
 BILEGA: Bibliografía informatizada da lingua galega
 MedDB: Base de datos da Lírica profana galego-portuguesa

2. Publicacións

Tipo	Título	Número de publicación
Lingüística	Euromosaic. Producción e reprodución dos grupos lingüísticos minoritarios da UE (edición en lingua galega)	22
	Repertorio bibliográfico da lingüística galega	11
Fraseoloxía	Actas do I Coloquio Galego de Fraseoloxía	30
	Refraneiro galego da vaca	6
	As imaxes da lingua rusa. Ensaio histórico, etimolóxico e etnolingüístico sobre fraseoloxía	50
	Fraseoloxía eslava. Manual universitario para a especialidade de lingua e literatura rusas	51
	Cadernos de fraseoloxía galega 1. Fraseoloxía do mar na mariña luguesa	52
	Cadernos de fraseoloxía galega 2. Refraneiro galego de Xesús Taboada Chivite	53
Terminoloxía	Formulario notarial (TERMIGAL da Real Academia Galega) (tamén en disquete)	39
	Regulamentos municipais I (TERMIGAL da Real Academia Galega) (tamén en disquete)	40
Literatura	Actas das I Xornadas das Letras Galegas en Lisboa	38
	Cantigas do mar de Vigo	34
	Diccionario de termos literarios	37
	Estudios galegos en homenaxe ó profesor Giuseppe Tavani	4
	Informe de literatura 1995	14
	Informe de literatura 1996	25
	Informe de literatura 1997 (tamén en CD-ROM, contendo este e os dous informes anteriores)	36
	Informe de literatura 1998 (tamén CD-ROM, contendo este e mailos tres informes anteriores)	46
	Lírica profana galego-portuguesa	19
	Poética da novela de autoformación. O Bildungsroman galego no contexto narrativo hispánico	18
Facsímiles	Terra, mar e lume	15
	A gaita gallega (A Habana 1885-1889)	49

	Alba. Hojas de poesía. Follas de poesía (A Coruña, 1948 - Vigo 1956)	8
	Aturuxo. Revista de poesía e crítica (Ferrol 1952-1960)	2
	Cristal (Pontevedra 1932-1933)	29
	Cultura Gallega (A Habana 1936-1940). (Edición dos anos 1936-1937)	43
	Galiza. (Mondoñedo 1930-1933)	41
	Gelmírez. Hojas de otoño a primavera (Santiago de Compostela 1945-1946)	12
	La Alborada (A Habana 1912)	42
	La Noche. <i>Suplemento del Sábado</i> (Santiago de Compostela 1949-1950)	20
	La Tierra Gallega (A Habana 1915)	42
	Plumas e Letras en <i>La Noche</i> (1946-1949)	13
	Posío (Ourense 1945-1946)	9
	Posío, Arte y Letras (Ourense 1951-1954)	17
	Resol (Galicia 1932-1936)	28
Narrativa e poesía recuperada	A cruz do salgueiro de Xesús Rodríguez López	23
	Alira de Elfe, A Reina Loba e outros relatos de Manuel Lois Vázquez	26
	Baixo do alpendre e outros relatos de M. P. Amor Meilán	27
	Obra narrativa en galego de Heraclio Pérez Placer	33
	Paja brava de El Viejo Pancho	31
	Salayos e outros poemas de Manuel Núñez González	35
Filosofía e Ensaio	A filosofía krausista en Galicia	3
	Castelao humorista	16
	Ética xeral	47
	Fundamentos antropolóxicos da obra de Castelao	44
	Hamlet e a realidade cunqueirana	10
	Historia do pensamento antropolóxico de Galicia	48
	O Padre Feixoo, escolástico	7
	O pensamento rexeneracionista de Eloy Luís André. Do europeísmo ó galeguismo	21
	Suma da lóxica	45
Varia		
Biografía	Lembranza de Ramón Piñeiro. Catro discursos.	1
	Ramón Piñeiro (video-libro)	24
Cine	Filmografía galega. Longametraxes de ficción	32
Outros	Guía de alimentación	5

Xesús Taboada Chivite